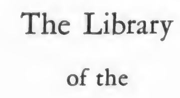

Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im Königreiche ...

Josef Hlávka, Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. Archaeologická komise

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH

V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM

OD PRAVĚKU DO POČÁTKU XIX. STOLETÍ.

VYDÁVÁ

ARCHAEOLOGICKÁ KOMMISSE
PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

ŘÍZENÍM SVÉHO PŘEDSEDY

JOSEFA HLÁVKY.

XXV.

POLITICKÝ OKRES PŘEŠTICKÝ.

NAPSALI

DR. KAREL HOSTAŠ A FERDINAND VANĚK.

V PRAZE 1907
NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH

V POLITICKÉM OKRESU

PŘEŠTICKÉM.

NAPSALI

DR. KAREL HOSTAŠ A FERDINAND VANĚK.

(S 99 VYOBRAZENÍMI A ZNAČKAMI V TEXTU.)

V PRAZE 1907.

NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

PŘEDMLUVA.

Politický okres Přeštický zaujímá dva okrsky, jež ve 12. a 13. stol. dostaly se z velké části pod vrchnostenskou správu duchovní. V prvém z nich, újezdě Přeštickém, získal klášter Kladrubský značný počet dědin, pro něž udržoval deset farností a založil ve městě zvláštní proboštství; druhý téměř celý zabral cisterciácký klášter Pomucký. Nemůže býti tudíž pochybnosti o tom, že oba tyto duchovní ústavy na rozvoj umění — v prvé řadě ovšem církevního — měly nemalý vliv. Avšak dnes již stopy tohoto vlivu až na malé výminky téměř vymizely, tak že okres Přeštický v ohledu tom od okresů jej obklopujících podstatně se neliší.

Románské období připomíná portál děkanského kostela Nepomuckého a jiný v blízkém poetickém Klášteře, jehož zkázou želíme zároveň ztráty jedné z nejznamenitějších chrámových staveb ranní gotiky v Čechách. To, co zachovalo se z církevních památek následující doby gotické, nepadá téměř na váhu. I stavitelství hradové zajímá nás více po stránce archaeologické a strategické, než umělecké (Skála, Roupov, Zelená Hora). Mezi stavitelskými památkami barokními děkanský chrám Přeštický jest osamoceným sloupem vynikajícím nad jednotvárné okolí.

Pozorujíce umělecké památky drobnějšího rázu nejednou setkáváme se s předměty, které na působnost svrchu zmíněných klášterů poukazují; jsou to zejména některé řezby v obvodu kláštera Nepomuckého se nacházející, jež původem svým hlásí se k místním tradicím (výborná soška sv. Vojtěcha na Zel. Hoře, sv. Markéty v Klášteře, sochy v Milči a j.). Vliv kláštera Kladrubského prozrazují nástěnné malby v kostele Vícovském, stykům téhož kláštera se sousedními Bavory zdá se nasvědčovati Přeštický zvon, litý v Norimberce.

Umělecké a historické památky okresu nejsou sic hojné počtem, aniž činí zvláštní nároky na vynikající místo v dějinách domácí umělecké tvorby, avšak bedlivý kulturní historik najde i mezi nimi nejeden

cenný příspěvek a mnohou zprávu k doplnění obrazu, jímž znázorněn má býti jednou podrobný stav domácího umění před naším znovuzrozením.

Budiž nám dovoleno, vzdáti na tomto místě povinný dík všem, kdož nám při práci naší byli radou a skutkem nápomocni; jsou to jmenovitě dûst. pp. faráři a pp. učitelé, kteří nám vždy a všude přicházeli s veškerou ochotou vstříc. Obzvláštními díky povinováni jsme pp.: vrchnímu staveb. radovi a praesidentu České Akademie Dru *Jos. Hlávkovi* v Lužanech, biskup. notáři a děkanu Přeštickému *Václ. Řičákovi*, starostovi města Nepomuku Dru *Frant. Peškovi*, rektoru piarist. koleje v Nepomuku P. *Ambroži Müllerovi*, c. k. notáři *Janu Krajíčkovi* a c. k. bernímu v. v. *Koláčkovi* v Nepomuku, *Arnoštu Eckerovi*, c. a k. vrchnímu správci v Červ. Poříčí, *Janu Voženílkovi*, c. a k. správci v Roupově, *Karlu Žákovi*, nadlesnímu v Pteníně, Dru *Václ. Kofrovi*, advokátu v Přešticích, *Jos. Křenovi*, kand. notářství v Přešticích, *Adolfu Šleglovi*, říd. učiteli v Měčíně, *Ottovi Seydlovi*, stud. techn. v Merklíně a j. v.

Ve příčině úpravy díla dodáváme, že polohopisné plány a kresby zhotovili pp. *R. Vanderlind* a *F. Vaněk*, fotografické snímky pak z větší části dodal *K. Hahn* v Klatovech, ostatní spoluspisovatel *F. Vaněk*.

V Klatovech, v měsíci lednu 1904.

Spisovatelé.

Bezděkov.

Na svahu lesním a částečně v polích na 40—50 mohyl; v jedné z nich nalezen zlatý drát.

Annalen des k. k. Hofmus. III., Not. 100. Čechy předhistor. II., 136.

Bijadla (Bijadly).

Žák Jan, Paměti býv. panství Merklína (rukopis v obec. úřadě Merklínském). — Sedláček Aug., Hrady IX., 190. — Šumavan 1874, 525. — Trajer J., Historisch stat. Beschreibung der Diöcese Budweis, 823.

V polích po obou stranách cesty vedoucí od Jamkovitého rybníka u Bijadel k Čelakovům stopy předhistor. pohřebiště; as r. 1877 nalezena tu okrasa ze zlatého plíšku.

Na poli „psovodně" u dvora jámy kulturní (srovn. Merklín).

Stará osada s FARNÍM KOSTELEM sv. Vavřince, připomínající se již r. 1115 jako zboží kláštera Kladrubského (Erben, Reg.). Kostel s farou (r. 1369 v archidiak. Horšovském) i osada zanikly ve válkách husitských spolu s blízkou vsí Jicharcemi (v lese severozápadně od Bijadel při cestě z Vituně do Čelákova). R. 1549 prodal klášter Kladrubský pustou ves Bijadly (bez zmínky o kostele a podacím kostelním) Jiříku Chlumčanskému z Přestavlk, který si zde sídlo a poplužní dvůr zřídil. Za něho bezpochyby obnovena fara i kostel, administrovaný potom katolickými duchovními z Merklína. Rod Chlumčanských prodal r. 1614 Bijadly s podacím kostelním Jindřichu staršímu Žákavcovi z Žákavy, jehož rod zde měl hrobku. R. 1650 kostel mezi farními více se neuvádí, r. 1697 shořel, opraven pak nuzně, již r. 1719 byl zase v chatrném stavu. R. 1787 byl pak zrušen a později vrchností Merklínskou, která jej za 60 zl. koupila, v sýpku proměněn, při čemž presbytář odbourán a stavba, 17·60 *m* dlouhá, 10·70 *m* široká, vně i uvnitř všeho architektonického článkování

zbavena. Ještě r. 1863, kdy stavba k účelům hospodářským nově byla upravována, patrna byla stará kostelní okna, na čelní zdi pak k východu obrácené spatřoval se na omítce obraz sv. Krištofa v nadživotní velikosti.

Bíluky (Běluky).

Skupina mohyl na pozemcích sv. od obce, vzdálená jen as 10 min. od druhé skupiny mohyl u Žinkovských Radkovic (v. t.). V Bílukách podobně jako v sousedním Měčíně přichází se při kopání na střepy nádob tuhových, přesleny a pod. (Zpráva pana A. Šlegla, řídícího učitele v Měčíně.)

Bířkov.

Žák J., l. c. — Kolář M. v Pam. Arch. X., 82 a Rod pánů Švihovských z Risenberka 4.

Jihozápadně ode vsi v roupovském panském lese Zdaraze skupina as 20 velkých mohyl.

V lese Lázu severozápadně od obce 2 mohyly 1·5 *m* vysoké.

Staré sídlo Drslaviců, kteří si tu mezi rybníky na poč. 13. stol. postavili hrádek, jehož paměť udržela se v pojmenování místním „na tvrzi".

Borovy.

Z bývalé TVRZE, která stávala v místech nynějšího panského dvora, nezachovaly se žádné zbytky.

V místě MEŠNÍ KAPLE Narození P. Marie, založená r. 1703; na jejím místě nová stavba z r. 1835 s barokovým oltáříkem se soškou P. Marie a postranními soškami sv. Barbory a Kateřiny — bez ceny.

Ve věžičce nad tašk. střechou dva zvony: Větší roku 1851 od Václ. Pernera v Plzni ulitý, menší 0·32 *m* v prům. a 0·25 *m* vysoký má na plášti plaketku s P. Marií a jinou sv. Jakuba (?), na koruně ornamentální pásek, pod ním opis: OBECZ BOROWSKA DALA MNIE LITI LETHA PANIE pod tím I · G · K — 1761.

Buková.

Trajer J., 824. — Sommer J. G., Das Königr. Böhmen VII., 256. — Žák Jan, l. c. — Eichler J., Dotazy k přepracování Schallerovy topografie z r. 1826 (rukopis v archivu Musea kr. Českého).

As 1·5 *km* jižně od obce v lese Smrčí poblíž Hájů 2 mohyly.

Ves, ve které stávala TVRZ, jejíž zbytky na místě nynějšího panského dvora ještě v 1. polovici 19. stol. se spatřovaly. Na ní seděli od r. 1381 do 1542 Bohuchvalové z Hrádku, po nich do r. 1571 Chřinovští

z Chřínova, pak do r. 1645 Šlovičtí ze Šlovic. Kolem r. 1680 připojena byla k Merklínu.

R. 1819 při upravování sýpky ze staré tvrze nalezeny malé mince cís. Ferd., pak zlatý prsten pečetní 3·5 dukátů těžký se znakem ryt. Chřínovských (Eichler).

KOSTEL SV. JIŘÍ, ve 14. stol. (1369) farní, nyní filialní fary Merklínské, stavba v podstatě gotická (poč. 14. stol.), v podrobnostech a vně modernisovaná.

Loď zvenčí nově ovržená má zděný štít v západním průčelí, kdež nový vchod (starý vchod na severní straně při poslední opravě zazděn)

Obr. 1. Buková. Kostel sv. Jiří.

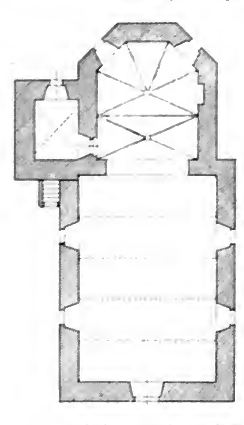
a nad ním kruhové okno. Strany podélné prolomeny dvěma páry oken rozšířených do čtverce a polokruhy zaklenutých. Užší chor stejné výšky s lodí má závěr polygonální, bez opěráků, v něm dvé podélných oken s přepracovaným, jen do vnitř vyšpaletovaným a polokruhem zaklenutým ostěním; k levému boku přiléhá později přistavěná a ve svrchní části nově předělaná věž s cibulovou bání.

Loď 12·50 *m* dlouhá, 8·36 *m* široká má nové, na traversy položené klenutí neckovité o pěti polích; oblouk triumfalní, původně hrotitý, přeměněn jest při poslední opravě v polokruhový. Chor v původní gotické podobě vykazuje křížové travée a závěr pěti stranami pravidelného osmiúhelníka vytvořený, žebra jednoduše ujímaná, konsoly hladce profilované o pěti stranách, svorníky hladké; na straně evangelia ve zdi malé sanktuarium polokruhem zavřené s chatrnými, kutými dvířky v obdélníkovém orámování; na straně epištolní sedilium o dvou hrotitých obloucích až do vrcholu 1·90 *m* vys., 1·20 *m* šir.; tamtéž malý

hrotitý výklenek. Prostý vchod na levé straně vede do podvěžní koby, spolu sakristie, valeně sklenuté.

H l a v n í o l t á ř jest jednoduchá, renaissanční stavba skrovných rozměrů ze 17. stol., na něm jízdecká socha sv. Jiří (obr. 3.) 1·40 *m* vys., krojem zajímavá řezba dřívější archy ze 16. stol. s nepěknou, pozdější polychromií.

Ze dvou bočních oltářů je pravý zbytkem většího oltáře dobrého díla barokového, v jehož predelle olej. obrázek duší kajících se v očistci a v nástavci dobrý obraz sv. Jana Nep. z 18. stol.

Obr. 2. Buková. Kostel sv. Jiří. Půdorys.

V choru visí olej. o b r a z s v. J i ř í, 1·50 *m* šir., 1·40 *m* vys. (jak se podobá střed většího oltářního obrazu), rytíř na brůně potýká se v krajině s drakem, v pravo prchající panna. Koloritem výborný, ale sešlý obraz v duchu nizozemské školy, ze 17. stol.

Dva olej. o b r a z y: sv. František Borgiáš a sv. Jan František z řádu jesuitského, oba v životní velikosti, pocházejí nepochybně ze zrušeného kláštera Jesuitů v Klatovech a jsou dílem *Ign. Raaba.*

Část žulové románské k ř t i t e l n i c e, pohozena jest v koutě u vchodu, jiná větší v panském dvoře.

Na věži chatrné zbytky tabulového obrazu 1·64 *m* vys., 1·08 *m* šir., na jehož každé straně dvě postavy a tempera na plátně, lípnutém na desku: sv. Petr a Pavel na jedné, sv. Zikmund a Václav na druhé straně, v pozadí zelený koberec. Dobrý mistr 16. stol.

Žulový n á h r o b n í k 1·86 *m* vys., 1·00 *m* šir., na něm velký erb Dlouhoveských, kolem opis v minuskulích: Letha buozího : 1 · 5 · 23 / W pondiely · po nanebe · Wzietie | (matky) bozie · Vmrzela | Wladika Proziena pani Anna z dluhe W | sy · mãzelka · pana peta | bozdicha · pa . . .

N á h r o b n í k žulový s otupenými rohy, 1·69 *m* vys., 0·90 *m* šir., nahoře erb se čtyřmi růžicemi ve štítu a tolikéž růžicemi v klenotové peruti; pod ním nápis:

VNTER · DIESEN · STEIN
RVHET · DER · HOCH · EDEL
GEBOHRNE · RITTER
HERR · CHRISTOPH · FRANZ
ERDMAN · VON · SCHONAV

HERR · AVF SCHÖNLIND
VND · RVPLESGRV̈N · SEINES
ALTERŚ · 41 · IAHR · GESTAR
BEN · DEN · 30 · OCTOBRIS
1 · 7 · 0 · 1

Před vchodem na hřbitov část náhrobníku ze 16. stol., v němž slabé stopy erbu (snad Šlovických, o němž zmínku má Eichler). Nad vchodem ku hřbitovu kamenný erb.

Monstrance stříbrná, 0·52 *m* vys., barokní paprsková se zlacenými nāmětky a tepanou nohou. Dobrá práce z konce 18. stol., bez značky.

Kalich hladký, nový.

Ciborium malé, stříbrné, empirové.

Obr. 3. Buková. Kostel sv. Jiří. Socha sv. Jiří na hlavním oltáři.

Zvony: 1. Výška 0·70 m, průměr 0·83 m, dole věneček z visutých got. lilií, nahoře věnec z visutých akantů, ucha po délce rýhovaná, na plášti letopočet 1 5 62, ostatně hladký.

2. Výška 0·43 m, průměr 0·53 m, hladký, štíhlý tvar bez nápisu, 14. stol.

Čelákovy (Čelákov).

Dr. Píč J. L., Čechy předhistorické II. 142. Žák J. l. c.

Z velkého pohřebiště v obecním lese Lštěnském zasahuje několik kamenných mohyl na sousední pozemky obce Čelákovské.

Dnešice.

Trajer Joh., l. c. 815. — Říčák E. V., Dějepis města Přeštic a jeho okolí. 14 a násl. — Eichler J., l. c. — Matriky od r. 1685. — Lib. memorab. od r. 1814.

Ves dostala se r. 1115 darováním od knížete Vladislava klášteru Kladrubskému, kterýž vykonával též podací právo zdejšího kostela, dosazuje sem za faráře členy svého řádu. Týž klášter vykoupil kol. r. 1239 pro sebe též některé zdejší pozemky, jež dostaly se neznámo jakým způsobem v držení kláštera Nepomuckého. Benediktini kladrubští, ač pozbyli vlastnictví ve válkách husitských, obstarávali zde duchovní správu ještě r. 1652. Ve vlastnictví vystřídalo se od 15. stol. několik rodů, až posléze r. 1712 koupil Dnešice hrabě Ferd. Morzin a připojil je k Dolní Lukavici.

Obr. 4. Dnešice. Kostel sv. Václava. Plaketa na zvonu Štěp. Pricqveye.

KOSTEL SV. VÁCLAVA, uváděný mezi farními r. 1352, po válkách husitských administrován z Přeštic, ještě v 17. stol. odtud byl spravován. Orientovaná budova barokní, bez stavitelských okras, z počátku 18. stol. V čele věž s mansardovou střechou, přistavěná i s vedlejšími místnostmi r. 1811. Loď na každé straně prolomena třemi polokruhem sklenutými okny, na jižní straně prostý vchod. Chor čtverhranný s třemi okny polokruhovými, při pravém jeho boku sakristie.

Podvěžní kobka valeně sklenutá, strop lodi plochý, kruchta na eliptickém oblouku, chor hladkou křížovou klenbou přepnutý, oblouk triumfální polokr., přepásaný římsou.

Hlavní oltář, obyčejný barok z doby založení kostela s novým obrazem sv. Václava (starší oltářní obraz visí v lodi nad kazatelnou).

Kazatelna pětiboká, zdobená čtyřmi dobrými olejovými obrázky evangelistů.

Dva boční oltáře jsou nevalné ceny.

Cínové barokové svícny, dva páry 0·41 *m* vysoké, běžný tvar 17. stol., dva jiné, 0·23 *m* vysoké, na štítku znamenané: GRA 1706.

Jediný náhrobník v lodi je úplně vyšlapaný.

Zvony: 1. Průměr 0·94 *m*, výška 0·80 *m*. Nejvýš anthemion ze dvou motivů květových.

Opis: ANNO DOMINI 1671 MISERERE MEI DEVS SECVNDVM MAGNAM MISERICORDIAM TVAM.

Pod opisem dvojí vlys ornamentální. Na boku dva erby, levý Mitrovských, pravý Boryňů ze Lhoty, pod nimi nápisy:

DIONYSIVS FRANCISCVS
WRATISLAW LIBER BARO
DE MITROWICZ D^VS IN
CHLVMCZAN ET MIROSCHOW
SAC: CÆS: MATIS CAPITANEVS
EQVITVM AC DISTRICTVS PIL
SNENSIS NEC NON CONS^TVS ❀

MARIA MAGDALENA
WRATISLAWIANA NATA
BORINGIANA DE LHOTA
D^A IN CHLVMCZAN ET
MIROSCHOW ❀

Na druhé straně Spasitel světa a pod ním v ověnčeném oválu:

STEPHANVS
PRICQVEY CIVIS
CLATTOVIENSIS
ME FVDIT

a v kartuši oválové zvonek (obr. 4.).

Zvony 2. a 3. ulity byly *Juránkem* a *Pernerem* v Plzni r. 1881.

Horčice (Horšice).

Trajer Joh., l. c. 215. — Sedláček Aug., Hrady IX., 177. — Sommer J. G., l. c. — Matriky I. z r. 1744. — Liber memorabi. z r. 1827.

KOSTEL SV. MATĚJE, připomínaný r. 1352 jako farní, později bez vlastních duchovních; od r. 1698 ustanovováni při něm za administratory kněží z řádu cisterciáckého, pak z řádu dominikánů Plzeňských. Fara nově založena r. 1796.

Gotická stavba orientovaná z 15. stol. V čele západního průčelí věž s jehlanovou střechou, přistavěná r. 1859. Loď obdélníková s nárožními opěráky (novými), severní její strana prolomena jedním, jižní dvěma

okny hrotitými, původně dvojdílnými (stopy kružby), uprostřed gotický portál, jehož vodorovné nadpraží v koutech podepřeno poprsími andělů, z nichž levý drží blánu nápisovou, pravý hlavu spánkem obtiženou o levou ruku opírá; ostění portálu dvěma pruty profilované, přepíná lomeným obloukem hladký tympanon, v jehož vrcholu poprsí s uraženou hlavou, s rukama skříženýma a provazcem svázanýma (symbol spoutaného pohanství); římsička ve vrcholu lehce vzedmutá, vybíhající z konsolků v podobě andělích hlaviček, ovrubuje lomený oblouk portálového ostění. (Obr. 5.)

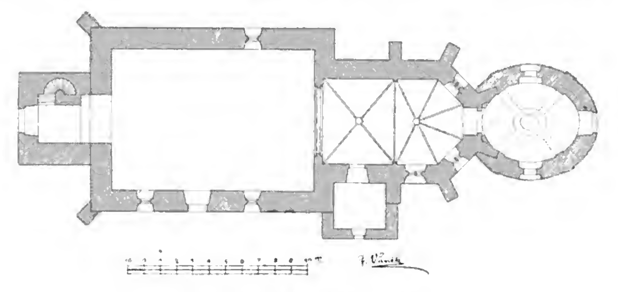
Obr. 5. Horčice. Kostel sv. Matěje. Portál.

Presbyterium užší, s lodí stejně vysoké, obstoupeno jest šesti opěráky bez ústupků a soklu (z těch dva závěrové ve svrchní části ubourány) a prolomeno čtyřmi hrotitými okny (závěrové zevně zazděno) dvojdílnými s pravidelnými měřickými kružbami (obr. 6.). K východní závěrové zdi, přiléhá kaple sv. Kříže a spolu hrobka, stavba v půdorysu eliptická, vystavěná na sklonku 18. stol. nákladem Václava Henigára z Eberku; její zvonovitá báň s eliptickou lucernou dosahuje výše hlavní římsy kostela. Kaple přístupna jest prostým vchodem, prolomena dvěma segmentovými okny a dekorována jednoduchými pilastry.

Vnitřek velmi působivý dobrým rozvržením rozměrů prostorových, zejména případnou výškou, s jakouž se u gotických kostelů našeho venkova zřídka kdy potkáváme.

Loď 12·30 *m* dlouhá, 8·62 *m* široká, kryta jest rovným stropem, baroková kruchta spočívá na eliptickém oblouku. Triumfální oblouk, lomený, s jednoduchým trnožem, profilován jest dvěma širokými výžlabky a pásem. Chor stejně s lodí vysoký sestává z křížového travée a závěru z pěti stran pravidelného osmiúhelníku vytvořeného. Žebra hruškového profilu vyvinují se bezprostředně z oblých přípor s hladkými plinthy; pouze obě přípory bočních stěn zdobeny jsou hlavicemi bohatého skulpturálního díla: na pravé velká maska s licousy v podobě lupenů kol hlavy se vinoucích, na levé dvě masky v listové spleti; ostré

obrysy zajímavých skulptur těchto pod vrstvou vápna téměř mizí. Oba svorníky jsou hladké; klenbová pole mají vodorovné hřebeny. Na evangelijní straně sanktuarium s lomeným obloukem, jehož profil otesán, na epištolní straně výklenek sedilia překlenutý téměř polokruhovým segmentem s okosenými rohy, vedle prostého vchodu do sa-

Obr. 6. Hořčice. Kostel sv. Matěje. Půdorys.

kristie, později přistavěné, kamenný epitaf v jednoduchém architektonickém orámování, na něm erb a pod ním cínová deska s nápisem:

MEMENTO VIATOR
QVOD ESTIS HOC FVIMVS ET ERITis QVOD SVMVS
HIC IACET
PERILLVSTRIS DOMINVS HENRICVS ANTONIVS HENIGAR DE SEEBERG
DOMINVS IN PRZICHOVITZ ET HORTSCHITZ : SAC : CÆ : REGIÆgs MAIESTATIS
CAPITANEVS DISTRICTVS PILSNENSIS
PIÆ MEMORIÆ TVMVLATVS
ANNO DOMINI DIE 9 IVNŸ
M · DCC · XXIV ·

Hlavní oltář má v nástavci z akantové spleti slušný oválový obraz sv. Matěje, kolem něho v pěti menších oválech olejové obrazy svatých apoštolů Petra, Pavla, Ondřeje, Tomáše a Nejsvětější Trojice. Řezba i obrazy z 18. stol.

Na levém bočním oltáři dobrý obraz olejový sv. Kateřiny in vinculis s nápisem při spodním kraji:

S CATHARINA DE RICCYS VIRGO
FLORENTINA ORD · S · DOMINICI sis D · M.

Na protějším obraz sv. Kateřiny mučennice; oba z 18. stol.

Dva svícny mosazné 27 *cm* vys., soustruhované, ze 17. stol.

Zvony: Velký z roku 1868, litý od *Jos. Diepoldta* v Praze. Prostřední 0·42 *m* vysoký, 0·56 *m* v průměru má nahoře opis:

FRANZ · IOSEBH · KÜNER · GOSS · MICH · IN · PRAG · 1800.

Na boku relief Rodiny Páně a otisky listů šalvějových.

Malý zvon 0·29 *m* výšky, 0·36 *m* průměru s opisem dvouřádkovým:

✠ HONORI SANCTORVM DOMINICI LAVRENTII IOSEPHI ET IOANNIS NE ☛ POMVCENI FVSA SVB RENDO · PAT · EVSTACHIO PRAXL OR · PRÆPT · DA LOCI.

Pod opisem festony akantové, na plášti obrázky: sv. Josef, Anděl Strážný, sv. Vavřinec, sv. Donat a Jan Nep. Při spodním kraji: ANNO 1711 a medalion zvonaře s opisem IOANNES PRICQVEY.

Missál z r. 1671 v kožené vazbě s ozdobným kováním v rozích; uprostřed ornamentovaný štítek s erbem svob. p. Putzů z Adlersthurnu (?), na druhé straně monogram.

Z TVRZE, původního sídla místního rodu Horšických z Horšic, zachovaly se bezprostředně nad nynějším panským dvorem zřetelné zbytky valů a příkopů jednoduchých, z nichž souditi se dá na tvrziště značnějšího objemu. Podobá se, že nynější sýpka ve dvoře upravena byla z pozdějšího obydlí někdejších majitelů, kteří z příčin nám neznámých v 16. neb 17. stol. sídlo své sem byli přeložili. Stavení toto v prosté podobě obdélníka, jednopatrové, má po třech šikmých opěrách na západní a jižní straně a jest jinak prosto jakýchkoli známek nějaké architektonické výpravy. Rod Horšických z Horšic, který byl tu již ve 13. stol. (1245), držel statek až do roku 1676, po nich ujal se vlastnictví rod Henigárů z Eberka, od nichž dostal se v držení majitelů panství Dolno-Lukavického (hrabat Morzinů a Schönbornů).

Henigár, blízký dvůr poplužní, upomíná jménem svým i výstavností z konce 18. stol. na svého zakladatele Václava Henigara z Eberka. Obydelné stavení při něm jest významu podřízeného.

Chalupy.

Žák J. l. c.

Ves na panství Merklínském založená r. 1700.

U Chalup za Zeměticemi vyoral rolník Falout před 4 roky bronzový nůž, který roku 1902 zaslán byl do zem. Musea. (Zpráva p. Dra Komorousa z Merklína.)

Chlumčany.

Sedláček Aug., Hrady IX., 181. — Schaller J., Topographie des Königr. Böhmen XI., 135.

Sídlo a původiště větve starobylého rodu Chlumčanských z Přestavlk, která na zdejší tvrzi sídlila ještě v 15. stol. Z pozdějších rodů zde usedlých nejdéle drželi se Vratislavové z Mitrovic (1602, až poč. 18. stol.). R. 1712 koupil statek Ferd. hrabě Morzin a připojil jej k panství lukavickému.

Z někdejší tvrze zbylo stavení jednopatrové, nyní za sýpku užívané, na němž však neshledává se žádných slohově zajímavých podrobností; při severo-

Obr. 7. Chlumčany. Kaple Matky Boží Pomocné.

východním nároží zachoval se úzký, brance podobný průchod, vedoucí z tvrziště do hradebního příkopu.

KAPLE MATKY BOŽÍ POMOCNÉ, založená r. 1749 působením hraběte Ferdinanda Fr. Morzina, tvoří v půdorysu obdélník 9·40 *m* široký, 11·60 *m* dlouhý, na rozích vykrojený. Barokova kaple dekorována z venčí sdruženými pilastry s šabrakovými hlavicemi; uprostřed

každé strany okno barokové (severní zazděné) s bizarně vykrouženým ostěním. Nad mansardovou střechou cibulovitá zvonice. Vchod prostý, obdélníkový, na západní straně (obr. 7.).

Vnitřek sklenut jest kápí.

Hlavní oltář barokový s tabulovým nástavcem, na něm neumělý obraz Matky Boží Pom. a dvě dobré sochy světců v biskup. ornátech *(Quitainer?)*; zde též dva akvarelové obrázky v zrcadlových rámech (P. Marie Pomocná a kojící), dobře malované, z 18. stol.

Na barokovém bočním oltáři se soškami sv. Markéty a Barbory (bez ceny) obstojný olej. obraz sv. Dominika uzdravujícího nemocné. Po různu rozvěšeny na stěnách menší obrázky svatých vodovými barvami malovaných s ostatky svatých v dracounových obrubách, dosti podařené práce jeptišek ze zrušeného kláštera Chotěšovského.

Obraz Nanebevzetí P. Marie, leptaná mědirytina 1 *m* vys., 0·60 *m* široká — bez podpisu, počátek 18. stol.

Baroková lampa na věčné světlo, tepaná z mosazného plechu.

Zvony: 1. ulit byl r. 1831 od *Václava Pernera* v Plzni. Na něm obraz sv. Václava a plaketa zvonařova, 2. s letopočtem 1827 a obrázky sv. Barbory a Jana Nep. z téže asi pochází dílny.

Ježovy (Ježov).

Sedláček A., IX., 188. — Žák J., l. c.

As 2 *km* sev. od obce v Merklinském panském lese „Dolejší", pobliž potoka u hranic Bířkovských 4 mohyly menších rozměrů.

Druhdy samostatný zemský statek a sídlo vladyckého rodu, známé již od 13. stol. V stol. XV. nabyl Ježov některý člen z rodu vladyk Lubských, jehož potomci odtud nadále zvali se Ježovskými z Lub; po nich vládli zde po celé 16. stol. Nebilovští z Drahobuze. V 17. stol. ujali Ježov Černínové z Chuděnic a drželi jich jako příslušenství k Švihovu až do r. 1738; odtud statek koupí přivtělen k panství Merklinskému.

ZÁMEK, neveliká jednopatrová budova renaissanční, bez zvláštního vyznačení průčelí, jak se podobá nově od základu vystavěná těsně při staré tvrzi jako pohodlnější a bytelnější panské sídlo v druhé polovici 17. stol. (obr. 8.).

Zámek tvoří v půdorysu obdélník, z jehož delší, k jihu obrácené strany vystupuje u prostřed šestiboký, baště podobný arkýř. Podélné strany mají po sedmi, kratší po čtyřech okenních osách; vchod na straně do dvora obrácené jednoduchý, nad ním ještě současníci pamatují kamenný erb ve štítu, zvětraný. Po zdech pnou se střídavě jednoduché a podvojné leseny, podporující hladký podřímsový vlys. Okna obyčejná s jednoduchými maltovými obrubami, nad nimi ploché baldachynové štítky; okna prvého patra arkýře, kde bývala kaple, jsou širší a do polo-

Obr. 8. Ježovy. Zámek.

Obr. 9. Ježovy. Zámecký krb.

kruhu sklenuta. Strmá sedlová střecha nad stavením a jehlanová nad arkýřem účinně podporují malebnost rázovité, v celku i podrobnostech v původní podobě zachované stavby.

Přízemí, vesměs klenuté, obsahuje prostrannou předsíň, ze které vchází se po pravé ruce do velké, nárožní jizby, jejíž klášterní, výseky okenními prostoupené klenutí trojatými štukovými lištami účinně je dekorováno. Ve vedlejší malé jizbě zachoval se vlašský krb, 3·38 *m* vysoký, 1·55 *m* široký, typického tvaru (obr. 9.), ve spodní části sic otlučený, ve svrchní, bohatou štukovou výzdobou vypravené části dobře zachovaný. V štítovém, volutami opřeném nástavci, erb hrabat Černínů.

Po levé straně předsíně nárožní, větší síň obydelní se štukovými okrasami na klenutí a jiná menší v rohu západním, ostatek komory a v arkýři sklepení. V hořejším patře stejné rozdělení místa, dvě menší síně v jihovýchodním nároží jsou klášterními klenbami se štukovým rámovím, ostatní síně rákosovými stropy opatřeny.

Před panským dvorem KAPLE SV. JANA NEPOMUCKÉHO, neveliká budova s okrouhlým oltářištěm a cibulovou věžicí, vystavěná od obce a hrab. Jana Kolovrata Krakovského v minulém století.

V kapličce při cestě do Mezhoře SOCHA SV. JANA KŘT., 1·20 *m* vys., dole poškozená, ukazuje pravicí na beránka na knize sedícího, záhyby červeného roucha původní polychromie jsou kornaté; dobrá řezba ze skládacího oltáře 16. stol.

Jindřín.

Na vrchu Jindřínč nad Horčici zbytky rozsáhlého předhistorického hradiště se spečenými valy.

Szombathy J. v Annalen des k. k. naturhist. Hofmuseums III., Not. 59.

Kaliště.

Na „skále Koubově“ nad samou vsí objeveno v r. 1902 sídliště z doby předhistorické. Ve hloubce 10—70 *cm* pod povrchem nalezeny střepy nádob hliněných, malá kamenná sekerka, jádro pazourkové, uhlíky a pálená hlína. Ad. Šlegl v Plzeň. listech z října 1902.

V lese „v Teplým“ (Ferdinandově) velké pohřebiště o 72 mohylách. Annalen des k. k. Hofmus. III., Not. 99.

Kbely (Kbel).

Schaller Jar., l. c. XII., 128. — Sommer J. G., l. c. VII., 231. — Trajer Joh., l. c. 217. — Liber memorab. od r. 1776. — Matriky od r. 1754.

Farní ves s poplužním dvorem, příslušným k panství Poříčskému.

Na úbočí Plané Hory u Kbel skupina as čtyřiceti mohyl, prozkoumaných drem Píčem r. 1893. Při cestě k Stropčicům vedoucí 5 mohyl v lese a v **obecním**

a sousedním Mečkovském lese větší skupina mohyl. Pam. Arch. XVI., 523. Čechy předhistorické II., 140. Annalen des k. k. naturhist. Hofmus. III., Notiz 99, 100.

KOSTEL VŠECH SVATÝCH, farní ve 14. stol. (1352), v husitských dobách bez vlastního faráře, administrovaný ze Švihova, r. 1753 hraběnka Františka Aug. Törring z Jettenbachu faru znovuzřídila. Roku 1860—61 kostel opraven a značně rozšířen nákladem J. V. císaře Ferdinanda.

Stavba orientovaná, původně gotická, ze 14. stol. R. 1860 loď k západu prodloužena a přístavbou bočních lodí rozšířena; k bokům presbytáře přistavěny oratoře a před chorový závěr prostranná sakristie, tak že celá původní budova zaniká v obkličujících ji nových přístavbách pseudorománského rázu.

Loď 14·30 *m* dlouhá, 7·40 *m* široká, kryta jest plochým stropem, do boků proraženy široké, segmentové oblouky, otvírající se do lodí bočních. Triumfální oblouk hladký, hrotitý. Chor 5·10 *m* široký, třemi stranami osmiúhelníka uzavřený, sklenut jest paprskovitě, žebra klínovitá, jednoduše vykroužená, sedí na prostých konsolech a sbíhají se v hladký svorník, tři okna hrotitá bez kružeb; k levému boku přiléhá věž s kobkou, ve vrchní části přestavěná.

Hlavní oltář nový, na něm velký olejový obraz Všech Svatých dle *Führicha* od *G. Kratzmanna* malovaný a dvě postranní sochy sv. Vojtěcha a Prokopa.

V lodi sochy sv. Petra a Pavla dřevěné, gotisující, z XVIII. stol. Dva bronzové svícníky 18 *cm* vysoké s třemi drápky na podstavci, ze 16. stol. Tři páry cínových svícnů barokových, běžného tvaru ze 17. stol.

Žulová křtitelnice okrouhlá, svršek s barokovým profilováním, mylně považovaná za nádobu z původního založení kostela.

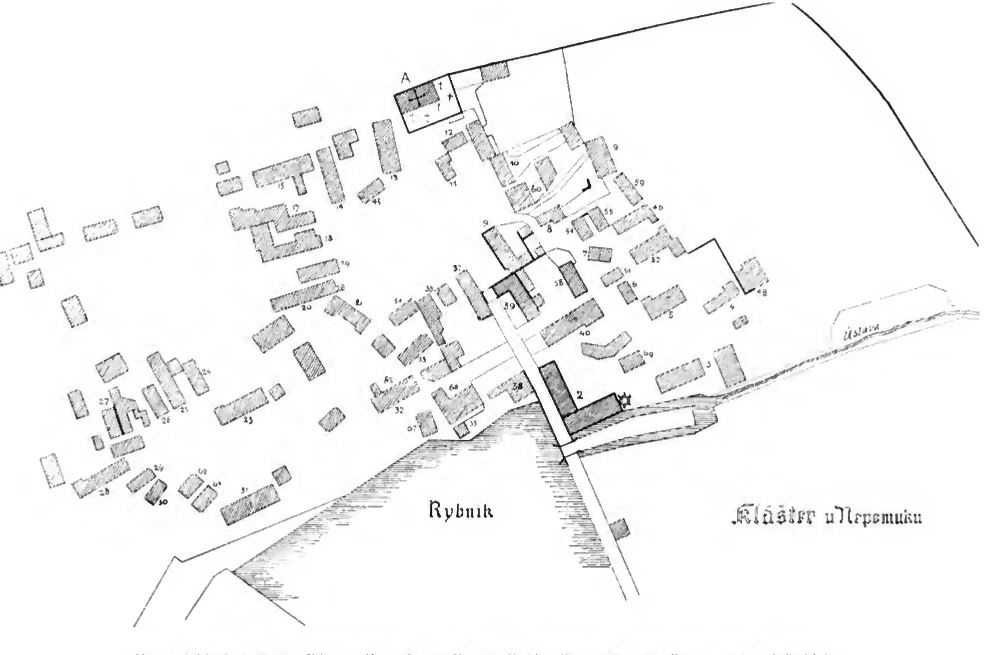
Zvony: 1. Průměr 0·70 *m*, výška 0·55 *m*, ucha s hlavičkami, na hořejším okraji ornamentovaný pásek, pod ním opis jednořádkový:

A FVLGVRE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE ❀ A : 1705 ❀ + ET VERBVM CARO FACTVM EST ❀

Pod opisem vlys s renaissančními motivy, na něm závěsy akantových listů a ornamentálních podpěr.

Na plášti bohatá skupina svatých s patrony zemskými v popředí, nad skupinou Bůh Otec, Matka Boží a sv. Josef, mezi nimi Ježíšek; celá skupina pod věncovou arkádou nad dvojatými sloupy se zvedající, nad ní nápis: O · O · S · S · INTERCEDITE PRO NOBIS ❀ Dále figurka sv. Vojtěcha, P. Maria s děckem, pod ní v kartušovém štítku medalion zvonaře s opisem IOANNES PRICQVEY, posléze erb držený grifony (v kosočtvercovém štítku písmena Z), nad ním litery: M · I · F · G · Z · S.

2. a 3. ulity byly r. 1860.

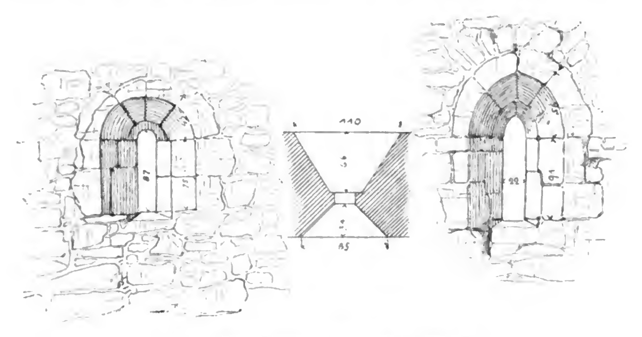

Obr. 10. Polohopisný plán obce Kláštera u Nepomuku. (A. Kaple sv. Markéty. Zbytky klášterních zdí vyznačeny čarami silnějšími, u jednotlivých stavení popisná jich čísla.)

Klášter Nepomucký (Pomucký).

Schaller J., l. c. XII., 138, 149. — Lumír 1857, 763; 1859, 135, 374; 1866, 301. — Arch. Pam. II., 167, 328. — VI. 33, 103. — X. 532. — Grueber B., Die Kunst des Mittelalters in Böhmen. II. 19, 69. — Světozor 1867. 17; 1868. 238. — A. Baum v Květech 1871, 70 (s vyobr.). — Neuwirth Jos. Dr., Geschichte d. christ. Kunst in Böhmen, 56, 236. — Voříšek Roman, Sbírka dějep. zpráv k monografii Nepom. Rukopis (1850 a násl.).

Založení kláštera, který byl z nejznamenitějších a nejbohatších v Čechách, událo se mezi lety 1144—1153; zakladatelem byl dle jedněch Vladislav II., dle jiných mladší jeho bratr Jindřich; Balbín domnívá se, že jím byl některý člen z rodu

Obr. 11. Klášter u Nepomuku. Okna v stavení u mlýna čp. 2.

pánů ze Šternberka (Berthold biskup Würzburský). Do nově založeného kláštera na úpatí Zelené Hory uvedeni byli cisterciáci z kláštera Ebrašského v Horních Francích (jména mnohých opatů uvedena jsou v Erbenových Regestech). V bouřích husitských byl klášter dobyt a pobořen,*) načež statky jeho dány v zástavu bratřím Bohuslavovi a Hynkovi ze Švamberka a po nich pánům ze Šternberka. Klášter sic trval v nuzných poměrech i potom dále (ještě v 16. stol. obýván byl skrovným počtem mnichů pod ochranou pánů ze Šternberka), ale svého někdejšího významu více nenabyl, nebo konvent a nádherný chrám ostávaly ve zříceninách, z nichž prodlením času povstala dnešní obec, čítající přes 80 čísel, vystavěných z větší části ze zdiva trosek klášterních. O bohatství kláštera svědčí, že mu patřilo přes sto osad (hrady, městečka, vsi a dvory) v okolí Nepomuckém, Blovickém, Plánickém, Přeštickém, Klatovském i Plzeňském.

Sídliště opatství, obehnané zdí, ze které zachovaly se strany severní a východní (viz situační plán), mělo podobu dosti pravidelného

*) Podařilo se tehdy vzácný archiv klášterní odvézti do mateřského kláštera Ebrašského, týž však ostává podnes, ač r. 1583 k rozkazu císaře Rudolfa II. byl vrácen, nezvěstným.

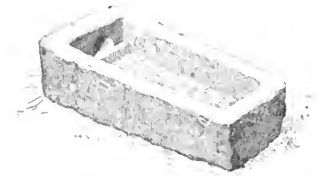
čtyrúhelníka, jehož jihozápadní nároží opíralo se o rybník a mlýn. Ve východní části rozkládala se, jako dnes, klášterní z a h r a d a. Nákladnější budovy vystavěny byly z tesaných kvádrů pískovcových, jichž všude v hojnosti nalézáme. Vedle hlavního chrámu, zasvěceného Panně Marii, měl klášter ještě vedlejší kostely a kaple, z nichž výslovně připomínají se kaple sv. Bernarda (stávala, ač zpustošena, ještě na počátku 18. stol.), kaple opatská a kaple sv. Markéty, která v přestavěné podobě, jediná dosud se udržela a byla snad původně kaplí hřbitovní.

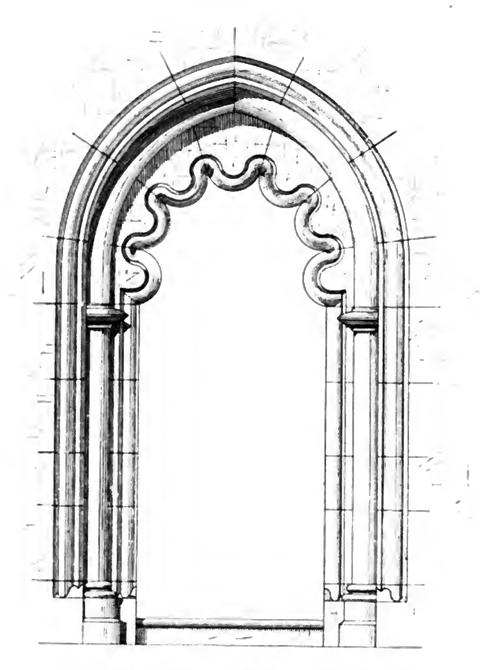
Obr. 12. Klášter u Nepomuku. Zbytky klášterních budov.

Hlavní c h r á m dle zachovaných zbytků byla budova nádherná ve slohu ranní gotiky 13. st., vystavěná v době největšího rozkvětu kláštera, která velikostí svou vyrovnala se zajisté sesterskému, současně s ní budovanému chrámu cisterciáckého kláštera ve Žďáře na Moravě. K úsudku tomu opravňují vedle historických zpráv četné nálezy architektonických okras, hlásících se k té době a vykopané v největší hojnosti v místech mezi čp. 8., 9. a 55., posledně zejména při kopání studny ve dvoře čp. 9., kdež vyhrabány přípory s hlavicemi, fiály, baldachyny, ostění bohatě profilovaná, závěrníky, části okenních kružeb a j. Podlaha dle vykopaných nálezů kryta byla dlaždicemi z pálené hlíny s tlačenými, částečně i zlacenými ornamenty. (Voříšek sám měl několik takových kusů v rukou.)

Příjezd do kláštera byl po hrázi rybníka se strany jižní, kde po pravé straně první stavení (čp. 2.), m l ý n, od prvopočátku až podnes účelu svému

Obr. 13. Klášter u Nepomuku. Kamenný sarkofag.

Obr. 14. Klášter u Nepomuku. Portál hřbitovní při kapli sv. Markéty.

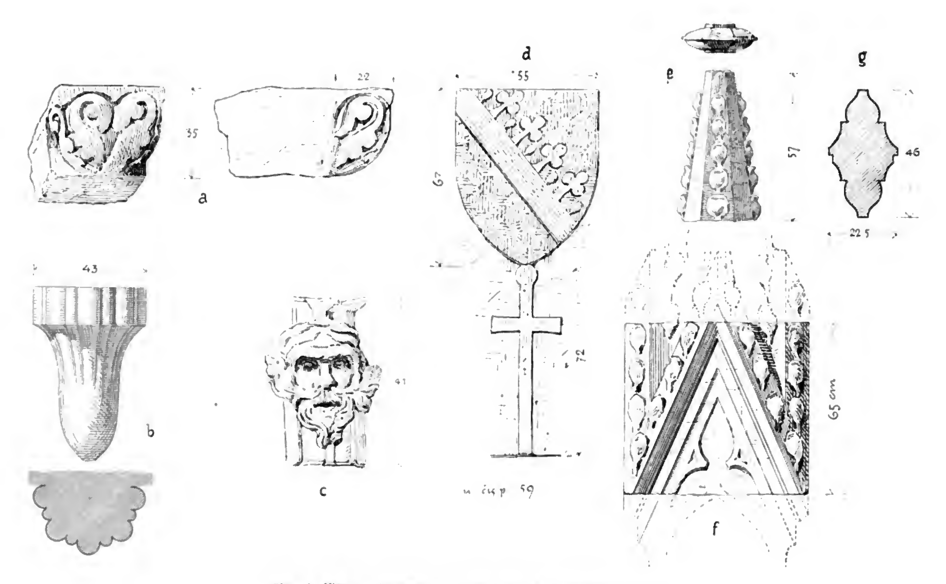
se zachoval. Týž nalezal se zajisté již v ohradě klášterní hned vedle brány, hájené zvoditým mostem. Kamenná jeho stavba má nad vrcholem z doby pozdější Šternberskou hvězdu a uvnitř v mlýnici cihelný krb ze 16. stol. Od mlýna pravoúhle odbočuje, přiléhajíc na hradební zeď, obdélníkové stavení neznámého určení (snad špitál?, nyní kůlna a stodola), jehož vnitřní, do dvora obrácená strana prolomena jest pěti románskými okny s tesaným ostěním (otvory 22 *cm* široké, 87 *cm* vysoké, na místě čtvrtého okna prolomeny později vrata) a na kratší straně severní jediným oknem hrotitým; uvnitř spatřují se stopy někdejších křížových kleneb.

Obr. 15. Klášter u Nepomuku. Soška sv. Markéty.

Podle tohoto stavení přijde se cestou po obou stranách zdí ohraženou k třem mohutným podjezdům, jež ústí do nynější návsi mezi čp. 37 a 39; nad nimi zvedají se dosud trosky jednopatrového stavení, jež s vedlejším, nyní již částečně odbouraným stavením dvoupatrovým (čís. 39) patří k nejzachovalejším zbytkům kláštera (obr. 12.). Z průjezdů, kdysi křížovými klenbami žebrovými sklenutých, levý, jímž dnes vchází se na náves, jest zevně pobořen, druhé dva zachovaly si hrotité, na vnější straně pečlivě přitesanými kvádry osazené oblouky (z těch pravý dnes zazděn), jež považují mnozí za zbytek křížové chodby (kvadratury).

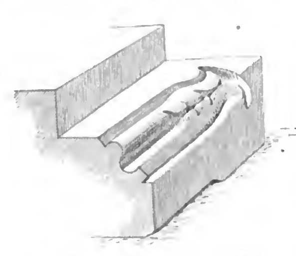
V pravo od těchto oblouků zvedaly se zajisté rozsáhlé stavby konventus s výše připomenutým chrámem, z nichž však pohříchu již jen nepatrné zbytky mezi čp. 9., 8., 55. a 44. se zachovaly; z těch poloha a vzájemná spojitost dala by se jen soustavně prováděným vykopáním základních zdí vystopovati. V zahradě čp. 9 (při čp. 60) spatřují se zbytky kvadrati-

Obr. 16. Klášter u Nepomuku. (Architektonické a ornamentální detaily.)

ckého schodiště, které bez odporu jest částí příslušnou k hlavnímu chrámu. Zde v sousedství také vykopány byly r. 1864 v terrasse tři žulové sarkofágy s kostrami a vedle nich kamenná víka, z nichž jeden (viz obr. 13.) spatřuje se dosud v zámeckém parku pod Zel. Horou. Hrubá zeď při stodole čp. 4, pravoúhle lomená a proražená polokruhovým obloukem (snad starý vchod do klášterní zahrady) byla as nejvýchodnější částí klášterního konventu.

Nejdále k severu, těsně při hradební zdi rozkládá se nyní skrovný hřbitov s KAPLÍ SV. MARKÉTY, která mylně považována bývá od mnohých za levou loď hlavního chrámu. Na straně ku vsi obrácené ohražen jest hřbitov ten zdí 1·16 *m* silnou, prolomenou šesti románskými okny (dvě poslední již zlomkovitá v sousední zahradě) a portálem, čímž nabývá podoby zevní zdi pravé lodi menší románské basiliky, jakou snad kaple sv. Markéty původně bývala. Portál lemován je ostěním, z jehož profilace vystupuje obloun na poškozené attické patce, v zakřivení přepásaný na místě hlavice hřebenatým prstenem a pokračující v archivoltu poněkud již lomenou; na místě tympanonu laločnatá obruba na způsob sbírané záclony v rázu forem pozdně románských; patka k nepoznání otlučena (obr. 14.). Světlá výška 2·80 *m*, šířka 1·24 *m*.

Obr. 17. Klášter u Nepomuku. Část profilovaného ostění na hřbitově.

KAPLE SV. MARKÉTY jest prostá, bezslohová stavba v podobě obdélníka s nízkou jehlanovou věžicí nad západním koncem valbové střechy, vystavěná na základech starší kaple r. 1861—2. Loď, na každé straně dvěma polokruhovými okny prolomená, tvoří dvě pole sklenutá kápěmi, při západním konci zděná kruchta nad třemi oblouky. Oblouk triumfální je polokruhový, za ním úzký čtverec presbytáře sklenut je kápí. Oltář rokokový, dobrého řezbářského díla byl sem r. 1861 přenesen z kostela sv. Jiří na Hradčanech. V kapli SOŠKA SV. MARKÉTY, dřevěná řezba, 1·16 *m* vysoká, polychromovaná a zlacená, ze 16. stol. (obr. 15.)

Dva páry mosazných, soustruhovaných svícnů renaissančních, 27 *cm* vysokých, ze 16. stol.; jiný pár menších ze 17. stol.

Missale in agenda defunctorum MDCLXIV. s poznámkou psanou: Hoc misſale defunctorum expensis eccl. S. Margarethae in Monasterio sub monte viridi in usum praefatae eccl. procuravit m. Joan. Frant. Suchy . . . Anno 1679 $\frac{21.}{1.}$ Eodem anno . . . portatile pro eadem eccl. emptum. 1683 comparata est casula nigra (z důchodů kostelních).

Ve vížce 2 zvony, z nichž větší (62 *cm* v prům.) přelit byl r. 1900 od *Max. Samassy* v Lublani, menší r. 1877 od *Juránka* a *Pernera* v Plzni ze starších zvonů (z r. 1653).

V západní části osady zachoval se jediný jen zbytek staré stavby a to téměř již na konci vsi při čp. 27. Jest to vysoká štítová zeď z kvádrů stavěná, jak se podobá zbytek nějakého hospodářského stavení, které stávalo snad již před západní zdí klášterní, z níž však nespatřují se žádné stopy více.

Některé zajímavější ornamentální kusy shledáváme zazděné na staveních čp. 12 (zbytky kružby), 82 (konsoly), 39 (závěrník) a 9.

Na hřbitově leží profilované ostění (obr. 17.) a část fiály; některé ozdobné kusy byly jinam odvezeny; na všech je však viděti nepoddajnost materialu a vyškolená huť kamenická.

Klikařov.

Nad obcí návrší, na něm stopy valů s příkopy.

Kloušov.

Žák J., l. c. — Sedláček Aug., Hrady IX., 190.

Z bývalé vodní tvrze, na níž seděli v 16. stol. Vidršperkové, od r. 1613 až 1636 Klenovští, později Jan Gräf z Gräfenburku na Merklíně, žádné již stopy se nezachovaly. Tvrz stávala na jižní straně vsi v lukách, v nivě „na Pasekách" zvané. R. 1858 při úpravě luk rozvezeny náspy a zarovnány příkopy, při čemž nalezeny ostruhy, šípy, klíče a kachle; na místě vsazeny tři lípy. Některé nalezené předměty uschovány jsou v zámku Merklínském.

U panské zahrady vedle cesty kámen s nápisem: NA TOMTO MISTE BILA ZABITA OD HROMA LIDMIL... (další nečitelné.)

Krašovice.

Na stráni as 5 minut jihových. od obce, poblíž okr. silnice přes Vodokrty k Nepomuku vedoucí, objeveno bylo při orání r. 1868 kostrové pohřebiště staroslovanské.

Ve hrobech kameny obložených a přikrytých ležely kostry s tváří k východu hledící. U nich byly nádobky hliněné; v jednom opatrně odkrytém hrobě nalezeny u nohou kostry tři železné obroučky, pak zbytky dřevěné nádoby, jež obroučky těmi byla stažena. — Pam. Arch. VIII., 151.

Křenice (Kšenice).

Žák J., l. c. — Sedláček Aug., Hrady IX., 192.

Někdy statek a sídlo zemanské při potoku Merklínském, nyní ves a poplužní dvůr panství Merklínského.

Kšenice r. 1339 prodány Sezemou, synem Protivy z Dolan, klášteru Chotěšovskému, od něhož koupí získal je kolem r. 1450 rod Bozděchů z Kamenice, kterýž

je připojil ku statku Pteninskému. V stol. 16. a 17. drželi Kšenice Vřesovcové z Vřesovic, z nich Jakub (zemřel r. 1598 a pochován v kostele chuděnickém) postavil tu novou tvrz. R. 1690 koupil Kšenice Jan Heřman Černín z Chuděnic a spojil je s Ježovy. R. 1738 koupeny a připojeny Ferdinandem hrab. Morzinem k panství Merklinskému, při němž dosud ostávají.

TVRZ, nyní sýpka v panském dvoře, prosté, čtverhranné stavení s vysokou taškovou střechou, bez jakýchkoli známek původního vnitřního rozdělení a zevní úpravy.

KAPLE mešní, stavení z r. 1873, v ní vkusný oltářík barokový, tabulový, na něm putti a ozdoby pěkně řezané a obraz P. Marie růžencové (černé), darovaný sem od hrab. Ed. Pálffyho z domácí kaple v zámku Merklinském. Z počátku 18. stol.

Zvonec na věži nový.

Letiny.

Erben, Reg. — Schaller J., l. c. XII., 135. — Trajer Joh., l. c. 218. — Sommer J. G., l. c., VII. 238. — Eichler, l. c. — Sedláček A., Slov. místop. — Šumavan XXI., č. 17. — Pamětní kniha farní od r. 1717. — Výtah z účtu z r. 1661. — Matriky od r. 1682 (1784).

Vesnice připomíná se r. 1248 jako „villa medicorum“ jsouc výslužbou lékařů královských. Jako samostatný statek náležely Letiny různým rodům, z nichž však žádný delší dobu jich nepodržel. V 17. stol. patřily k Žitinu, od r. 1717 k Dol. Lukavici, při které dosud ostávají.

FARNÍ KOSTEL SV. PROKOPA, starého založení, uvádí se r. 1239 mezi desíti kostely farními, příslušnými do Přeštic, jež toho roku opat kladrubský koupil. Po roce 1623 zanikla fara, načež správu duchovní od r. 1682 převzali dominikáni klatovští. R. 1766 fara opět zřízena.

Gotická, orientovaná budova s obdélníkovou lodí, užším, v závěru polygonálním chorem bez opěráků, nad západním průčelím dřevěná cibulovitá zvonice, po levé straně choru sakristie, po pravé oratoř, nižší pozdější přístavby.

Loď ve světlosti 9 *m* široká, 13·70 *m* dlouhá má rovný strop, v západním konci dřevěná kruchta, oblouk triumfální lomený, hladký s ubranými hranami, v presbytáři přední pole křížové, závěr paprskovitě sklenutý, svorníky hladké, na dvou prostředních konsolech masky (na severním tvář ženy, na jižním tvář muže s knížecím biretem), sanktuarium hrotité bez profilace, při něm mřížka z oblých prutů kutá, na epištolní straně sedilium segmentem překlenuté, profilované žlábkem mezi šikmami, na levé straně dveře do sakristie s pozdně renaissanční obrubou na plintech, dekorovaných andělími hlavami. Sakristie, valeně sklenutá, je přístavba ze 17. stol.

Hlavní oltář novodobý, gotický, i obrazy na něm.

Dva boční oltáře barokové, obstojné, na nich dobré obrazy sv. Tekly a Otilie od *Ignáce Raaba* (oba jsou novým pokostem oslepeny).

Kamenná křtitelnice v podobě prostého, rýhovaného a dvěma hlavami andělů ozdobeného dříku; hrubá práce pozdně renaissanční s portálem do sakristie souhlasná z konce 17. stol.

Pár mosazných soustruhovaných, 37 *cm* vysokých svícnů ze 17. stol., ostatní cínové, barokové z 18. stol.

Náhrobník žulový 1·68 *m* vysoký, 0·90 *m* široký, bez opisu, v kymové obrubě postava dámy v kroji z počátku 17. stol. s rukama sepjatýma, po pravé ruce Ukřižovaný na štíhlém břevnu, u levé tváře erb (štít břevnem od levé k pravé půlený, v klenotu dvojitá peruť).

Před chorem náhrobník úplně vyšlapaný se stopami erbu z konce 16. stol.

V středu lodi kámen, v něm zasazena mosazná deska baroková s nápisem:

+

SISTE HIC VIATOR ATQVE SVPER
MORTVA, EAQVE BONA CORDA LVGE
IN LAEVA MATRIS, IN DEXTRA FILII SVB
PETRA ILLA SEPVLTA REPERIES,
IACET AMABILIS IONNATAS, QVI IN DIES
LASSOS SVAVITER SVB LEVABAT
CAROLVS KAVTECZKI, BENE VIXIT, PIE
DESIIT, ETEN ! STAT INTER MINO|BEATO

+

Zvony: 1. Výška 0·60 *m*, průměr 0·82 *m*. Ucha pletená, na plášti malý obrázek Madonny, opis dvouřádkový:

MARCVS ∂ LVCAS ∿ IOHANNES ∂ MATEVS ∂ SANCTE ∂ PROKOPE ∂ ORA PRO ∂

O MARIA ∂ MATER ∂ GRACIE ∂ MATER ∿ MISERI ∂ CORDIE ∂ 1533 ∂ EGIDVS ∂ W PLZN ∿
R

Pod opisem gotický kružbový vlys, stereotypní na zvonech mistra *Jiljí Plzeňského.*

2. Výška 0·38 *m*, průměr 0·45 *m*, má na plášti obrázky Nejsv. Trojice, a P. Marie. Letopočet 1813.

3. Nejmenší je bez letopočtu, na něm obrázky sv. Prokopa a P. Marie.

ZÁMEK, přeměněný r. 1766 na lázeňský dům, je prostá, jednopatrová budova bez slohu, vystavěná ryt. Karlem Janem (dle jiných pramenů Rudolfem) Pikhartem ze Zeleného Údolí r. 1700. Blíže něho stojí při studánce kaple sv. Vintíře (mešní), stavba z r. 1856, rozšířená r. 1896, na místě dřevěné kapličky, která tu r. 1767 z milodarů lázeňských hostí postavena byla.

Libákovice.

Na sev. svahu vrchu Kožichu rozrušená skupina mohyl. (Srov. Řenče.) Dr. Píč: Čechy předhistor. II., 142.

Lišice.

Na návrší vých. nad obcí se zvedajícím stopy příkopů někdejšího hradiště. Lid říká tu „na zámečku".

Při cestě Lukavické soška sv. Jana Nep. na starším barokním podstavci.

Horní Lukavice.

Sedláček Aug., Hrady IX., 179.

Ves a sídlo zemanské, připomínané ve 14. stol., jehož osudy větším dílem upoutány k sousední Dolní Lukavici.

Z TVRZE, která zde stávala nad obytním stavením statku čp. 10 („u Milotů", jinak „u Andrlíků") zachovaly se slabé stopy příkopu. Hrabě Jan Rud. Morzin, koupiv statek od Markvarta Jana Lukavského z Řeneč, nechal tvrz zpustnouti. Na tvrzišti při hlubším kopání naráží se na zbytky zdí, též vykopány zde kachle, nůžky, hroty šipek a jiné předměty středověké.

Dolní Lukavice.

Schaller J., l. c. XII. 133. — Sommer J. G., l. c. VII., 237. — Trajer Joh., l. c. 821. — Sedláček Aug., Hrady, IX., 178. — Matriky od r. 1650, založené Ant. Vojt. Cornelem, knězem řádu sv. Benedikta u sv. Mikuláše v Praze. — Inventář od r. 1670, sepsaný administratorem a děkanem Přeštickým Vojt. Mat. Šrámem. — Pamětní kniha farní od r. 1825.

V Památkách Archaeol. XI., 180 uvádí se Lukavice jako naleziště náramků z úzkého plechu.

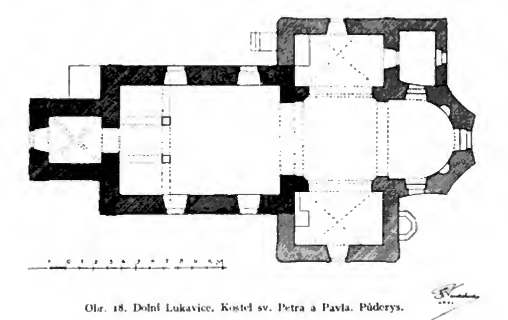
Osada s tvrzí připomíná se již na poč. 13. stol. Až do 15. stol. sídlil zde rod zemanský odtud se píšící, načež se ujali vlastnictví Lukavští z Řeneč, kteří zde pobyli až do r. 1596. Z pozdějších držitelů rod hrabat Morzinů, získav některé statky okolní, učinil Dol. Lukavici sídlem panství, jež dnes drží rod hrabat z Schönbornů.

FARNÍ KOSTEL SV. PETRA A PAVLA (uvádí se r. 1352 mezi farními), stavba orientovaná, skrovných rozměrů. Loď v základech z doby ranní gotiky, k ní přistavěn na místě starého nový větší presbytář hrabětem Ferd. Mat. Morzinem r. 1722.

Zevnějšek stavby prostý, bezslohový. V čele západního průčelí věž s cibulovou, plechem pobitou bání, okna v hořejším patře široká, polokruhem sklenutá. V lodi po dvou oknech segmentových, na severní

straně hrotitý vchod bez profilace. Z presbyteria užšího, s lodí stejně vysokého vystupují po obou stranách čtverhranná ramena se zvláštními vchody, obsahující v hořejších patrech oratoře; chorový závěr polokruhový, třemi segmentovými okny prolomený, po levé straně nízká sakristie.

Do předsíně pod věží vedou zvenčí dveře plechem pobité a barokovými růžicemi posázené (podobné též u fary), kobka má křížové klenutí s mohutnými, pětibokými žebry, na místě konsolů prosté vyčnívající desky; odtud polokruhovým obloukem vstup do lodi 11·40 *m* dlouhé, 8·0 *m* šir., kryté rovným stropem, v západní části lodi kruchta na třech obloucích, podkruchtí kápěmi sklenutá. Oblouk triumfální, přetvořený v poloelipsový, tvoří vstup do přední části presbytáře v podobě čtverce, nad ním placková klenba, po stranách stlačené oblouky otvírají se do bočních,

Obr. 18. Dolní Lukavice. Kostel sv. Petra a Pavla. Půdorys.

čtverhranných síní hladce křížem sklenutých, z nichž levá slouží za předsíň, pravá za kapli; nad oběma empory, s plochým stropem.

Stěny vnitřku oživují jednoduché pilastry.

H l a v n í o l t á ř, prostá baroková architektura z r. 1734 s bezcenným obrazem sv. Petra a Pavla. Podobné jsou b o č n í o l t á ř e s obrazy sv. Valburgy a Rodu Kristova, postavené r. 1745; nad oběma sdružené erby Morzinů a Kolovratů, na levém kopie Madonny Zbraslavské, malovaná na plátně.

S o c h y čtyř andělů, v lodi postavených, ze dřeva řezaných, pochodí ze zrušené kaple sv. Kříže nad Chotěšovem.

Tři páry s v í c n ů z mosaze soustruhovaných (výška 0·48 *m*, 0·45 *m* a 0·42 *m*), ze 17. stol.

Žulový n á h r o b n í k 2 *m* vysoký, 1·07 *m* široký, s erbem málo zřetelným (Lukavských z Řeneč) a zlomkem nápisu: . . . . Bozyho . 15 . 31 . | ten . pondieli . po Swaty . Martinu . | . . . . . . y dolegſſi . . | . g . ſe . pan . . | . . ge° . dū :

Zvony: 1. Průměr 0·88 *m*, výška 0·72 *m*, ucha pletencem zdobená, pod korunou opis:

Anno × Domini ⊛ mo ◦ Cccc × x cimo (1410) ✿ hoc ◦ opus × factum ⊛ est ⊛ per ◦ magistrum × egidium ◦ A ⊛ nova | × civitate, na plášti soška Madonny s děckem, držící žezlo, 13 *cm* vysoká. Při spodním kraji gotická vinutina. Výborná práce lijecká.

2. Průměr 0·66 *m*, výška 0·53 *m*, ucha pletená, boky hladké, opis ve třech řádkách:

1. leta × buozieho × tisiczieho × czctirzisteho × osmdesateho × druheho × tento × zwon × (medalion)

Obr. 19. Dolní Lukavice. Zámek.

2. gest × udielan × wegmeno × buozie × a × matki × bozie ×
3. hanucz × konwarz ×

3. Průměr 0·47 *m*, výška 0·35 *m*, ucha hladká, opis jednořádkový v pásku nahoře cimbuřím, dole visutými liliemi okrášleném: iohannes / lucas / marcus / matheus / ave /. Počátek 15. stol.

ZÁMEK na místě bývalé tvrze je budova jednopatrová v jednoduché ale velmi úměrné barokové úpravě, postavená r. 1708 za hraběte Ferdinanda Matěje Morzina. Průčelí prodlužuje se na obou koncích v křídla do parku obrácená, z nichž východní tvoří zámeckou kapli. Střední část průčelí, řadou jonských pilastrů nádherněji zdobená a o patro vyvýšena ve spůsobě risalitu též do zadu vystupujícího, obsahuje podjezd valeně sklenutý, z něhož vede po pravé straně široké schodiště do vyšších pater; v prvním poschodí jídelna se stuccovým plafondem, v ní zavěšeno 12 olejových podobizen členů rodu hrabat Schönbornů, z těch nejstarší z pol. 17. st.

Nábytek většinou empirový.

K zámku přiléhá rozsáhlý park, založený dle plánů *Jana Ferd. Schora* v I. polovici 18. stol. Sochy v něm stávající, o nichž zmínka v Schallerově Topografii, prací *Quitainera* a *Lazara* (*Widmanna?*) více se zde spatřují.

K a p l e s v. J a n a N e p., založená současně se zámkem, dokončená ale a vysvěcená teprve r. 1730, tvoří samostatné, východní křídlo zámku, stejně s ním vysoké a s úpravou ze vnějšku s ním souhlasnou. Vnitřek prostranné čtvercové síně, výšky prvého patra dosahující, sklenut plackou, v každém nároží dvojice oblých sloupů s korinthskými hlavicemi, okna obyčejného tvaru ve dvou řadách nad sebou hojně osvětlují vzdušnou prostoru, bohatě al fresco vyzdobenou *F. Juliem Luxem*: Na klenbě v barokové architektuře oslava sv. Jana Nep. skrze Nejsvětější Trojici, na kartuši držené andělem, chronogramm:

Obr. 20. Dolní Lukavice. Sloup se sochou sv. Pavla.

ERIGEBAR
HONORI SANCTI
IOANNIS NEPOMV
CENI A DEVOTO
EIVS FAVTORE (1727).

Ve čtyřech cviklech výjevy z legendy svatojanské (hostina u krále, zpověď královnina, výslech před králem a mučenická smrt), na římsové obrubě: F · IVLIVS PINXIT. Na stěnách erby Morzinů a Kolovratů.

O l t á ř. Výborná baroková architektura s dvěma páry sloupů a dobrými, ač zašlými obrazy sv. Jana Nep. a sv. Floriana, po stranách sochy sv. Vojtěcha a Václava, nepochybně od *Quitainera*.

Na stěně virtuosně malovaný, ale velice sešlý olejový o b r a z 1·04 *m* vys., 0·82 *m* široký, sv. Jeronym (po kolena), manýra *Brandlova*.

R e l i k v i á ř stříbrný, zlacený, 0·26 *m*, vysoký, krásně tepaný barok.

Na návsi s l o u p ionský na širokém renaissančním podstavci, nad hlavicí sloupu kaplička, v ní soška Krista zbičovaného. Na podstavci

nápis: LETA PANE | 1741 · NAKLA | DEM ADAMA | HAWRANKA | KE CTI ACH | WALE BO | ZI POSTA | WENO GEST.

Proti kostelu dobrá socha sv. Jana Nep. s letopočtem 1714.

Na cestě k Horní Lukavici pískovcový, barokový podstavec, se sloupem, na němž v reliefu postava sv. Pavla. (Obr. 20.)

Jiný, podobný podstavec na cestě k Lišicům, na něm novější socha sv. Jana Nep. (v. t.).

Obr. 21. Lužany. Zámek.

Lužany.

Řičák E. V., l. c. 205. — Sedláček Aug., Hrady IX. 210. — Archiv Lužanský.

Mohyly Lužanské (Pam. arch. XVI., 522), viz Kbely, Vlčí a Zelené.

Statek a ves připomínají se již ve 12. století, r. 1245 byly sídlem Jimrama z Lužan, ve stol. 14. a 15. mnoho držitelů se tu vystřídalo, jelikož byl statek dělen. Z pozdějších majitelů nejdéle pobyli tu Příchovští z Příchovic (od 16. stol. do 1721), po nichž následovaly rody svob. p. z Engelflussu (1721), hrab. Leublfing (1724), Penderrieder v. Adlhaus (1726), Karel Felix hrabě Vršovec (1746); po něm statek v exekuci vydražil Karel Jos. v. Altvater (1754), jehož syn prodal jej opět svob. pánu Linkerovi z Lützenwicku (1802). Týž po dvou letech postoupil L. Aug. Gotthelfu Globigovi, jenž je r. 1818 prodal Bedř. hrab. Schönbornovi. Z rodu toho přešel statek na kníž. rod Kinských ze Vchynic (1850) a od těch na Frant. Ringhoffra (1861). — R. 1866 koupila Lužany paní Anna Hlávková; držitelem nynějším jest vrchní stavební rada Dr. Jos. Hlávka.

ZÁMEK. Na místě, kde původně tvrz stávala, vyzdvižen byl na sklonku 16. stol. jednopatrový zámek obdélníkového půdorysu s průčelím o třech renaissančních štítech s trámovou věžicí u prostřed a přístavbou pro kapli, jak dnes ještě v půdorysu ostává. (Vyobrazení jeho od *Ant. Sittauera* na katastrální mapě z r. 1793 v zámku.)

Při přestavbě zámku nynějším majitelem kámen z nadpraží hlavního vchodu s letopočtem 1583 vyzdvižen a zazděn ve schodišti ze strany zahradní. Na vížce zvonek s legendou: + SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM A. 1673.

V zahradě při zámku socha Dobroděјky, na jejíž podstavci nápis: V předu:

PIETATIS HVI
VS PROPAGAT
OR CAROLVS D
E ALTVATTE
R EAM EXS

Na straně zadní, nyní zakryté, četl Jos. Jireček:

HANC CAROLVS FELIX
WERSCHOWETZ ILLVSTRI
FAMILIA NATVS IN PIE(TA)TIS OPVS
LIBER FIERI FECIT (1753)

Tamtéž socha sv. Jana Nep. s nápisem:

IN HONOREM SANCTI
IOANIS NEPOMUCENI
ILLUSTRIS DOMINA
ANNA DE OTENFELD CV
RAVIT EXSTRUI
I · C · R · V · A
A 1739

Na hranicích obce Lužanské a Přeštické u silnice socha sv. Josefa, kterou postaviti dal r. 1714 Lužanský pán Jan Vilém Příchovský z Příchovic. Na podstavci znak Příchovských.

Měčín.

Sommer J. G., l. c. VII., 263. — Trajer Joh., l. c. 220, — Sedláček Aug., Hrady IX., 246. — Eichler J., l. c.

O velkém stáří osady svědčí nálezy předhistorických předmětů, zejména střepiny hliněných a tuhových nádob, hojně při kopání v místě i okolí se vyskytujících. Dle ústního podání bylo v dobách pradávných pilně v okolí dolováno;

pravděpodobnosti této zprávy zdají se nasvědčovati na několika místech ještě se vyskytující skupiny nálevkovitých prohlubin (pastvina „na plachtě", v lese pod Osobovem a ojediněle i jinde).

Nálezy v místě a okolí učiněné řídícím učitelem p. A. Šleglem (uložené většinou v téhož sbírkách, částečně v měst. museích, Klatovském a Plzeňském). As 5 minut vých. při silnici Nepomucké na obecní pastvině při potůčku pahrby nepravidelné, v nich několik střípků nádob z doby předhistorické. — V místě samém, nejvíce na návrší poblíž kostela a na jihových. svahu četné tuhové střepy. — Při přestavbě stavení čp. 48, nalezeny úlomky kachlů gotických a renaissančních, kosti zvířecí, železné předměty, kahánek hliněný, ďubkované nádoby z 15. a 16. stol. — U Peplů (čp. 45) gotický klíč a groš pražský. — Při stavbě villy dra Bočana, střepy s vlnovkou, rovnými čarami i tuhované, hrdlo úzké nádobky pěkně ornamentované ďubkami, vtlačenou vlnovkou a zoubky, vše z doby již histor. — „Na Plachtách" as 20 min. ssz. od Měčína v hliništi as 6 *m* hlubokém nádobka hlin. na kruhu pracovaná, kamenem přikrytá (as z 10. stol.). Zde též jámy kruhové s vyhrnutým okrajem v počtu as 50, na jich dně spečená hlína, pod ní vrstva popelnatá. Bez artefaktů. Na poli u samého Měčína na rozcestí k Radkovicům a Skašovu nalezena zajímavá b r o n z o v á s p o n k a (obr. 22).

Obr. 22. Měčín. Bronzová sponka (zámeček).

E i c h l e r J. l. c.: As ½ hod. záp. od místa nalezeny v letech dvacátých min. stol. při orání p r a ž s k é g r o š e. R. 1810 kopán sklep v M. a tu ve hloubce as 4 loket nalezeny železné o s t r u h y s dlouhým hrotem a velkou šesticípou hvězdou.

Statek s tvrzí při městečku (již 1413 „oppidum"), od dávných dob příslušný k panství Švihovu a Skály, vyjma doby 15. stol., kdy se zde několik majitelů vystřídalo. Heralt Kavka z Říčan (na Šivhově) postavil nad Měčínem zámek „Nový Hrad", o něm prvá zmínka 1596. V 17. stol. byl Měčín v držení rodu z Klenového a Janovic a spojen s panstvím Žinkovským. Výsady trhové udělil městečku Karel VI. r. 1718.

KOSTEL SV. MIKULÁŠE ve 14. stol. farní (Tomek R. dec. pap. 1352, v lib. visit. 1573 mezi farami katol.), později filialní k Žinkovům. R. 1716 Alžběta hrab. z Klenového při kostele zřídila farní administraturu, kterou pak Jan Jos. hrab. z Vrtby r. 1749 na faru povýšil.

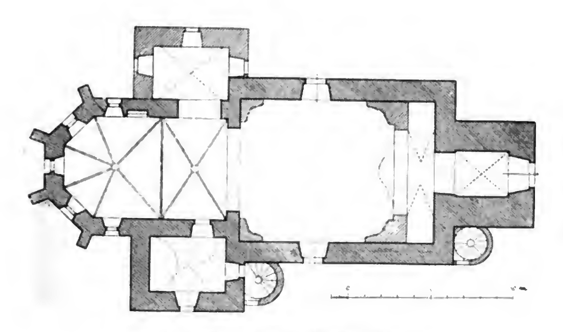
Stavba orientovaná z lomového kamene, chor gotický, loď, ve zdivu stará, při přestavbě r. 1776 barokisována, r. 1726 přistavěna kaple sv. Jana Nep. a snad též oratoř nad sakristií.

V západním průčelí věž s obyčejným vchodem, barokovými okny a zvonovitou bání. Loď v nárožích kvádry osazená má na každé straně velké, barokově vykrajované okno, presbytář s lodí stejně vysoký, užší, s polygonálním závěrem obstupují v nárožích kvádrové opěráky bez ústupků, na jich pultových stříškách zvětralé lomeničky, okna podélná, jich lomené oblouky překlenuty v polokruhy a ostění přeměněno; z obou boků vystupují do značné šíře pravoúhlé, s chorem a lodí stejně vysoké přístavby barokové: k jihu kaple sv. Jana Nep., k severu sakristie a n ad n oratoř. Nad chorovým závěrem sanktusník s cibulovitou bání. (Obr. 23.)

Obdélníková loď, ve světlosti původně 11·70 *m* dlouhá, 8·50 *m* široká, přepažena byla r. 1776 na předsíň s hudební emporou a na čtver-

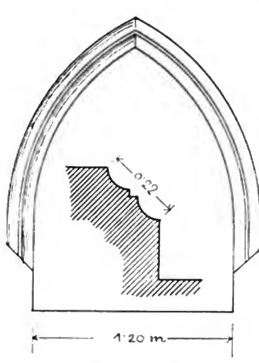

Obr. 23. Měčín. Kostel sv. Mikuláše.

Obr. 24. Měčín. Kostel sv. Mikuláše. Půdorys.

covou loď, jejíž kouty vyplněny přizdívkou s podvojnými pilastry, o které opírají se cípy plackové klenby. Oblouk triumfální, polokruhový, boky jeho obloženy pilastry. Užší presbytář obsahuje křížové travée a chorový závěr pěti stranami osmiúhelníka sestrojený, hřbety klenbových kápí vodorovné, žebra klínová jednoduše vykroužená, konsoly jeví pod silnou vrstvou vápna různé tvary květové, listové aneb kružbové, svorníky otlučené zdají se býti hladké. Po pravé straně baroková kaple sv. Jana Nep., hladce křížem sklenutá, na epištolní straně chorového závěru výklenek sedilia 1·20 *m* široký, sklenutý lomeným obloukem, profilovaný dvěma výžlabky. (Obr. 25) Po levé straně prostý vchod do sakristie valeně sklenuté, nad ním polokruhový otvor na oratoř.

Obr. 25. Měčín. Kostel sv. Mikuláše. Sedile.

Hlavní oltář, dobrá, výstředně baroková architektura s vlnitým oblamovaným kladím, na něm slabý, přemalovaný obraz sv. Mikuláše, ve štítu erb hrabat z Vrtby, po stranách sochy sv. Jana Křt. a Jana Evang. Stavba oltáře i skulptury jeví velkou příbuznost s malými oltáři jesuit. kostela v Klatovech. Polovice XVIII. stol.

Ostatní oltáře i kazatelna jsou méně cenné barokové práce.

Kalich stříbrný, kupa (průměr 19 *cm*) s košem výborné tepané práce (bez značky), na nodu tři štítky, na nich rytý znak hrabat Sporků, letopočet 1719 a písmeny I·R·C·D SPORK, noha pozdější.

Sedm párů barokových, cínových svícnů ve čtyřech variantech s letopočty 1731, 1733 a různými počátečnými písmeny znamenané (ECCL · CONV — CAP · INFIR — C · A · P · BI · K — FE · A ·ZT · P · VVG).

Dva páry barokových svícnů trojnohých z konce 17. stol.

Monstrance baroková běžného tvaru z 18. stol.

Zvony: 1. Výška 0·66 *m*, průměr 0·88 *m*. 2. Výška 0·54 *m*, průměr 0·72, oba přelity byly *Juránkem* a *Pernerem* v Plzni r. 1879.

3. Z r. 1839, na plášti medalion zvonaře se jménem IOHANN ADAL : PERNER IN BVDWEIS.

4. Výška 0·25 *m*, průměr 0·30 *m*, při koruně opis: ave x maria x gracia x plena x dominus 1492 x (1492).

V archivu farním: 1. Matricula Nova baptisatorum in par. eccl. S. Nicolai in Oppido Miedczin sub P. Mart. Fr. Luniaczek Eccl. loci curato. Od r. 1777. 2. Matricula Eccl. Mieczinensis S. Nicolai inchoata 1758 sub curato Floriano Thoma Schinka. 3. Liber I. Decretorum etc. ab Anno Dom. MDCCLXXIII. 4. Liber II. decretorum, z téhož roku. 4. Liber

III. continens Memorabilia ad beneficium curatum Mieczinense (dle zápisek Jak. Dan. Zachystala, prvního administratora a Flor. Tom. Schinky prv. faráře 1773.) (Obsahuje inventář z r. 1719.) 5. Liber concionum etc. 1773 (zmínka o vsi Hradišti na Holém vrchu, zašlé koncem 18. stol.). V obecním úřadě: Privilegium Karla VI., něm. na pergameně, s visutou pečetí, kterýmž uděluje městečku Měčínu týdenní trh a tři trhy výroční. Dat. v Laxenburgu 19. 5. 1718. Jiné Josefa II. z r. 1786, konfirmace privileje předešlé, kniha o 11 listech perg. s visutou pečetí.

ZÁMEK, původně dvoupatrový vystavěný na místě starší tvrze (z ní zbytky nepatrné ve sklepení přízemním na západ. konci); snesením vrchního patra po posledním požáru přeměněn v obyčejné, slohuprázdné obydelné stavení.

Merklín.

Schaller J., l. c. XII., 122. — Sommer J. G., l. c. VII., 254. — Watterich, Bad (1844) 11. — Trajer J., l. c. 822. — Eichler J., l. c. — Sedláček A., Hrady IX., 187. — Žák J., l. c. — Dr. Píč J. L., l. c.

Mohyly a jámy kulturní.

1. Jižně od obce v panském lese „Chobotě", as 120 kroků od silnice na západ dvě poškozené mohyly.

2. Nedaleko odtud k jihu v lese „Malá leč" u hranic obec. lesa Pteninského, as 100 kroků vých. od silnice jedna mohyla 1·5 *m* vys.

3. As 2 *km* záp. od Merklína v úžlabí poblíž hostince „na radosti" pod skelnou hutí 2 mohylky uprostřed rýžových sejpů.

4. V lese „na Držale" nedaleko Merklínské pohodnice dvě mohyly.

5. V sousedním panském lese „Radlici" deset mohylek. Tyto dvě posléz uvedené skupiny mohyl (4. a 5.) rozkládají se již v obvodu obce Soběkurské.

6. Na farském poli u sv. Gottharda byl v letech dvacátých min. stol. nalezen zbytek bronz. ornam. nádoby. Na dolení části pole toho a též na poli „psovodně" u Bijadel (v. t.) objeveny as r. 1865 ovální jámy 0·5 *m* hluboké, pečlivě v hlíně vyhlazené, o průměru 0·75—1 *m*.

7. Při upravování hlavní ulice k Zemětícům vedoucí (as r. 1853) přišlo se na žároviště, v nichž nalezeny věci kovové.

Merklín jako městečko, připomíná se v rejstř. bern. r. 1379 (oppidum Niepronis et Bohuslai); při něm ode dávna tvrz, sídlo ryt. rodu odtud se píšícího. Na sklonku 15. stol. nabyli statku Chřínovští a po nich od r. 1595 seděli tu Říčanští do r. 1623. Rychle za sebou vystřídali se tu pak rodové z Klenového, Grefenburka, Berchtoldů z Uherčic, Novohradských z Kolovrat a Convayů z Waterfortu. R. 1728 koupil Merklín hrabě Ferdinand Frant. Morzin a připojil k němu Ptenín a Ježovy. Dědictvím přešel M. na Krakovské z Kolovrat a z nich na hr. Pálffy.

KOSTEL SV. MIKULÁŠE (farní již ve 14. stol.), slohu prázdná budova, orientovaná, vystavěná po požáru městečka r. 1817, při čemž použito staršího zdiva chrámové stavby, provedené r. 1690 za hrab. Frant. Zd. Kolovrata Novohradského.

Loď obdélníková má v jihozápadním nároží věž s jehlanovou střechou, jednoduché, pilastry členěné průčelí, v němž hlavní vchod, nad průčelím

přímočarý štít. Okna v lodi segmentová. Z podélných stran užšího, s lodí stejně vysokého presbyteria vystupují příčná ramena sakristie s oratoří a kaple. V závěru chorovém podélná okna s polokruhovým zaklenutím.

Vnitřek lodi rozdělen pilastry a klenbovými pásy na tři kápěmi sklenutá pole, při západním konci zděná empora na třech obloucích; oblouk triumfální úzký, polokruhový, presbytář s trojbokým závěrem, valeně sklenutý, v pravo široký oblouk otvírá se do kaple, eliptickou kopulí sklenuté, kdež oltář s barokovým tabernaklem, nad ním obstojně řezaná skupina Nejsv. Trojice v životní velikosti z r. 1669 (oltář přenesen ze zámecké kaple).

Na hlavním slohu prázdném oltáři s barokovými sochami sv. Petra a Pavla velký obraz sv. Mikuláše, mládež k zbožnosti nabádajícího patří k nejlepším pracím prvého ředitele malířské akademie Pražské *Josefa Berglera.* V kapli dřevěná socha Madonny s Ježíškem, 1·50 *m* vysoká, s novou nepěknou polychromií, dobrá řezba z počátku 16. st.

Zvony (ve věži 4 a sanktusník) vesměs přelité r. 1817 *Karlem Bellmannem* v Praze.

Svícny mosazné, 54 *cm* a 31 *cm* vysoké, soustruhované, ze 17. stol. Před kostelem kamenné sochy v životní velikosti: sv. Florian a sv. Nothburga, na podstavci obou erb hrabat Morzinů a letopočet 1765; při silnici Pteninské u města socha sv. Gotharda s týmž letopočtem. Sochy ty, obstojné hodnoty, jakož i socha sv. Judy Tadeáše nad Pteninem stávaly původně na zdi při panském dvoře Merklínském.

Na náměstí kamenná socha sv. Mikuláše v položivotní velikosti, na podstavci chronogramm

LaVDetVr
IesVs ChrIstVs
Is LIberator
In æternVM

Zámek, r. 1824—5 v nynější podobu přestavěný, jest jednopatrová budova pod taškovým krytem, slohově nezajímavá.

Na radnici: Dvě mosazná pečetidla; větší 4·5 *cm* v průměru, s opisem ✳ SIGILLVM ✳ CIVITATIS ✳ MERKLINENSIS a letop. 1622; menší, v prům. 3 *cm* má v opisu: SIGILLVM · CIVITATIS · MERKLENSIS. Letop. 1622. Ve středu pečetidel městský znak: štít na příč dělený, spodní pole ornamentované, v hořením paví péra. Majestát na pergameně, něm. s visutou pečetí z r. 1695 (konfirmace privilegia na trhy týdenní a nadání tří nových trhů výročních), listina z r. 1773 (opis privilegia krále Jiřího z r. 1465 na trh týdenní), městská kniha (Marckbuch) z r. 1713—1847, knihy cechu ševcovského a krejčovského z r. 1707, opisy z 18. stol. starších cechov. artikulů.

Starý archiv městský vyhořel dne 14. května 1681.

Na faře Pamětní kniha z r. 1727 a matriky z let 1655, 1698 a 1736.

Mileč.

Trajer J., l. c. 224.

Ves kláštera Nepomuckého, po jehož ztroskotání připadla Zelené Hoře.

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA (filiální), ve 14. stol. farní, barokova budova orientovaná, vystavěná v nynější podobě r. 1764.

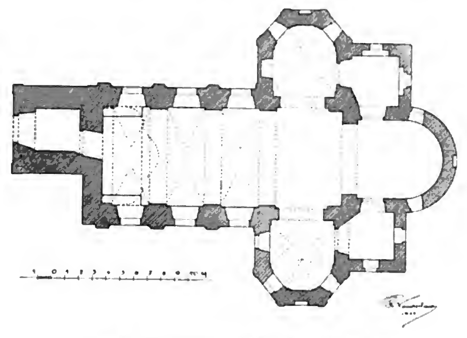

Obr. 26 Mileč. Kostel sv. Petra a Pavla.

V čele západního průčelí věž k levé straně lodi posunutá, okna ve dvou řadách nad sebou, nová, plechem pobitá jehlanová střecha (před tím cibulová báň dobře s celkem sharmonisovaná). Pod věží hlavní vchod sklenutý poloelipsou, nad ním římsa s nevkusnými, nově přidělanými volutovými ozdobami.

Obdélníková loď, presbytář polokruhem uzavřený a boční kaple s polygonálními závěry tvoří v základě kříž; části ty dosahují všude stejné výše a jsou kryty mansardovou, nad východní polovicí prejzovou, nad lodí taškovou střechou; okna v lodi segmentová, ve východní části podélná, zakončená polokruhy, stěny oživeny jednoduchými pilastry a lesenami, nad chorovým závěrem cibulový sanktusník. V koutech mezi kaplemi a presbytářem nízké síňky sakristie a oratoře.

Loď, ve světlosti 17·52 *m* dlouhá, 7·10 *m* široká, s valeným, okenními výseky prostoupeným klenutím, osvětlena jest na každé straně třemi segmentovými okny; stěny rozvrženy pilastry na čtyři pole, z nichž západní zaujímá kruchta s barokovou balustrovou poprsní, spočívající

Obr. 27. Mileč. Kostel sv. Petra a Pavla. Půdorys

na eliptickém pásu, východní pak plně prolomenými oblouky otvírá se do kaplí 4·80 *m* širokých, třemi stranami osmiúhelníka uzavřených a sklenutých valenými a lunetovými klenbičkami. Závěry kaplí mají od sebe světlou vzdálenost 18·54 metrů.

Oblouk triumfální, polokruhový, otvírá se do užšího a nižšího presbytáře 6·34 *m* dlouhého, polokruhem uzavřeného a klenutého po způsobu bočních kaplí; na každé straně široké, tesanou římsou a venýři obložené dveře vedou do nižších, klášterním klenutím opatřených vedlejších síní. Nad obloukem triumfálním malovaný erb Martinický.

H l a v n í o l t á ř a oba b o č n í v kaplích jsou dobré barokové architektury z dílny klatovského truhláře *Fliegla* z polovice 18. stol.; na nich dobře řezané sochy: na hlavním sousoší Nejsvětější Trojice, sv. Dominik a sv. Volfgang, na bočních sv. Vojtěch a Jan Nep., sv. Václav a Florian.

Obr. 28. Mileč. Socha P. Marie

Obr. 29. Mileč. Socha sv. Barbory.

Sochy P. Marie a sv. Barbory, postavené na bočních oltářích, 0·97 *m* vysoké (zlacená roucha a polychromie pleťových částí obnovená) jsou dobré gotické řezby ze 16. stol. (Obr. 28, a 29.)

Za oltářem pohozena ve dřevě řezaná, vetchá soška sv. Pavla, 0·80 *m* vysoká, ze 16. stol.

Cínové barokové svícny, kandelábrové (2 páry), 0·475 *m* vys., znamenány jsou:

W · A ·
C · D · S ✱ 1678.

Na jiných dvou letopočet 1698. Vedle těch ještě dva a dva páry jiných s různou ornamentikou na podstavcích.

Zvony: 1. Přelit byl r. 1890 u *Vojtěcha Samassi* v Lublani. 2. Průměr 0·80 *m*, výška 0·67 *m*, opis jednořádkový mezi dvěma ornamentálními lištami, z nichž spodní ověšena střídavě akanty a lodyhovou arabeskou:

+ ☛ A FVLMINE ET GRANDINE PROTEGE NOS SALVATOR ET PROTECTOR NOSTER ❀ (1712).

Na plášti reliefy: Maria Immac. mezi sv. Michalem arch. a Gabrielem, sv. Anna, Vojtěch, Barbora, Jan Nep., Augustin a Jan Křt. a torem orámovaný nápis:

DWOGI CTI HODNI A
WISOCE VCENI PAN
AVGVSTIN IAN WRABEC DE
KAN NEPOMVCKI KE CZTI SLA
WGE BOZI NEPOSKWRNIENE MA
RIE PANNI S · MICHALA ARCHANGE
LA A GINICH S · S · PATRONVW
SWICH ZWON TENTO
SLITI DAL WKLAT
TOWECH

Na jiném místě medalion zvonařův se jménem IOANNES PRICQVEY. Na kůru český kancionál z r. 1712, tištěný u *Kar. Jos. Geřábka* v Praze. —

Nedanice.

Druhdy zvláštní statek s tvrzí, jejíž stopy hledati sluší v trati zv. „Močidla“ vých. od vsi.

Jižně od Nedanic mezi vrchy Ptinem a Haškovcem městiště zašlé osady Tuklek (Stará pozem. kniha Pořičská, zápis z r. 1771 „na Tukleczich“; Emlerův bern. rejstřík z r. 1379, str. 16 mylně klade ji do okolí Milence u Nýřska).

Nedaničky (Nedanice Malé).

Na samém vrcholu „Hůrky“ nade vsí je dle sdělení p. říd. učitele A. Šlegla z Měčína mohyla.

Nepomuk (Pomuk, Nepomuky).

Schaller J., l. c. XII., 150. — Sommer J. G., l. c. VII., 31. — Pam. Arch. XI., 419. — Eichler J., rkp. l. c. — Voříšek Rom., rkp. l. c. — Archiv městský.

Město vzniklo pod záštitou kláštera Pomuckého a mělo již ve 14. stol. svůj farní kostel, k němuž právo podací vykonávali opatové. Po zkáze kláštera podřízeno bylo městečko pánům na Zelené Hoře, jimiž byli od druhé polovice 15. stol. Šternberkové. Zdeněk ze Šternberka udělil osadníkům právo statky svobodně vládnouti a vymohl městečku výroční trh (1465). I v následujících dobách nepřestával rod pánů ze Šternberka městu jiných výsad a dobrodiní činiti. Majestátem z r. 1750 povýšen Nepomuk na město a dovoleno jemu, aby sobě erb přidáním obrazu sv. Jana Nep. polepšil. V původním erbu spatřuje se v modrém poli stříbrný kostel s věží a vchodem, v němž obraz Panny Marie (znak Kláštera)

Pečetidla: 1. Stříbrné s rukojetí skládací, kolem erbu města opis: SIGILVM CIWITATIS · NEPOMVK ✳ 1560 ✳

2. Mosazné s opisem kolem erbu (v němž již obraz sv. Jana Nep.): PECET ✳ MESTA ✳ NEPOMVK ✳ 1719 ✳

Jiná pečeť města z r. 1560 měla opis: Sigillum oppidi Nepomuk 1413 reparatum 1560.

V archivu městském chovají se následující majestáty, privilegia a listiny:

Obr. 30. Nepomuk. Starší pečeť města z r. 1560.

1. Originál listu na papíře, pečeť utržena, latin., Jiří kr. Č. udílí městečku majestát na výroční trh. Dat. v Praze 22. února 1465.

2. Majestát krále Jiřího, latin. na papíře s visutou pečeti jen částečně zachovanou, kterým obyvatelům městečka povoluje, aby statky a zboží své mohli svobodně prodávati, darovati a odkazovati. Dat. 30. máje 1465.

3. Vidimus tohoto listu od purkm. a rady m. Klatov z r. 1541, na papíře; pečeť utržena, a jiný starý opis privilegia toho.

4. Orig. české listiny pergamenové s třemi vis. pečeťmi (utrženými); Zdeněk ze Šternberka a synové jeho Jaroslav a Jan udílejí obyvatelům městečka Nepomuku privilej svobodné vůle nad majetkem Dat. na Zel. Hoře, ve čtvrtek po přenes. sv. Václava 1466.

5. Listina perg., česká (vis. pečeť utržena) Zdeslava ze Šternb., obsahu jako č. 4. Dat. na Zel. Hoře 1479 v úterý před naroz. sv. Jana Křtitele. Vidimus této listiny z rady a pod pečetí kr. města Klatov na archu papíru z r. 1600.

6. Jaroslav ze Šternb. perg. lístkem českým z r. 1483 dává povolení faráři Václavovi z Nep. zříditi rybník na jeho louce (bez pečetě).

7. Jaroslav ze Šternb. perg. listem českým zapisuje louku pod novým mlýnem, z r. 1492 (pečeť utržena).

8. Albrecht ze Šternb. listem perg., českým (pečeť utržena) z r. 1514 prodává obci Nepomucké některé dědiny.

9. Týž Albrecht ze Šternb. perg. listem českým prodává obci Nepom. dvur Borek r. 1527 (s vis. pečetí).

10. Adam ze Šternb. na Konopišti perg. listem českým (pečeť utržena) z r. 1540 potvrzuje a rozmnožuje svobody dříve udělené.

11. Antonín arcibiskup Pražský potvrzuje Nepomuckým nadání k špitálu, jež učinil Ladislav ze Šternb. listem českým z r. 1566.

12. List Rudolfa II., český na papíře (porušený s pečetí utrženou) z r. 15.. konfirmace privilegií dříve daných.

Obr. 31. Nepomuk. Náměstí a kostel sv. Jana Nep.

13. List perg., český, s vis. pečetí Adama ze Šternb. z r. 1606, jimž uděluje Nepomuckým právo vaření piv pšeničných i ječných za jisté platy.

14. Frant. Kar. Matyáš ze Šternb. perg. listem českým potvrzuje Nepomuckým výsady; dat. na Horažďovicích 26. července 1634.

15. List Jarosl. Bořity z Martinic, perg. český, konfirmace privilegií předešlých. Dat. v Praze 1638; pečeť utržena.

16. List perg., český, s visutou pečetí Frant. Mat. Karla ze Šternb. z r. 1638, konfirmace starých výsad.

17. Majestát Ferdinanda III. o osmi listech perg., s visutou pečetí, datovaný v Řezně 29. listop. 1653, potvrzuje majestáty Rudolfa II. z r. 1580 a Frant. Mat. Karla ze Šternb. z r. 1638 a udílí právo na nový jarmark.

18. Majestát Leopolda I., český, na pergamenu s pečetí zachovanou, jímž uděluje se nový jarmark a téhodní trh. Dat. ve Vídni 23. dub. 1672.

19. Václava Vojtěcha hr. ze Šternberka výsada na devíti perg. listech s visutou pečetí, česká, z r. 1680, potvrzuje stará práva.

20. Tři listy zachovací (německý města Krumlova z r. 1655, cechmistrů krejčovských v Bechyni z r. 1690 a obce Kasejovic Janu Blahoslavovi z r. 1627).

21. Obec Nepomucká listem perg., českým pod pečetí svou vydává pořádek cechmistrům řemesel tkalcovského a mezulanického. Dat. r. 1698.

22. Majestát Karla VI., český, kniha o 56 perg. listech s vis. pečetí, dat. ve Vídni 26. srpna 1730, povyšuje obec na město, polepšuje její pečeť a potvrzuje všecky předcházející výsady.

23. Majestát Marie Terezie český o 10 listech perg., dat. ve Vídni 3. července 1747, potvrzuje dosavadní privilegia v regestech uváděná.

24. Majestát Josefa II. ze dne 15. července 1783, německý na pergam., konfirmuje výsady předešlé.

25. Majestát cís. Františka z r. 1795, německý na pergameně.

Knihy: zápisná o přiimání sousedů do obce z r. 1637, pamětní aneb manualní z r. 1685 v pěkné vazbě s pukly.

DĚKANSKÝ KOSTEL SV. JAKUBA.

J. E. Vocel, Mittheil. d. k. k. Centr. Com. 1859, 212. — Mikovec Ferd. B., Starožitnosti II., 79. — Neuwirth Jos. Dr., Geschichte d. bild. Kunst in Böhmen I., 512. — Lumír 1857, 763. — Trajer J., l. c. 221, 1015.

Matriky z r. 1740 (výtah ze starých matrik, které shořely, počíná rokem 1710), kniha pamětní z r. 1705.

Původ kostela není daleký doby založení kláštera Pomuckého (1142, dle jiných 1153), ač teprve r. 1334 vyskytuje se jméno prvního známého faráře v Nepomuku. Kostel, původně románský a skrovných rozměrů, přestavbou a rozšířením v době gotiky přeměněn byl na trojlodní basiliku s vysokým a dlouhým východním chorem.*) R. 1630 povýšen byl za děkanský. Dekretem Josefinským kostel r. 1786 zavřen a děkanství přeloženo ku kostelu sv. Jana ve městě. Na to kostel, jejž koupí získali právovárečni měšťané, sloužil až do r. 1857 za sýpku. Opuštěné svatyně ujali se někteří dobrodincové, v jichž čele byl Tomáš šlechtic z Putzlacherů a patronátní úřad Zelenohorský; působením jich provedeny na kostele do r. 1859 rozsáhlé opravy, které ale při vší chvály hodné snaze nedovedly stavbě vrátiti ráz původnosti a mnohý cenný detail opět zakryly aneb znešvařily. R. 1860 byl opravený takto kostel službám božím navrácen.

*) Přestavba tato udála se dle vší pravděpodobnosti ještě za doby rozkvětu kláštera Pomuckého, t. j. na počátku 14. století, sotva však, jak prof. Vocel se domýšlí, ve století XVI.

Chrám zvedá se na hraženém, k západu příkře spadajícím návrší, při němž až do nedávna byl hřbitov. Hradební zeď sesilují četné, obnovené opěráky a na západním konci dvě bašty: nárožní polokruhová, druhá čtverhranná, druhdy za kostnici užívaná, čemuž nasvědčují dosud trosky

Obr. 32. Nepomuk. Kostel sv. Jakuba (strana jižní).

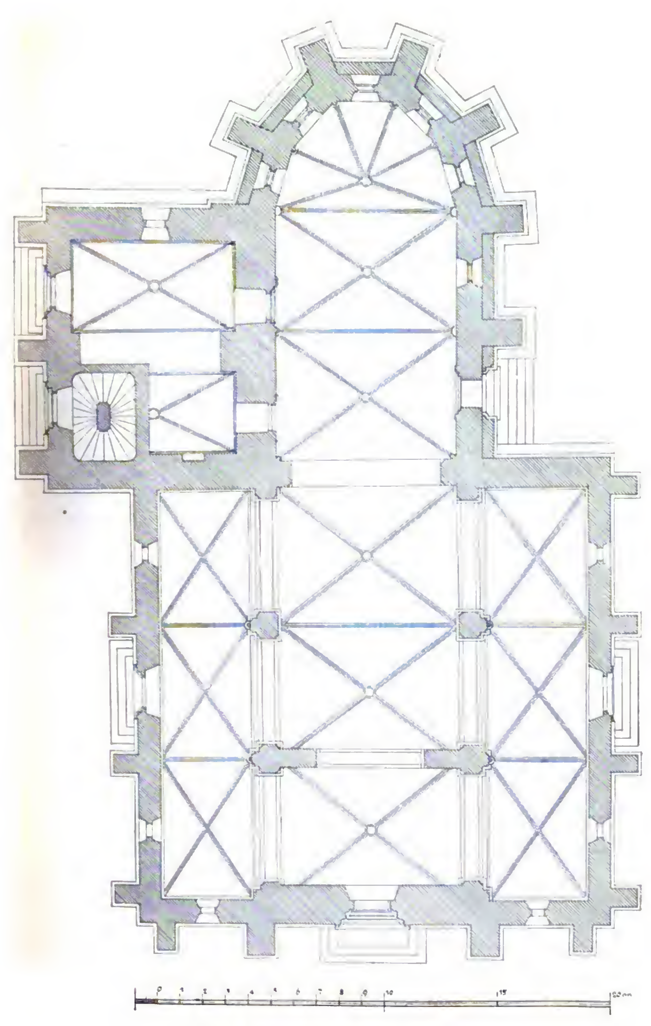
vchodu, opatřeného na vnější straně cihlovým štítem, v jehož poli v kameně rytý nápis:

AMEN AMEN DICO TIBI
NISI QVIS RENATVS FVERIT
EX AQVA ET SPIRITV SANCTO
NON POTEST INTROIRE IN
REGNVM DEI · IOAN

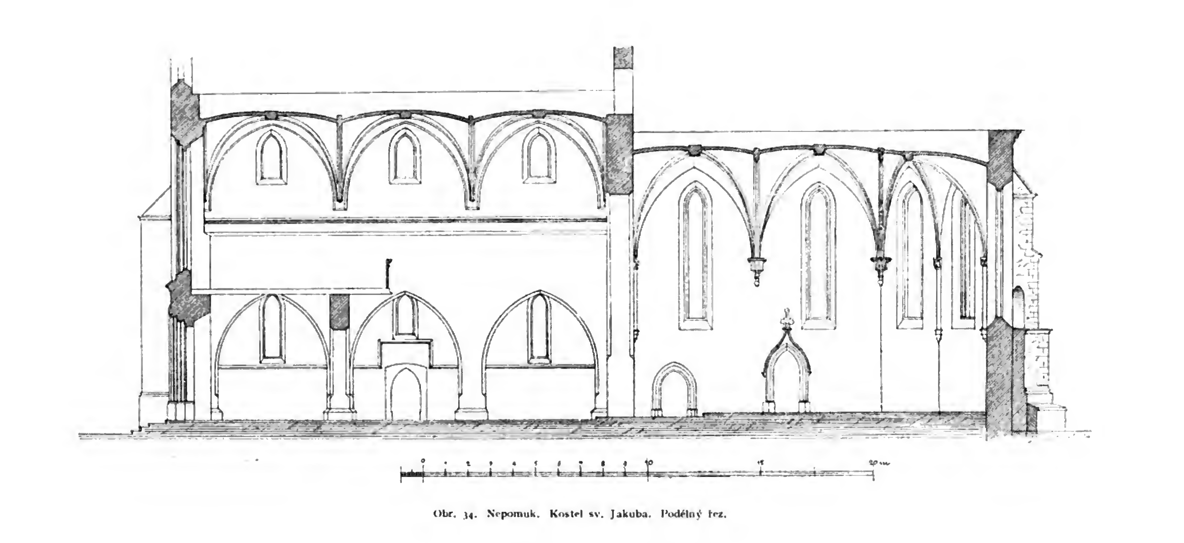
pod ním J K — 1677, nad ním symbol naděje se jménem MRA (Maria), leb a hnáty s písmeny NCKDN.

Stavba orientovaná, provedená z lomového kamene, omítnutá, skládá se z trojlodní síně a presbytáře se závěrem polygonálním, k jehož severnímu boku po celé délce přiléhá sakristie a nad ní oratoř. Všecky tyto části sahají do stejné výše. Z taškového krytu nad chorem ční nový jehlanový sanktusník.

V západním průčelí obráží se hlavní loď chrámová šíří zdiva mezi dvěma vyššími opěrnými pilíři, nad něž vystupuje vysoký, zděný, kamenným křížem zakončený štít, prolomený kruhovým oknem. Hlavní

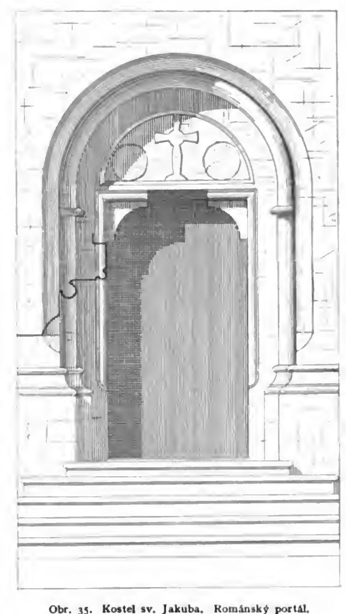
Obr. 33. Nepomuk. Kostel sv. Jakuba. Půdorys.

Obr. 34. Nepomuk. Kostel sv. Jakuba. Podélný řez.

portál, jakož i široké, lomeným obloukem sklenuté okno nad ním s bohatou, avšak nesprávně rýsovanou profilací ostění jeví se býti dílem poslední opravy. Boční lodě, nižší, prolomeny jsou v čelech menším hrotitým oknem a oživeny v nárožích jednoduchým opěrákem, postaveným ve směru hlavní osy.

Podélné strany lodí bočních, třemi okenními osami na tolikéž polí rozdělené, v každém poli hrotité okno mezi dvěma opěráky o jednom ústupku, na každé straně uprostřed nový portál; pultové střechy opírají se o zdivo lodě hlavní, členěné týmž počtem opěr a hrotitých oken. Sokl, zdivu i opěrákům společný, v původní podobě neúplně zachovaný, běží bez přerušení až k presbytáři, v jehož zdivu se ztrácí.

Obr. 35. Kostel sv. Jakuba. Románský portál.

Presbytář s osou k pravé straně odchýlenou, dle šetření, konaného prof. Vocelem při opravě mezi léty 1857—59, jeví se býti ve spodní části až po kordonovou římsu zbytkem původního románského kostela, jehož strany dosahovaly až k prvnímu opěrnému pilíři polygonálního závěru.

Na straně jižní románský portálek s oblým sloupkem na patce v podobě obráceného echinu; archivolta z talířovité hlavice vystupující uzavírá tympanon, zdobený vypouklým, plochým křížem, jemuž po stranách mělké, kruhovité prohlubně, kdysi snad malbou neb reliefním obrazem vyplněné. (Obr. 35.) Opěrné pilíře (z nichž onen při románském portálku se starým zdivem organicky spojen není) mají dva ústupky (spodním probíhá kordonová římsa), patu přizdívkou sesílenou a vrcholy novými nevkusnými pultovými deskami kryté. Zvláště význačny jsou na opěrných pilířích chorových malé, hrotitými oblouky překlenuté průchody ve výši kordonové římsy založené.

Vnitřek. Síň chrámová, ve světlosti průměrem 16·33 *m* široká, 18·0 *m* dlouhá, rozvržena jest dvěma páry čtyřbokých pilířů na loď hlavní

7·86 *m* širokou a dvě nižší, bezmála stejně široké lodě boční, každá o třech křížových polích s žebry, jež v lodi hlavní spočívají na plochých ležinách a zde na nějakou později vykonanou přeměnu klenby poukazovati se zdají. Západní travée hlavní lodi zastaveno jest kruchtou při poslední opravě nově založenou. Arkády tupě lomené, na hranách ubrané vyvinují se bezprostředně z lícních ploch pilířů, sesílených na straně do boční lodě obrácené čtverhrannou příporou; žebra na těchto příporách nasazená, opřena jsou na místě konsolů krátkými, oblými dříky. Nad arkádami v lodi hlavní založena jest římsa, nad ní v každém poli nevelike, hrotité okno bez kružby; též v lodích bočních běží pod nástěnnými oblouky nad portálem oblomená, v čelech v přízední pás převedená římsa, nad ní v jednotlivých polích hrotité okno. Na jižní zdi pět erbů neuměle malovaných podle zbytků při poslední opravě tu i jinde na spodní omítce objevených heraldických a figurálních maleb.

Obr. 36. Nepomuk. Kostel sv. Jakuba. Epitaf Jaroslava ze Šternberka.

Oblouk triumfální (60°) bez trnože a římsy, na hranách otupený otvírá se do nižšího, s hlavní lodí stejně širokého a 14·70*m* dlouhého presbytáře, obsahujícího dvě křížová travée a chorový, sedmi stranami dvanáctiúhelníka vytvořený závěr paprskovitě sklenutý. Mohutná žebra chorového závěru mají tvar proláklých klínů, v předních travée jsou však žebra tak jako v lodi šťavnatě profilována oblounem s čelným páskem; tři svorníky jsou hladké. Žebra vyrůstají z útlých konsolků, zdobených třemi kružbovými jeptiškami, pod nimi oblé přípory prodlužují se až k okenním splávkům, kdež trojím vykroužením se vytrácejí. Zajímavé jsou oba mohutné konsoly na podélných stranách, tvořící v podstatě pod pětilaločnou římsou svaz pěti silných a tolikéž útlejších prutů podlomených a dole spjatých obroučkem, pod nímž krátký, oblý dřík s kulovitým závěsem. Konsoly tyto jsou tvarem velmi podobny konsolům, jakéž v blízkém klášteře jako zbytky tamního

chrámu se zachovaly (srovnej obr. 16). Okna hrotitá, bez kružeb, původně as ve všech polích dvojdílná, vyzdobena byla v ostění vnitřním dvojí řadou ostře vykrajovaných trojlistů a hvězdic z pálené hlíny, bílých v šedém poli. Zbytek této účinné dekorace spatřuje se v jediném okně nad severním portálkem, byly však podobné okrasy shledány i v oknech lodi. Ze dvou velkých portálů s moderní gotickou profilací ostění, osazených kraby a křížovou kytkou, tvoří pravý vnitřní dekoraci románského portálku výše jmenovaného, levý pak vede do sakristie; před ním spatřuje se nižší hrotitý portál, starý, jehož hladce skrojené ostění přidělaným maltovým profilováním je zakryto. Okna nad těmito portály, dříve volná, otevírají se nyní do oratoře, která i se sakristií v přízemí jest dílem z doby poslední opravy na místě odbourané staré sakristie.

Hlavní oltář a oba boční jsou díla moderní gotiky; oltářní obrazy na nich maloval *Vil. Kandler* r. 1859.

Nová je též gotická kazatelna.

Křtitelnice hladká, cínová, na třech nohách s maskarony a drápy, zvonovitá nádoba hladká, výška i s nohami 0·82 *m*.

Lampa na věčné světlo, těžkého barokového tvaru s applikovanými kartušemi a listovými uchy. 18. stol.

Kasule z karmazínové, květované látky, na ní dva vyšité, sdružené erby, levý Šternberský, pravý Schwarzenberský pod nimi letopočet 1722.

Pluviál a kasule z červeného sametu, zlatem skvostně vyšívané, na pluviálu znaky Kinských a Colloredo-Mansfeldů, z r. 1829.

Náhrobníky. V choru mramorový epitaf Ladislava ze Šternberka (obr. 36.), až po římsu 3·60 *m* vys., šířka v plintech 1·86 *m*, na podstavci erb Lokšanský, na hlavní desce klečící postava ve zbroji před křížem, na jehož podstavci erb Šternberský; v hořejší, volutami orámované desce nápis:

LETHA · M · D · LXVI · W NEDIELI · SEDMEHO
DNE · MIESIICZE · CZIERWENCZE · VMRZEL ·
GEST · MEZII · SIIDMAV · A OSMAV HODINV ·
NA PVOL WORLOGII · VROZENII PAN · PAN ·
LACZLAW · Z SSTERNBERGKA · A NA
ZELENE · HORZE · A · PLANCZII · GEHO
MILOSTI : ARCZIIKNIIZETE FERDIINANDA
RADDA · A KOMORNIIK · PAN BVOH
RACZ · MILOSTIW · BITII · DVSSI · GEHO

V hradební zdi hřbitovní žulové náhrobníky, vyzdvižené při opravě chrámové:

1. In cinerem corpus
collapsum Panek . . .
Hic cinis ex lo us
furget in a . . . poli
qvi . . . . Nepomuc
animarum Pastor
A 1728 usque A 1763
Da requiem cineri
Lector ami . .

2. FRANCISCUS SEIFRIDUS HOC
SVB MARMORE PUTRET
HUJAS D RECTOR (MERI)
MVLT : EGENS
VIR PIVS ET · IS PATIENS
FIDELIS IN OMNI
CREDO QVOD ÆTERNA
PACE QVIESCIT AMEN
TEMPORE BELLONA GALI
TRANSIVIT : IN ÆDES
XImo IUNII

3. Pískovcový s erbem a opisem, z něhož čísti možno pouze: mie-ſycze Vnora Vmrzel vrozeny pan Waczlaw . . .

Voříšek připisuje náhrobek ten Václavu Žišovskému z Udimě, jenž r. 1592 byl již mrtev.

4. Pískovcový s erbem z části jen zachovaným, nápis setřený.

5. Žulový s kalichem a nápisem:

HIC IACET IN TVMBA
AVGVSTINI PASSERIS VMBRA
QVI NEPOMVCENVS MVNE
RE PASTOR ERAT
A XXVIII
OBIIT 29 MAY
MDCCXXVIII

V kostele kamenný pomník Gustava šl. z Putzlacheru (syna dobrodince chrámu Tomáše šl. z Putzlacheru) od *A. Wilda* v Praze z r. 1860.

V ě ž čtverhranná, v ose chrámové před presbytářem stojící, běžná baroková stavba s cibulovou bání, nárožními pilastry na dvě patra dělená, z r. 1788 (Eichler) (obr. 32.). V ní visí z v o n y:

1. Výška 1·05 *m*, průměr 1·40 *m*. Ucha v podobě vousáčů, nahoře pod anthemiovým páskem opis: ☛ DURCH DAS FEÜER BIN ICH GEFLOSSEN IOHANN GEORG KÜHNER HAT MICH GEGOSSEN IN DER KÖNIGLICHEN STADT PRAG, pod ním festony.

Na plášti obrazy sv. Jakuba, Jana Nep. a Vojtěcha s podpisem: ☛ S · NEPOMVCENE S · IACOBE S · ADALBERTE | OPES FERTE. a nápis:

☛ PRIOR CAMPANA ANTIQVA
PONDERANS 24 CENTENARIOS 74 ℔. AB AO 1500
USQVE AD ANNUM 1753 SONANDO DVRAVIT
HÆC RUPTA DENUO PRAGÆ AO 1756 TRANSFUSA
IN EODEM PONDERE, TVNC DOMINANTE

ILLUSTRISSIMA MARIA DOMINICA
NATA COMITISSA Â MARTINITZ
ET DECANO LOCI IOANNE PANEK
PRESBYTERO ECCLESIASTICO
P · T · EXISTENTE

Při dolejším kraji rocailový pás.

2. Výška 0·67, průměr 0·80 *m*. Kolem koruny vlys, sestavený z alegorických figurek. Na plášti Ukřižovaný a nápis:

CHWALTEZ PANA BOHA WSSYCKNI
SWATI GEHO NEBO ON SPRAWEDLIWY
GEST PAN NA WSSECH CESTACH SWY
CH A SWATY WE WSSECH SKVTCYCH
SWYCH LETA PANIE 1585 —

Na jiném místě nezřetelný otisk medalionu s hlavičkou.
Při dolejším kraji vyryto:

TENTO ZWON SLYT GEST W MIESTIE
ROKYCZANECH SKRZE IANA MAKALA

3. Ulil *Jan V. Perner* v Č. Budějovicích za děkana Fr. Boubela.
4. Z doby nejnovější.

KOSTEL SV. JANA.

Trajer J., l. c. 222.

Založený r. 1639 jako kostel sv. Janu Křt. zasvěcený (dle podání na místě rodného domku Jana z Pomuku) Frant. Matějem hr. Šternberkem. Nynější stavba provedena za Adolfa hraběte z Martinic mezi lety 1734—38 a kostel zasvěcen sv. Janu Nep. a Janu Křt.

Stavba barokova s chorem k severu obráceným, centralního uspořádání. Jméno stavitele nepovědomé.

Jižní, do ulice hledící průčelí tvoří mírně vystupující risalit, členěný čtyřmi pilastry, nad římsou zvedá se štít volutami opřený a též dvěma páry pilastrů oživený, v něm výklenek s pískovcovou sochou sv. Jana Křt. Hlavní portál renaissanční, z prvotní stavby chrámové pocházející, s otevřeným štítem, v jehož poli erb Martinický s hvězdou Šternberskou, na architravu deska s nápisem:

HANC ECCLESIAM IN DOMO CVNARVM B: IOANIS NEPOMV
CENI STANTEM IN HONOREM S. IOAN̄IS BAPTISTAE EXSTRVXIT
EX LEGATO ILLVSTRISSIMI CONIVGIS SVI FRANCISCI DE STERNBERG
LVDOMILA DE RZICZAN etc NVPER VERO 1686 20 AVG INCENDIO HVIVS OP
PIDI DEFORMATAM PRISTINO RESTITVIT DECORI EORVNDEM FILIVS ET
HAERES: WENCESLA. ADAL. COMES A STERNBERG. ANNO 1688.

Nad portálem okno polokruhem sklenuté.

Obě boční věže, poněkud na zad ustupující, ve svrchních patrech v nárožích zaoblené nesou nad vyklenutou římsou zvonovité báně s lucernou, nároží dekorována jsou pilastry, okna vrchního patra segmentová, nižší polokruhová, v přízemí portálky s kamenným barokovým ostěním a štukovým ozdobným rámovím, nad nimi výklenky se sochami sv. Dominika a sv. Františka.

Obr. 37. Nepomuk. Kostel sv. Jana Nep. Průčelí.

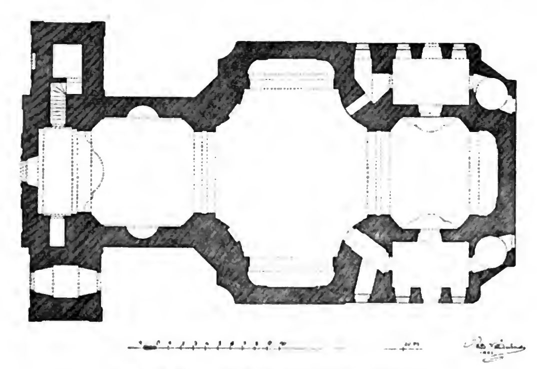
Průčelí a věže okázaleji jsou dekorovány štukovou, mírně vypouklou ornamentikou.

Podélné stěny lodě a pravoúhle zakončeného choru jsou prázdné a jen velkými, barokově vykrajovanými, jinde opět polokruhem sklenutými aneb prostě čtverhrannými okny oživeny. Chor i loď mají na venek stejnou výšku, nad mansardovou střechou zvedá se cibulovitý sanktusník.

Vnitřek, příznivě působivý dobrým řešením půdorysu a členitostí stěn trpí poněkud nedostatečnými rozměry výškovými.

Vlastní loď má podobu čtvercové síně, čítající 9 metrů vnitřního rozpjetí a sklenuté stlačenou kopulí, zvedající se nad polokruhovými pásy stran a vypnutých do vnitř empor rohových.

Z této lodě otvírají se plným pásovým obloukem po obou stranách kaple s přímou závěrovou zdí, konchovitě sklenuté, prolomené v čele velkým, barokně vykrajovaným oknem, k jihu kvadratická síň, jež tvoří přední, menší loď, na sever pak presbytář obdélníkový se závěrem, odpovídajícím oběma bočním výstupkům, obě dvojicí sdružených pilastrů a klenbových pásů od hlavní lodě oddělené a kopulemi sklenuté. Předsíní a hudební emporou nad ní s barokovou poprsní a valeným klenutím doplňuje se chrámová prostora ve směru hlavní osy, ostatní pak části chrámového obdélníka zaujímají sakristie, schodiště a jiné k různým bohoslužebným účelům sloužící síně, v hořejším patře po obou stranách presby-

Obr. 38. Nepomuk. Kostel sv. Jana Nep. Půdorys.

teria oratoře s vysedlými barokovými poprsněmi. Stěny vlastní prostory chrámové dekorovány jsou ve všech částech pilastry, oblamovaným kladím a římsami, pole šikmých stěn mezi pilastry ozdobnými výklenky, vše v nové, jednoduché, dobře zharmonisované polychromii.

Na hlavním oltáři, nové nádherné renaissanční architektuře, socha sv. Jana Nep. v životní velikosti, r. 1849 dle modelu *Jos. Maxe* v mědi tepaná a postříbřená, dílo *Ludvíka Fortnera* v Praze.

Dva oltáře boční v kaplích a jiné dva v přední lodi jsou bezcenné architektury z 18. a 19. stol., podobně i v středu lodi nízký oltářík sv. Jana Nep., označený nápisy jako místo, kde narodil se sv. Jan Nep.

Kazatelna baroková na konsole ze spleti spirálových haluzí, mezi nimi putti, festony a květinové závěsy, baldachýn v podobě akantových ratolestí sbíhajících se k vrcholu, na němž Šternberská hvězda. Výborná řezba z první polovice XVIII. stol.

Obr. 39. Nepomuk. Vnitřek kostela sv. Jana Nep.

Na stěně presbyteria mramorová deska s nápisem:

ANNÔ 1738 DIE 17 AVGVSTI QUÆ FVIT DOM. 12 POST PENTECOST:
RDISSM9 AC ILLM9:D: D: IOANNES RUDOLPHUS e S:R:J: COMITIBVS DE
SPORK EP9 ADRATENSIS AC SUFFRAGANEUS PRAGENSIS etc:
HANC ECCLESIAM AB ILLMO AC EXCELLMO D:D:ADOLPHO S:R:I: COM:
A MARTINITZ DNO IN GRÜNBERG etc: AMPLIATAM CONSECRA

VIT ET EJUSDEM. 4: ALTARIA, NEMPE: 1MO MAJUS IN HONOREM S: JOANNIS BAPTISTÆ, 2DO S: JOANNIS NEPOMUCENI IN MEDIO ECCLESIÆ, UBI NATUS EST, 3TIO B: V: MARIÆ, 4TO S: DOMINICI CONF: ITAQUE SINGVLIS XTI FIDELIBVS IN ANNIVERSARIO DIE CON-SECRATIONIS ECCLESIAM HANC DEVOTE VISITANTIBUS 40 DIES DE VERA INDULGENTIA IN FORMA ECCLESIÆ CONSVETA CONCESSIT

Pro tunc Decanus Loci Joes Panek.

Obr. 40. Nepomuk. Průčelí domu čp. 85.

Na poprsni empor v střední lodi čtyři obrazy ze života sv. Jana Nep., prostřední hodnoty, 18. stol.

Mosazný krucifix na trojbokém podstavci (as 40 *cm* vys.), jehož rohy zdobí akantové listy; na podstavci ryté znaky hrab. Šternbergů a Maltzanů a nápis:

HONORI
S. IOANNIS
NEPOMVCENI
1688.

Dobrá práce lijecká.

Zvony: 1. Průměr 1·80 *m*, výška 1·40 *m*, přelit byl ze zvonu Jak. *Vil. Seitzem* r. 1775 ulitého od *Václ. Pernera* v Plzni r. 1848.

2. Průměr 0·38 *m*, výška 0·36 *m*, opis: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM IN SÆCVLA ☛ AO 1716.

2. Přelitý od *Juránka* a *Pernera* v Plzni r. 1879.

Na hlav. dveřích velký zámek renaissanční s prolamovanými ornamenty. Pozoruhodná práce ze 17. stol.

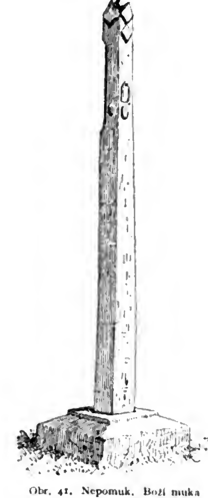
KAPLE BOŽÍHO TĚLA při zádušním rybníce, nepatrná stavba obdélníková, polokruhem uzavřená, v konce 17. stol., zrušená r. 1786. Zevně jednoduchá, renaissanční výzdoba, okna polokruhová, uvnitř valená klenba s výseky. Stavení slouží nyní za kovárnu.

KAPLE PIARISTŮ při škole měšťanské (stavba novodobá); v ní oltář z r. 1866 dle nákresů *Frid. Wachsmanna* s obrazy žehnajícího Spasitele a sv. Josefa z Calesanzy od *Ant. Lhoty* a soškami od *Ed. Veselého*.

Naproti kostelu sv. Jakuba chudobinec, prostá stavba z konce 17. stol., obnovená r. 1902. Nad vchodem kamenné nadpraží s maskarony na obou koncích, na něm letopočet 1699 a Šternberská hvězda. V sousedství jeho některé starší domy. (Obr. 40.)

Na náměstí SOCHA P. MARIE (u kašny) od *Jindř. Čapka*.

Na cestě z Nepomuku do Milče žulový sloup, s podstavcem na 4 *m* vysoký; čtverhranný dřík k hořejšímu konci se zužující, kdež oživen okrouhlými a routovými puklemi; na štítovém vrcholu sedí pěkně kutý kříž. Z druhé polovice 17. stol. (Obr. 41.)

Obr. 41. Nepomuk. Boží muka při cestě do Milče.

Na silnici k nádraží u města SOCHA P. MARIE s Ježíškem na pískovcovém podstavci, málo přes 1 *m* vysoká. Na podstavci nápis:

DOM.
B.V.MARIÆ
VIRIDO MONTA
NÆ HONORI
PONI ET EX
STRVI FECIT
D.F: TABORSKÝ
Â HIRSCHEN
FELDT*)
1688.

Na pěšině od nádraží do města pískovcová socha Krista zbičovaného sedícího. Na žulovém podstavci W P
1767.

*) Daniel Frant. Táborský z Hirschenfeldu byl hejtmanem a inspektorem panství Zelenohorského za hrab. Václ. Vojt. Šternberka.

Neuraz.

Trajer J., l. c. 225.

Matriky od r. 1784. — Liber memorabil. ab anno 1823.
Ves někdy kláštera Nepomuckého, po rozdělení zboží zelenohorského připadla k statku Plánickému.

FARNÍ KOSTEL SV. MARTINA. Původ neznámý, v starším inventáři z r. 1796 poznámka, že tu bývala fara, později filialní k Myslivu,

Obr. 42. Neuraz. Kostel a zvonice.

od r. 1773 vlastní duchovní správa. Faru Neurazskou neuvádějí ani knihy erekční ani konfirmační, ba ani ještě knihy visitační z r. 1573, ovšem ale již rukopis arcib. knih. o sčítání duší z r. 1730, který klade kostel Neurazský jako filialní k faře Myslevské.

Prostá budova bezslohová, orientovaná, r. 1870 opravená. Loď obdélníková s jednoduchým štítem v západním průčelí, v něm kruhové okno a prostý vchod; podélné strany o třech segmentových oknech, presbytář užší, čtvercový, nad ním plechem pobitá zvonička; sakristie po pravé straně má v čele zděný barokový štít.

Uvnitř lodi strop rovný, presbytář sklenutý plackou, oblouk triumfální polokruhový.

Tři oltáře bezcenné, na hlavním obraz sv. Martina od *J. Herzoga* v Plzni.

ZVONICE dřevěná, o sobě stojící na kamenné podezdívce (obr. 42). Ze dvou zvonů větší 0·60 *m* vysoký, 0·80 *m* průměru, má na plášti obrázek Ukřižovaného a sv. Martina, v medalionu jméno zvonaře *Jana Vojt. Pernera* v Budějovicích a letopočet 1838; menší 0·48 *m* průměru, 0·42 *m* vysoký s obrázkem sv. Martina má nahoře opis: ☞ FRANCISCVS ANTONIVS FRANCK ME FVDIT PRAGÆ 1753.

Oltářní zvonek zdobený lístky akantovými a nápisem CLATTÆ pochází z Klatovské zvonařské dílny *Pricqveyovy*.

Obr. 43. Nezdice Dolní s kostelem sv. Prokopa.

Nezdice Dolní.

Trajer J., l. c. 810 a 1021. — Košín J. T., Beschreibung des Würtschafts-Umtribs der H. Poritschen oc. rkp. — Eichler J., l. c.

Osada, ve které stávala tvrz, z níž značné zbytky valů a příkopů spatřiti lze v zahradách při domku čp. 7. severně nad kostelem. Na sklonku 14. stol. dostala se do majetku držitelů Roupova, s nímž r. 1707 připojena k panství Červ. Pořičskému.

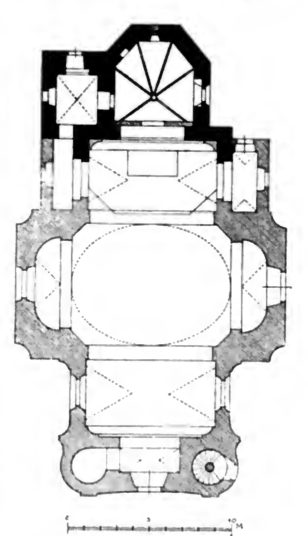
O nálezu popelnic a jiných předmětů předhistorických zmiňuje se pamětní kniha školní, aniž však udává bližšího označení místa. Na Lužanské hoře nad Nezdicemi říká se nejvyššímu místu „na tanečku". Na svahu k Lužanům obdélný, valu podobný násep.

KOSTEL SV. PROKOPA, ve 14. stol. farní, později filialní do Vřeskovic; r. 1861 fara při kostele obnovena nadáním císaře Ferdinanda Dobrotivého.

Barokova stavba orientovaná, vystavěná v polovici 18. stol. nákladem hraběnky Františky Aug. Törringové z Jettenbachu na místě skrovné gotické svatyně, ze které podrženo však presbyterium (nynější sakristie) a východní část lodě (presbytář); k té přistavěna nová širší loď s konchovitými boky a emporou, čímž stavba v půdorysu nabyla podoby kříže.

Průčelí bez štítu, proláklé, s jednoduchými pilastry při zaoblených nárožích, v nichž schodiště na kruchtu a sínec pro Boží hrob, uprostřed čtverhranný, prostě orámovaný vchod. Na podélných stranách pravoúhlé výstupky střední částě lodní s vykrouženými nárožími, okna segmenty překlenutá, na jižní straně hlavní vchod v prosté úpravě.

Východní stranu zakončuje nižší stavba původního gotického presbyteria s polygonálním, opěrných pilířů prostým závěrem a stará sakristie, nad kterou, zdá se, zvedala se kdysi dřevěná zvonice. Nízké oratoře vyplňují na obou stranách boky a kouty východního choru.

Obr. 44. Nezdice Dolní. Kostel sv. Prokopa. Půdorys.

Vnitřní prostora kostela 14 *m* široká a 18 *m* dlouhá, souměrně rozvržená, obsahuje jako střed obdélníkovou síň rozšířenou o konchovitě vyklenuté boky; tato síň prodlužuje se k západnímu průčelí o užší, valeně sklenuté travée, jemuž odpovídá v opačném směru stejná prostora presbyteria. Za oltářem spatřuje se polokruhový triumfální oblouk starého gotického kostela na cihlu zazděný; dveřmi v této přepážce vstoupí se do bývalého choru, zavřeného pěti stranami pravidelného osmiúhelníka; žebra paprskovitého klenutí, jednoduše vykroužená vystupují z jehlanovitých konsolků k hladkému svorníku. V čelné zdi hrotité, zevně zazděné gotické okénko, v levo čtverhranné sanktuarium s jednoduchou obrubou, na pravé straně sedilium o dvou obloucích v jednoduše profilovaném orámování. Dvéře na levo vedou do čtvercové síňky s křížovou klenbou, kdysi žebry vyloženou, jak tomu nasvědčují zbylé v rozích konsolky stejného tvaru s vedlejšími; polokruhový oblouk s otupeným nárožím ve východní zdi svědčí starému gotickému vchodu.

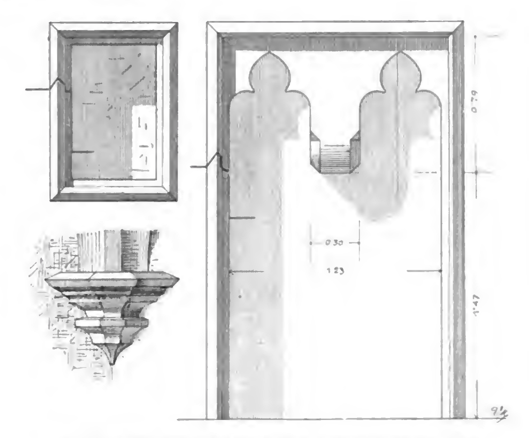
Hlavní oltář jest prostá barokovà stavba na čtyřech sloupech; na něm sochy Nejsv. Trojice, sv. Václava a Jana Nep., jakož i erb hrabat Törringů a z Hauben (18. stol.); oltářní obraz od *Ant. Friebla* z r. 1863.

Dva boční oltáře sv. Apoleny a sv. Vojtěcha, barokové, jsou bezcenné.

Pět párů větších cínových svícnů copových a dva páry menších svícnů barokových, tyto poznamenány A W 1715.

Zvony: 1. Ulitý r. 1895 od *Rob. Pernera* v Plzni.

2. Průměr 0·34 *m*, výška 0·25 *m*, ucha zdobena provazcovým páskem, z nich dvě jsou ulomena; nahoře opis: + leta x bozeho + m° x cccc + xi x ave x maria x gra.

Obr. 45. Nezdice Dolní. Sanktuarium, sedile a konsol v kostele sv. Prokopa.

3. Přelitý *Václ. Pernerem* v Plzni, má nejvýš letopočet starého zvonu ☛ FVSA A° 1582, pod tím REFVSA A° 1831 a plaketu Matky Boží bolestné.

Nezdice Horní.

U samoty Loupenska ve Velkém Lese skupina mohyl.

Szombathy Jos. v „Annalen des k. k. nat.-hist. Hofmuseums" III., Not. 98 Dr. Píč v „Čechy předhistor. II., 143. Mitth. der anthr. G. XXVIII.

Oplot.

Při přestavbě obytného stavení J. Levory, číslo 34, nalezen roku 1901 pod podlahou hrnek naplněný 360 kusy Pražských a Míšenských grošů z dob krále Jana a Karla IV.

Otěšice (Vojtěšice).

Žák J., l. c.

V lese Vrší as 1 *km* severových. od obce 2 mohyly. Na trati „na hrádkách" severov. od Otěšic městiště pusté vsi Jesení (Jesen), jež zašla bezpochyby již ve válkách husitských. Osada Otěšice uvádí se kol r. 1228 jako zboží kláštera Svatojiřského v Praze.

O staré KAPLI sv. Vojtěcha děje se zmínka v pam. knize Merklínské r. 1721. R. 1840 vystavěna byla kaple nynější (letopočet nad vchodem). Na jediném oltáříku olej. obraz sv. Vojtěcha s nápisem v levém rohu: Ke cti a chvále Boží a sv. Vojt: obětoval obraz tento kostelu vojtěšickému Jan Karel hr. z Kolovratu Krakovský v r. 1841, t. č. pán na Merklíně. — mal. Ant. Lhota.

Zvon. Prům. 0·32 *m*, výška 0·27 *m*. Opis dvouřádkový:

☛ HONORI SANCTORVM WENCESLAI ET MICHAELIS ☛ ARCHANGELI FVSA ❀ ANNO DOMINI ❀ 1719.

Na plášti plakety sv. Václava a Michala a štítek zvonařův s opisem IOANNES PRICQVEY.

Petrovice.

Schaller Jar., l. c., XII., 155. — Trajer J., l. r. 236.

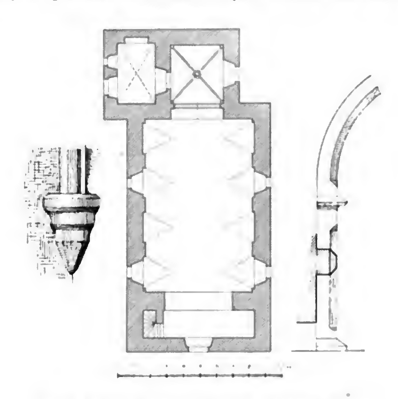
Bývalý zámek, nyní obydlí hospodářského správce při poplužním dvoře, dříve zvláštním statku, jejž hrabě Frant. Václav z Vrtby získal sňatkem s Marií Annou, dcerou hraběte Václava z Klenového r. 1740, připojiv jej pak ku panství Žinkovskému. Zámek, dříve větší, již v XVIII. stol. částečně byl snesen a ubourán, zbytek neposkytuje nic zajímavého.

KAPLE SV. VOJTĚCHA, orientovaná, v založení gotická budova nevelikých rozměrů (délka 18·85 *m*, šířka 8·33 *m*) z druhé polovice 15. stol., barokisovaná v 18. stol.

V západním průčelí obyčejný vchod a polokruhové okno, nad římsou hladká, štítová zeď, v jejímž středu neveliká, zděná zvonice s jehlancovou střechou, podepřenou uvnitř dvěma pásy (pozdější přístavba). Podélné strany lodě prolomeny na každé straně dvěma polokruhovými, do vnitř vyšpaletovanými okny, se strany jižní druhý, prostý vchod, chor s pravoúhlým závěrem, užší a nižší, mezi ním a lodí zděný štít se zbytkem kamenného kříže, v něm dvě úzká, obdélníková okénka s kamennými venýři, pod taškovou střechou průchod lomeným obloukem sklenutý. Po levé straně presbytáře nízká sakristie s polokruhovým (barokním) okénkem a obyčejným vchodem, v nynější podobě as ze XVII. stol.

Loď, původně plochá, má valené klenutí s lunetami, v západní části emporu na polokruhovém oblouku, podkruchtí s kasetovaným stropem, v jehož 16 polích primitivním způsobem malované výjevy ze života a utrpení Kristova (lidová práce, snad ze 17. stol.).

Do choru poněkud na levo posunutého, nižšího, otvírá se lomený oblouk triumfální v předu hladký, k choru členěný pětibokou příporou s nízkou patkou a podbrádkovou římsou. Křížové klenutí choru s klenbičkami stoupavými podepřeno žebry prostě vykrouženými, v koutech hladké konsoly v podobě dvou okrouhlých obručí na visutém jehlanu.

Obr. 46. Petrovice. Kostel sv. Vojtěcha. Půdorys a detaily.

svorník hladký. Na straně evangelia gotické dvéře s vodorovným, v koutech vykrouženým nadpražím.

Na třech oltářích z konce 17. stol. nástavce z akantových, zručně řezaných rozvilin; na hlavním s kamennou tumbou zašlý obraz smrti sv. Vojtěcha a kolem v pěti medalionových rámech výborně malovaná (obnovená) poprsí svatých: Prokopa, Václava, Norberta, Víta a Jana Nep.; na pravém oltáři obraz Nejsv. Trojice, technickou vyspělostí malby pozoruhodný, na levém dobrý, opravu vyžadující obraz sv. Vojtěcha a sv. Kateřiny před Ukřižovaným, oba z konce 17. stol.

Tři jiné, oválové obrázky svatých, po různu rozvěšené, téhož původu a rázu, jako obrazy na hlav. oltáři.

Tři páry barokových svícnů běžného tvaru, cínových, větších a 1 pár malých, ze 17. stol.

Zvony: 1. Průměr 0·47 *m*, výška 0·42 *m*, ulil *Arnošt Diepold* v Praze r. 1899.

2. Průměr 0·42 *m*, výška 0·33 *m*, opis dvouřádkový:

1 PRIBIK WILIM KOKORZOVECZ Z KOKORZOVA P. NA WELKICH PETROVICIH ☛ PVCHARSKIM AVGEZDIE WOTINIE PRZEDSLAVI. A ROHANOVGE · L · P 1710, pod tím festony.

Na plášti obrázky sv. Vojtěcha, Jiří a Jana Nep., znak Kokořovských a štítek zvonaře *Jana Pricqueye* v Klatovech.

Na návsi SOCHA SV. JANA NEP., obstojná, na podstavci kamenný erb (Jeníšků z Újezda) s jednorožcem na půdě pokosem červené a modré, pod ním letopočet 1713; pod sochou pěkná kutá lucerna na trojramenu.

Červené Poříčí.

Beschreibung des Würtschafts-Umtribs der Herrschaft Poritschen Croneberg und Ruppau od Jana N. Tad. Košína, purkrabího v Č. Poříčí, rkp. z polovice 18. stol. — Schaller Jarosl., l. c. XI., 124. — Sommer J. G., l. c. VII., 227. — Sedláček Aug., Hrady IX., 207. — Bílek Tom. V., Dějiny konfiskací, 587; Eichler, l. c.

Na panském poli „pod Tamachovem" č. k. 791/1 j. v. od obce učiněn byl v r. 1887 a 1888 hromadný nález z mladší doby bronzové, obsahující 16 pálstavů, celt, tulejku a střepy tenké bronz. nádoby. Jen 20 kroků sv. od naleziště zjištěna byla jáma kulturní naplněná popelem a několika střípky hlin. nádob. Pam. Arch. XIV., 259. — Annalen des k. k. Hofmus. III., Not. 90.

Nejstarší zprávy o místě a tvrzi zde stávající sahají na počátek 14. stol.; tehdy byli držiteli bratří Jaroslav a Drslav z Poříčí. Ve stol. 15. byl statek částí zboží Švihovského, od něhož odkoupil jej Jindřich Mladota z Jilmanic r. 1547. Týž prodal jej 1569 Mikuláši Šicovi z Drahenic, po němž v držení následovali bratři jeho Adam a Albrecht, kteří šetrným hospodařením nemalého jmění získali. Nástupce Albrechtův Mikuláš Šic postavil na místě staré tvrze nový zámek (r. 1611), avšak pro účastenství ve vzpouře r. 1623 statku jest zbaven. Po té koupí uvázal se v držení Filip Adam, svob. pán z Kronenbergu, na něhož dosud upomíná německé pojmenování obce (Kron-Poritschen). Dědictvím přešlo panství r. 1709 na generala Jana Jiřího hrab. z Hauben a po něm na dceru jeho Františku Augustu, provdanou hraběnku Törringovou z Jettenbachu. R. 1763 po synu této Norbertu hr. Törringovi koupil Poříčí s Roupovem Kliment František vévoda Bavorský. Posléze přešlo panství na základě státní smlouvy z r. 1805 na prince Ferdinanda III. z domu Toskánského a jest dosud v držení rodu panovnického.

ZÁMEK na místě někdejší tvrze, vystavěn byl nákladem Mikuláše Šice z Drahenic r. 1611. Ze staré tvrze, ležící těsně při řece Úhlavě zbyla část severovýchodní, přiléhající k novému stavení a jednopatrová budova před nádvořím, obsahující vjezd. Týž upraven r. 1766 v bránu stlačeným obloukem sklenutou, nad níž v kamenu vytesán s levé strany lev s prázdným nyní štítem, vedle v pravo Minerva se štítem, na němž znak vévod Bavorských; na architravu nápis: Porta hoC sVb gratIosIsIMo praesIDII CLYpeo renoVata; okno nad vchodem obloženo knížecím pláštěm, nad nímž vévodská koruna.

Vlastní zámek je renaissanční budova jednopatrová s průčelím k západu hledícím, v jehož středu vchod rustikovaný; zde v nadpraží deska žulová s nápisem Letha 1611. Oba boky vybíhají nad hlavní římsou v zděné štíty, členěné římsami a pilastry; kamenné obruby oken s přímočarými římsami a pětiboká věž v severozápadním rohu nad slemeno střechy vystupující a zvonovitou bání s cibulovou lucernou pokrytá oživují dostatečně jednotvárné jinak stavení, nad jehož střechu zvedá se několik renaissančních komínů s rozložitými římsami. K severu pojí se k zámku samostatné křídlo, jak se podobá zbytek starší stavby, jehož zevnějšku dostalo se ale renaissanční úpravy. Pod maltou tu a tam stopy sgraffitované rustiky.

V přízemí táhne se p o c e l é z á p a d n í d é l c e široká, salleterreně podobná chodba, jejíž valená, okenními kápěmi prostoupená klenba de-

Obr. 47. Červené Poříčí. Zámek

korována jest stuccovými lištami. V chodbě této, nyní po délce přepažené zdí, nalezají se místnosti kancelářské; v podvěžní kobce umístěn dobře uspořádaný archiv.

Místnosti v I. patře jsou vesměs rovnými stropy opatřeny; z plafondů stuccová rámování odstraněna a freskové obrazy obsahu mythologického zabíleny. Zachován jest obraz v síni před kaplí, ovál 2 *m* široký, 2·50 *m* vysoký, představující Dianu s Aktaeonem, vynikající uhlazenou technikou a živým koloritem.

V jihovýchodním nároží KAPLE s arkýřem.

Ve věži z v o n e k 0·27 *m* vysoký, 0·37 *m* v průměru, pod torovým páskem u koruny opis dvouřádkový:

☛ SVB PROTECTIONE HORVM VIVIT PAGVS +
☛ OTROCZINENSIS FVSA GLATTÆ ANNO ❀ 1714 ❀

Pod opisem visuté akanty a stylisované květy, na plášti sv. Václav a sv. Isidor, hlava andílka a štítek zvonaře *Jana Pricqueye*.

Obr. 48. Červené Poříčí. Nároží zámku s věží.

V přízemku věže kobka pětistranná, paprskovitě klenutá, ve které umístěn archiv. V něm listiny obsahu právního, účty hospodářské a kostelní od počátku 17. století.

Z rozsáhlé zámecké zahrady, kdysi pečlivě opatrované, udržuje se v lepším stavu jen část zámku nejbližší, zvláštní terrassou od ostatní velké prostory ohražená. Na této vnitřní zdi zachovalo se 23 poprsí panovníků českých, provedených po r. 1765 v pískovci po způsobu podobizen v Pubičkově Chronolog. Geschichte Böhmens z r. 1770.

Z ostatních poprsí (jich umělecká cena je nepatrná), postavených též na vnější ohradě zahrady, udržely se jen dvě, ostatní byly pohozeny.

MEŠNÍ KAPLE Srdce Kristova a sv. Jana Nep., baroková stavba před zámkem, založená Amalií Eleonorou, říšskou hraběnkou z Hauben

(zakládací listina z r. 1713 v zámeckém archivu). Kaple tvoří v základě čtverec s nárožími vně i uvnitř vykrouženými, k němuž pojí se na sever polokruhová apsida, po stranách úzké kaple, nad nimi oratoře. Okna obdélníková s polokruhovými závěry, vchod prostý s barokovou římsou. Nad stanovou střechou lucernička.

Klenka kaple placková s otvorem do lucerny, oltářiště sklenuto konchou s výseky. K výzdobě vnitřku použito drobného dekoru stuccového, jímž také ve čtyřech cípech klenby, nad vchodem a nad oblouky k oltářišti a bočním oratoriím vylíčeny obrazy symbolického obsahu, vztahujícího se k lásce Kristově.

Oltář s prolamovaným nástavcem, na němž šest soch světců se srdci v rukou a kazatelna jsou dobrá díla baroku z doby založení kaple.

K téže době hlásí se i stříbrný kalich, 21 *cm* vysoký, jehož prolamovaný koš a šestilaločná noha vynikají dobrou tepanou prací. Značka:

Nad zámkem ve vsi kamenná socha sv. Jana Nep. z 1. polov. 18. stol., na jejímž podstavci sdružené dva erby hrabat Törringů z Jettenbachu a z Hauben.

Při silnici do Švihova vedoucí dvě barokové, otevřené kaplice sv. Jana Nep. a Ukřižovaného.

Prádlo.

Trajer Joh., l. c. 226. — Sommer J. G., l. c. 34. — Sedláček Aug. Hrady IX., 248. — Liber memorabilium od r. 1787. — Matriky od r. 1786.

Zvláštní statek a ves, ve které fara teprve v 16. stol. listinně se připomíná. („Bratly" s kostelem filialním v dekanatu Klatovském, uváděné v lib. visit. r. 1570 hodí se jedině na Prádlo.) Zboží patřilo klášteru Nepomuckému, pak až do polovice 16. stol. k Zelené Hoře, odtud do 1620 seděli tu Kokořovci a po nich Lapáčkové ze Rzavého. Koncem 17. stol. koupil statek Václ. Vojtěch hr. ze Šternberku a spojil ho opět s panstvím Zelenohorským.

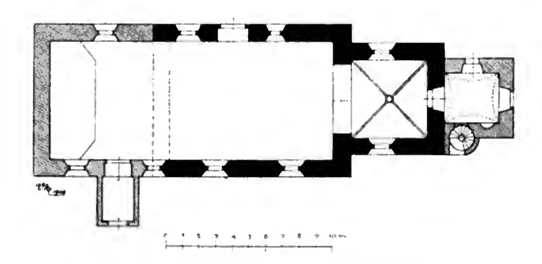
Bývalé sídlo majitelů, z něhož před lety dvě hořejší patra snesena, zachovalo se dosud v podobě jednopatrového stavení, prostého jakékoli architektonické úpravy.

KOSTEL POVÝŠENÍ SV. KŘÍŽE měl v 16. stol. a 17. vlastního správce, r. 1667 přidělen jako filialní k faře Vrčeňské; r. 1786 zřízena tu lokalie, r. 1857 opět fara.

Prostá budova z doby pozdní gotiky, zvenčí úplně barokisovaná, při poslední opravě r. 1882 k západu o 7 *m* prodloužená. Loď a chor stejné výšky, mezi nimi štítová zeď s puvodním, laločnatým nárožím, kryt taškový, nový. K východní straně čtvercového presbytáře přiléhá zděná věž, v novější době (1882) zvýšená a štíhlým jehlanem krytá.

Loď, ve světlosti 7·20 *m* široká, původně 9·80 *m*, nyní 17·05 *m* dlouhá, má rovný strop, okna baroková, na pravé straně kobku pro boží hrob (novou). Oblouk triumfální tupě lomený, hladký; čtvercový presbytář 4·60 *m* široký, na každé straně barokovým oknem osvětlený (špalety oboustranné jako v lodi), klenutí křížové (tupoúhlé klenbičky stoupají) s žebry profilu vedle znázorněného na přihroublých, sklípkovaných konsolech (obr. 50.), v závěrníku trojnásobná, sedmilistá růžice. Podvěžní kobka (sakristie) sklenuta je plackou.

H l a v n í o l t á ř má kamennou tumbu, ostatek bezcenný.

Obr. 49. Prádlo. Kostel Povýšení sv. Kříže. Půdorys.

C í n o v á k ř t i t e l n i c e, hladký kotlík 24 *cm* vysoký (bez víka), na třech šikmých nožkách v podobě vousatých kariatyd, na víku kříž; 17. stol.

K a l i c h, kupa stříbrná, hladká, 9 *cm* v průměru, na ní dva sdružené, ryté erby, na levém šikmý pruh od pravého k levému rohu, v klenotu, chrt, při něm písmeny G · L · Z · Z (Gindřich Lapáček ze Zrzavého), na pravém břevno středem svislé, v klenotu sloní trouby, při nich písmeny A · S · L · Z · K · znamenají Alena Sibilla Lapáčková z Kokořova. Měděná noha je pozdější.

Z v o n y: 1. Průměr 0·69 *m*, výška 0·54 *m*. Pod torovým věncem opis jednořádkový + A FVLGURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE · S · IONNES ORA PRO NOBIS. A° ❀ 1652 ❀ Pod nápisem ornamentalní vlys renaissanční, pod ním střídavě hlavičky andílků a visuté květy. Na plášti štítek nesený dvěma anděly, na něm monogram IHS, obrázek Ukřižovaného a Madonny, nad ní tři hlavičky andělů, dále otisky dvou pečetidel s erby (viz kalich), pod nimi příslušné nápisy: Hindrzich Lapaczek Zzerzauueho. Alena Sibilla Lapaczkouua, Z kokorzorua (sic). Na jiném místě štítek zvonaře se zvonem a písmeny S · P · (Štěpán Pricqvey).

2. Průměr 0·54 *m*, výška 0·45 *m*. Opis jednořádkový:

+ SANCTE WENCISLAE ORA PRO NOBIS ❀ ANNO DOMINI 1652.

Pod nápisem ornamentální pásek a střídavě hlavičky andělů a závěsy květinové; na plášti Ukřižovaný s Marií a Janem, sv. Václav, štítek s J·H·S a nápis s otisky pečetidel:

Gindrzich LaPaczek,
ze zerzaweho na Pradle
a drachkowe : g. c. m radda,
a ſavdcze zemſky.

Helena Lapaczkowa,
rozena z kokorzowa,
na Pradle a drachkowe.

I tento zvon jest dílem klatovského zvonaře *Štěp. Pricqveye.*

3. Přelitý r. 1900 od *R. Pernera* v Budějovicích ze zvonu též *Štěp. Pricqveye.*

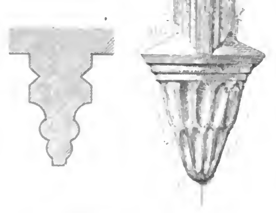
V presbytáři otlučený náhrobek žulový s hrubě vyrytým nápisem:

. 583 PA
L HODN
MIESYCE
(M)AGE VSNVL
. W PANV BO
. V VROZENA
. ANNA (E)VA KO
. ORZINKA Z
. OKORZOWA.

Druhý náhrobník v lodi, žulový s postavou ženskou, hrubého díla: z opisu lze jen čísti:

PANNA ALENA Z..... ZOWA...

Na faře obraz (majetek soukromý) olejový, na plátně 0·70 *m* vys., 0·88 *m* šir., Narození Krista, figurálně bohatý děj, v pozadí pastýři s lucernami nahlížejí do stáje; osvětlení výborné. Dobré dílo holandské školy ze XVII. století.

Obr. 50. Prádlo. Profil žebra. Konsol.

Přeštice.

Říčák E. V., Dějepis města Přeštic a jeho okolí. — Trajer J., l. c. 829. Sommer J. G., VII., l. c. 244. — Eichler J., l. c.

Újezd Přeštický od dávna (1239) býval zbožím kláštera Kladrubského a sídlem proboštství, jemuž příslušela vrchní správa desíti okolních farností, obsluhovaných kněžími řádovými. Zboží sic za válek husitských větším dílem zástavou dáno bylo pánům z Risenberka, ale proboštství a jistou část dřívějšího statku podržel klášter Kladrubský s přestávkou mezi léty 1578—1705 až do svého zrušení r. 1785. Od

matice náboženské postoupeny byly Přeštice r. 1811 Hugonu Dam. Ervinu hraběti z Schönbornů, při jehož rodu dosud trvají.

Starobylá osada nabyla r. 1519 za Jindřicha z Risenberka po spůsobu Horažďovických práva městská, jež byla královskými majestáty potvrzována; město však ostávalo v poddanství vrchnostenském až do r. 1796. Strašné požáry stihly město r. 1590 a 1643; po velkých ohních r. 1784, 1810 a 1866 větší část domů v nynější podobě přestavěna a tím starobylý ráz města setřen.

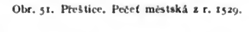
Znak města, štít svisle půlený, v stříbrném poli dvě černé, hlavami k sobě obrácené orlice se zlatými korunkami, upomíná na někdejší pány z Risenberka.

U obce: 1. Stříbrné pečetidlo, prům. 5 *cm*, uprostřed znak města, kolem nápis: SIGILLVM ⁝ CIVITATIS ⁝ PRZESSTICZ ⁝ 1 · 5 · 29.

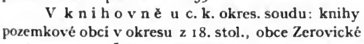
2. Pečetidlo mosazné na závěs, prům. 3 *cm*; legenda v opisu: ❀ SIGILLVM · CIVITATIS · PRZESTICENSIS ·. uprostřed znak městský, nad ním letopočet 1552.

3. Malé ovalní pečetidlo mosazné s opisem: SIGI IVDICIS CIVITATIS PRSESTIC.

Městské výsady z r. 1519 a 1524 (na některá práva a svobody, jako jich užívají měšťané Horaždějovičtí), 1570 (potvrzení jich Maxm. II.), 1586 (Václav Švihovský z Risenberka a Michal Španovský z Lisova udílejí právo na vaření, vystavování a šenkování piv bílých i ječných za plat roční 600 k. m.) a 1589 (Rud. II. potvrzuje právo to a povoluje třetí trh a clo) — chovají se u obce pouze v ověř. opisu z r. 1839.

Obr. 51. Přeštice. Pečeť městská z r. 1529.

V knihovně u c. k. okres. soudu: knihy pozemkové obcí v okresu z 18. stol., obce Zerovické z roku 1652 a Červeno-Pořičské z roku 1622. Ostatní starší v zemském archivu.

DĚKANSKÝ KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE

vznikl při nově založeném proboštství kláštera Kladrubského r. 1245 jako místní kaple, obsluhovaná farářem Vícovským. R. 1578 zřízeno při kostele děkanství, od kteréhož času až do r. 1710 správa duchovní byla v rukou kněží světských. Potom správu duchovní vykonávali opět benediktini kladrubští až do vyzdvižení kláštera r. 1785. Roku toho zrušeno v Přešticích proboštství se šesti mnichy a kostel učiněn farním; děkanství na to r. 1808 obnoveno. Starý kostel, r. 1590 obnovený, stál vedle rozestavěného nového kostela až do r. 1752.

Ku stavbě nynějšího kostela položen základ r. 1748. Dvě leta později započato se stavbou za superiora místního a pozdějšího opata kladrubského Amanda Streera dle plánů vypracovaných *Kilianem Ignácem Dintzenhoferem*; po smrti téhož (r. 1752) řídil další stavbu *Anselm Lurago* († 1765) a po něm *Ant. Hafenecker*, který ji r. 1775 dokončil. Poslednímu staviteli dlužno zajisté přičísti veškerou dekorativní práci a zejména úpravu západní façady chrámové.

Svou krásnou polohou nad řekou Úhlavou, svou imposantní velikostí, zejména pak svou uměleckou hodnotou řadí se chrám mezi přední památky domácího baroku.

Obr. 52. Přeštice. Děkanský kostel P. Marie. Strana jižní

Obr. 53. Přeštice. Děkanský kostel P. Marie. Strana severní.

R. 1892 bleskem zasažen, shořel krov chrámu, ale vnitřek uhájen.

Disposice chrámové stavby dána jest prostupem trojlodní síně chrámové s lodí příční. Tím vzniká mohutná čtvercová síň střední, ku které symmetricky pojí se v ose podélné dvojice klenbových polí lodi hlavní a presbytáře, v ose příční pak krátká, poněkud z boků lodí vedlejších vystupující ramena lodi příční s přímo uzavřenými čelnými zdmi. Východní chor je uzavřen polokruhem; k oběma jeho stranám přiléhají osmiboké, v ose bočních lodí ležící kaple, z nich pravá slouží za sakristii. Jim odpovídají v západní části čtvercové kobky podvěžní, přizpůsobené tvarem i rozměry čtvercovým polím lodí bočních.

Celkové rozvržení dané plochy půdorysné prozrazuje mistra, ovládajícího dokonale způsob řešení konstruktivního.

Poněvadž chrám stojí na svahu, bylo nutno severní, k městu obrácenou stranu založiti na pevné terrasse a zříditi zde schodiště, jímž vystupuje se k velkému, postrannímu portálu; z téže příčiny i západní průčelí obdrželo dvojramenné schodiště s parapetem.

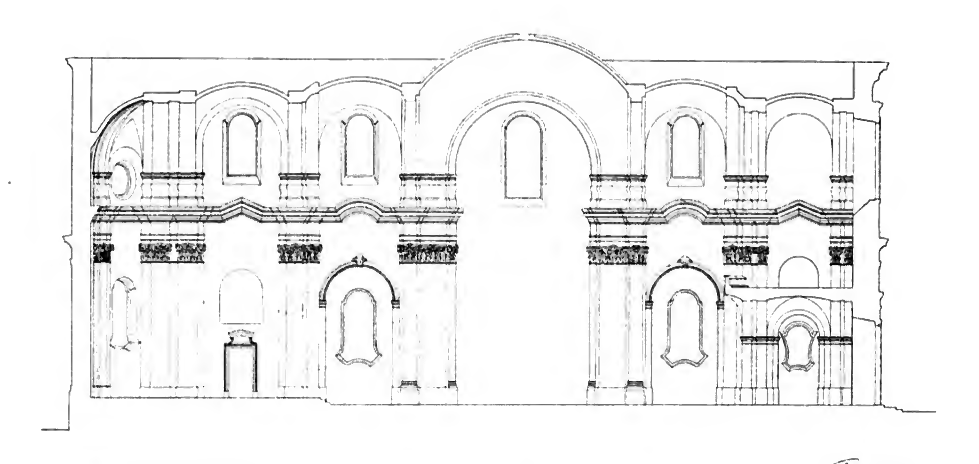
P r ů č e l í, mírným segmentem před obě boční lodě posunuté, rozvrženo je na dvě patra, odpovídající výši lodí chrámových. Dvojice mohutných toskánských sloupů po obou stranách hlavního portálu nese oblomené břevnoví, jež převádí se na nárožní věže a z nich na lodě boční, kdež tvoří spolu hlavní římsu. Vrchní patro téhož rozčlenění má oblé sloupy na vysokém plintu postavené s hlavicemi kompositními, jež nesou hlavní, uprostřed do oblouku vypjatou hlavní římsu, nad kterou zvedá se štítový nástavec s volutovou římsou.

H l a v n í   p o r t á l polokruhem uzavřený má vlnitě profilované ostění z tesaného kamene, v jehož závěru lilie; nad ním al stucco ozdobný štít se znakem klášterním (francouzská lilie s infulovanou hlavou), po stranách letopočet výstavby chrámu MDCCLXXV:
XVII SEPT.

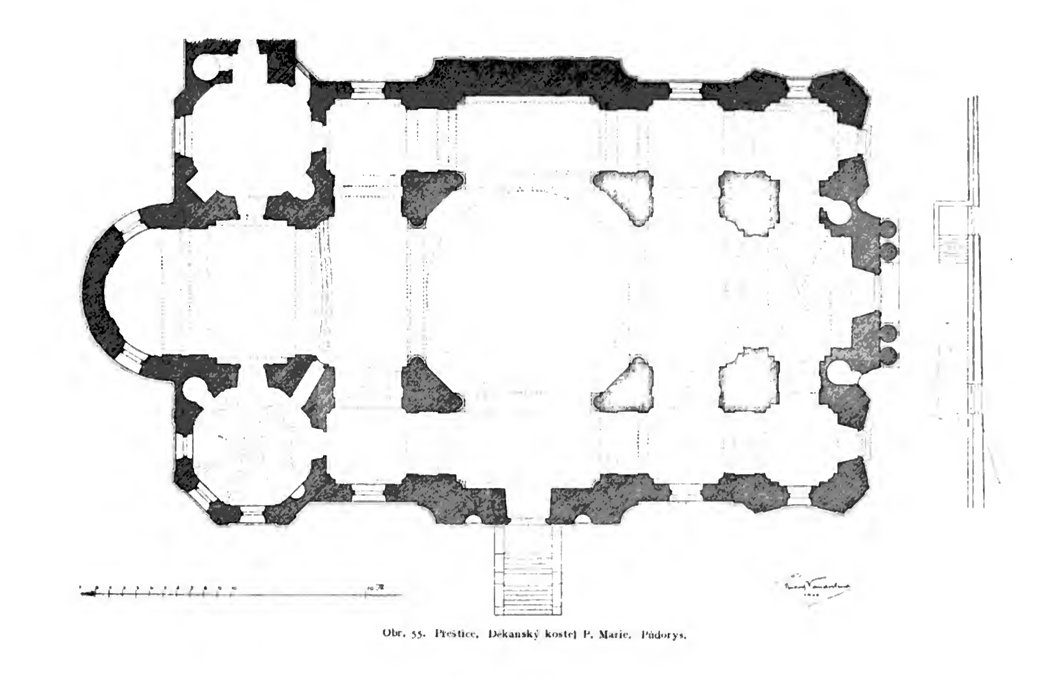
Svrchní patro prolomeno je velikým oknem eliptického závěru, nad ním výklenek s kamennou sochou Bolestné Matky Boží Přeštické.

Obě v ě ž e s proláklými stranami, trojpatrové, s kosými nárožími dekorovány jsou na všech stranách a po celé výši pilastry s ornamentálními hlavicemi; svrchní patro, zúžené, nese nízké, jehlancové krovy na místě bání, k jichž postavení více nedošlo a jež dle rekonstrukčních *B. Ohmanem* vypracovaných plánů dodatečně mají věže zdobiti. V čelných stranách věží založeny jsou vedlejší portály, nad nimi troje okna nad sebou, spodní obdélná s ozdobným rámovím, svrchní polokruhová výborně doplňují lepou dekoraci. V segmentových ústupcích mezi věžemi a středním risalitem jsou točitá schodiště.

Severní, k městu obrácená strana má úpravu ozdobnější: středem jejím jest průčelí příční lodi, zakončené rovnoramenným štítem, jenž vypíná se nad úroveň hlavní lodi; pod ním otvírá se velké, polokruhem zavřené okno, v přízemí široký, mělce profilovaný portál, na každé straně

Obr. 54. Přeštice. Děkanský kostel P. Marie. Podélný řez.

Obr. 55. Přeštice. Děkanský kostel P. Marie. Půdorys.

Obr. 56. Přeštice. Vnitřek děk. kostela P. Marie.

dva výklenky nad sebou, v nich pískovcové sochy světců řádových v nadživotní velikosti. Nižší boční loď oživena jest lesenami a barokově vykrajovanými okny. Podobným způsobem členěny jsou i podélné strany hlavní lodi, boky kaplí a polokruhový závěr presbytáře, jehož svrchní okna jsou však oválová.

S chorem souvisí na straně jižní bývalý konvent, nyní děkanství, jednopatrová budova obdélníkového půdorysu s prostou, barokovou úpravou vnějšku.

Jižní strana chrámová ve své členitosti shoduje se se stranou severní, jest však prosta figurální výzdoby a jednodušší v ornamentální úpravě.

V n i t ř e k mocně působivý imposantními rozměry prostorovými. Hlavním portálem vstupuje se do předsíně pod hudební emporou, jež tvoří přední, poněkud užší travée hlavní lodi. Předsíň sklenuta je do kříže, v ní polokruhové oblouky otvírají se po stranách do lodí vedlejších. Mezi oběma mohutnými pilíři podvěžními pne se 8·5 *m* široký oblouk eliptický, pod nímž vchází se do hlavní lodě; na něm spočívá vpřed vypnutá poprseň empory.

Střed prostory chrámové tvoří čtverec vzdušné, křížové síně, 15 *m* široké, sklenuté stlačenou kopulí. Mohutné pilíře, které ji nesou a jež mají v řezu tvar pravoúhlého trojúhelníka s přeponou do síně obrácenou, sesíleny jsou oblými polosloupy s bohatými korinthickými hlavicemi, na nichž spočívá oblomené břevnoví s attikou. Polokruhové pásy oddělují tuto centrální síň od vedlejších klenbových polí.

V hlavní lodi a též v presbytáři dekorovány jsou boky pilířové skupinami sdružených pilastrů, nesoucích oblamovanou římsu, která bez přerušení probíhá lodí a presbytářem, tvoříc v jednotlivých volných polích střídavě obloukové aneb lomenicové štíty, jichž pole zdobí stuccové rocaillové ozdoby.

P r e s b y t á ř, o tři stupně zvýšený, uzavřen jest mramorovým zábradlím s kovanými dvířky uprostřed. V předním jeho travée otvírají se na každé straně dveře, mramorovým, barokním pažením obložené a nad nimi tabernakulová trojkřídlá okna v levo do kaple sv. Barbory, v pravo do sakristie a kněžského oratoria nad ní.

B o č n í l o d ě dosahují jen poloviny výše hlavní a příční lodi, do nichž otvírají se polokruhovými oblouky dvojitých pásů; mají přímá závěrová čela, v nichž prolomeny velké dvéře s ozdobnými dubovými dveřejemi do kaple a sakristie.

Všechny k l e n b y chrámové, ať čtverečné neb obdélníkové, jsou plackové; jen závěr chorový sklenut konchou, prostoupenou okenními lunetami.

K a p l e s v. B a r b o r y, jakož i protější sakristie a oratoř nad ní jsou pravidelné, osmiboké síně, sklenuté paprskovitě; v kapli sv. Barbory jsou tři volné strany prolomeny barokově vykrajovanými okny, ostatních pět stran k chrámu přilehlých nese visutou, do kaple otevřenou pavláčku (emporu). V kapli té je bývalá hrobka členů konventu. Bratrstvo sv. Barbory stávalo při kostele (ještě starém) již od počátku 16. století.

R o z m ě r y chrámu ve světlosti jsou tyto: šířka střední lodě 11·10 *m*, boční lodě 5·70 *m*, předsíně a presbytáře 9·50 *m*, čtverce v křížení

15·0 *m*, úhrnná šířka trojlodní síně 28·60 *m*. Úhrnná délka chrámu 55·55 *m*, z ní připadá na presbytář 15·50 *m*; délka příční lodi 29·10 *m*; světlost kaple a sakristie 8·85 *m*.

K oltářům, ozdobnému zábradlí před chorem, kazatelně a některým pažením dveří užito vesměs mramoru a to k podstatným částem českého od Berouna a hornorakouského, k ozdobným částem vzácnějších druhů cizích.

Hlavní oltář je stereotypní baroková architektura s třemi páry volně stojících sloupů (přední s točitým dříkem) nesoucích oblamované břevnoví s vysokým nástavcem a volutovými římsami; za postranními portály vedou schody vzhůru okolo tabernakula, na něm dobrý olejový obraz (45 *cm* vys., 35 *cm* šir.). Bolestné Matky Přeštické (kopie obrazu z kostela sv. Michala na Starém Městě Pražském, zhotovená kol r. 1686 *Matějem Pazourkem* z Dobřan). Obraz se zlatou korunkou, svatozáří a stříbrnou obrubou zasazen jest do barokového rámu, tepaného z mědi a postříbřeného, na němž vyryta písmena A S – A K (Amandus Streer, abbas Kladrubiensis), při dolejším kraji pak drobným písmem 1773 Antton Nick. — Stöckel.

V nástavci oltáře skupina Nejsv. Trojice v průvodu andělů, nad postranními portály 4 sochy světců z řádu sv. Benedikta. Sochy v nadživotní velikosti ze dřeva řezané jsou hodnoty prostřední. Velký oltářní obraz 3 *m* široký, 6·45 *m* vysoký, Nanebevzetí Panny Marie, bohatá komposice jemně odstíněné barvitosti a dobré kresby od *Jos. Redelmaiera*. Na pažení pravého portálu vydlabána značka kamenická:

Čtyři oltáře boční při pilířích v křížové lodi, jednodušší architektonické koncepce a umírněných barokních tvarů, na každém pár volně stojících sloupů korinthských s kanellovanými dříky a hladkými pilastry. Na nich obrazy a sochy jsou pořadem tyto:

1. Větší obraz sv. Josefa, v nástavci menší Davida krále (poprsí) na konsolech po stranách sochy Simeona a Anny.

2. Větší obraz sv. Anny s P. Marií, menší sv. Jan Křt., sochy Zachariáše a Alžběty.

3. Větší obraz sv. Jana Nep., menší sv. Víta, sochy sv. Václava a Ludmily.

4. Větší obraz sv. Kiliana, svrchní sv. Valpurgy, sochy dvou světic.

Obrazy dvou posledně uvedených oltářů, nepřemalované, jsou hodnoty dobré; některé z nich připisují se v Sommerově topografii *Brandlovi* (neprávem).

5. Oltář sv. Benedikta v jižním ramenu příční lodi, větších rozměrů, má po stranách dvojici sloupů s korinthskými hlavicemi (přední točitý), velký olejový obraz sv. Benedikta, znamenaný: PINXIT IOSEPH REDELMAIER. nádherné tabernakulum, jehož dvířka zdobena jsou stříbrnými, částečně zlacenými, výborně tepanými roccailovými orna-

menty, litým krucifixem a Matkou Bolestnou. Dvě sochy řádových světců na oltáři jsou hodnoty prostřední.

V kapli sv. Barbory barokový oltář z pestrého mramoru, zábradlím a mříží uzavřený, na něm neumělé sochy sv. Apoleny a Kateřiny, v středním poli soška Madonny, potírající nohou hlavu pohana, dva andílci drží spodní lem roucha. Socha, 1 *m* vysoká, přeměněná odejmutím Ježíška a žezla na sv. Barboru, je dobrá řezba z 16. století. Polychromie a zlacení dle původního stavu byly obnoveny. Na tabernakulových dvířkách, velmi pěkně tepaných v mědi a postříbřených spatřují se attributy sv. Barbory.

Obr. 57. Přeštice. Děkanský kostel. Soška P. Marie.

Kazatelna s visutou ambonou, na ní odznaky čtyř evangelistů, nad baldachynem pěkná socha (dřevěná) Krista kázajícího.

Kredenční oltář, plochá mramorová architektura, na ní olej. obraz Ukřižovaného zběžně malovaný, ale působivý.

V sakristii velké, mramorové lavabo s mušlovou nádobou, na ní mosazný kohoutek v podobě hlavy hadí, osedlané mořskou pannou. Nádoby mají panelové pozadí účinného barokového rázu, výborně do výklenku vkomponované.

Z inventáře nábytkového, vesměs stejnodobého s novostavbou kostela, sluší obzvláště vytknouti dvě velké skříně na nádoby a náčiní kostelní a paramenty v sakristii, dubové, bohatě a vkusně intarsované a velmi řemeslně pracované. Týmž způsobem zpracovány i vnitřní dveřeje chrámové, lavice a čtyři velké, dvojaté zpovědnice se sochami kajícníků a andílků, držících štítky s případnými nápisy.

Na oblouku triumfálním proti kazatelně socha Ukřižovaného ve $^3/_4$ životní velikosti řezaná ze dřeva, tělo poněkud stlačených proporcí výborně řezané, 18. stol. počátek.

Před hlavním oltářem sedm lamp ze stříbřeného plechu tepaných dobrého tvaru rokokového. Prostřední, větší ostatních, má ve třech kartuších nápisy, z nichž vyčísti lze P. Mauritius Girziczek 1777.

Na severní zdi příční lodi visí veliký, na způsob trofeje ze žlutého plechu tepaný obraz Matky Boží Přeštické s korunou, srdcem a paprskovou září, přenesený sem ze starého kostela. Práce z počátku 18. stol.

Dva k a l i c h y barokové z druhé polovice 18. stol., stříbrné kupy obou mají tepané [C C S / S / ND S MD / M / P L B] koše s třemi ovály, v nichž srdce, kalich a kříž benediktinský, na noze menšího z nich, 26·5 *cm* vysokého tři oválové medaliony modře emailované s obrázky P. Marie Přeštické, svatého Benedikta a symbolického srdce s mečem a třemi liliemi.

Dva páry mosazných s v í c n ů, soustruhovaných (60 *cm* a 51 *cm* vys.), renaissančního profilu, z počátku 17. stol.

Dva páry menších, barokových ze stol. 17.

Pět párů barokových svícnů cínových (61 *cm* vys.) znamenaných 1776 $^{AA}_{S}$, a tři páry jiných (90 *cm* vys.) s letopočtem 1775, erbem kláštera kladrubského a písmeny $^{A}_{AS}$. (Abas Amand. Streer.)

K ř t i t e l n i c e ve dřevěné barokové armatuře, má tvar hladkého cínového kotlíku s dvěma lvími hlavičkami a kruhy, ze 17. stol., původně v kostele Vícovském.

Z á m k y u velkých dveří kostelních mají uvnitř pěkné kování prolamované, ale velice poškozené.

Paramenty jsou z doby novější; jedině k a s u l e baroková, se zelenými brokátovými postranicemi, dorsální kříž vyšívaný (na něm sdružené erby Risenberský a Bubnů z Litic) je z konce 17. stol.

V a r c h i v u děkanském vedle četné sbírky knih obsahu theologického, většinou z 18. stol., m a t r i k y f a r n í a i n d e x přifařených obcí, obé z r. 1675. P a m ě t n í k n i h y: Mnemosynon sive monumenta et memorabilia praepos. Přesticensis, Puteus aquar. viv. od *M. Sexstetlera*, († 1772) Codex miracul., Liber memorab. od *Fr. Kuttnera* († 1818).

Z v o n y: 1 Průměr 0·99 *m*, výška 0·80 *m*, šestiuchý s bradáči, u koruny opis dvouřádkový:

☛ LETA PANE 1824 NECHAL MNE IOSEF LINDAUER DEKAN PRZESTICKŸ

☛ NAKLADEM DOBRODINCU A OSADNIKU PRZESTICKŸCH PRELITI.

Pod legendou široké barokové arabesky. Na plášti Ukřižovaný s Marií a Janem, na protější straně obrázek Nanebevzetí P. Marie a štít zvonaře s opisem PETER PAVL PERNER IN PILSEN. Na bocích sv. Florian a Vavřinec. Přelit byl ze zvonu nesoucího znak a nápis pánů Risenberských z r. 1650.

2. Průměr 0·98 *m*, výška 0·75 *m*, ucha pletená. Opis: x tento x zwon x dyelan x gecl x letha x wodnarozeni x syna x bozyho x tisyceho . cztyrzysteho x dewadesateho x sedmeho na druhém řádku yan x konwarz x dielal x tento x zwon x Pod jménem zvonařovým kruhový medalion s reliefním obrazem klanění se Tří sv. králů.

Na hambalku $^{LP}_{1728}$.

3. Průměr 0·75 *m*, výška 0·60 *m*, ucha rýhovaná, čepec silněji klopený, nahoře cimbuřová obruba, pod ní opis ve dvou řádkách:

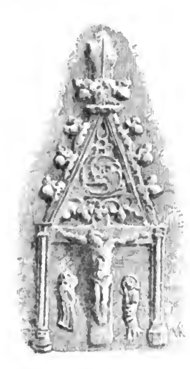
1. hoc ◦ opus ◦ inhonore ✿ marie ✿ virgini + a ✿ dni ◦ ccce xxx viii ✿ perfectum ◦ est

2. ✿ sb preposito ❀ henrico ❀ magister ❀ petrus ◦ de normberga.

Mezi oběma řádky got. obloučkový vlys, na plášti pod vimperkem s plaménkovou kružbou obraz Ukřižovaného (obr. 58.). Práce lijecká je nepodařená. Na hambalku letopočet 1734.

4. Průměr 0·60 *m*, výška 0·47 *m*, ucha s bradáči. Kolem hlavy věnec z barokových elementů, listů a květů. Na plášti plaketa se sv. Trojicí, pod ní psáno:

UNI: TRINOQUE DEO
CANTATE IN CYMBALIS
BENE SONANTIUBS

Obr. 58. Přeštice. Plaketa na zvoně č. 3.

Dále na obrubě TRINE DEUS PLAGAS QUAS PATRIA SVSTINET AUFER CUM METU MARTI FUNERA TOLLE FAMEM.

Na plášti dále erb kladrub. kláštera, kolem něho

A: S:
A: C:
MDCCLXXII

a štítek se jménem zvonaře IACOB WILHELM SEITZ IN PILSEN.

5. Průměr 0·39 *m*, výška 0·30 *m*, má na plášti plakety sv. Václava a Nejsv. Trojice a letopočet 1824. Přelit byl *P. P. Pernerem* v Plzni ze zvonu sv. Barbory.

Na náměstí čtyry sochy:

1. Na straně jižní na korinthském sloupu soška Panny Marie, dole na podstavci sv. Václav a Vojtěch. Na podstavci nápis:

AMSDP
IBAHHP
EX VOTO
A° Dni
1676:

Sochu postavil Adalb. M. Schram, děkan Přeštický.

2. Na západní straně dobrá socha sv. Jana Nep. na barokovém podstavci, postavená Jak. Hlávkou, far. Němčickým (1707—1740).

3. Na severní straně sv. Benedikt s kalichem a knihou, pod ním skupina zvířat, dole andělíček s berlou a mitrou. Rázovitá baroková práce (1729), velmi poškozená a opravy hodná. (Obr. 59.)

4. Na východní straně sv. Kilian pravicí žehnající, slabší dílo barokové z 18. stol. (1784). Na mostě přes Úhlavku kamenné poprsí sv. Jana Nep.

Příchovice.

Sedláček Aug., Hrady IX., 176. — Řičák E. V., l. c. 198.

ZÁMEK na místě bývalé tvrze a kolébky starobylého rodu Příchovských z Příchovic. Jednopatrová budova obdélníkového půdorysu, jednoduché barokové úpravy pod mansardovou střechou. Průčelí o 11 okenních osách má uprostřed mírně vystupující a o patro zvýšený risalit, v něm portál s balkonem, podepřeným dvěma dobře modelovanými postavami obrů (od *Lazara Widmanna?*). Nad balkonem erb nynějších majitelů, hrabat Schönbornů. Risalitu odpovídá na zadní straně polygon, vystupující pěti proláklými stranami z přímé čáry a nasazeným patrem nad hlavní římsu zámeckého stavení.

Obr. 59. Přeštice. Socha sv. Benedikta na náměstí.

Stavba provedena v prvé polovici 18. století.

U kapličky na návsi barokní socha sv. Jana Nepom.

Ptenín.

Sedláček Aug., Hrady IX., 191. — Žák J., l. c. — Kniha purkrechtní a urbární všech ku statku Pteninskému příslušných vesnic z r. 1721 (v archivu hospodář. správy v Merklině).

Ves byla kol r. 1228 zbožím kláštera Svatojirského v Praze. Ve 14. stol. sídlili na zdejší tvrzi různí majitelé, z pozdějších rodů nejdéle se zde udrželi Kameničti (1437—1534) a Vidršperkárové, poslední drželi polovici statku a tvrze (již valně zpustlé) r. 1646 na dvé rozdělených. R. 1712 koupil díl Ptenína hrabě Hrzán z Harasova, který, jak se podobá, zadní, sešlou část tvrze přestavěl a stavbu nového zámeckého stavení, tak jak jest popsáno v inventáři z r. 1738 a jak se dosud spatřuje, provedl. R. 1738 nabyl Ptenina Ferd. hr. Morzin a odtud Ptenín spojen zůstává s Merklínem.

ZÁMEK, nová část, vystavěná v 1. polovici XVIII. stol. v jednoduché barokové úpravě. Jednopatrové stavení s průčelím o 11 oknech k jihu obráceným, v jeho středu mírně vystupující risalit se štítem, kdež malované stopy dvou sdružených erbů (Morzin a Černín), v pravo od risalitu široký, obyčejný vjezd. Z mansardové střechy vystupuje jehlancová věžice s ciferníkem. Východní, pravým úhlem vybíhající trakt o osmi oknech (v přízemí některé klenby a dveřeje ze starší stavby) spojuje se na sever se starší, v podstatě dosud zachovanou přední částí bývalé tvrze. Stavba tato, ač bez charakteristických známek slohových, datuje se asi ze 16. století. Obsahuje v sobě vjezd polokruhem sklenutý, vedle něhož čtverhranná, do předu vystupující, věži podobná bašta s klenutou síňkou v 1. patře, za ní rozkládá se prosté stavení jednopatrové, k pravé straně se prodlužující, v němž byly komory a jizby, čeledí obývané. Příkop, hájící tuto stranu, je dnes zasypán.

V 1. patře zámku síň, bývalá tabulnice, s plochým stropem, na zdích v sedmi polích s barokovým orámováním namalovány v chiaroscuro prospekty panských dvorů (Ptenín, Ježovy, Křenice, Přetín, Vyšov, Bolkov a Háje).

Na půdě velký olej. obraz ze zrušené domácí kaple: sv. Tomáš v nadživotní velikosti, od *Ign. Raaba* (pendant k obrazům v kostele v Bukové).

Zvonec ve věžici, 0·37 *m* prům., s opisem: IACOB WILHELM SEITZ IN PILSEN. Na plášti Ukřižovaný, sv. Florian a Vavřinec. Bez letopočtu (18. stol.).

Nad Ptenínem na cestě k Merklínu pískovcová socha, na podstavci nápis:

S: IUDAS
THADÆUS
A 17 · 70·

Radkovice.

Sedláček Aug., Hrady IX., 177.

Jihovýchodně od obce na vrchu Jindřínu předhistorické valy (v. t.). Při kopání základů na pozemku od čp. 8 r. 1882 nález pražských grošů.

Na severním konci vesnice Radkovic pod Skalou spodní část věžovitého stavení čp. 18 s kvádrovými nárožími jest zbytkem TVRZE, jejíž vrchní patro s valbovou střechou as před 25 lety bylo sneseno. Pod stavením sklepení valeně sklenuté s prostým vchodem, nad kterým býval vchod do stavení. Valy a příkopy až na nepatrné zbytky na straně ke vsi obrácené rozmeteny. Kdy tvrz vznikla, o tom zpráv historických se nedostává, původně patřila bezpochyby k blízkému hradu Skále.

Radkovice Žinkovské.

Ves zvaná tak po blízkých Žinkovech na rozdíl od Radkovic pod hradem Skálou. Bývala statkem zemanským. Tvrz po připojení R. k panství Žinkovskému na poč. 17. stol. zanikla. Jihozáp. od obce, směrem k Bilukám (v. t.) skupina mohyl. Chudý nález z jedné r. 1903 prozkoumané mohyly: 2 hliněné jehlance (závaží), střepy 4 nádob a nedopálené kosti uložen je v musei Klatovském.

Řenče.

V lese Sukořině (připom. se již 1377) na severním svahu vrchu „Kožichu" skupina mohyl (srov. Libákovice).

TVRZ, původiště Sudů Lukavských z Řeneč, nyní panská sýpka při poplužním panském dvoře, dříve příkopy a na severní straně rybníkem obhájená, má ve východním čele věžovité stavení, spola snesené, v něm dosud polokruhový vjezd, kdysi po zvoditém mostě přístupný se skrovnými zbytky jednoduché architektonické úpravy. Průjezdem valeně sklenutým vstoupí se na malé nádvoří, uzavřené na severní straně hradební zdí, na druhých dvou stranách vnitřními boky neveliké, prostě stavěné palácové budovy, nyní jednopatrové. V přízemí jsou sklepení, síně v 1. patře (nyní bez hrazení) byly povalové, okna velká, tři na každé straně, nyní zazděná. V celku byla tvrz jednoduchým vší architektonické výzdoby prostým stavením.

FARNÍ KOSTEL SV. CYRILLA A METHODĚJE, nová budova v romanisujícím slohu provedená mezi lety 1868—1878. Loď 22 *m* dlouhá, 12 *m* široká o třech klenbových, kápěmi sklenutých travée, chor polygonální sklenutý konchou, v čele západ. průčelí věž jehlancová.

Vnitřní zařízení nové. Z kostela Vícovského sem přeneseny:

Křtitelnice barokova, dřevěná, na přední straně erb kláštera kladrubského s písmeny I · S · M · C · (prelat Josef Sieber) a letopočtem 1748, na boku relief sv. Ambrože.

Zvon vysoký 0·77, průměr 1·00 *m*. Ucha pletená, na boku apoštol. Opis dvouřádkový got. minuskulemi:

1. ✠ Anno x domini x milecimo x Qvincentecimo ◊ vicecimo x primo x Qvi x me x fecit x magicter x bartholomeus x nomen x habet x in x ✠

2. ✠ Civitate ✠ prage x ex x hoc x laus x deo x patri x omnipotenti x et x beate x marie ◊ cemper x virginis x et x omnibus ◊ canctis x laus x deo ✠

Na hambalku letopočet 1722 a písmeny P · M · I · P

Zvon i křtitelnice byly sem přeneseny z kostelíka Vícovského. (Řičák E. V., Dějepis m. Přeštic 191.)

Obr. 60. Zříceniny hradu Roupova se strany západní.

Roupov.

Balbin Bohusl., Miscell. L. III., C. 8, p. 94. — Sommer Joh. G., l. c. 233. — Eichler Jos., Dotazy. Rukop. z r. 1826 v zemském archivu. — Heber Fr. A., Böhmens Burgen IV., 41 (s 2 vyobraz. a půdorysem). — Trajer Joh., l. c. 811. — Sedláček Aug., Hrady, IX., 193. — Beschreibung des Würtschafts-Umtribs der Herrschaft Poritschen Croneberg und Ruppau od Jana N. Tad. Košína, purkrabího v Č. Poříčí, rkp. z pol. 18. st.

V lese „za díly" 2 *km* jižně od obce velké předhistor. pohřebiště o 134 mohylách; menší skupina mohyl od Roupova 1 *km* na jih u návrší „dubí". As pět minut od této skupiny na samých hranicích Merkl. a Roup., poblíž silnice z Merklína do Přeštic osamocená mohyla (Žák).

Na pastvině „Chejlině" čk. 507 a 509 nalezeny a r. 1862 do zem. musea zaslány dva prsteny ze zlatého drátu, tři jehlice bronzové s kulatými hlavicemi a bronzový závitek z ploského, pružného drátu. (Arch. Pam. V., 239, Šnajdr L., l. c. 801, Dr. Píč, Čechy předhist. II., 146, Annal. des k. k. Hofmus. III., Not. 96.) As v roce 1813 vykopány v domě č. 21 v Roupově praž. groše Václava III. (Eichler l. c.).

Zbytky někdy znamenitého hradu a sídla panského rodu z Roupova. Hrad ještě v 17. stol. byl obýván (vyobrazení jeho z r. 1602 viz na prospektu J. Willenberga), teprv když Roupov spojen byl s panstvím Poříčským, zámek neobydlený propadal pozvolnému rozkladu. Ještě v 18. st. z větší části byl pod střechou; r. 1817 na několika místech se pobořil a odtud nastává jeho devastace.

Kdy byl hrad založen, neznámo; v 14. stol. vyskytuje se již častěji jméno Roupovských. Za Jana II. z Roupova (týž zastával úřad hofmistrovský a mezi léty 1488—1493 úřad nejvyššího písaře) byl hrad nákladným způsobem přestavován a též za Jana V., posledního držitele hradu z rodu pánů z Roupova, v letech 1505 až

Obr. 61. Roupov. Vnitřní brána hradní.

1598 mnoho se na hradě stavělo. R. 1607 přešel hrad pro dluhy na pány z Klenového a od těch r. 1707 propuštěn říšskému hraběti Janu Jiřímu z Hauben, kterýž jej přivtělil k panství Poříčskému; při něm trvá dosud.

Osada pod hradem byla za pánů Roupovských povýšena na městečko r. 1514.

HRAD rozkládá se na skalnatém hřebenu, který mírně se sklání k východu a jihu, na straně severní a západní však příkře spadá k městečku.

Předhradí i vlastní hrad obehnány byly zevně valem znatelným a částečně zachovaným příkopem, uvnitř děleny byly od sebe přímým příkopem.

Do předhradí vchází se novější branou polokruhem sklenutou, v pravo před ní stopy hlubokého příkopu. Na místě bývalých parkánů rozkládá se po levé straně zelinářská a květinářská zahrada, která dále mění se v divoký parčík, po pravé straně spatřují se stáje a hospodářské komory dosud zachované a výbornou valenou klenbou opatřené; z nich vystupuje velkým polokruhem do příkopu bašta uvnitř klenutá. Na konci tohoto stavení zvedá se dvoupatrová budova, ve zdivu dobře zachovaná, sloužívší někdy jako mocná, do hradebního příkopu vysunutá bašta k obraně strany východní a severní a spolu snad též jako zbrojnice. Zvenčí jest to stavení sesíleno v jihovýchodním nároží opěrnou zdí a prolomeno v 1. a 2. patře dvěma páry čtverhranných oken s profilovaným pažením. Každé poschodí obsahuje jedinou jen síň; spodní, valeně klenutá, přístupna jest z obydelného stavení vedlejšího, hořejší z půdy vedlejších koníren, kdež gotický vchod s vodorovným nadpražím vyložen jest na obou stranách profilovaným ostěním. Hned vedle toho vchodu vlevo jest malá, čtverhranná prostora, kterou mnozí vydávají za kuchyňku, ač zde bezpochyby býval krb, z něhož kouř odváděn byl komínem, založeným na dvou krakorcích, dosud viditelných. Síň tato má uvnitř zdivo jen režné a sotva kdy stropem byla opatřena; pod každým nevelikým oknem spatřují se okrouhlé, v jediném kusu pískovcovém vytesané otvory (zvenčí cihlami zazděné, krajní s šikmým směrem) pro hlavně velkých pušek.

Nepodobá se, že by stavení to bylo mělo ještě nějaké vyšší patro, odbourána byla jen svrchní chodba s podsebitím, když se posledně (okolo r. 1840) dával nový krov.

Vedlejší jednopatrové stavení, užší, obývané správcem statku, je v jádru dosud původní, ale častějším obnovováním pozbylo staré tvárnosti; uvnitř dvéře z tesaného pískovce a zbytky ozdobných ostění okenních. Ve věžici nad střechou visí zvonek znamenaný písmeny F · A · F a letopočtem 1768; na plášti dvě figurky světců v rytířské zbroji. (Dílo *Frant. Ant. Franka.*)

Od stavení toho běží k vlastnímu hradu zeď, ve které spatřuje se dosud branka s otvory pro kladky padacího můstku; od ní na jih táhl se hluboký příkop (nyní zasypaný) až k veliké okrouhlé věži v protější hradební zdi (spodní část dosud zachovaná), jímž odděleno bylo předhradí od vlastního hradu.

Brána hořejšího hradu má dva podjezdy (obr. 61.), sklenuté do lomeného oblouku, přední hladký, přizpůsobený pro zvoditý most, vnitřní s profilovaným ostěním. V levo od brány spatřují se značné zbytky obytného, kdysi dvoupatrového stavení, kordonovou římsou přepásaného; v jeho přízemí byla vrátnice. Vedle ní spatřuje se veliká kuchyně, dosud zachovaná, čtvercového základu s překlenutými rohy, nad nimiž zvedá se klenba osmibokého hranolu, ústící do vysokého, zevně pásy sesíleného

komínu (obr. 62.). Komín ten, zbavený krovu, který jej as dříve zakrýval, pro svou neobyčejnou formu stal se dalekému okolí viditelným znamením i předmětem všeobecného obdivu. Stavba jeho datuje se z konce 16. stol.; zdivo je vesměs cihelné a výborné jakosti.

Nevelikě nádvoří obklíčeno bylo (na třech stranách) palácem, z něhož značnější zbytky zachovaly se jen na kratší, k západu obrácené straně;

Obr. 62. Roupov. Zříceniny hradní kuchyně.

šíje severní je rozvalena, jižní, na holé skále, zmizela na dobro; na jejím místě rozkládá se část divoké zahrady, zde „na tanečku" neb „Daníčku" zvaná. Ve sklepení, jež sousedilo s vrátnicí a kuchyní, nyní již sesypaném, spatřuje se dosud hluboká, nepravidelně do skály vytesaná studeň. V západním křídle bývalého paláce stojí dosud zdi až do 2. patra sahající. Rozeznávají se zde ještě dvě síně nad sebou; z klenby síně hořejší, obsahující dvě křížová travée, zachovaly se ještě patky žeber na konsolech, z nichž jeden zdoben jest listem; též v ostění okenním spatřuje se dosud zbytek ornamentální malby z doby renaissance na červené půdě.

Z nádherného sálu rytířského a komnat s ním sousedících na straně severní, k nimž vedlo schodiště vpravo u brány, nezachovalo se již ničeho; jenom základy zdí několika opěráky sesílených a části přízemních kleneb a sklepení svědčí o tom, že toto křídlo bylo nejvýznačnější částí hradu. Dočítáme se v Balbínových Miscellaneích o zvláštní úpravě síně, jež vyzdobena byla velkým počtem (na 300) erbů genealogie Roupovské, malovaných na zdi, též o nádherném krbu se zlacenými erby, jehož cena páčila se na tisíc tolarů.

Kamenická práce, pokud se u vchodů a oken zachovala, tvarem i provedením téměř shodna jest s památkami toho druhu v blízkém hradu Švihovském a poukazuje na druhou polovici 15. stol. V té době byl hrad ne-li veskrz, aspoň z větší části přestavován. Větší stavby, prováděné mezi lety 1595—1598, týkaly se hlavně traktu nad schodištěm, vyznamenávajícím se dvěma renaissančními štíty a velké kuchyně.

Před hradem stojí veliká, daleko viditelná sýpka, k jejíž stavbě z 18. stol. použito z větší části kamene z opuštěného hradu Roupovského.

Opodál stojí KAPLE SV. ANNY, vystavěná r. 1696 Frant. Hartmannem hr. z Klenového; jest to prostá, baroková budova skrovných rozměrů, tvaru obdélníka s nižšími kaplemi po stranách. Nad prejzovou střechou malá cibulovitá zvonička. V průčelí zděný štít a obyčejný vchod, okna polokruhová. Vnitřek prostý; loď čtvercová s předsíní i oltářištěm mají hladká, křížová klenutí, v bocích polokruhové výklenky kaplí.

O l t á ř s bohatě řezaným, rozvilinovým nástavcem, v jehož listoví sošky sv. Václava, dvou andělů s erby a níže dvou světců bez attributů, jest slušná baroková práce ze sklonu 17. stol. Do středního výklenku postaven jest ve dřevě řezaný relief rázu pozdní gotiky, 60 *cm* vysoký, 44 *cm* šir., představující skupinu sv. Anny, Marie a Ježíška, ceny prostřední.

K a l i c h barokový s kupou stříbrnou s prolamovaným a pěkně tepaným košem, v jehož ornamentice tři hlavičky andílkův. Z prvé polovice XVIII. stol.

Dva s v í c n y mosazné, 24 *cm* vys., barokové, robené na soustruhu. Ze XVII. stol.

V městečku baroková socha sv. Jana Nep.

Skála.

F. A. H e b e r, Böhmens Burgen etc. IV., 90 (s obrázkem a půdorysem). — A u g. S e d l á č e k, Hrady, IX., 170 (s vyobraz. a půdorysem). — Ř i č á k E. V., Dějepis města Přeštic 210, a Památky arch. IV., b. 130.

Blíže hradu nalezeny tři palstavy bronzové (pod dubem). Arch. Pam. XI., 176. V hradišti nález střepin nádob z doby historické. (Učitel p. Ad. Šlegl v Měčíně.)

ZŘÍCENINY HRADU, založeného kterýmsi členem rodu Drslaviců v 13. stol. Určitá jména některých pánů Risenberských s pří-

domkem „ze Skály" vyskytují se teprv za Jana Lucemburského. Hrad nedlouho potom ustupuje Švihovu, pozbyl svého významu a jak se podobá, nebyl více pány Švihovskými obýván, ale spíše udržován jako rodinný hrad. Se Švihovem sdílel stejné osudy, ostávaje částí jeho zboží až do svého úplného zaniknutí na konci 16. stol. Kdežto ale hrad Švihovský a s ním též tradice původních pánů udržely se až na naše časy, opuštěná Skála propadla zapomenutí úplnému. Teprv F. A. Heber na podnět Palackým daný prokázal opět topografickou spojitost hradu Skály s tradicemi rodu pánů Švihovských. Nyní patří bývalé zboží Skalské a s ním i zříceniny hradu k panství Lukavickému hrabat Schönbornů.

Hrad je založen na posledních dvou výčnělech skalního hřebenu, který od „Velkého lesa" nad Vlčím přes Loupensko táhne se k Radkovicům a zde do údolí zapadá. Podél celé jeho severní strany běží málo již znatelný příkop s valem, který uzavírá se skalnatým bradlem, na němž zříceniny hradu se zvedají, prostranství podobné předhistorickému hradišti. Vyšší, vlastní hrad obklíčen byl kruhovitým valem, měl malé předhradí, čtverhrannou věž, která chránila vnitřní ve skále vytesanou bránu a palácové stavení se čtyřmi světnicemi v každém patře. Z těchto staveb zachovaly se jen základy a někde větší části prostého zdiva.

Podobně i druhé, níže položené a od vyššího hradu úplně oddělené hradiště vykazuje jen zbytky větší čtverhranné věže na osamělém skalisku, ze které bylo lze hájiti vchod k nevelikému, po délce zdí na dvé dělenému obydelnému stavení. Za ním rozkládalo se prostranné nádvoří, mocnou zdí obehnané na posledním výpustku skalním. Tento spodní hrad byl as bydlištěm čeledi hradní, slouže zároveň za přední, ochrannou jeho baštu.

Skočice.

Sedláček A., Hrady IX., 204.

Ze staré tvrze na návrší nade vsí zbylý jen nepatrné stopy náspů a příkopů. Na plánu z konce 18. stol. (v archivu Lužanském) objevuje se tvrz zdejší ještě jako vysoké, věžovité stavení.

Soběkury.

V lese „na Držale" dvě a v lese „Radlici" deset mohylek. (Srovn. u Merklina skup. 4. a 5.)

Soběsuky.

Sněmy české IX., 462.

Ves někdy cisterc. kláštera Nepomuckého; důchod z ní a dvou jiných vsí, Vrčeně a Sedliště, byl prebendou opata. Panství Zelenohorské obsahující nyní část býv. klášterského zboží má tu panský dvůr.

Ve zdi, kterou ohraženo je nádvoří statku čp. 20 pod dvorem panským, zasazen je žulový obdélný kámen (délka 1·20 *m*) s dvouřádkovým nápisem hrubě vtesanými minuskulemi:

[illegible]

[illegible]

Druhý kámen 1·25 *m* dl., který byl v téže zdi zazděn a nyní v stodole je pohozen, má nápis:

ego·prior·hc's·cons[illegible]

Kameny oba patrně mají vztah ku klášteru Pomuckému.

KAPLIČKA na návsi, malá šestihranná stavba s vysokou střechou z let čtyřicátých min. stol. ničím se nevyznamenává.

Stropčice (Tyrol).

V lese „S t r o p e č k o" 7 nízkých, porušených mohylek a zbytky nasypaných valů. Annalen des Hofmus. III., Not. 94., 99. Čechy předhistorické II., 147.

Strýčkovice.

Ž á k J., l. c.

As 10 min. jižně od obce mezi potokem Merklínkou a lesem Hůrkou na malém lučním površí skupina 11 m o h y l valně poškozených. Mohyly jsou 0·5 až 1 *m* vys., o průměru 8—10 *m*.

Újezd Purkartův.

S e d l á č e k A u g., Hrady IX., 247. — S o m m e r J. G., l. c. 243.

Nejstarší zprávy o místě sahají do 14. stol. V 16. stol. připomíná se zde dvůr s tvrzí ode dřeva dobře vystavěnou, kteráž při dělení statkův rodu Chlumčanských dostala se v držení Jana Boreně Chlumčanského, horlivého cestovatele, kterýž příhody svých cest českým jazykem popsal. Synové jeho prodali r. 1615 statek

Bedřichu Švihovskému z Ryžmberka. R. 1642 nabyli ho Kokořovci a seděli tu až do 18. stol. Později přivtělen statek k panství Žinkovskému.

ZÁMEK na místě dřevěné tvrze as na sklonku 16. stol. nově postavený jest jednopatrová budova prosté zevní úpravy, tvořící dvě ramena pravým úhlem k sobě připojená. V přízemí některé síně křížem sklenuté mají trojhranná, maltová žebra.

KAPLE k zámku ve směru východním přistavěna a jej o 1 *m* převyšující jest baroková stavba z první třetiny 18. stol. se závěrem polygonálním, prolomená na každé straně podélné širokými, barokovými okny a prostým vchodem. Nad slemenem taškové střechy skromná zvonička; sakristie tvoří nízký, pětiboký přístavek při východní závěrové zdi.

Vnitřek tvoří jedinou síň 15 *m* dlouhou, 8·60 *m* širokou, opatřenou valeným klenutím, příčnými pásy na tři pole rozdělenou. V západním poli na stlačeném oblouku empora, přístupná dveřmi z 1. patra zámečku.

Jednoduchá architektonická úprava vnitřku velmi účinně doplněna jest současně provedenou freskovou malbou v působivý celek. Malba ta povrchní machy ale v pravém duchu dekorativním provedená, pokrývá veškery plochy.

Na čelné stěně až do klenby zasahuje malovaná architektura barokového oltáře, v jehož nástavci Bůh Otec s holubicí, vysílající paprskovou záři k hlav. oltářnímu obrazu (olejovému v bohatém barokovém rámci) Rodiny Páně. Ve třech polích klenby výjevy ze života sv. Anny a P. Marie Na stěně západní nad emporou skupina hudoucích a prozpěvujících andělů. Po stranách hlav. oltáře en grisaille postavy sv. Prokopa a Donáta, v lodi sv. Terezie a Barbory; vedle toho dva malované postranní oltáře s vrchními obrazy sv. Ludmily a sv. Václava (spodní zakryty novějšími olej. obrazy).

Kazatelna, tabernakl hlav. oltáře, lavice a zpovědnice jsou dobrá díla barokova s výstavbou kaple současná.

Cínová lampa na věčný oheň je dobrá lijecká práce rokoková.

Dva cínové svícny barokní na trojbokých nohách, běžného tvaru z poč. 18. stol.

Zvony: 1. S obrázkem P. Marie ulit byl r. 1835 *Václ. Pernerem* v Plzni. 2. Výška 0·18 *m*, průměr 0·20 *m*, kol hlavy: SANCTA MARIA ORA PRO NOBIS ❀. Na plášti: MARIA THERESIA | GRAFIN IN | SCHINCKAV | 1739 a nejasně vylitý obrázek sv. Barbory.

Vlčí.

V panském lese Lužanském jz. od obce 11 malých mohyl Dr. Píčem prozkoumaných a popsaných; Pam. Arch. XVI., 538. Vyobrazení nálezu na tab. XXXII. a XXXIII.

Naproti v Poříčském panském revíru Křížkovici skupina 8 malých mohyl a opodál velké pohřebiště obsahující na 70 mohyl kamenných. Jos. Szombathy v Annalen des k. k. Hofmus., Not. III., 99.

Vícov.

E. V. Říčák. l. c. 181. — Joh. Trajer. l. c. 830. — A. Šlegl v Plzeňských Listech 1892, č. 68, 69.

KOSTEL jako farní pod správou kláštera Kladrubského, jenž držel od r. 1245 některé vesnice v okolí Přeštickém, znám jest již od 13. stol. V bouřích husitských kostel, fara i ves byly vypáleny, avšak na sklonku 15. stol. benediktiny kladrubskými opět obnoveny. Po vytlačení benediktinů z Přeštic za Rudolfa II. proměněn Vícov ve filiálku děkanství Přeštického, r. 1710 (když benediktini nabyli opět Přeštic) fara tu obno

Obr. 63. Vícov. Kostel sv. Ambrože.

vena a k ní i Přeštice, kde bylo proboštství bez duchovní správy, přifařeny. Po vyzdvižení benediktinů r. 1785 stal se Vícov filiálkou obnoveného děkanství Přeštického.

Gotická, v celku i podrobnostech dosud zachovaná stavba, svým původem na sklon 13. stol. poukazující a tím zajímavá, že západní průčelí s věží cele z pískovcových, pravidelně vrstvených kvádříků vyložené, sloužilo nad pochybnost k účelům obranným, ježto k ostatní stavbě upotřebeno pouze lomového kamene.

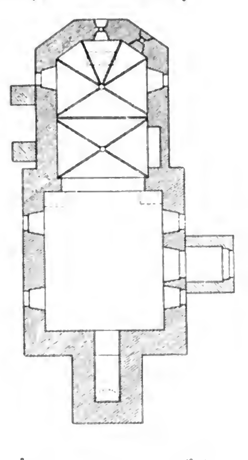
Nevysoká věž v západním průčelí má ve zděné části jen dvě patra, nad nimi na krakorcích posud znalých sedělo bednění dřívější zvonice, nynější s mansardovou střechou nepřesahuje hrubě vrchol štítové zdi. Věž, přístupná jen z vnitř kostela (otvor na severní straně později byl vybourán) má jediné, úzké okénko na straně jižní. (Obr. 63.)

Obdélníková loď prolomena jest na každé straně dvěma rozšířenými, do polokruhu sklenutými okny s vnitřními jen špaletami; jediný

vchod na jižní straně je na obyčejný způsob přeměněn a pozdější kobkou zastavěn.

Presbytář zúžený, stejné s lodí výše, má polygonální závěr bez opěr (dva opěráky na straně severní jsou pozdější), dvě okna postranní, jako v lodi utvářené, pravé v závěru (zazděné) a čelné jsou původní, hrotité a kamenným, na obě strany vyšpaletovaným ostěním opatřeny. Na pravé straně presbytáře stopy zazděného oblouku nasvědčují tomu, že zde bývala přístavba (sakristie připomíná se r. 1677) aneb oratoř. Loď i chor kryje strmá střecha, kryt z části prejzový, z části taškový.

Vnitřek lodě vykazuje plochý strop, prostou dřevěnou emporu, pod kterou otvírá se oblouk 1·50 *m* široký do podvěžní kobky. Triumfální oblouk lomený, na hranách ubraný, spočívá na patkové římse nezřetelné profilace. Klenutí presbytáře tvoří křížové travée a paprskové zaklenutí chorového závěru. Žebra přiměřené síly, jednoduše vykroužená jsou bez konsol, v obou svornících skulptury: v předním pelikán, v závěrovém poprsí Krista s knihou v levici, pravicí žehnajícího. Na straně evangelia čtverhranný otvor sanktuaria, nad ním vodorovná římsa a stříška lilií zdobená.

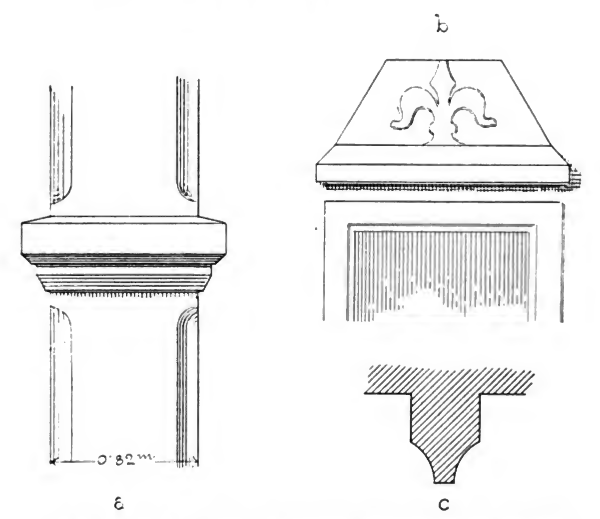
Obr. 64. Vícov. Kostel sv. Ambrože. Půdorys.

Z nástěnných maleb, jimiž jak se podobá celý kostel byl v 15. století vyzdoben (r. 1712 objeven při opravě kostela u kazatelny obraz sv. Benedikta a sv. Scholastiky, u oltáře na straně evang. erb Kladrubského kláštera, lilie) dvě freskové malby na levé straně lodi odkryté a opravy hodné představují ve dvou scenách (1·72 *m* vys., 1·40 *m* a 1·62 *m* šir.) výjevy ze života sv. Ambrože (obr. 66. a 67). Na levém sv. Ambrož v biskupském ornátě zelené barvy s knihou a kropáčem v ruce modlí se nad klečící postavou kajícího se císaře Theodosia (roucho hnědé), v pozadí podoba ďábla a stuha s minuskulovým nápisem k ději se vztahujícím a z větší části nečitelným (. . . diabolus torqu . . . ab Ambrosio . . . torquet . . .) Na pravém smrt sv. Ambrože, při jeho levici Kristus, v pravo klečící mnich (biskup Honorat) s odloženou mitrou, před lůžkem štíhlá postava jinocha v těsně přiléhajícím žlutém kabátci a fialových spodkách; i zde nápis nezřetelný (. . . Nec mori timeo nam bonum dominū habemus . . .)

Hlavní oltář s postranními portály nese rokokový nástavec rozvilinový se čtyřmi andílky a Nejsv. Trojicí, uprostřed bezcenný olej. obraz sv. Ambrože, vše z 18. stol.

Oba boční oltáře jsou slušné barokové řezby z počátku 18. stol., na pravém s o c h a M a d o n n y s děckem na půlměsíci (obr. 69.) 1·40 *m* vys., výborná řezba z počátku 16. stol.; na levém sv. Anna, 1·10 *m* vys., neumělá řezba z konce 16. stol.

Před hlavním oltářem dřevěná pěkně vyřezávaná m ř í ž (barokový akant a dva ovocné festony) z poč. 18. stol.

Obr. 65. Vícov. Kostel sv. Ambrože: *a* patka vítězného oblouku, *b* sanktuarium, *c* profil žebra

Mezi paramenty nalezá se zelená, sametová k a s u l e s krásným, tlačeným vzorkem, ze 17. stol.; na ní vyšity dva erby (ve čtvrceném štítu v střídavě žlutých a modrých polích lvíčky téchže střídavých barev, ve druhém bílé lekno v červeném poli).

Ze dvou z v o n ů větší odtud převezen do kostela v Řenči (viz tento), menší 0·50 *m* vysoký, 0·60 *m* průměru, s uchy pletenými má opis jednořádkový:

+ Anno domini m° quingentesimo septimo in onore deo et s ambrosio.

Na plášti figurka Madonny, 11 *cm* vysoká. Na hambalku letopočet 1701.

N á h r o b n í k y:

1. Deska z bílého mramoru (pod kazatelnou) 1·81 *m* vys., 0·95 *m* šir., ve spodní polovici erb Loubských z Lub, v hořejší polov. nápis:

Obr. 66. Vicov. Fresko v kostele sv. Ambrože.

LETHA PANIE . 1 . 5 . 9 ' 0 .
WE CZTWRTEK . PRZED HROM
NICZEMI . PAN . BVH . WSSEMO
HVCZI . SWAV . SWATAV MILOSTI
GEST PRO(STRZED)KEM SMRTI
Z TO(HOTO BIDNEHO) SWIETA
POW(OLATI RACZIL) VROZE
NEHO (PANA ADAMA) LOVBSK
IHO (Z LVB A NA RZENC)ZICH A
W TO(MTO KOSTELE) WIT
ZOW(SKEM TVTO) TIELO
GEHO POCHOWANO GEST

odtud v opise: GEHOZTO DVSSI . PAN . BVH WS SEMOHVCZI . RACZIZ . MIL | OSTIW . BITY . A MEZI . SWE | WOLENE PRZIGITI AMEN. (Písmo v zá-

Obr. 67. Vícov. Fresko v kostele sv. Ambrože.

vorkách je nečitelno, jelikož zakryto je sloupem kazatelny; doplněno dle čtení Řičákova.)

2. Deska 1·90 *m* dlouhá, 0·84 *m* široká, ve spodní polovici erb, v něm dvě křížem položené bradatice; nápis:

LETHA PANIE 1589
WE SST . R . . PO SWATEM . AN
TONNYNOWY · MEZY
SEDMAV A WVSSMAV . HO
DYNAV VSNVLA GEST
W PANV BOHV · VROZENA
PANI ANNA MARKWARTO
WA Z DRAHENIC ANA WODO
KRTE GEGYZTO DVSSI
PAN BVOH WSSEMOH
VCY RACIZ MILOSTIW
BYTY,

Obr. 68. Vlcov. Kostel sv. Ambrože. Zbytky nástěnných maleb.

odtud v opise:

. . . A W POCZET SWATYCH WOLENYCH . . .

3. Vedlejší náhrobník 1·48 *m* dlouhý, 0·82 *m* široký s erbem vyšlapaným má nápis ztěži čitelný, jejž uvádíme dle čtení Řičákova:

LETHA P. 1558 VMRZEL GEST VROZ. A STATECZNY RYTIRZ P. HVMPRECHT MARQVARD Z HRADKV KTERYZ BYL. . . .

Obr. 69. Vícov. Kostel sv. Ambrože. Madonna na postranním oltáři.

4. Deska 1·15 *m* dlouhá, 0·62 *m* široká, znak vyšlapaný s opisem: **leta pane 1559 vmrzel gest vrozeny p. Jan Mladssi Marqvard z hradkv prvni Nedieli postm a toto pochovan gest . p bvh racz se smilowati nad dussy geho.**

Kromě těchto ještě dva epitafy jiné v choru, nečitelné.

5. V lodi při vchodu do kostela ve zdi zasazený náhrobník pískovcový, 1·60 *m* vysoký, 0·77 *m* široký, na něm rytíř klečící s erbem nad hlavou, před ním kůň osedlaný, v pravém rohu obraz Nejsv. Trojice (v klíně Boha Otce mrtvola Kristova, vedle holubice); rytíř drží blánu s nápisem: BOZIE BVD MILOSTIW · | MNYE · HRZYSSNEMV. V levém rohu nápis:

Obr. 70. Vícov. Kostel sv. Ambrože. Náhrobník Adama Boryně ze Lhoty

CZOZ · SE · KOLI · | NARODILO : VMR ZYTI · MVSY · YA KOZ · ON · VMRZEL | I · TY · VMRZYTI · MVS | YSS · WCZERA · BILO | NA NIEM · A · DNES | NA TOBIE

V opise čteme: LETA · 1 · 566 · TEN ϟ PATEK · PRZED | KWIETNAV ϟ NEDIELI ϟ VMRZEL ϟ VROZENI ϟ PAN ϟ ADAM ϟ BORIN ϟ ZE LHOTI | SIN ϟ PANA ϟ IANA ϟ BORNIE ϟ ZE LHOTI | A NA ϟ MYSKOWICZICH ϟ GEHO ϟ KRALE ϟ FERDINANDA ϟ PROKORATOR A · odtud dále: PAN · BVOH ϟ RACZ ϟ MILOSTIW · | BEYTI · DVSSI ϟ GEHO ϟ

Náhrobník pečlivě, ač neumělou rukou pracovaný (obr. 70.).

L a m p a na věčné světlo, darovaná dle nápisu Anežkou Kunhutou Příchovskou z Příchovic r. 1669.

Vrčeň.

T r a j e r J., l. c. 228.

L i b. m e m o r a b i l. (Manuale parochiae Vrčzenensis) z r. 1700. — Matrika I. (dlouhý, špalíčkový formát, cenná a zajímavá po stránce formální i obsažné), založená knězem Blaž. Venceliem Holickým r. 1652.

Stará osada na Úslavě již ve 12. stol. připomínaná, patřivala klášteru Pomuckému, s jehož zbožím připadla k Zelené Hoře.

KOSTEL SV. VAVŘINCE, již ve 14. stol. (1352) a odtud nepřetržitě farní. Gotická budova orientovaná, při rozsáhlé opravě mezi lety 1866—1869 vykonané v podrobnostech přeměněná, při čemž loď k západu prodloužena o 7·5 *m*.

Obdélníková l o ď s novým průčelím, v němž hlavní vchod, podélné strany mají po 3 oknech, uprostřed sev. strany nový, hrotitý portál s profilovaným obložením, chor se závěrem polygonálním, při něm na straně severní věž ve svrchní části nová s okrouhlým, nově přistavěným schodištěm. Všecky opěráky při lodi a presbytáři jsou od základu nové, též všecka okna, hrotitá, při poslední opravě zvětšena a novým ostěním opatřena.

L o ď uvnitř 20·50 *m* dlouhá, 8·40 *m* široká, původně krytá rovným stropem, sklenuta je nově ve tři křížová travée s žebry, o b l o u k t r i u m f á l n í lomený s ubranými hranami, bez paty a římsy má v rozpětí 4·87 *m*, p r e s b y t á ř 6 *m* široký, 9·10 *m* dlouhý s původní got. klenbou tvoří křížové travée a 5/8boký závěr sklenutý paprskovitě, závěrníky jsou hladké, žebra klínovitá s jednoduchým žlábkem, opřená bezprostředně o zeď, pouze na stranách podélných sedí na hladkém, pětibokém konsolu. Okna hrotitá, na straně severní nový vchod do podvěžní, valeně sklenuté kobky, která slouží za sakristii. Vnitřní zařízení nové, obrazy oltářní od Jana Herzoga v Plzni.

P a c i f i k á l e k tabletový, rokokový, 26 *cm* vysoký, uvnitř autentika z r. 1742. Běžná, tepaná práce.

K ř t i t e l n i c e polokulová, žulová, hrubého díla, jejíž doba vzniku bezpečně stanoviti se nedá.

Z v o n y: 1. Průměr 0·83 *m*, výška 0·61 *m*, ucha rýhovaná, opis jednořádkový: O VENERANDA ꗃ TRINITAS ꗃ O ADORANDA ꗃ VNITA S ꗃ LETA ꝯ 1 ꝯ 5 ꝯ 5 ꝯ 7 ꗃ MK ꗃ Pod opisem got. obloučkový vlys, na dolejším okraji gotická vinutina, boky hladké.

2. Průměr 0·81 *m*, výška 0·63 *m* slit byl r. 1873 v Plzni.

3. Průměr 0·35 *m*, výška 0·28 *m*, na plášti figurky sv. Jana a Pavla, letopočet 1823 a štítek zvonařský s opisem: IOHANN : ADAL · PERNER IN BUDWEIS.

4. Průměr 0·23 *m*, výška 0·18 *m* s obrázky sv. Jana Nep. a dvou jiných nezřetelně ulitých světců, letopočet 1823; ulit od téhož Pernera.

V sakristii žulový náhrobník 1·80 *m* vys., 0·75 *m* šir. s nápisem prohloubeným, hrubých liter:

LETHA 1584
VMRZEL
KNIEZ IAN
CHRIZOSTO
M ZLATOVSS
HI TVTO GES
T POLOZIEN.

KAPLE SV. VOJTĚCHA v lese Chlumci nad Vrčení, založená r. 1684 Václ. Vojtěchem hrab. ze Šternberka; 1787 zavřena, byla r. 1819 opět otevřena a 1883 obnovena.

Zděný, vysoký oktogon se stanovou střechou, obyčejným vchodem a gotisujícími okny. Vnitřek paprskovitě sklenutý. Na oltáři olej. obraz 2 *m* široký, 2·50 *m* vysoký, polokruhem zakončený: sv. Vojtěch žehná zemi, od Frant. Horčičky v Praze.

Vedle oltáře balvan s dvojatou prohlubní, v kraji proslulý, na němž dle pověsti lidové odpočinul sv. Vojtěch při svém návratu z Říma do Čech.

Na mostě přes řeku Úslavu pískovcová SOCHA SV. JANA NEP. v životní velikosti, dobrého díla; na třech stranách žulového podstavce chronogramm z velké části již nečitelný. Z XVIII. stol.

Vřeskovice (Břeskovice).

Schaller Jar., l. c. XII., 126. — Heber Fr. A., IV., 249. — Sommer J. G., l. c. VII., 232. — Trajer J., l. c., 809. — Sedláček Aug., Hrady IX., 203. — Jan Nep. Tad. Košin, Beschreibung des Würtschafts Umbtribes der Herrschaft Poritschen Croneberg und Ruppau. Rukopis v archivu na zámku Poříčském a na děkanství ve Vřeskovicích. — Eichler J., l. c.

Ves a v ní tvrz byly zbožím Drslavicův, jichž jedna větev zde sídlila; z nich první známý držitel byl Ota z Vřeskovic okolo r. 1339. Ve stol. 15. dostaly se Vřeskovice v držení pánů z Roupova, od kteréž doby tvrz neobydlená pustla, až zanikla docela. Statek počátkem stol. 18. připojen s Roupovem ku zboží Červeno-Poříčskému, u něhož dosud trvá.

Z TVRZE, stávavši na návrší, jež na straně severní k obci příkře spadá, zbyla jedině zeď as 7 *m* vysoká, o níž opírá se nyní stavení čp. 88. V tvrzišti samém, jehož nepatrné stopy valů na straně jihovýchodní se

ještě spatřují, stojí nyní několik chalup. Před časy nazývala se planina s tvrzí sousedící Úpor, odkudž vysvětliti si lze německý přídomek Schonanger, jehož ve 14. stol. užíval Racek z Vřeskovic.

DĚKANSKÝ KOSTEL SV. JANA KŘT. (farní ve 14. stol., (1352), r. 1834 fara na děkanství povýšena), orientovaná budova původně gotická, na sklonku 16. stol. opravená, ne-li přestavěná (r. 1593 byl kostel arcibiskupem pražským Zbyňkem Berkou vysvěcen). R. 1870 byl kostel

Obr. 71. Vřeskovice. Kostel sv. Jana Křt.

přístavbou bočních lodí a předsíně s kruchtou značně rozšířen a stará část zevně modernisována.

Nové průčelí s třemi segmentovými vchody, balkonem a bizarním štítem jest přístavbou z r. 1870; z téže doby jsou i podélné zdi lodi chrámové, oživené lesenami a prolomené na každé straně čtyřmi podélnými, nahoře polokruhem zavřenými okny. Nad chorem zvedá se stanová, taškami krytá střecha.

Chor polygonální, bez opěr, s okny přeměněnými má po levé straně věž, v horní části modernisovanou, krytou jehlanovou střechou, po pravé straně oratoř.

Původní chrámová síň, 13 *m* dlouhá, 7·53 *m* široká (do ní vstupuje se z nově přistavěné předsíně), před poslední přestavbou (1870) na každé straně dvěma širokými, polokruhem sklenutými okny prolomená a valeným, kápěmi prostoupeným klenutím opatřená, tvoří nyní střední loď

chrámovou, po stranách dvěma širokými oblouky a čtverhranným pilířem od přistavěných lodí bočních oddělenou. (V bočních lodích dvě travée, sklenutá kápěmi). Oblouk triumfální, segmentový, přizpůsoben jest valené klenbě presbytáře 6·16 *m* dlouhého, 6 *m* širokého, v závěru sklenutého paprskovitě. V levo široký oblouk otvírá se do sakristie pod věží, kdež valená klenba, v pravo do ploše krytého oratoria.

H l a v n í   o l t á ř, baroková stavba výborných poměrů a tvarů s dvojatým sloupovím, z 18. stol., na něm slabé sochy sv. Petra a Pavla, nový oltářní obraz křtu Kristova a obrázek na plátně malovaný (30 × 25 *cm*) hlava Jana Křt. na míse (velmi jemná, delikátní olejomalba z počátku 18. stol.)

Oba b o č n í   o l t á ř e jsou dobré, ploché architektury z 18. stol., obrazy na nich (sv. Filomena a P. Marie) nové.

Z téže doby i k a z a t e l n a, okrouhlá na osmibokém sloupku korinthském, na amboně tři reliefy (Kristus pastýř, sv. Jan Křt. na poušti a Rozsévač).

S o c h a   s v.   F e l i x e, obstojná řezba z 18. stol.

K ř t i t e l n i c e cínová, tvaru zvonovitého, bez víka 0·79 *m*, s víkem 1·02 *m* vysoká, s opisem na dvou páskách got. písmem stuhovým, vypoukle rytým, nahoře:

gdorze ⊕ po wssem ⊕ swiete ⊕ kazte ⊕ ew ⊕ wssemu ⊕ stworzeni ⊕ ktoz o uwierzi ⊕ a

dole: **pokrzti ❀ se ⊕ ten ≀ spasen** (hlavička andílka) **bude ≀ ale ≀ ktoz ≀ ne ≀ uwieri ⊕ bude ≀ zatraczen ≀ marck 1·5·4·2·**

Na boku vyryty dva erby sdružené, v levém orlice Roupovská, v pravém křížem přeložené ostrve, pod erby: ZA KHIEZIE PETRA, po stranách erbů později připsáno:

OBNOWEN	LETA 1657
ZA KNEZE	JGAKVBA
JGANZ	BRAMBVRSKYHO.

Z v o n y: 1. Výška 0·64 *m*, průměr 0·76 *m*, ucha pletená, opis jednořádkový:

anno x domini + m x cccc ❀ lxv x fusa + est x ampana (sic) **x ad + laudem x dei x et ❀ sanctorum ❀ om**

2. Výška 0·43 *m*, průměr 0·60 *m*, přelitý od Anny Bellmannové v Praze r. 1870 ze zvonu původně z r. 1514.

3. Nově ulitý v téže dílně a téhož roku 1870.

4. Bez nápisu s plaketami sv. Václava a Nejsv. Trojice, bez nápisu, zdá se býti z dílny Pernera v Plzni z počátku 19. stol.

P a c i f i k á l e k stříbrný, zlacený, 30 *cm* vys., pěkně tepaný barok.

S v í c n y mosazné, soustruhované, tři páry (31, 34 a 37 *cm* výšky), renaissanční profil, ze 17. stol.

K a n c i o n á l (na kruchtě) z r. 1693 Václava Karla Holana Rovenského „Capelmistra Wyssehradského“ v bílé kožené vazbě.

N á h r o b n í k z červeného mramoru 1·05 *m* široký, 1·95 *cm* vysoký, na něm rytíř ve zbroji s přilbou u levé a erbem (dvě křížem přeložené krace) při pravé noze. Opis (švabachem):

Leta P: 1606 w Pondieli Po pamacze S | Marka Ewangeliſti Panie Vmrzel Vrozeni A stateczny Rytirz Pan Albreht S Sicz zdra | henycz Na porzyczi .... A w tomto ... | .... Pochowan Gehozto duſſi buh) Racz Milostiw Beiti Amen. (Obr. 72.)

Obr. 72. Vřeskovice. Náhrobník Albrechta Šice z Drahenic.

N á h r o b n í k z téhož mramoru, 0·95 *m* široký, 1·90 *m* vys., na něm postava paní s rukama sepjatýma (hlava a ruce vytlučeny) spočívající na podušce. Opis:

Letha panie 1604 w patek po Ne- | dieli Cantate Vmrzela Vrozena Panij Alzbieta Sſijzowa z Mitrowicz, | na porzyczi a Suche, a tuto ... (gez̧i tie) | lo w Panu odpocziwa Vcziekawagicze weſeleho z Mmrtwych powſtanij ∽

Ostatní n á h r o b n í k y a sice: Jana z Roupova († 1540), Bohosuda Koce z Dobrše na Borovech († 1570), Kateřiny Nebilovské z Drahobuzi na Ježovech († 1601) a hraběnky Amalie von der Hauben, rozené Stäel-Holstein (z počátku 18. stol.) byly r. 1856 při kladení nové podlahy dlaždicemi pokryty.

V e š k o l e: „Schul-Verordnungsbuch v. J. 1788“ a „Tage u. Vormerkbuch“ z r. 1789. — Pamětní kniha školy od r. 1852.

Zálesí.

V obecním lese sz. od samoty Loupenska 3 mohylky. Annalen des k. k. Hofmus. Not. III., 98.

Zelené.

U sochy sv. Vojtěcha jz. od vesnice skupina as 10 malých mohyl. Jiné 2 mohylky na obec. pastvině j. od obce nedaleko skupiny mohyl u Loupenska. Mohyly

popsal Dr. J. Píč v Pam. Arch. XVI., 536; tam i nález bronz. věcí vyobrazen. Čechy předhistor. II., 148. Annalen des Hofmus. Not. III., 98.

Zelená Hora.

Heber Fr. A. l. c. — Schaller Jar., l. c. XII., 138. — Sommer J. G. l. c., VII., 24. — Sedláček Aug., Hrady IX., 221. (s půdorysem). —

Památný hrad na vysokém, zalesněném vrchu, na jehož jižním úpatí rozkládá se město Nepomuk a pod srázem severním starodávný klášter cisterciácký,

Obr. 73. Zelená Hora. Brána předního nádvoří zámeckého.

k jehož zboží Zelená Hora patřila. Král Zikmund zastavil r. 1420 veškeré zboží rozkotaného před tím kláštera bratřím Bohuslavovi a Hynku Krušinovi ze Švamberka, po nichž přešlo zástavou na Zdeňka ze Šternberka na Konopišti, za něhož odbývána zde památná ona schůze Jednoty panské r. 1465. Rod pánův ze Šternberka držel panství Zelenohorské až do r. 1726, kdy koupí získal je Adolf Bernard hr. z Martinic. Dcera jeho Marie Dominika, jeptiška kláštera sv. Anny ve Vídni, ustanovila dědicem panství Jeronyma hraběte Colloredo-Mansfelda, skrze jehož vnučku Vileminu dostalo se v držení rodu knížat Auerspergů.

Založení hradu je v podstatě původní, avšak jednotlivé části jeho prodlením času podlehly různým proměnám, najmě pak stavba palácová, která byť ne celá aspoň z části přestavěna byla v nynější stavení zámecké umění milovným hrabětem

Václavem Vojtěchem ze Šternberka ve druhé polovici 17. století. Tomu nasvědčuji četné, do nadpraží i jinde vytesané letopočty. Trakt východní ve svrchní části postaven teprv ve stoleti osmnáctém.

Strmé stráně vrchu tvoří se tří stran přirozené opevnění hradu. Se strany jižní, k městu obrácené, nutno bylo vedle hradební zdi, která obkličuje celé hradiště, učiniti ještě ochranné opatření zvláštní, o sobě stojící baštou s hláskou, ze které ještě nepatrné zbytky na osamělém chlumku se spatřují. Těsně při ní stojí panská sýpka, prosté obdélníkové

Obr. 74. Zelená Hora. Sošky svatých v průjezdě zámeckém.

stavení, na jehož štítu letopočet 1669 odkazuje stavbu tu témuž Václavu Vojt. hraběti ze Šternberka. Vchod na sýpku, obložený kamenným pažením, má ve štítovém poli desku s hvězdou Šternberskou a nápisem:

HOC OPVS | EXSTRVI CVRAVIT ILLVS :
D · D · WENCESLA, ADALBERT
COMES A STERENBERG · MAGIS
TRO HVI CAPITANEO TVNC
DANIELE · F · T · A HIRSHENFELD
ANNO · 1670

Poněkud níže je poplužní dvůr s pivovarem, kde na sloupu sklepení spatřuje se letopočet 1693.

Od sýpky mírně stoupá cesta podél svahu horského, podepřená zděnou terasou, při jejímž počátku kříž na kamenném podstavci s letopočtem 1705 a hvězdou. Terasový výstupek pod samým již hradem označuje místo, kde stávala přední branka. Vlastní brána předhradní, sklenutá polokruhem, hájena jest po pravé straně okrouhlou věžovitou baštou (nyní sníženou), na níž znáti dosud zbytky sgraffitované rustiky a po levé straně jednopatrovým stavením obydelním (obr. 73.). Obě ta stavení spojena jsou zděnou, krytou chodbou, přes bránu vedenou. Branou vstoupíme do dvora předhradního, v němž po levé straně nalezá se kůlna a dále stáje pro koně

Obr. 75. Zelená Hora. Renaissanční truhla v zámku.

(v nadpraží letopočet 1706), mezi nimi ve zdi branka na parkán s letopočtem 1695. Stranu pravou zaujímá kostel hradní. Cestou mezi kostelem a stájemi, nad jichž jedním oknem zvětralý, nečitelný nápis ze 17. stol., dojdeme k západnímu traktu zámeckého stavení.

ZÁMEK skládá se ze tří traktů, uzavírajících pravoúhlý dvůr, který na čtvrté, severní straně ohraničen jest hradební zdí. Trojpatrová stavba vyniká sic imposantní, vysokou polohou a rozsáhlostí, avšak chudě vypravena po stránce architektonické, činí dojem slohu prázdné, jednotvárné budovy, což zejména platí o dlouhé, všude hladké frontě jižní. Že se druhdy zámek honosil též nádhernější úpravou zevnějšku, toho svědkem jsou některé dekorativní kusy pískovcové, ležící před průčelím zámeckého kostela, z nichž zejména mohutný konsol renaissanční vyniká ušlechtilostí tvaru a vyspělostí technickou.

Hlavní vchod, polokruhem sklenutý a úplně holý nalezá se v traktu západním, jehož levá třetina poněkud vystupuje z přímé čáry ostatního zdiva. V průjezdu valeně sklenutém jsou po levé straně dvéře dřevěné s hvězdou a letopočtem 1669, na zdi dřevěné sochy ve $^2/_3$ životní velikosti sv. Šebestian, sv. Štěpán, sv. Vavřinec a sv. Jiří, dobré řezby, ze 16. stol., pocházející z domácí knížecí kaple Vídeňské. (Obr. 74.)

Strana východního křídla, do dvora obrácená má v přízemí čtyři arkády (nyní zazděné), v jichž záklenkách spatřují se hvězdy, nad dvěma pak ANNO — 1696. Ve výši druhého patra je terasa, zakončená k se-

Obr. 76. Zelená Hora. Renaissanční truhla v zámku.

veru věží od barokové římsy teprv po 17. stol. přistavěnou a přikrytou plechovým jehlanem.

V jižním hlavním traktu, 68 *m* dlouhém, jest ze dvora vchod o dvou obloucích v hladké renaissanční bossáži, vedoucí na schodiště k vyšším patrům, v rohu jihozápadním vchod k bývalým důchodenským kancelářím, odkudž na světlo vynesen pověstný Zelenohorský rukopis; místo označeno jest mramorovou deskou.

Prostranná nárožní síň, která slouží v době letních veder za jídelnu a přístupna jest též z parkánu zvláštním vchodem (v nadpraží letopočet 1669), sklenuta jest valeně; z jejího kouta otvírají se dvéře do kamenného ve zdi založeného šneku, vedoucího až do nejvyššího patra.

Hlavní schodiště dekorováno jest trofejemi válečnými a loveckými různého druhu, domácí i cizé provenience. Ze společné chodby, vedené při stranách do dvora obrácených, vchází se do jednotlivých síní a komnat, uvnitř volnými průchody spojených. V nich nalezá se množství namnoze cenných kusů nábytkových a drobnějších předmětů uměleckého průmyslu

moderního i staršího z doby baroku, rokoka a empiru, srovnaného dle účelnosti jednotlivých interieurů, jichž jednotlivý výpočet vymyká se z rámce nutné stručnosti. Ukázkou uvedeny některé jen předměty ve vyobrazení.

Obr. 77. Zelená Hora. Pušky slonovinou vykládané.

Též místnosti druhého i třetího podkrovního patra nepostrádají cenného nábytku, různých drobotin a předmětů dekoračních. Chodby dekorovány jsou (v 1. patře v levo) výrobky keramickými z majoliky, skla, cínu a mědi,

(v 1. patře v pravo) olejovými portrety členů rodův Auersperg, Colloredo-Mansfeld a Šternberk; ve 2. patře výbornými portretními mědirytinami od *Dreveta*, mědirytinami a lepty německými, francouzskými a vlašskými, rozmanitými prospekty měst a zámků, výjevy loveckými od *Riedingera* a j. Ve východním křídle téhož patra jest ve velké síni umístěna sbírka ethnografická a vedle ní prostranné domácí divadlo.

Obr. 78. Zelená Hora. Pušky ze XVII. stol.

Z jednotlivých síní zámku buďtež tuto zvláště uvedeny ony v 1. patře, do nichž vchází se z koridoru renaissančním portálem, v jehož nadpraží letopočet 1670.

Velká síň na konci západního traktu, příčkou na dvé dělená, jejíž plochý strop vylíčen malbou prostřední ceny, znázorňující výpad Ladislava ze Šternberka proti Turkům z Budína, na podlaze letopočet 1689. Vedle ní ložnice s dobrým nábytkem barokovým; dále salon s některými výbornými kusy nábytku z doby empirové, na stěnách krásná benátská zrcadla, skvostné nádoby a figury z porculánu míšenského, vídeňského a j., křišťálový pohárek s broušenými ornamenty z 18. stol., zlaté kuličkové hodinky francouzské, jiné s tepaným mosazným ciferníkem ve společenském saloně s koženými tapetami některé výborně pracované a vykládané sekretáře, prádelník s rokokovým kováním, četné nádoby ze staršího porculánu čínského, výborné majoliky hollandské a j.; v lovecké síni skříně a sekretáře slonovinou vykládané, velká truhla renais-

sanční, vyřezávaná (obr. 76.), skvostný otisk Dürerova sv. Huberta, z četných loveckých zbraní některé kusy obzvláště pěkně vykládané slonovinou a perletí (obr. 77.); v červeném přijímacím saloně výborné rytiny anglické a francouzské, tři skvostné barokové sekretáře (obr. 79.). V nároží jihovýchodním knihovna (díla francouzská a německá) se stropem valeně sklenutým, lustr z benátského skla, krb z červeného mramoru se sdruženými erby Šternberkův a Maltzanův, nad ním velká olejová podobizna v bohatě řezaném barokovém rámci Marie Dominiky z Martinic v kroji mnišském, (majitelky Zelené Hory) z r. 1769 od *Mart. Unterbergra*, na stěnách výborné starší rytiny anglické, bohatě vyřezávaná kolébka ze 17. stol., barokový pulpit skládací ze 17. stol., na něm dva urbáře vázané v kůži (české) z r. 1680 a 1681.

Obr. 79. Zelená Hora. Barokní sekretář v zámku.

Vchod ku koridorům 2. patra má v nadpraží letopočet 1671, na dveřích v traktu východním 1765. V síních a komnatách tohoto poschodí mnohé cenné kusy nábytkové a dekorativní, zajímavé též některé starší majoliky slovácké, tři olejové obrazy krajin od *Ant. Manesa* s motivy z okolí Zelenohorského z let 1830—1832. Na chodbě ku věži dva velké obrazy alegorické z někdejšího paláce hrab. Colloreda v Praze z počátku 19. století.

Síně 3. patra, nižší, s eliptickými okny jsou původu již novějšího, bywše bezpochyby zřízeny z podkroví v 19. století. V západním traktu domácí, nově upravená k a p l e. Ze dvou k a l i c h ů jeden je z konce 16. stol. Týž je 18·5 *cm* vysoký, má hladkou, kuželovitou kupu, šestilaločnou nohu na okrouhlém podstavci, nodus s routovými výčněly a šestiboký stvol, na němž mírně vypuklé, jemně kreslené ratolístky renaissanční. Dvě p o k r ý v k y na kalich, jedna ze zeleného, druhá z červeného hedbáví, bohatě zlatem vyšívaná; prvá znamenána je písmeny F · E · T · AP · P · L · V · G a letopočtem MDCCXXXIII, druhá, podobně znamenaná, vykazuje letopočet 1725, na každé opakuje se čtyřikrát spleť známek T a Z. Výrobek francouzský. O r n á t je z r. 1826.

KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE. Orientovaná budova, ve východní části gotická; baroková loď založena, jak se podobá, na starých základech. O původu kostela písemných zpráv se nezachovalo, ale stavba sama svědčí druhé polovině 15. stol., kdy vládli na Zel. Hoře již pánové ze Šternberka, jichž erb spatřuje se na svornících klenby kostelní. R. 1557 (za Ladislava ze Šternberka) byl kostel opravován, r. 1688 za Václava Vojt. hraběte ze Šternberka obdržela loď nynější podobu a přistavěny oratoř a sakristie.

Obr. 80. Zelená Hora. Almara z r. 1738.

Gotická stavba obsahuje v sobě presbytář a dvě čtvercové kaple, které jako příčná ramena, z boků jeho vystupující, stejné jsou s ním výše. Čtyři opěráky v nárožích polygonálního chorového závěru mají po ústupku, pultové jich stříšky oživeny jsou lomeničkami. Okna chorového závěru a východní strany kaplí jsou podélná, na obě strany mírně vyšpaletovaná a polokruhem zaklenutá; ostatní okna, prolomená na podélných stranách do kaplí, jsou již z doby baroku. Zdivo této východní části je z větší části kvádrové, avšak omítnuté. Mezi závěr chorový a kaple vsunuty v 17. stol. nižší přístavby oratoře po levé a sakristie po pravé straně, jimiž některá okna do polovice výšky zastavěna.

Síň chrámová tvoří obdélník. Barokové průčelí, vybíhající nad hlavní římsou v zděný štít, prolomený segmentovým oknem a oživený nárožními jehlany, má uprostřed čtverhranný portál s tesaným ostěním, v jehož nadpraží deska s nápisem:

DEO OPT · MAX :
OMNIVM BENEDICTIONVM AVTHORI PATRI ET VIRGINI MATRI MARIÆ IN COELOS ASSVMPTÆ · S · ADALBERTO BENEDICENTI VNDE MONS VIRIDIS HANC ÆDEM S · VETVSTATE CADVCAM RECONCINARI FECIT | WENCESLAVS ADALBERTVS COMES A STERNBERG

V římse hvězda Šternberkův a letopočet 1688. Ve štítu nad portálem sdružené erby Václava Vojtěcha hrab. ze Šternberka († 1708) a manželky jeho Kláry Bernardiny roz. svobod. paní z Maltzan († 1719).

Podélné zdi prolomeny na každé straně čtyřmi okny čtverečnými s polokruhovými závěry.

V n i t ř e k. Čtyři páry čtverhranných pilířů, sesílených na všech stranách jednoduchými pilastry, dělí síň chrámovou na širší a vyšší loď

Obr. 81. Zelená Hora. Sklenice ve sbírkách zámeckých.

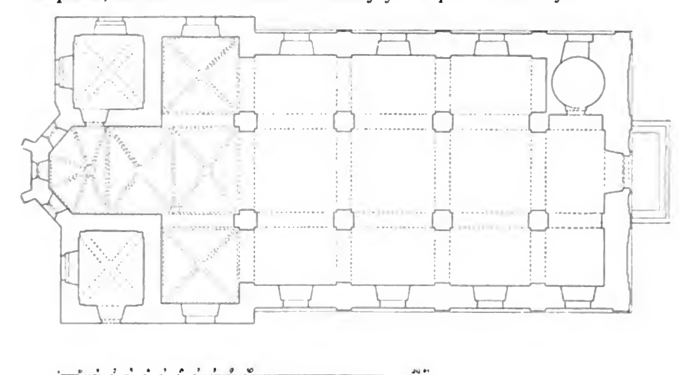
hlavní a dvě nižší a užší lodě boční; z těch otvírají se do střední lodi eliptické oblouky. V prvním poli, jež zaujímá předsíň s emporou, je klenutí valené, v ostatních polích stlačené klenby křížové.

Obr. 82. Zelená Hora. Nádoby majolikové.

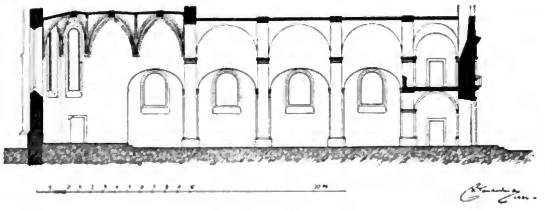
Gotický presbytář s lodí stejně široký, je bez vítězného oblouku. Týž skládá se ze dvou křížových polí a chorového závěru, vytvořeného z pěti stran pravidelného osmiúhelníka a sklenutého paprskovitě. Z před ního pole prolomeny byly v době barokové přestavby eliptické oblouky, jimiž hlavní loď jaksi se prodlužuje. Klenba choru i obou kaplí zvýšena

jest nad hlavní loď o 1 *m*; klínovitě skrojená žebra jsou v choru bez konsolů. Na všech svornících spatřují se erbovní štítky Šternberkův; svorník v chorovém závěru prodlužuje se mimo to ve směru osy deskami s minuskulovým nápisem, silnou vrstvou maltovou zakrytým a proto nečitelným.

Obr. 83. Zelená Hora. Kostel P. Marie. Půdorys.

Čtvercové kaple mají 4·60 *m* v rozpjetí, žebra opírají se zde o konsolky, z nichž jeden zdoben je erbem Šternberkův. Na hlavním oltáři (obr. 85.) výborně řezaný akantový nástavec, v něm nejvýš hvězda,

Obr. 84. Zelená Hora. Kostel P. Marie. Podélný řez.

pod ní Nejsv. Trojice, tři páry andílků, dole klečící sochy sv. Vojtěcha a Jana Nep., uprostřed v zasklené skříni dřev. socha Madonny Zelenohorské s děckem, 1·60 *m* vysoká, neumělá, gotisující řezba (kopie sochy z konce 16. stol., nyní v klášteře františkánském ve Vídni), nad ní znak Martinický s písmeny M : D : V : M. (Maria Dominika v. Martinic). Z polov. 18. stol.

Obr. 85. Zelená Hora. Hlavní oltář v kostele P. Marie.

Oba boční oltáře mají prolamované nástavce z akantových rozvilin s erby Šternberků a Maltzanů; na levém nový obraz Anděla Strážce od *J. Schmidta* (1861), na pravém olej. obraz Ukřižovaného, zběžně sic, ale s vervou malovaný. Z konce 17. stol.

S oltářem hlavním stejného je původu též barokovà kazatelna, na ní erb Martinický, na baldachynu sv. Jan Nep., na schodišti a amboně reliefy otcův církevních a evangelistův.

Obr. 86. Zelená Hora. Soška sv. Vojtěcha v kostele P. Marie.

V choru na zdi dřevěná soška sv. Vojtěcha v biskupském ornátě, pravicí penízky podávajícího. Čtverhranné gotické tabernakulum je středem bývalé archy; v jeho pozadí malovaný červený koberec, nesený dvěma cheruby, dole na podstavci hvězda Šternberská, nahoře segmentová výplň s prolamovanou gotickou ratolestí. Soška 1·20 *m* vysoká, zlacená i s tabernakulem je vynikající práce řezbářská z počátku 16. stol.

V bočních lodích: 4 reliefní obrazy, řezané ve dřevě, 1·30 *m* vys., 1·24 *m* šir., představují výjevy ze života Kristova: Narození, Klanění se sv. Tří králů, Obřezání a Obětování. Původem z Klatov (dle nezaruč. zprávy z kláštera dominik.), patří skulptury tyto, koncipované ve velkých rysech a energicky prováděné, k výborným toho druhu pracím 16. stol. Bez polychromie (obr. 87. a 88.).

Na hlav. oltáři antipendium, barokové motivy skvostné vyšívané hedbávím a zlatem na šedivé, soukenné půdě (dle všeho část dekorativního předmětu ze zámku). Po obou stranách mensy obrazy na dřevěných deskách malované v oleji: S · WENCESLAVS S · ADALBERTVS, jiné dva na půdě (sv. Jakub a Petr), barokové, prostřední ceny.

Kalich stříbrný je věrnou (novou) kopií kalichu zámeckého ze 16. století.

Velký olej. obraz sv. Antonína Paduanského ceny prostřední z 18. stol., byl původně v zámecké kapli. V choru v pravo na zdi žulový náhrobek barokový s erbem Šternberským, v hořejší polovici kartušová deska s nápisem:

WENCESLA · AD
ALBERT . . . . TO
NAT(?)G IX IAN
OBIIT XXIII FEB.

(Náhrobek ten patří asi synáčkovi umění milovného hrab. Václ. Vojt. ze Šternberka, zemřelému v útlém věku dětském.)

Za oltářem jsou 3 epitafní desky ve zdi, první značí místo, kde zazděno jest srdce zesnulého majitele panství: Jeronyma hrab. Colloredo-Mannsfelda († 1822), druhé náleží Františku hrab. Colloredo-Mannsfeldovi († 1852) a třetí manželce jeho Kristině, roz. Clam-Gallasové † 1886.

Dvě desky pískovcové (na jedné znatelna ✱) jsou úplně vyšlapané.

Před kostelem leží vedle svrchu zmíněného konsolu a jiných renaiss. stavitelských okras též žulový konsol paty klenbové s ornamentální skulpturou pocházející ze zřícenin Klášterních. Téhož původu je též fiála, uložená v koutě pod hudební emporou. (Obr. 16.)

Na vížce v západním štítu zvon s plaketami sv. Vojtěcha a Jana Nep. má nápis: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM | IOS. PERNER GOS MICH IN PILSEN ANNO · 1 · 7 · 50.

Pod hradem, na pokraji lesa (při silnici) kamenná socha Bolestné Matky Boží s Kristem na klíně, v životní velikosti. Velmi dobrá sochařská práce baroková. Na jednoduchém barok. podstavci nápis se tří stran, v předu:

DOLOROSÆVIRGINI
GRATIOSÆ MATRI SASCHI
NENSI EX SINGULARI DE
VOTIONE OB VARIA BENEFICIA PER

Obr. 87. Zelená Hora. Reliefy v kostele P. Marie

Obr. 88. Zelená Hora. Reliefy v kostele P. Marie.

CEPTA ERIGI FECIT IOSEPHUS
FRANCISCUS LYDL DIRECTOR
GRÜNBERGÆ DIE XXV MARTI
VTIPSA VIRGO INTERRIS
GRESSVS NOSTROS DIRI
GAT ATQVE IN HORA MOR
TIS NOBIS PROPITIA SVCCVR
RAT

v levo: DER SCHMERTZHAFFTEN
IUNGFRAUEN UND GNADENREI
CHEN SASCHNER MUTTER GOT
TES AUS SONDERBARER AN
DACHT WEGEN VILLFALTIG
ERHALTENEN GNADEN HAT
AVFRICHTEN LASSEN IOSEPH
FRANTZ LYDL VERWALDER
IN GRUNBERG DEN XXV MARTI
AUF DAS
DIE GOTTES GEBÆHRERIN
VNSERE SCHRITT BEVARE
VND BEI VNS BIS IN LETZTE
STVND VOLTE VERHARREN

v pravo: BOLESTNE PANNIE
A
MILOSTIWE MATCE BOŽI
SASSINSKE, Z OBWZLASST
NI POBOZNOSTI ZA ROZLIČNE
DOSAHNUTE DOBRODINI POS
TAWITI DAL IOZEF FRANCZ
LYDL SPRAWCE ZELENO HORS
KY DNE XXV BREZNA
ABITA SVATA PANNA KROKI
NASSE RZIDILA APRZI
SMRTI SVAV PRZIVIETIVOSTI
NAS V BOHA CHRANILA (1741)

Při silnici před cestou na hrad u hostince na „Vyskočilce" slušná socha sv. Jana Nep., klečícího. Na žul. podstavci

I P
1748.

Zerovice.

Ve statku č. 30 nalezeno bylo r. 1898 při kopání studně množství drobných stř. mincí (halířky husitské, rakouské, bavorské a j. ze stol. XIV. a XV.)

Žinkovice.

Dvůr u Žinkov, někdy dědina kláštera Svatojirského (Žizenkovici, kol r. 1228). U dvora mohyla.

Žinkovy.

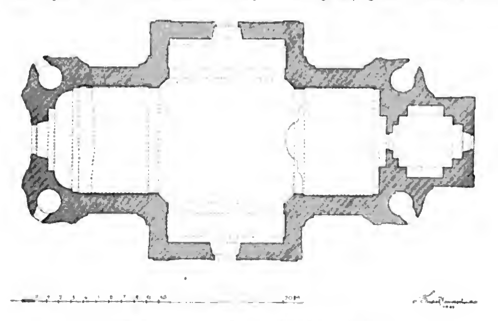
Schaller Jar., l. c., XII., 155. — Sommer J. G., l. c., VII., 261. — Eichler J., l. c. — Trajer Joh., l. c., 230. — Sedláček Aug., Hrady IX., 241. — Kolář M., v Pam. Arch. VIII., 81.

Matriky, 2 svazečky špalíčkové, I. od r. 1650, II. od r. 1685. — Annales z r. 1737 (liber. memorabil.), založené P. Václ. Vojtěchem Janem Pátkem z Wiesenfeldu.

Starobylá osada, ve které kolébku svou měla stará Drslavická větev pánů ze Žínkov. Původní sídlo jich bylo při rybníce nad říčkou Úslavou, na jehož místě stojí zámek dosud obývaný; ve 13. stol. založili východně na skalnaté výšině (nyní ve Františkově lese a obořе) nový hrad, zvaný po zakladateli Potovi Potenštein, z něhož zachovaly se jen valy, příkopy a slabé stopy zdí.

Kdy tento hrad zanikl, o tom zpráv není, ale opuštěn byl již ve stol. patnáctém. Od polovice 15. stol. drželi Žinkovy po Drslavicích pánové z Klenového. R. 1712 prodala je Zuzana Frant. ovdovělá hrab. z Klenového Janu Fr. hrab. ze Steinau, který je postoupil 1722 dceři své Marii Terezii, provdané za hraběte Václava z Vrtby. Dědictvím přešel statek po vymření toho rodu r. 1830 na Jana kniž. z Lobkovic, od toho na hrab. Fil. Štaufenberga a po něm na Jana hrab. Harracha. Nynějším držitelem je Karel ryt. Wessely.

Osada rozkládající se na konci rybníka nabyla práv městečka již ve 14. stol., neznámo ale, byla-li v užívání erbu; listiny o tom přišly před časem k ztracení.

Obr. 89. Žinkovy. Kostel sv. Václava. Půdorys.

FARNÍ KOSTEL SV. VÁCLAVA připomíná se mezi farními ve 14. stol. (Reg. dec. pap. 1352), r. 1684 shořel, r. 1736 byl v nynější své podobě od základů nově vystavěn.

Baroková stavba orientovaná má proláklé průčelí s rovnoramenným štítem, jejž převyšuje tašková střecha s křížovým slemenem; portál ob-

Obr. 90. Žinkovy. Kostel sv. Václava. Jižní portál.

délný s kamenným pažením a vodorovným nadpražím, nad ním plastický, stuccový obraz smrti sv. Václava (obr. 91.), nad portálem velké okno segmentem sklenuté, nad ním v kartuši kusý již nápis plastický:

MARIA TERESIA
. . . .
WRTTBY NATA COMITISSA DE
(STEINAV) DICTA
HANC SACRAM ÆDEM . . . .
E FVNDAMENTIS NOVITER SVMPTIBVS
PROPRYS (FIERI FECIT)
$\overline{AO}$
1735

Vlnitě kroužená nároží (v nich schodiště na kruchtu) tvoří přechod k podélným stranám lodi, která pravoúhlými výstupky doplňuje se s chorem analogicky s přední částí lodi utvářeným v podobu pravidelného kříže; příčná ramena v obou čelech prolomena jsou velkým, segmentovým oknem a dekorována pilastry s vkusnými, výborně modelovanými hlavicemi šabra-

Obr. 91. Žinkovy. Kostel sv. Václava. Západní portál.

kovými. K východní straně choru přiléhá věž, nad římsu kostelní o jedno patro zvýšená, v nárožích dekorovaná pilastry a krytá cibulovou bání.*

Na jižní boční straně lodi portál s kamenným pažením, v ozdobně orámovaném poli nad ním sdružené erby zakladatelů z Vrtby a Steinau, pod nimi stuha s nápisem:

MARIA THERESIA DE WRTTBY · NAT · C · DE STEINAV ANNO 1735

V n i t ř e k velkými segmentovými okny vydatně osvětlený, působivý je ladným rozvržením prostory a účinnou dekorací stěn sdruženými

pilastry, jichž barokisované korinthské hlavice a spojující je ornamentální vlys s maskaronem výborně jsou koncipovány a s technickou vyspělostí al stucco provedeny.

Středem je čtverec lodi s otupenými rohy, k němuž pojí se v ose podélné přední loď a chor a v ose příční kaple, v půdorysech stejné to obdélníky valeně sklenuté; loď hlavní přepnuta jest kápí. Empora v západní části lodi na mírně vzedmutém klenbovém koši má nad sebou kon-

Obr. 92. Žinkovy. Kostel sv. Václava. Vnitřek

chovitou, do přímé závěrové zdi zapadající klenbu. Sakristie, do které se vchází za oltářem jest podvěžní kobka s klášterním klenutím; z ní vedou točité schody do depositáře hladkým kříž. klenutím přepnutého.

Veškerá dřevěná architektura barokových oltářů, výzdoba skulpturální a řezbářská pochází z doby výstavbě kostela blízké a patří mezi dobré toho druhu práce, řezbářská mezi výborné (čtyři velké obrazy s dekorativními, znamenitě řezanými rámy odneseny do zámku). Na hlavním oltáři obraz sv. Václava od *Frant. Horčičky* v Praze z r. 1820 malý obraz Nejsv. Trojice (přemalovaný) od *Fr. Scherera* v Klatovech z r. 1833, barokové sochy sv. Havla a Ignáce, na římse sdružený erb Vrtby-Steinau a letopočet MDCCXXXVI.

Na levém vedlejším oltáři slušný obraz Rodiny Kristovy z r. 1776 a sochy sv. Terezie a Valburgy, na pravém obraz

sv. Vincence z Ferrarv (slabý) signovaný: Avgſtin Tomaiſchel pinx. 1819, sochy sv. Františka a Isidora.

Na bočním oltáři sv. Jana Nep. (z r. 1738) bohatě figurovaný a rázovitě malovaný obraz sv. Jana, podílejícího chudé a nedužívé, po stranách sochy sv. Rocha a Šebestiána, ve skleněném sarkofágu na oltáři ostatky sv. Theodora, v jehož ruce stříbrná, zlacená nádobka s rytým nápisem:

CapsULa
qUa
GLorIosI MartYrIs
TheoDorI
proprIVs sangUIs
asserVatUr.

Nad dřevěným barokovým pažením, jímž boční portál je obložen, zvedá se ozdobný, až k oknu sahající nástavec volutovou římsou zakončený, v jeho ploše dobrý olejový obraz sv. Michala arch. v boji ďábla potírajícího, po stranách sochy sv. Apoleny a Vavřince. V nárožích lodi sochy sv. Petra a Pavla, v postoji výborných a dovedně řezaných.

Posléze jmenované čtyři sochy jsou bez odporu dílem sochaře *Lazara Widmanna*, jehož vedením i mnohé jiné sošnické práce v kostele provedeny byly. Od něho též pocházejí dva putti a 6 pískovcových soch světců na parapetní zdi, kterou hražen jest vyvýšený hřbitov kolem kostela a které svými attributy jeví se býti ochránci proti moru, válce, neúrodě, bouři atp.; socha římského vojína ve válečné zbroji má na zadní straně nápis;

OPVS
LAZARI WIDEMANN
MDCCLXVIII

Na oltáři sv. Vincence dřevěná socha P. Marie s děckem, obstojná řezba ze 17. stol. (barokisovaná kopie dle staršího originálu).

Svícny: 3 páry cínových rokokových, 6 párů barokových z 18. stol., pár mosazných soustruhovaných ze 17. stol.

Křtitelnice baroková z pestrého mramoru, nádoba polokulová na čtverhranném dříku, tvarem i provedením výborná práce z 18. stol.

Před oltářem sv. Jana náhrobník vyšlapaný, z něhož vyčísti lze jen HIC SEPVLTVS | A 176 · | REQVIESCAT IN PACE.

Jiné dva kameny na hladko vyšlapané, před hlavním vchodem, kryjí vchod do hrobky Klenovské, ve které dle nápisu v pamětní knize farní zaznamenaného pochován též Vilém Fr. hrabě z Klenového a Janovic, hejtman kraje Plzeňského, zemřelý dne 17. března 1696.

Kasule z bílého a zlatého brokátu s vetkanými pestrými hedbávnými květy. Polovice 18. stol.

Zvony: 1. Průměr 0·94 *m*, výška 0·76 *m*. Na koruně ornamentální pásek renaissanční, pod ním opis dvojřádkový:

+ SKRZE ZNAMENY SWATEHO KRZIZE OD NEPRZATEL NASSICH WISWOBOD NAS

PANE BOZE NASS WEGMENO + OTCE Y + SINA Y DVC + HA SWATEHO AMEN (3 hlavičky okřídlené).

Pod tím dvojatý ornamentální pás. Na boku v torovém orámování:

TENTO ZVON Z GINICH ZVONV
KTERI SKRZE OHEN NA S · WITA DNE
15IVNY LETA 1684 SKAZV PRISSLI
S POMOCI GINICH DOBRODIN-
CZVW PRZELIT (erb) EG GEST L. 1695
ZA PANOVANI W · V · P · P · WYLIMA
FRANTISKA STE RIMSKE RISSE
HRAB : Z KLENOVIHO SVOBODNE
HO P · Z IANOVICZ P · NA ZINKOVEH A
RATKOVICIH

Dále obrázky Ukřižovaného s Marií a Janem na ornamentálním podstavci, sv. Václava, sv. Ondřeje, štítek zvonaře a pod ním nápis: IOANNES PRIC | QVEY FVSOR | CAMPANARVM | ME FVDIT CL | ATTÆ.

2. Průměr 0·67 *m*, výška 0·84 *m*, na plášti:

GOSS NICH IN PILSEN
WENZL PERNER
1838

3. Litý od *Juránka* a *Pernera* v Plzni roku 1879.

4. Prům. 27, výš. 22 *cm*, s opisem dvouřádkovým:

+ HONORI SANCTÆ TERESIÆ VIRGINIS
FVSA CLATTÆ ANNO DOMINI ❁ 1720 ❁

Na plášti obraz Matky B. a štítek zvonaře *Jana Pricqveye* z Klatov.

Na náměstí u kostela (proti věži) velká socha Neposkvrněného Početí P. Marie (stromy zakrytá) na oblém, do čtyř barokových konsolů s okřídlenými hlavičkami vybíhajícím podstavci, na němž čtyři kartuše (v jedné z nich erb hrabat z Vrtby). Výborné dílo *Lazara Widmanna*.

ZÁMEK, původně jednoduché stavení v 17. stol. přestavované, o dvou pravý úhel svírajících křídlech dvoupatrových, zbavených častými přeměnami slohově zajímavých podrobností, přeměněn byl v naší době pod vedením vídeňských architektů *Helmera* a *Fellnera* přístavbou věže,

Obr. 93. Žinkovy. Pohled na zámek před opravou.

Obr. 94. Žinkovy. Pohled na zámek po přestavbě.

dvou věžovitých arkýřů, terrassy na sloupových arkádách, zvláštní gotické kaple a bohatou ornamentální výzdobou zevní i vnitřní v nádherné romantické sídlo s pola gotické, s pola renaissanční.

Zbytky valů a příkopů, které se zde ještě v minulém století spatřovaly (Eichler) zarovnány byly při úpravě okolního parku.

Z bohatého vnitřního inventáře moderních i archaeologicky cenných předmětů uvedeny buďtež zvláště:

Velká skříň renaissanční, v náplních dvouhlaví orlové, ve vlysu nápis: 16 MARIA ELISABET WIERERIN 84.

Gotická truhla, 1·86 *m* dlouhá, 0·78 *m* šir., 0·94 *m* vysoká, víko třešňovým sametem s tlačeným vzorem podloženo, spodní ležina a vnitřní dvě přítruhlí řezanou a polychromovanou ornamentikou zdobené,

Obr. 95. Žinkovy. Barokní kredenc a židle v zámku.

zevně bohaté kování prolamované. Původně v tvrzi Lubské u Klatov. 15. stol.

Velký sekretář renaissanční vykládaný a mnohé jiné kusy nábytku ze 17. a 18. stol.

Na chodbách několik dobrých alegorických obrazů a architektur, na plátně malovaných (inventář starého zámku), dva velké obrazy z farního kostela.

V salonu tři olej. obrazy portretní, z nich dva jsou kopie dle Van Dyka a Rubense.

V pracovně velký obraz Rubensův (na dřevě) 160 *cm* vys., 125 *cm* šir., Faun a Nymfa, výborná kopie originalu v Mnich. Pinakothece.

V ložnici: Madonna s Ježíškem mezi dvěma anděly, obraz na dřevě 90 *cm* vys., 60 *cm* šir. Vlašská škola z 15. stol.

Četné nádoby, tepané v mědi, porcelánové a kameninové Dawenportské a Wedgwoodské; skleněný pokál z českého skla s dvojhlavým orlem (na kovovém podstavci, uražený) a j. v. V jídelně tepaný žlutý ciferník.

Žitín.

Sommer J. G., l. c. VII., 262. — Sedláček A., Slov. místop. — Eichler J., l. c.

Samostatný statek, nyní dvůr k panství Žinkovskému příslušný. Severně od dvora v lese stopy valů zaniklé tvrze Malešova, kteréž jméno u lidu dosud se udrželo. Táž byla zbožím kdysi kláštera Nepomuckého; dvůr dostal se v 16. stol. jako pustina ke statku Žitínskému. V lese „na Buči“ mohyla.

SEZNAM MÍST.

SEZNAM UMĚLCŮ A ŘEMESLNÍKŮ.

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH

V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM

OD PRAVĚKU DO POČÁTKU XIX. STOLETÍ.

VYDÁVÁ

ARCHAEOLOGICKÁ KOMMISSE
PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

ŘÍZENÍM SVÉHO PŘEDSEDY

JOSEFA HLÁVKY.

XXVI.

POLITICKÝ OKRES KLADENSKÝ.

NAPSAL

ZDENĚK WIRTH.

V PRAZE 1907.
NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH

V POLITICKÉM OKRESU

KLADENSKÉM.

NAPSAL

ZDENĚK WIRTH.

(SE 117 VYOBRAZENÍMI V TEXTU.)

V PRAZE 1907.

NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

PŘEDMLUVA.

Politický okres kladenský (soudní okresy kladenský a unhoštský) byl zřízen teprve nedávno (1893) a představuje ještě méně než jiné okresy geograficky určitě charakterisovanou oblast; o přibližně ohraničeném území po stránce umělecké pak nelze mluviti vůbec, protože poměry majetkové a vliv kulturních ústředí byly dříve jiné a několikeré. Celkem má význam pro dějiny umění vlastně jen okres unhoštský, poněvadž většina osad okresu kladenského došla rychle nynějšího vývoje umělým způsobem až v druhé polovici XIX. století. Po stránce kulturní jsou zajímavá poutnická místa Družec a Hájek, zájezdní hospoda Toskánka a zámek buštěhradský. Blízkost Prahy a dvě z hlavních a kdysi neobyčejně živých silnic, karlovarská a plzenská, tudy vedoucí způsobují, že jinak chudý kraj se může vykázati i památkami tak vyspělými jako je kostel hořelický a uměleckými tvary, jichž datování ukazuje na poměrně časný jich původ.

Přípravné práce k sestavení tohoto svazku jsem vykonal na podzim r. 1903 (město Kladno) a v létě 1904 (okres), některé dodatky jsem připojil až před tiskem.

Spolupracovníky mi byli pan *K. Buchtela*, c. k. fin. rada a konservátor v Praze, který zpracoval poznámky prachistorie se týkající, pan *Antonín Martínek*, prof. c. k. reálky v Jičině, jenž provedl krátce před tiskem skoro všechny kresby k illustracím potřebné, a pan *J. Duras*, fotograf ve Slaném, dle jehož snímků, na podzim r. 1906 pořízených, zhotovena skoro všechna ostatní vyobrazení. Mimo to mi laskavě a nezištně přispěli při opatřování obrazového materiálu pánové: *B. Bohuslav*, professor v Praze (obr. čís. 55, 56, 60 a 68), *K. Dušek*, učitel v Kladně (čís. 73—4), *J. Felcmann*, ředitel v. v. na Smíchově (čís. 22), *Otto Götz*, inženýr v Dušníkách (čís. 32 a 33), *Vlad. Jirotka*, žák V. tř. c. k. reálky v Kladně (čís. 13, 14, 57—8, 63—66, 69, 104, 108, 110 a 111), *Ed. Lorber*, hodinář v Kladně (čís. 52 a 54), *Rich. Pavelka*, c. k. ev. geometr v Kladně (čís. 100), *Art. Riegl*, stav. rada čís. statku v Praze (čís. 4 a 5), *J. Rokos*, měst. inženýr v Kladně (čís. 48, 50, 59 a 61), *Ed. Straka*, říd. učitel v Lidicích (čís. 72), *Jos. Šedivý*, říd. učitel v Dušníkách (čís. 23), *F. K. Šrotíř*, fotograf v Kladně (čís. 51 a 53) a *St.*

Wirth, posl. filosofie v Praze (čís. 45). Štočky k obr. 59—61 zapůjčila redakce *Památek arch. a místop.*, k čís. 49 redakce *Volných směrů* a k čís. 67 pan *Pavel Körber*, nakladatel v Praze.

Jinak srdečně děkuji ještě všem, kteří mne účinně podporovali při práci ať již přímou pomocí nebo zjednáním přístupu nebo radou, jmenovitě pánům: *J. Emlerovi*, amanuensovi c. k. univ. knihovny v Praze, *Č. Heverovi*, c. k. revidentu v Praze, *M. Kabátovi*, faráři v Družci, *V. Kubrovi*, faráři v Unhošti, *A. Masákovi*, učiteli v Král. Vinohradech, *P. Cyr. Strakovi*, bibliothekáři na Strahově, *Al. Titlovi*, kaplanu v Hořelici, a *Ad. Wagnerovi*, faráři v Úhonicích, konečně milým svým žákům c. k. reálky v Kladně, *Lad. Cicvárkovi*, *Lad. Kozlovi* a *Jos. Láblerovi*.

V Praze dne 30. května 1907.

Zdeněk Wirth.

Braškov.

Sedláček Aug., Hrady, zámky a tvrze české VIII. 275; Čechy XI. 179; Sommer XIII. 250; Heber, Burgen V. 235, Pam. arch. XI. 623; F. B. Škorpil, Popis okres. hejtmanství kladenského (1895), 89; Melichar F., Paměti okresu Unhošťského (1890) 206.

TVRZ, připomínaná již r. 1249, zanikla beze stopy; poslední zmínka o jejím tvrzišti k r. 1602.

ZVONEK na nové obecní zvonici, 0·32 *m* vys., 0·33 *m* v průměru, hladkých uch; na plášti má relief sv. Barbory a dva věnce listové. Z 1. pol. XIX. století.

Břve.

Sedláček l. c. 287; Sommer XIII. 233; Škorpil l. c. 89; Heber l. c. VII.; Melichar l. c. 179.

Pěkné nádoby z hrobů typu únětického ve sbírce p. dr. Rožánka v Praze. Ve statku p. Novotného nalezen v zahradě hrob s kostrou těneskou se dvěma kruhy z dutých polokoulí a náramkem lignitovým. Tamtéž popelovitá vrstva na spodu s jamami do žluté hlíny prohloubenými se střepy „bylanskými"; odtud dodal kons. Buchtela ušlechtilou, na kruhu robenou těneskou misku do sbírek universitních. Ve žluté hlíně pec do červena vypálená. Z pole vedle rybníka obsah hrobu „bylanského": typické nádoby a bronzová garnitura (sbírky universitní). „Na Krahulově" nádoby předhistorické a kus kamenného mlatu. r. 1856 nalezena tu Krolmusem jehlice bronzová a r. 1860 bronzové sponky (jedna římská odevzdána do zemského musea) a kroužek. (Píč, Starož. I. díl, 1. sv. 202, II. díl 1. sv. 161, Šnajdr, Míst. 56.)

TVRZ s dvorem zašla koncem století XVI.

Buštěhrad.

Sedláček l. c. VIII. 263, Pam. arch. III. 43, XI. 205; Heber l. c. V. 233 (s ill.), Čechy XI. 181; Schaller I. 227; Sommer XIII. 245; Škorpil l. c. 74; Archiv zámecký a archiv c. k. ředitelství císařských statků v Praze; Topogr. rkp. sbírka v arch. Musea král. čes. Heslo: Buštěhrad.

Chateau de Buschtieradt. Litografie fol., s 6 listy francouzského textu. 6 pohledů (A. Fridon del. Courtin lithogr.) Paris. 1834. U Hebra rytina J. Richtera dle kresby J. Malocha z r. 1847.

Dříve stávala zde TVRZ, Buštěves zvaná, s kostelem, při němž r. 1350 připomíná se fara. První držitel tvrze jmenuje se k roku 1371. František Rokycanský. Jindřich z Kolovrat tvrz opevnil a přestavěl; od r. 1497 vyskytuje se již název Buštěhrad. Roku 1461 byli tu čtyři malíři němečtí,*) což vzbudilo odpor u pražského cechu. Znovu se stavělo na hradě r. 1570 za Zdeňka z Wartemberka, kdy zde pracoval *Ambrož Vlach* a cís. stavitel z Prahy, *Oldřich*. Vystavěli nejprve bránu (r. 1556 byla již velmi chatrná), obnovili t. zv. nový dům a dali místo vysoké gotické střechy šest renaissančních štítků, zbořili tři bašty a súžili parkány. Ale stavba, ač bylo prostavěno 1744 kop míš., nedokončena ještě ani r. 1580. V ten čas se hrad dvakráte v listinách (1548 a 1580) popisuje: Skládal se z domu starého, nového (asi ze XVI. stol.) a příčního, byla v něm kaple (při ní zvony, paramenta), kancelář, mnoho síní, komor a sklepů; z bašt jedna slula šachovaná. Roku 1631 utrpěl hrad spálením a vypleněním od Sasů; jejich velitel Schönfeld vzal odtud zvony a křtitelnici do Drážďan (Balbín, Miscellanea III, 82). Potom hrad zpustl a přestal býti obýván, při stavbě nového zámku bráno zdivo odtud a později dovoleno i stavěti ve zříceninách domky. Roku 1756 postaveno čís. 5. na starých zámeckých valech, r. 1757 čís. 4 na místě starého mostu u valů hradních. Jen kaple sv. Maří Magdaleny stála, nuzně opravená, do r. 1812 a konávaly se v ní pouti. Když byla vystavěna nová kaple u zámku, spustla a obraz z oltáře dán do kostela v Rapicích a r. 1849 do kapličky v městě. Nyní zde slove „v starých zámcích", úředně říká se „starý hrad".

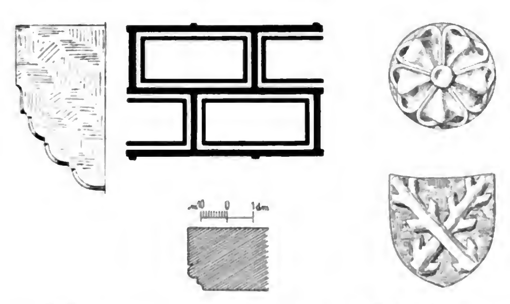
J. Mottl a dle něho Sedláček (viz literaturu!) pokoušejí se ze zbytků dosud stojících a dle podrobného popisu Hebrova i zápisů archivních rekonstruovati obraz hradu s předhradím (viz zejména tab. X. v Pam. arch. XI!). Zde podáváme jen popis zachovaných zbytků:

Zbytek bašty v půdorysu polokruhové u čís. 11., nuzně přikryté šindelem; ve zdivu několik otvorů, na povrchu zbytky omítky. Uličku mezi baštou a domkem čís. 11. přepíná brána, 2·35 *m* široká, polo-

*) M. Z. K. XIII. 23; Tadra a Patera, Kniha bratrstva malíř. 78; Chytil, Malířstvo 15; Winter, Dějiny řemesel 734.

kruhem sklenutá, do náběhu pískovcovými klenáky lemovaná, hrana vnitřní skosena, na ní značka 0·075 *m* vys.: Nad obloukem vystupuje hradební zdivo do výše bašty a v šířce celé ulice. (Vyobraz. viz v Čechách XI., 184.) Vedle hlavní brány u čís. 13. menší b r a n k a 0·94 *m* šir., 2 *m* vys., sklenutá polokruhovým nadpražím z jednoho kusu. 2. polovice XVI. stol.

V čís. 25. ve studni nalezeny dva s v o r n í k y, nyní v čís. 98. ve dvoře zazděné. Jeden má v ostrém štítku znak Berků z Dubé, druhý, okrouhlý, s pěticípou růžicí. XV. století (obr. 1.). Profil nasazených žeber nelze zjistiti, protože jsou zcela zazděna.

Obr. 1. Buštěhrad. Zbytky hradu: krákorec, schema rustiky, profil schodního kamene a svorníky.

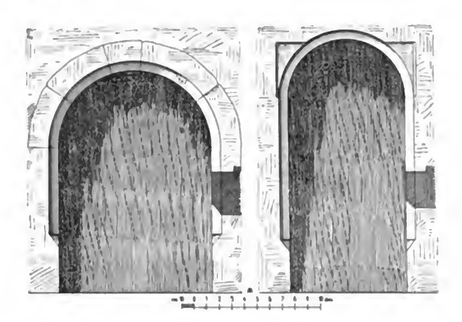
Do sklepa u domu čís. 25. vede p o r t á l e k polokruhem sklenutý, 1·21 *m* šir. a 1·78 *m* vys., se skosenou hranou pískovcových klenáků; na hraně později vytesaný letopočet 1403 (obr. 2.). Na schodech do sklepa za schod slouží renaissančně profilovaný kámen (obr. 1.). Ve sklepě p o r t á l k y polokruhem sklenuté a na hraně skosené; severní (obr. 2.) užší, 0·92 *m* šir., 2·10 *m* vys., s pravoúhlými vyžlabenými kouty po stranách oblouku a značkou: , východní (obr. 3.), 1·10 *m* široký, 1·75 *m* vys., se značkou: , jehož ostění po stranách pro vyvalování sudů vyhloubeno. Na dvoře u tohoto domu zbytky t. zv. s a k r i s t i e a pod dřevěnou pavlačí zazděný k r á k o r e c, na ustupujícím spodku třemi čtvrtkruhy profilovaný (obr. 1.).

V čís. 17. zbytky r u s t i k y (obr. 1.) a p o r t á l e k (obr. 3.) pravoúhlý, na hranách skosený a v nadpražních koutech vyplněný, 1·40 *m* široký a 1·82 *m* vysoký. Na něm značka:

Mimo to zbytky z d i v a v čís. 4., 5. a 18.

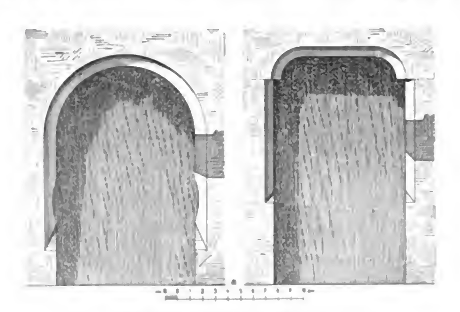
ZÁMEK (s kaplí) byl vystavěn na východ od opuštěného hradu asi v letech 1740tých nákladem manželky Gastona, velkovévody toskán-

ského, Anny Marie Františky, roz. kněžny Saské; stavba se vlekla dlouho. Na výstavbu kaple došlo až v letech 1814—1816. Zámek po té nebyl obýván stále a proto spustl. Nyní jest to c. k. soukromý statek. R. 1898 prodloužena kaple na západ.

Obr. 2. Buštěhrad. Zbytky hradu: portálky v domě čís. 25

Budova zámecká stojí na samém kraji srázu, obrácená hlavním průčelím k severu, do města. Na srázu, terasovitě upraveném, rozkládá se zámecký park; hospodářské budovy a zahrady položeny k jihu a na

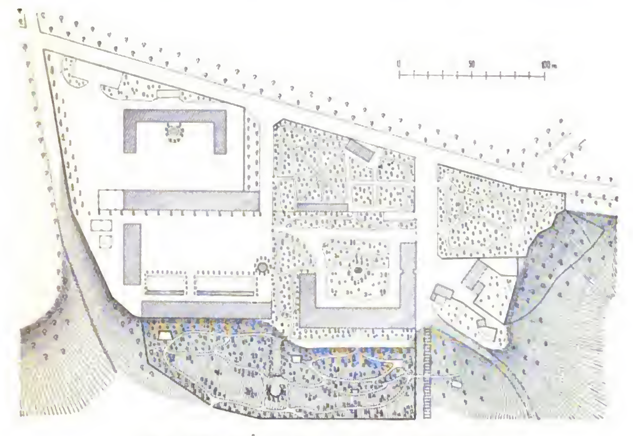

Obr. 3. Buštěhrad. Zbytky hradu: portálky v čís. 25 a 17.

východ. Cesta od města vede jednak v ostrém zákrutu po svahu, jednak po silnici za zámkem (obr. 4.).

Hlavní budovu tvoří obdélný, dvojpatrový trakt, s úzkým o polopatro zvýšeným risalitem ve středu, po jehož stranách přistupují v pravém

úhlu krátká křídla; levé prodlouženo přistavěnou kaplí (obr. 5.). Kryt valbový s mnoha prostými komíny, nad risalitem mansarda s vížkou. Zahradní façáda (obr. 6.) jest tříosá v risalitu a má po deseti osách v postranicích. Stěny hladké, poschodí oddělena vodorovně lisenami, okna — mimo risalit — pravoúhlá s chambranami. Risalit vystupuje o málo vpřed, hlavní římsa zalomuje se a pokračuje po něm. Plocha jeho dělena plochými pilastry, umístěnými mezi okny a na nárožích, s hlavicí pseudojonskou a plochým kládím pod hlavní římsou. V přízemí otvírá se

Obr. 4. Buštěhrad. Situace zámku a dvora z I. pol. XIX. století.

portál segmentem sklenutý (ve středním klenáku monogramm vévod. toskánské) a v nábězích orímsovaný (obr. 7.). Po stranách diagonálně se rozvírají hranolové podstavce, na nichž stojí sochy atlantů držících břevna, opřená druhým koncem o nástěnné ploché, sdružené pilastry s jonisující hlavicí, na nichž spočívá deska balkonu, v předu segmentem vyhnutá a na spodu akantovým ornamentem zdobená, a poprsnice z hranolových balustrů a dělících sloupků složená ; na nárožních sloupcích stojí sochy v antickém šatě. Dvéře prosté, ve světlíku hrubá mříž. Po stranách portálu vedou do průjezdu malá čtyřboká okénka. V prvním patře vedou středem na balkon pravoúhlé dvéře orámované, nad nimi kládí s oblamovanými římsovím a úseky jich, ve středu plastický znak. Postranní okna jsou korunována římsami v trojúhelník vypjatými. Okna v druhém patře jsou úzká, polokruhem sklenutá, lemovaná chambranou a podvojovou římsou. Nad hlavní římsu vystupuje polopatro s třemi

okny kasulovitého tvaru (nyní zazděná); plocha jeho je rozčleněna pilastry a lisenami, prejzová římsa se oblamuje kolem a prohýbá polokruhem nad postranními okny; nejvýše štít trojúhelný, prejzy krytý, s hodinami ve středu. Vížka na střeše je nízká, s úzkými okénky na všechny strany, kryt má profil oslího hřbetu.

Nádvorní façáda (obr. 8.) podobá se zahradní, jen v přízemí otvírán ve všech traktech ochoz, sklenutý křížově bez žeber, se segmentovými oblouky — v podélném traktu sedmnáct, v postranních křídlech po šesti — na prostých hranolových pilířích. Jinak úprava stěn a oken stejná, jenom balkon schází a znaková kartuš v prvním patře jednodušší. Předstupující křídla mají hladké stěny, sedm os okenních po straně a pravé, volné, tři osy v průčeli a hladký štít (obr. 9.).

Vnitřek rozdělen souměrně: jednoramenná schodiště vedou v obou koncích podélného traktu do patra, místnosti pravidelně rozděleny a sklenuty buď křížem bez žeber nebo valeně. Vchody do ochozu vedoucí mají prosté chambrany. Oběma patry v risalitu prostupuje sál, s prkenným stropem valeným, s ořímsováním pod voutou. Vrchní pořadí kruhových oken zazděno. Stěny hladké. V podélných stěnách krby z šedého mramoru, těžce orámované, v půdorysu prohnuty, s volutami po stranách (obr. 10.). V ostatních pokojích, velmi zpustlých*) rokoková a empirová kamna, nábytek z pol. XIX. stol. a zařízení z opraveného kostela ve Svrkyni (okres

Obr. 5. Buštěhrad. Půdorys zámku před přístavbou kaple.

Smíchovský): oltáře, kazatelna, varhany, paramenta atd. většinou z konce XVIII. a poč. XIX. století.

*) Zařízení odvezeno většinou do zámků v Zákupech a Ploškovicích a archiv do toskánského paláce na Hradčanech.

Obr. 6. Buštěhrad. Zámek. Pohled na zahradní průčelí. Dole náměstí se sochou P. Marie.

Na půdě hodiny (opraveny r. 1897) se starým strojem a ve vížce tři cymbály: 1. Vys. 0·30 *m*, pr. 0·65 *m*. Na hladkém plášti: FRANT IOSEF KÜHNER 1814 2. a 3. o něco menší; na plášti obou: F · I · K. 1814.

Obr. 7. Buštěhrad. Zámek. Portál na zahradním průčelí.

KAPLE SV. TROJICE (dříve filiální do Lidic, od roku 1898 farní) spojena s čelem levého křídla krátkou chodbou. Obdélné stavení hladkých stěn, členěných širokými pseudojonskými pilastry; nad středy stran trojúhelné štítky. Valba s oválnou věžičkou, krytou plechovou kopulkou. Záp. průčelí (přeneseno na novostavbu) ozdobeno plastickou urnou s plameny a paprsky; kolem okna těžký vejcovec, na spodu nadpražní římsy vchodu vytesán letopočet 1814.

Obr. 8. Buštěhrad. Zámek. Pohled do nádvoří.

Vnitřek zabírá oválná loď (osy 10 *m* a 12 *m*) s koutovými výklenky, osvětlená v bocích obdélnými okny, k níž přiléhá polokruhové kněžiště

Obr. 9. Buštěhrad. Zámek. Pohled od východu.

Obr. 10. Buštěhrad. Zámek. Pohled do sálu v 1. patře.

s 2 okny, o průměru 5·00 *m*, a za ním dvě pravoúhlé síně sakristie, kam vedou vchody po stranách hlavního oltáře; nad nimi oratoř, otevřená do kněžiště vysokým obloukem. Část na západě s kruchtou přistavěna. Prostor sklenut v kněžišti konchou, v lodi prkennou kupolí. V náběhu

Obr. 11. Buštěhrad. Zámek. Pohled do kaple sv. Trojice.

klenby obíhá kolem mnohonásobné kládí s římsou na konsolkách a zubořezem (ve vlysu malovaný ornament), pod kládím sbíhají pilastry, někde sdružené, na sokl. Na spodní části lodní kupole namalovány architektury zahradní s výhledy do krajiny širokými oblouky. Nad přistavěnou částí empirová prázdná deska. (Obr. 11.)

Hlavní oltář tvoří sousoší Kalvarie ve skutečné velikosti ze dřeva řezané, rokokové; tumba rakvovitá na kulovitých nohách.

Postranní oltáře, obrazy, kazatelna, socha sv. Václava, křížová cesta a křtitelnice jsou nové.

Lavice (5 párů) z konce XVII. stol. dány sem ze Zákup. Jsou ozdobeny na postrannicích řezbou boltcovitého ornamentu, lištnami a pilastříky s penízky na dřících. V kartuších malované postavy andílků se znaky různých rodů v rukou, na čelech obrazy olejové: Kázání v chrámě a sv. Augustin u moře.

Obr. 12. Buštěhrad. Sousoší P. Marie u zámku.

Ciborium, 0·28 *m* vys., mosazné, zlacené, s víčkem, hladké. Noha soustředně rýhovaná, na spodu nápis rytý: Pater! | BenefaC | torVM | reCorDarI LIbeat | 1757.

Obrazy: P. Maria, sv. Jan, Maria orodovnice, z XVIII. stol., bez ceny umělecké.

Zvonky: 1. a 3. slil r. 1899 *A. Diepold* v Praze.

2. Vys. 0·35 *m*, pr. 0·45 *m*. Ucha hladká, u koruny v páscích hrubého ornamentu nápis: NICOLAVS LÖW IN PRAG ANNO 1666.

KAPLE A SOCHY.

Kaple sv. Maří Magdaleny na náměstí, osmiboká, s přílehlou hranolovou vížkou. XVIII. stol. Ve vížce dva nepřístupné zvonky: jeden asi z poč. XIX. stol., druhý z let 40tých.

Kapličky u hřbitova, u cesty do Lidic a v polích k Rapicům, všechny zděné, hranolové, z XVIII. století.

Statue před zámkem, z pískovce, asi 5 *m* vysoká. Hranolový podstavec s volutovými křídly a plastickým znakem v předu, dřík oblý, nahoru súžený, hlavice kompositní a na ní v oblacích sedící dva andělé nesou relief P. Marie Staroboleslavské. Počátek XVIII. století. (Obr. 12.)

Na náměstí sloup se soškou P. Marie; hranolový stylobat z pískovce, s oválným věncem v předu, sloup toskánský. Celek 6·30 *m* vysoký. Konec XVII. stol.

Zbytky pranýře, s nápisem: RENOV : 1752, uvedené ještě v starší literatuře, již zmizely.

Malá Dobrá.

(Viz literaturu u následujícího hesla!)

TVRZ tu stála již r. 1396; od poč. XVII. stol. již jenom dvůr.

KAPLE NALEZENÍ SV. KŘÍŽE (farou do Družce) byla vystavěna „pod Patročínem" r. 1765, přestavěna r. 1804 a zbořena opět r. 1815. Na to v létech 1816—17 zbudována nynější a vysvěcena 12. října r. 1817. Skládá se z pravoúhlé lodi a užšího kněžiště se sakristií, jest ploše na rákos pokryta a osvětlena obdélnými třemi okny. Stěny hladké, kryt taškový, s věžičkou. V předu ve štítě trojúhelném kruhové okno. Uvnitř oblouk triumfální hrotitý, kruchta dřevěná, visutá.

Oltářík starší, z konce XVII. stol., některé části empirové. Obraz (Ukřižování) přemalován. Ostatní předměty z XIX. stol. Kalich z poč. XIX. stol., zlacený a stříbřený, 0·231 *m* vys.; na noze reliefy: sv. Josef, Václav, Jan Nep. a Ludmila. Kuppa, 0·08 *m* v průměru, má pláštík z rocaillů. Hrubá práce. Zvonky: 1. Z r. 1867. 2. Hladký, nový.

Velká Dobrá.

Schaller I. 119; Sommer XIII. 235; Heber, Burgen VII.; Sedláček l. c. VIII. 291; Škorpil, Okres 89; Melichar, Okres 214; Čechy XI. 228.

Na pahrbku v lese „Hoře" 58 mohyl větších a menších s kamen. kuželem a věncem. Pohřebiště prokopané P. Nedvědem a Dr. J. L. Píčem r. 1890 náleží do mladší doby bronzové a obsahovalo žárové hroby a 1 kostru skrčenou. V mohylách nalezeny zejména 2 dýky, meč, náramky, palstav, kus bronzové nádobky, jehlice s vývalky a hlavičkou šroubovitou, puklice, drahocenný jantarový nákrčník a pilka bronzová. Keramika odpovídá též starším typům mohylovým. Nálezy v zemském museu. (Pam. XV. 481, tab. XXII., XXIII.)

O TVRZI, která byla v XVII. stol. sýpkou, r. 1692 na čas obnovena a pak zcela opuštěna.

SYNAGOGA z r. 1805, prostá budova obdélná, mansardou krytá, valeně sklenutá, s polokruhovými okny. Nábytek nový až na pískovcový oltář sloupové architektury s pseudojonskými sloupy, kládím a nástavcem, moderně pomalované. Předsíň též sklenuta a mansardou pokryta.

SOCHA Jana Nepomuckého na návsi s pískovcovým zábradlím kolem podstavce běžné formy, na němž vyryto: DNE 15 MAI | ANO 1753.

KŘÍŽ z r. 1800 z pískovce; jiné dva, s kalichy vytesanými, postaveny r. 1834 nákladem Jana Velka z Velké Dobré.

Obr. 13. Doksy. Kaple a socha Jana Nepomuckého.

Doksy.

Sommer XIII. 73; Heber l. c. VII.; Sedláček VIII. 155; Škorpil, Okres 89; Melichar, Okres 218.

Nalezena tu dýka bronzová (Pam. XI. 582).

Obr. 14. Doksy. Náhrobek služky.

TVRZ zašla již v XVI. století.

KAPLE JANA NEPOMUCKÉHO (farou do Družce) vystavěna byla nákladem obce r. 1763. Jest na čtverečném základě, hladce omítnutá, s mělce profilovanou římsou, taškovým sedlem krytá. V průčelí nad dvěma schůdky prostý vchod. Štít dosti hmotný jest po straně dvakráte prohnut a svrchu ukončen segmentem; na vrcholu kříž pískovcový, po stranách pinie. Ve středu prolomen otvor, v němž visí zvonek zcela hladký, bez letopočtu, s reliefy Ježíše a Jana Nepom., jak se zdá,

současný. Vnitřek prostý, mensa zděná z cihel. Zařízení nové bez ceny umělecké. (Obr. 13.)

Vedle kaple stojí SOCHA Jana Nepomuckého, postavená r. 1790 nákladem občana Tomáše Hromady. Na hranolovém podstavci stojí druhý menší se sochou. Nápis při opravě odstraněn. (Obr. 13.)

U mlýna „Na nohavici" jest zazděn při silnici pískovcový NÁHROBEK, 1·15 *m* vys. a 0·65 *m* šir. Podstavec hranolový, na něm obdélná deska, svrchu ostrým obloukem vypjatá, po stranách s volutovými křídly, uprostřed přepásanými. Nápis v předu:

+
Leta:
1675 tuto
gest Pochowana ged-
na Služiebna Die-
wecžka od gednoho Paſ-
tejrže zamordowana.
Pozaſtawte ſe a w mo-
dlitbach ſwench pa-
matugte na gegi ubo-
hau duſſi s gednim
nabožni~ Otcže naſs
a Zdrawas Maria
Nebo oni welke
Muky Trpi ~
Opravil A. Nedwěd l. p. 1883. (Obr. 14.)

Dolany.

Sommer XIII. 235; Škorpil, Okres 89; Melichar, Okres 223; Sedláček l. c. VIII. 113.

TVRZ zašla již v XV. stol.

Drahelčice.

Schaller I. 118; Sommer XIII. 234; Škorpil, Okres 90.

Při stavbě dráhy Nučické nalezena nádoba podobná velice nádobám Stradonickým (římská), na které Krolmus domníval se viděti nápis runový. Krolmus sám nalezl tu několik kamenných klínů a bronzový palstav (Pam. I. 283; Wocel, Prav. 459; Šnajdr, Místop. 62.)

TVRZ zašla ve válkách husitských.

KAPLE JANA NEPOMUCKÉHO (farou do Hořelic) byla vystavěna nákladem obce r. 1840. Prosté, neslohové stavení čtyřboké se

zděnou gotisující vížkou a plackovou klenbou. Po stranách vchodu na nástěnných pilastrech vyryto: W ☧ Zvonek současný.

Dříň.

Schaller I. 229; Sommer XIII. 250; Heber l. c. I. 219; Škorpil l. c. 75, Čechy XI. 180; Sedláček l. c. 274; Pam. arch. X. 513; Rkp. sbírka topogr. v archivu Musea král. čes. Heslo: Buštěhrad.

Ves Újezd rozkládala se nedaleko Dříně nynější, u kostela sv. Jana v lese; zašla asi v pol. XV. století, jen kostel zůstal. Nová ves Dříň založena až r. 1681. TVRZ zašla asi též se vsí. (Při kopání nalezeno tesané ostění.)

KOSTEL SV. JANA KŘTITELE (poutní, filiální do Rapic) stojí uprostřed lesa, zvaného Újezdec. Byl v letech 1312—1452 farním ve vsi Újezdě; po jejím zániku spustl, opraven nuzně r. 1526 nákladem Jetřicha z Kolovrat, pána na Buštěhradě, později r. 1612 nákl. Jana Novohradského. Poslední větší oprava jest z r. 1861, kdy místo dřevěné zvonice roubené vystavěna zděná a kostel znovu pokryt a vymalován.

Jednolodní bezslohová budova, orientovaná, bez věže, valbou taškovou krytá. Zdivo v kněžišti a části lodi gotické, z lámaného kamene. Stěny hladké, kolem oken novější chambrany. Na nárožích kněžiště původní čtyři zděné opěráky, nahoře skosené. Jinak vše nese ráz úpravy z r. 1861: přistavěná sakristie, omítka, západní štít s okrouhlým oknem, hlavní vchod i opěráky na nárožích lodi a římsa.

Vnitřek, s pseudogotickou malbou stěn, činí dojem stísněný. Kněžiště, 5 *m* dl. a 4·15 *m* šir., zakončeno třemi stranami (str. dl. 1·80 *m*), sklenuto valeně (cihlová klenba barokní) se segmentovými lunettami nad okny a osvětleno třemi polokruhem zakončeným okny. Prostý vchod vede do přistavěné na severu sakristie, ploše kryté, s dvěma okny a východem na hřbitov.

Oblouk triumfální jest hrotitý, 5 *m* vysoký, 3·48 *m* šir. a 0·55 *m* silný; do lodi hrana skosena.

Loď obdélná, 10·45 *m* dl. a 6·55 *m* široká, byla asi již v XVIII. století prodloužena. Má čtyry páry dvojitých nevkusných oken, vchod nízký a na západě dřevěnou kruchtou na dvou pseudogotických sloupech, s omítnutou poprsní.

Hlavní oltář má novější mensu a predellu, kolem přemalovaného obrazu sv. Jana Křtitele na plátně běžnou řezbu barokních rozvilin a pásů, nahoře v oválu monogram IHS a kříž. 1. pol. XVIII. stol.

Z postranních oltářů stojí dosud pravý, s obrazem Ukřižování Páně na plátně, kdežto obraz sv. Jana Křtitele s levého již zrušeného visí na stěně; oba obrazy jsou slušné malby 2. pol. XVIII. stol.

Kazatelna z konce XVII. století, celkově dobře navržená, na bedněné noze s vyřezávanými křídly na hranách stojící, ozdobená pilastry a bossážemi. Některé přídatky (rosetty) z 1. pol. XIX. stol. a nový hrubý nátěr.

Varhany z poč. XIX. stol., přineseny sem z Rapic.

Obraz sv. Jana Nep. na plátně, z konce XVIII. století.

Zvony: 1. Původně slit byl nákladem občanů z Cvrčovic, Dubí a Dříně r. 1722 od *Mikuláše Löwa*, přelit r. 1896 od *Arnošta Diepolda* v Praze.

2. Výška 0·61 *m*, průměr 0·655 *m*. Ucha s pletencem, u koruny řádek gotickou minuskulí:

[illegible]

Na plášti vysoko plastický relief Madonny. Hlava okována železnými pruty, na nichž vysekány prosté ornamenty lidové (stromovité motivy, polokruhy), zajímavé zejména na koncích ok ucha držících, a nápis: 1 · 6 · 9 · 1 · — W · F ·

Družec.

Sommer XIII. 73; Pam. arch. IX. 199; Melichar l. c. 56; Škorpil l. c. 90; Jul. Košnář, Poutní místa (1906) 151; Čechy XI. 228; Archiv farní. (Pamětní kniha od r. 1746. Matriky od r. 1664.)

Rytina nesign. z 2. pol. XVII. stol. s obrazem kostela (věž ještě nestála) a podpisem: Miraculosa Statua B. Virginis in Druschetz Dom. Smetznae Districtu Slanensis.

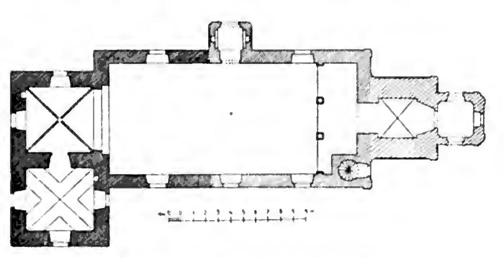
V cihelně p. Růžičky kostrové hroby řadové z doby knížecí s obložením kamenným a dřevěným; některé kostry ležely v prosté hlíně. Vyskytla se i *s*-ovitá záušnička bronzová. (Píč, Výzkum 192.)

KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE (farní, druhdy i poutní) připomínán jest již r. 1352 jako farní. V letech 1637—64 (dle pověsti kostel i ves vypáleny Švédy) byl bez faráře. Po válce opraven nákladem hraběte z Martinic mezi lety 1688—9, prodloužen v lodi a novou věží opatřen. Větší opravy na budově vykonány r. 1781 (kostel vybílen a vymalován), r. 1832, 1868 a 1883 (věž pobita plechem, vchod na kruchtu přeložen z kostela na hřbitov).

Kostel jest jednolodní, orientovaný, s věží v západním průčelí, původně gotický ze XIV.—XV. století, na konci XVII. století přestavěný. Kryt — valba tašková, bez sanktusu. Stěny jsou hladké, nároží západního průčelí obstoupena s obou stran pilastry s hlavicemi barokně jonskými; kolem oken chambrany z pískovce. (Obr. 15.)

Na západě k lodi přiléhá věž, poměrně nízká, čtyřboká, krytá plechovou bání s lucernou. Hlavní římsa kostelní obíhá kolem a podpírá

se na pilastry, shodné s oněmi u lodi; okapní římsa prohýbá se polokruhem na všech stranách nad ciferníky hodin a nesena jest plochými lisenami nevkusných hlavic. Na stranách věže vystavěna nad západní, širší stěnou lodi zděná křídla prohnutá, s kulemi na nárožních hranolech. Průčelní stěna věže samé členěna oknem kruhovým, na kůr vedoucím, s plochou chambranou dole čabrakovitě zakončenou, v druhém patře velkým oknem půlkruhovým, s pískovcovým obložením; tato okna opakují se na všech stranách věže. Před hlavní vchod, věží vedoucí a prostým kamenným rámem opatřený, přistavěna zděná předsíň, z XVIII. stol., otevřená po stranách nízkými oblouky, v průčelí pak kruhovým oknem, krytá prejzy a taškami a sklenutá plackou; z předu nad oknem římsa prohnutá,

Obr. 15. Družec. Kostel P. Marie. Půdorys.

na ní úseky prohnuté římsy a pinie, tesané z pískovce, ve středu nástavce s prohnutou římsou a soškou P. Marie. (Obr. 16.)

Jižní vchod do lodi má předsíňku zděnou, datovanou v nadpraží letopočtem 1688. Uvnitř klenbička křížová bez žeber, ve středu jejím znak štukem provedený, po stranách dvě kruhová okénka. Venku průčelí skoro celé vyplněno pískovcovým rámem kolem vchodu; v jeho nadpraží podélná kartuš s rytým nápisem: IESVS MARIA IOSEPH ~ SEI MIT VNS — a zmíněným letopočtem. Nad vchodem římsa lomená s úseky římsy segmentové, na nichž sochy ležících andělíčků, mezi nimi tesané hořící srdce ve věnci vavřínovém, s nápisem: SANCTA | MARIA | ORA PRO NO | BIS. Za touto skupinou postaven na zdi hmotný segmentem ukončený nástavec s křížem ve vrcholu, na němž nečitelný již nápis. Na ovrubách oken lodi na jižní straně vyryto: M — F — S — A — HR —, letop. MDCXC, jedno zakryto předsíňkou.

Vnitřek kněžiště, 5·45 *m* dl., 5·20 *m* šir., 6·80 *m* vys., skoro čtvercový. (Obr. 17.) V jižní zdi okno okrouhlé, v závěrové polokruhové. Klenba křížová, gotická; kulatý, hladký svorník, žebra — 0·18 *m* silná — profilu hranolovitého s výžlaby po stranách, nesena jsou ve výši 1·80 *m* nad

nynější dlažbou konsolami kuželovitými s hranolovým plinthem a panellovanými stranami. Ve zdi závěrové, na pravo, sanktuarium z pískovce. Celek 1·80 *m* vys. a 0·74 *m* šir. Sešikmený na vnější a vyžlabený na vnitřní straně pravoúhlý rám vybíhá nahoře v trojúhelníkový štít, jehož hrany posázeny kraby a vrchol ozdoben kytkou a jehož plocha nad výklenkem (0·44 × 0·42 *m*) ozdobena lichou kružbou z trojlistů tvořenou. XIV. století.

Ve zdi severní prostý barokní vchod do přistavěné sakristie (5·30 m^2); ta je sklenuta křížem bez žeber, má dvě pravoúhlá okna a vchod. V záp. zdi barokní výklenek sanktuární, s archit. řešeným orámováním z pískovce a železnými dvířky se 6 zámky. V klenáku IHS (Obr. 18.)

Oblouk triumfální jest dvojitý, hrotitým obloukem zakončený; vnější archivolta (do lodi), 5·60 *m* u paty rozpjatá, 0·40 *m* silná, vyžlabena do náběhu oblouku na vnější straně, vnitřní (do kněžiště) ustupuje v pravém úhlu o 0·375 *m* na obou stranách, jest jen 4·86 *m* široká a 0·65 *m* silná a má vnější hranu až do paty vyžlabenou. Obě archivolty mělysokly s gotickou podbrádkou; vnitřní byl (s podlahou kněžiště) výše položen; nyní jsou profily jich porušeny a částečně i dlažbou zakryty.

Obr. 16. Družec. Kostel P. Marie. Pohled na záp. průčelí.

Loď, nyní 19·80 *m* dlouhá a 8·95 *m* šir., byla původně kratší, ca. 8·10 *m*. Jest ploše na rákos kryta a má tři páry svrchu polokruhových oken, z nichž prostřední na jihu zkráceno předsíní. Na jihu prostý vchod s kamenným opažením, na západě v přízemí věže sklenutá křížem bez žeber předsíň s pravoúhlým portálem. Kruchta dřevěná, na pískovcových toskánských sloupech. Nástěnné malby z r. 1778 byly r. 1832 zabíleny.

N á b y t e k a z a ř í z e n í celkem chudé.*)

H l a v n í o l t á ř z konce XVII. stol., sloupového typu, s dvojicemi kanellovaných sloupů po stranách výklenku se sochou P. Marie, na jehož klenbě boltcovité ornamenty; nad tím polopatro s křížem. Plochy olištnovány. Nad výklenek přidán v XVIII. stol. rokokový baldachýn s holubicí. Na mense dva řezané reliquiáře akanthové, ze dřeva, barokní a šest větších a dva malé barokní cínové svícny. Před oltářem dva dře-

Obr. 17. Družec. Kostel P. Marie. Pohled do vnitřku.

věné s v í c n y, 1·62 *m* vys., točených sloupků, nohy z listů akanthových. Hrubá práce XVIII. stol. Po stranách oltáře dvě branky se sochami

*) Roku 1599 postavil varhanář *Kašpar Rebhan* varhany, 1777 opatřena nová paramenta a hudeb. nástroje, 1781 daroval K. Laux lustr, 1782 koupil farář ze zrušených klášterů modrý parament, osm obrazů (Výjevy ze života sv. Fr. de Paula) *Fr. Balka* z kláštera paulánského na Star. Městě, z nichž dva nacházejí se dosud v Žilině (filiálka k Družci; Soupis okresu Slánského 450), ostatní odstraněny r. 1883, dále oltář Filipa Neria, Ecce Homo, Snětí Krista s kříže od *Fr. Balka*, sošky Ježíše, Arona a Jana Křtitele, šest cínových svícnů a zvonek. Koncem XVIII. stol. koupena křížová cesta ze Smečna, 1809 dva kalichy a dvě stříbrné lampy dány do mincovny, stříbrná monstrance, dva kalichy a dva pacifikály vyplaceny, 1883 dán oltář sv. Anny do kostnice.

sv. Tadeáše a Isidora, bez ceny. Na antependium plátěném obraz: jestřáb vrhá se na kuřata. (Obr. 19.)

Postranní oltáře mají pískovcové mensy, novější predelly, ve výklencích ve zdi sochy sv. Václava a Jana Nep. z XVIII. stol.

Oltář sv. Filipa Neria, barokní, z XVIII. stol., s točenými sloupky a slušným obrazem na plátně, velmi zašlým. V nástavci obraz sv. Karla Borrom. Mensa pískovcová.

Kazatelna barokní, s pozdějšími přídavky, z konce XVII. stol. Na plochách řezby (ovoce, květiny), lištny a voluty.

Obr. 18 Družec. Kostel P. Marie. Sanktuarium v sakristii.

Varhany s hudoucími anděly, prosté, z XVIII. stol.

Křížová cesta z r. 1826.

Křtitelnice žulová, 1·02 *m* vysoká. Na desce balustrová noha baňatých článků, mísa tvaru mušle s hlubokými kanellurami, v ní nádržka okrouhlá s cínovou vložkou; na víku masky na obvodě, na vrcholu kříž. Konec XVII. stol. (Obr. 20.)

Mezi obloukem triumfálním zábradlí žulové z konce XVII. st., dělené balustry a hranoly, na jichž předních plochách vysoko plastické ovocné festony a andělské hlavičky. (Obr. 19.)

M o n s t r a n c e sluncová, 0·54 *m* vys., zlacená; na čtyřlaločné noze v ornamentu páskovém s baldachýnky dvojice andělských hlaviček, nodus ozdoben čtyřmi maskami, na paprscích upevněny reliefy: dole archa úmluvy na dvou sochorech a obláčcích, nad tím dvojice andílků s košíkem hroznů a klasů v ruce, po stranách Mojžíš a Aron s deskami desatera a kaditelnicí, beránek a nejvýše oko boží a křížek; kolem lunuly obláčky. Na noze značky: ꟻR, M K a Staroměstská s letopočtem 1723.

K a l i c h 0·25 *m* vys., zlacený. Na zprohýbané noze tři dvojice růží a tři kruhové prázdné medaillony v kartuších, na nodu dvě dvojice hlaviček andělských; pláštík kuppy s třemi medaillony jako na noze, an-

Obr. 19. Družec. Kostel P. Marie. Hlavní oltář a zábradlí v kněžišti.

themion vroubkované a torem svinutým otočené. XVII. stol. konec nebo počátek XVIII. stol. Na noze značka staroměstská, (CB), M K a ꟻR.

Zvony: 1. Výška 0·97 *m*, průměr 1·01 *m*. Na uchách mužské masky, na koruně řádek nápisu, lemovaný shora pásem složeným z kartuší a rosett, zdola opakující se dvojicí kartuší s kyticí a Božím okem: ☛ FRANCISCUS ANTONIUS · FRANK · ME FVDIT PRAGÆ. Na plášti reliefy sv. Jana, P. Marie a sv. Václava, pak dvojznaku Martinického a relief Kalvarie, konečně nápis:

INCAVTO PVLSV INSPERATE
DISCERPTA DENUO REFUSA
SUM ANNO DOMINI 1772.

Na věnci řada barokně stylisovaných lilií.

2. Výška 0·82 *m*, průměr 0·77 *m*. Ucha s pletencem, na koruně dva řádky minuskulního nápisu: (medaillon) anno x dm̄ x m° x cccc x lxxxiiii° x ista x capana x fusa x ẽ x per me x mḡm x hanus x canulatore x de praga x | x s̄ui x post x remis̄ce x hanus x canulator x (Obr. 21.) Plášť hladký.

3. Z r. 1883.

4. Nový, bez letopočtu.

Na hřbitově zajímavé pískovcové kříže a náhrobky, z nichž

Obr. 20. Družec. Kostel P. Marie. Křtitelnice.

uvádíme: 1. Veliké srdce, jehož podstavec, částečně již do země zapadlý, je po stranách volutami omezen a opatřen nápisem:

1721
POZAS TAW SE
OKOLOG DAVCZY
CZLOWIE CZE A ZA DV
SSY PANI ALZBI ETY ARDTMA
NOWE KTERA WIEK V SWE

HO 47 LET MAGICZY DNE 12 MARTI
NA WECZNOST S E ODEBRALA A G-
EGI TIELO ZDE W PANV ODPOC-
ZIWA HORL IWIE SE MOD
LI BY GÎ BVCH LECHKE ODP
OCZÎWANI A WESELE
Z MRTWICH
WSTANÎ
'PROPVG
CZITI
(RACZIL ?)

Nahoře kříž s reliefem monogramu MARIA a přesýpacích hodin. Výška celku asi 1·20 *m*.

2. Z r. 1823, zajímavý tvarem: dolení břevno kříže rozšiřuje se po stranách v laloky; u paty umrlčí hlava. Z nápisu čitelno jen: zde w panu odpocziwa . . .

3. Z r. 1837, bez ozdob.*

Obr. 21. Druhec. Kostel P. Marie. Otisk nápisu na zvoně čís. 2.

SOCHY:

1. S l o u p se sochou P. Marie před kostelem, z pískovce tesaný, s toskánskou hlavicí a patkou, stojí před kamennou mensou, z níž část jeho hranolového stylobatu vystupuje. Výška sloupu asi 4 *m*, mensa vys. 1·03 *m*, šir. 1·11 *m* a dlouhá 1·40 *m*. Po stranách mensy nápisy: (zpředu) (v rozích číslice letopočtu 1674).

· GOTT · VATTER · SOHN . HEILIGER . GEIST · IN
MEINEM · WERK · MIR · BEISDAND · LEIST · DAS · D-
ER · ANFANG · MITTEL . VND . END · ZV · DEINER · EHR · W-
IRD · ANGEWENDT · OLIBSTER . IESV · STERCKE · MICH ·
DAS · ICH · NIEMAL · ERZIRNE · DICH · IA· VIL · LIBER · DEN · T-
ODT AVSSTE · ALS · WILLIGLICH · EINE · SIND · BEGEH
E · O · IESV · CHRIST · O ·HEILAND · MEIN · LAS · MICH ·DOCH ·
GANZ · DEIN · EIGEN · SEIN · GIB · GNAD · DAS · ICH · MIR · STE
RBE · AB · DAS · ICH · IN · DIR · ZVLEBEN · HAB · ICH · BITT · HE-
RR · IESV · D · · · CH · DEN · GOTT · VERLAS · MICH · NICHT · IN · L-
ETZTER.
END · NIM ·

(v pravo) KONIGIN · HIMELS · VND · DER · ER
DT · MARIA · GOTTES · MVTTER
WERT. · BEY · DEINEN · SOHN · MIR · GNAD ·
ERWERB · DAS · ICH · IN · KEINER · TODT · SIN
DT · STERB · O · IVNGFRAV · ZART · O· MVTTER
REIN · LAS · MICH · DIR · GANZ · BEFOHLEN · SEI

N · IN · ALER · WIDERWERTIGKEIT · HILF · MV
TTER · DER · BARMHERTZIGKEIT · MIT · DE
INER · HILF · SIEHE · VNS · AN · ALLES · VBEL · WE
NDE · HINDAN · VORM · FEIND · BESCHVTZE
VNS · FARTAN · IN · TODS · NOTH ·
EN · NIMB · DICH · VNSERAN.

(v levo) DER · EHR · VND · TVGEN
T · SAMRER · GEORGIVS · GRAN
STEINMETZ · GESESL · SAMBT SEI-
NER · LIEBEN · HAVS FRAVEN · REGIN-
A · HABEN · DIESE · MARTER · SEVL ·
GOTT · DEN · ALMECHTIGEN · VND
DER · HEILIGEN · INGFRAVEN · M
ARIA · ZV · LOB · VND ZV EHREN · VND · ZV
SEINER · EWIGEN · GEDECHTN-
VS · AVFGERICHTET ·

2. Socha Jana Nepomuckého na návsí, postavená r. 1786 nákladem V. Rabocha na starším podstavci, který má nápis:

ANNO
1 · 7 · 2 · 6 ·
I · W · S ·

Zcela běžný výrobek.

3. Socha sv. Antonína Pad., postavená u cesty do Žiliny r. 1788 nákladem Jana Nejtka. Slušná práce. Na podstavci znaková kartuše.

4. Socha sv. Jana Křtitele u cesty k Dol. Bezděkovu, postavená r. 1788 nákladem obce. Podstavec stejný s předešlým, socha velice dobrá.

5. Socha sv. Petra z Alkantary u cesty k Doksům, postavená r. 1788 nákladem Václava Kolenatého. Podstavec jako u č. 3., socha zdařilá práce.

6. Socha sv. Judy Tadeáše u cesty k Žilině, postavená r. 1788 nákladem Fr. Drvoty. Zkažena opravou r. 1890.

7. U kostela při hřbitovní zdi t. zv. zkamenělec, balvan podoby lidské postavy, snad část náhrobku (?).

Dubí viz Dříň.

Dušníky.

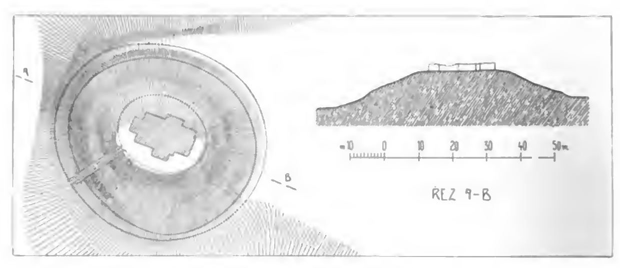
Schaller I. 116; Sommer XIII. 242; Čechy XI. 230; Škorpil, Okres 90; Melichar, Okres 47 a 164; Rkp. sbírka topogr. v archivu Musea král. čes. Heslo: Tachlovice; (Pamětní kniha od r. 1734 na faře v Hořelicích.)

KOSTEL SV. JIŘÍ (filiální do Hořelic) byl vystavěn r. 1688 na místě starší kaple, opravené roku 1595, a 4./6. 1690 vysvěcen. Z kaple zůstala deska, již zazdili nad portál nového kostela; nyní je ztracena, ale nápis zachován:

HÆC CAPELLA ST : GEORGII RESTAVRATA EST A : 1595 : J · T · K ·

K stavbě kostela vztahují se dvě desky nápisové, dosud zachované. První, z opuky tesaná, 0·91 *m* dl. a 0·42 *m* šir., byla zazděna nad portálem a má nápis:

HÆC ECCLESIA IN HONOREM S · GEORGII
CVJVS LAPIS FVNDAMENTALIS POSITVS EST A⁰ 1687
DIE 26. JVNII ÆDIFICATA ET PERFECTA A · SEQVENTI
1688 IN QVO LOCO ANTECEDENTER CAPELLA
FVIT A QVO ET ANNO QVO ÆDIFICATA·
INVENIRI NON POTERAT RENOVATA
AVTEM A · 1595 · REPERITVR.

Obr. 22. Dušníky. Kostel sv. Jiří. Půdorys budovy s návrším a řez jimi.

Druhá, ze sliveneckého mramoru, 0·95 *m* dl. a 0·82 *m* šir., byla zazděna v kostele a má nápis:

ANNO 1690 DIE 4 · JVNII QVE FVIT DOMI
NICA TERTIA POST PENTECOSTEN EGO IOAN
NES DLAVHOWESKY DE LONGAVILLA DEI
ET APOST · SEDIS GRATIA EPISCOPVS MILEVI
TANIVS PRÆP · ET SVFFRAG · PRAG · CONSECRA
VI ECCLESIAM HANC ET ALTARE IN HONOREM
S · GEORGII M · ET RELIQVIAS S · S · M · M · GEORGII
DIACONI M · ALIORVM ADHVC SANCTORVM
IN EO ET DVOBVS LATERALIBVS ALTARIBVS (: B
M · V · CONCEPTIONIS E S · ISIDORI CONFESSIORIS:)
INCLVSI · ET SINGVLIS CHRISTI FIDELIBVS HO

DIE VNVM ANNVM ET IN DIE ANNIVERSARIO
CONSECRATIONIS HVJVSMODI · IPSAM VISITAN
TIBVS, 40 DIES DE VERA INDVLGENTIA · IN FOR
MA ECCLESIÆ CONSVETA, CONCESSI :

Kostel byl, poněvadž se základy ssedaly, v květnu roku 1904 zbořen a jen pahorek se schodištěm ponechán. Nábytek, nářadí a obě desky dány do dvora Dušnického, kalich a křížová cesta do Hořelic.

Obr. 23. Dušníky. Kostel sv. Jiří. Pohled od jihu.

Kostel (obr.22.) stál na 9 *m* vysokém pahrbku, H o m o l e zvaném, po jehož jižním úbočí vedly k němu 52 s c h o d y, v polovici odpočívadlem dělené a opažením pískovcovým opatřené; vstup vyznačen nárožními hranoly. Vedle schodů stojí novější dřevěný kříž. B u d o v a kostelní, 19 *m* dl. a 13 *m* (v křížové lodi) šir., skládala se z pravoúhlého kněžiště a lodi, k níž na západě přiléhala hranolová věž o dvou patrech. Plochá valba tašková na kostele, na věži čtyřboký stan přecházející v osmiboký, s lucernou. Po obou stranách lodi přístavky, v půdorysu pravoúhlé, podobné křížové lodi, na severu sakristie. Okna byla v kněžišti pravoúhlá, v návoji i pod-

voji polokruhem vykrojená, v lodi plochým segmentem sklenutá. Vchod věží proti schodům a do kněžiště na jižní straně. Strop plochý na rákos, v kaplích valené klenby. Kruchta bylo dřevěná, visutá. (Obr. 23.)

Na sýpce zachován hlavní oltář s obrazem sv. Rodiny v lištnovém rámu s akanthy, nástavec oválný s širokou ovrubou pěkně řezaných listů akanthových, z poč. XVIII. stol., pak dva postranní oltáře sloupkové, s visutou řezbou boltcovitou a nástavci s kartušovými rámy, a kazatelna s obrazy sv. evangelistů, Ježíše a P. Marie ve výplních pravoúhlého řečniště — vše z konce XVII. století. Mimo několik drobností a předmětů bez ceny umělecké uvádíme ještě mramorovou, mušlovitou kropenku, dva kované barokní kříže se střech, obraz P. Marie na plátně, z pol. XVIII. století, dřevěný svícen řezaný, ze XVII. stol. a zvonek s hrubým ornamentem v páscích a reliefem sv. Václava, asi z pol. XIX. stol.

Na návsí nová KAPLIČKA. Zvonek obecní má letopočet 1808 a písmena: F I K (*Fr. Joh. Kühner.*)

POŠTA (č. 22), založená kolem r. 1715, dnes již bez starého rázu. (Viz Dr. J. Pohl, Poštovní trať Praha-Plzeň-Kleneč [1906] 11—16.)

Hájek (Waldl, Sacra silva).

Schaller I. 118; Sommer XIII. 235; Beckovský, Poselkyně I. 359 sl.; Čechy XI. 230; Melichar, Okres 102; Škorpil, Okres 90; P. Mathon, Život Ježíše a P. Marie II. 318; J. Košnář, Poutní místa 143—50; Blahověst 1856; Škola B. S. P. (1881); Čes. Květy 1903 59 sl.; Bílek, Statky kolejí jesuit. 231; Rkp. sb. topogr. v archivu Musea král. čes. (k r. 1834). Heslo: Tachlovice.

KLÁŠTER SV. FRANTIŠKA S LORETÁNSKOU KAPLÍ P. MARIE (poutní).

Specielní literatura: V. Burian Jesenický, Kaple Lauretánská v Hájku. Praha. Pavel Sessius. 1626. — Tursellinus Horatius, Sláva nejsvětějšího domu Lauretánského. Originál latinský,*) český výtah (dle Jungmanna V. 1160 od Jiřího Ferra) vydal Pavel Sessius v Praze 1630. — F. Henricus Labe, Malus inter ligna sylvarum seu Historia D.V. Lauretanae, quae in Sylva sacra (vulgo Hagek)... celebratur. Pragae. Georg Labaun. 1689. Český překlad: Hágek swaty anebo Hystorye Lauretánská, vydán týmž nákladem 1690. — Weeg-Gefährt deren, welche . . . die gnadenreiche Mutter Mariam in dem Lauretanischen Häuszlein in dem hlg. Wald besuchen wollen. Prag. C. J. Hraba. Dle chromogrammu vyd. 1718. Český překlad: Vůdce cesty všech pobožně putujících do hájku sv. etc. Praha. 1718. — Jan W. Steidel z Greyffenwertu, Lauretánský domeček w Swatém Lese. Praha. K. J. Hraba. 1723. (10 listů.) — J. Schiffner, Histor. Beschreibung der vorzügl. Gnadenörter im Königreiche Böhmen. Prag. 1805. (Str. 168—73.) — J. E. Vitásek, Posv. kaple Loretánská v Hájku. Praha. (1869.) — J. E. Vitásek, Hájecké okolí. Praha. 1870. — Pamětní kniha v klášteře, zal. asi 1670—3. (J. Labe měl — dle

*) Lauretanae Historiae L. L. V. Romae. Zannetti. 1597. (Graesse, Trésor VI. 216.)

vlast. slov v 7. kap. — denník býv. prvního kvardiána P. Bas. Scriby [† 1688], čímž asi míní tuto knihu.)

Obrazy: Dle Beckovského vyryl brzo po založení kaple Jan Smíšek v Praze pohled na kapli a obraz P. Marie s čes. a něm. nápisem: Domeček Lauretánský v hágku nedaleko zámku Červ. Augezdce v německý zemi nejprvnější vystaven byl leta 1623, také dosawad se mnohými zázraky stkví. — Rytinka s obrazem kláštera, sign. *A. Brandl fec.* z konce XVII. stol. Dle ní rytina v knize Weeg-Gefährt a Vůdce cesty, hrubší, bez sign., s chronogr. nápisem: FILIVS MEVS DILECTVS, pak rytina se sign. *Birckhardt fc.* a nesignovaná, hrubá rytina XVIII. stol. — V knížce Labeově a Tursellinově hrubé rytinky (bez sign.). — Rytinka sign. *Gregorius Baltzer fc.* Pragae s českoněm. nápisem. — Velká, pěkně provedená rytina, sign. Tr. G. B. inv. Saltzer Fr: fc. Pragae, s nápisy: Nigra per humilitatem. Formosa per charitatem. | Nigra ſum sed formosa. Cant. I. | gaVDIVM aCCeDIte | et LaetItIa sIMVL. | Pſa. 22. Is. 45. — Dvě litografie, sign. Prag, bei F. Hofmann a Prag, bey J. F. Marouschek. — V knize Vitákové neumělá ocelorytina.

Roku 1589 dal hrabě Jetřich Florián Žďárský ze Žďáru místo toto zorati a zalesniti borovicemi a duby; později obehnán lesík příkopem a zdí do čtverce. Roku 1619—22 byl Florián s chotí v Italii, kde shlédl v Loretě kapli P. Marie.*) Na poděkování za narození syna založil 12. června 1623 zde v háji (odtud Hájek, Waldl) kapličku, již dne 2. července 1625 vysvětil kard. arcib. A. Harrach. Brzo stala se kaple poutní, proto byla r. 1630 přestavěna a znovu 8. září vysvěcena. Od té doby četné dary šlechty i měšťanů utvořily brzo velký poklad kostelní.**) Syn Floriánův Adam Eusebius Žďárský uvedl sem r. 1659 čtyři mnichy Františkány z Jindř. Hradce (Dr. Donulus Palea s 3 bratry) a usídliv je zatím v dřevěné chaloupce vedle kaple, založil již r. 1663 pro ně klášterní budovu. Stavba trvala dlouho. Za živobytí A. Eusebiova do r. 1668 provedeno východní křídlo s věží a hodinami. Klášter nadán 20.000 zla-

*) Max Dvořák, Maria Loretto zu Prag (1883).

**) Seznam nedá se sestaviti úplný; podávám tedy aspoň přibližný obraz pokladu, pokud se dal zjistiti z literatury: kříž stříbrný (kard. Harrach 1628); stříbrný svícen, paramenta (hr. Martinicové 1671, 1673); korunka s korály a pláštík na Pannu Marii, velum, rytý obraz (Valdštýnové 1662 a j.); paramenta a kalich (K. Žďárská); 6 svícnů a 4 vásy stříbrné, 2 zlacené korunky s drahokamy, krucifix a sošky P. Marie a Salvátora na ebenových podstavcích, zlacený kalich (na noze vyryto umučení Páně), 8 misek, lampa a konvičky s podnosem, stříbrné, 6 ebenových stříbrným plechem obložených reliquiářů, antenpendium vyšívané zlatem, stříbrem a perlami (Flor. Žďárský). — Mimo to: Zlatá soška sv. Brunona, stříbrné lampy (1662, 1663, 1681, 1668 [2], 1689, 1712); stříbrný kříž s rubíny (1680), 2 kalichy, konvičky (1681) a koflík; stříbrné pamětní desky, zdobené drahokamy a rytými nápisy (2); obraz P. Marie v stříbrném rámu (1689, jiný 1671); zlaté prsteny s drahokamy (1672 [2], 1689); perla v zlaté ovrubě (1671), Loretánské stříbrné medaille (1661, 1672); růženec na zlatém drátě (1660). Mnoho bylo votivních předmětů: údy ze stříbra nebo vosku modelované (1630 prs, oči, nemluvně, 1660 srdce, 1669 oči, 1684 srdce atd.), votivní desky malované a popsané, svíce zlacené, s obrazy svatých a erby atd. Zásoba rouch a prádla byla také často dary rozmnožena: paramenta (1678, 1689 [2]); antependia (1680, 1681, 1689); pláštíky na sošku P. Marie (1662, 1671, 1680, 1689); vela na kalich (1628, 1668, 1671 [3]); prádlo oltářní (1672) atd.

tými (pro 8 kněží a 4 bratří) a na opravy a stavby ustanoveno 10.000 zl.*) Po smrti A. Eusebiově (7./4. 1670) pokračováno ve stavbě; r. 1673 dokončena východní část a založeny ostatní a zahrada, r. 1675 (18. května) dostavěna v ambitu hrobka, r. 1676 (6. března) postaven v ambitu oltář nákl. M. Val. z Martinic, r. 1681 dostavěn klášter**) úplně, střecha znovu pokryta a do oken dány mříže.

V následujících letech rozkvět poutí a četné dary poutníků umožňovaly stálé doplňování výzdoby a zařízení. Tak r. 1684 dokončena brána***), úprava ambitu a zahrady, zhotoven nábytek do kůru, zařízena knihovna a koupeno za 130 zl. 12 obrazů do refektáře; r. 1685 byly již 3 oltáře a postavena kazatelna; r. 1686 zasazeny 34 Mariánské obrazy do lunet ambitové klenby, zřízeny věžní hodiny o čtyřech cifernících nákl. 550 zl. a mramorové lavabo za 150 zl.; r. 1687 vymalován nákl. J. Winkelhabera od *Jana Jiřího Heintze* obraz oltářní sv. Antonína Pad. za 20 zl. a začato se stavěním železných mříží v chodbách; r. 1689 koupen druhý zvonek za 65·57 zl., vymalována a soškami od *Melch. Zellera* z Prahy ozdobena kaple; r. 1699 ohražen les a zahrada zdí (úplné ohražení až r. 1706); r. 1701 koupeny varhany do kůru za 530 zl. a dřevěný krucifix; r. 1705 postaven (31./7.) nákladem Ant. Kurkovského z Lukovan z Unhoště oltář v kapli sv. Antonína; roku 1712 pořízeno nové tabernakulum; v letech 1720—26 vystavěny kapličky křížové cesty až ke Strahovské bráně; r. 1722 posvěcena (12./12.) kaple sv. Kříže, hřbitov a dolní ambity; r. 1723 slavena okázale stoletá památka založení kaple†) a také císař Karel VI. kapli navštívil; r. 1725 ozdobena studna sv. Antonína obrazy z jeho života a pokryta (studny kopány v klášteře r. 1662 a 1684); r. 1726 postaven v můstku k bráně kříž; r. 1731 obdržel

Obr. 24. Hájek Typ kapličky poutní cesty z Prahy do Hájku.

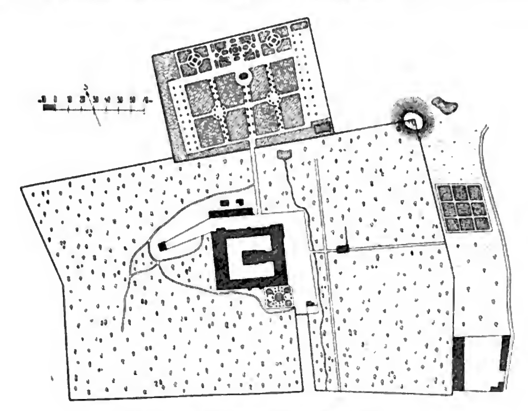
*) V nadační listině (1670) vzpomíná A. E. Žďárský hotového již modelu na celý klášter, který odevzdal provinciálovi a staviteli a ustanovuje dozorcem nad ukončením stavby hrab. Maxm. Val. z Martinic.

**) V. Fähnrich se domnívá (Pam. Arch. XX. 357), že vedl stavbu *František Lurago.*

***) H. Labe zachoval jména tu zaměstnaných zedníků: *Jak. Wendych, Jan Reychel a Dom. Muns.*

†) Popis nádherné slavnosti, pro svou dobu charakteristické, viz dle Pamětní knihy u Melichara l. c. 110 sl.

klášter od Jana z Talmberka 221 knihu. V ten čas již byly nutny zase opravy; ve východní části vyměněny stropy, spraveny hodiny atd. nákl. 2000 zl. Týž rok začato s malbou křížové cesty, jež dokončena a vysvěcena 30. srpna roku 1733. Roku 1733 daroval hrabě Kustoš 17 zl. na obraz Ježíše (na oltáři sv. Antonína Pad.) a postaven oltář P. Marie Pasovské nákl. velkovévodkyně toskánské; r. 1750 opravována střecha kaple i kláštera, zazděny částečně oblouky v ambitech a ponechány jen dvoje dvéře a od sakristie vystavěna do kaple chodba, čímž zakryt nápis na založení se vztahující. Roku 1752 dáno druhé lavabo do refektáře. Roku 1785 klášter dekretem dvorským zredukován, 14./1. r. 1789 zrušen

Obr. 25. Hájek. Disposice kláštera, zahrad a lesíku.

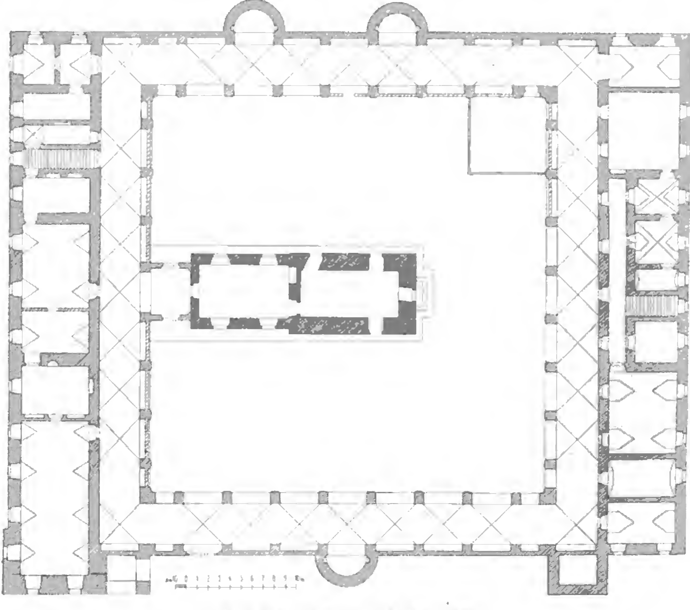
a poklad*) kaple Loretánské odvezen do Prahy. Klášter se měl státi nemocnicí, ale brzo bylo zase vše odvoláno a poklad částečně vrácen. Roku 1797 darovala arciv. Marie Terezie velum na ciborium. Ještě v 1. polovici XIX. století měly pouti význam a klášter udržován stále v lesku.**) Větší oprava celé budovy i zařízení byla provedena naposled v letech 1901—3.

Od Prahy podél staré silnice Karlovarské (nynější se uchyluje místy) rozestaveno asi ve vzdálenosti 600—1100 *m* od sebe do Hájku 20 KA-

*) Byla to zlatá koruna, na ní kříž s 18 diamanty, tři zlaté prsteny, tři stříbrné kalichy, stříbrný pacifikál (darov. r. 1628 kard. A. V. z Harrachu), dva stříbrné reliquiáře, 6 stříbrných svícnů a dva nástěnné, dvě lampy, dva andělé a dva obrazy (sv. Frant. a sv. Magdaleny), stříbrné a stříbrem vyšívané roucho.

**) J. Schiffner (1805) líčí, že byly v háji kolem kláštera jeskyně ve skále vytesané, sochy svatých porůznu rozestavené a zvláštní velká zahrada květinová.

PLIČEK. Byly vystavěny v letech 1720—1726 od šlechticů a měšťanů.*) Jsou většinou velice sešlé, neboť císař Josef II. jim odňal nadace po 20 zl. na udržování. Do okresu Kladenského jich patří jen osm. (Obr. 24.) Jsou to hranolovité hmotné vyzdívky, v předu pilastry a ořímsovaným trojbokým štítem zdobené, na vrcholu mají kříž a po stranách kamenné podstavce s kulemi. Ve výklenku byly na omítce malovány střídavě výjevy ze

Obr. 26. Hájek. Klášter s kaplí P. Marie. Půdorys

života P. Marie a sv. Františka, znak zakladatelův, příslušné věnování a citát z Písma. Při opravě pěti posledních kaplí již z toho nic neobnoveno. Nové obrazy na plechu maloval *J. Scheiwl* z Prahy.

KLÁŠTER stojí uprostřed lesíka, obehnaného vysokou zdí bez opěráků, skoro přesně ve směru od západu k východu. Na jižním konci

*) Viz E. Batěk, Břevnov (1898), 37; B. J. Holub, Odkryté poklady (1893), 33; Vitásek, Hájecké okolí 28; Melichar l. c. 115. Náklad na každou byl celkem 200 zl. Čís. 15 již úplně zbořeno.

přiléhá zahrádka; větší štěpnice položena na severu mimo les a vede do ní zděná brána se štítem, na níž ve výklencích stojí neumělé sošky Jana Nep. a světců řeholníků. Uprostřed štěpnice altán zděný s volným schodištěm, krytý taškovým stanem; přízemí otevřeno na obě strany. Kolem kláštera samého nádvorní zeď prolomena řadou polokruhových otvorů. Ke klášteru vchází se na již. straně od silnice branou, posunutou na konec úzkého předdvoří. Brána jest trojdílná: ve vyšším středu, pilastry po stranách a segmentovým štítem svrchu omezeném, vede široký vjezd, po stranách vchody pro pěší (levý zazděn), pravoúhlé.

Obr. 27. Hájek. Průčelí kláštera.

Nad středem výklenek s novějším obrazem P. Marie, po stranách na nástavcích štítu stojí pískovcové sochy sv. Františka a Antonína, na prohnutých křídlech pinie. (Obr. 25.)

Klášterní budova tvořena čtyřmi křídly — severní a jižní obsahuje ochoz, z něhož vystupují absidovité výklenky kaplí, východní a západní hlubší, s obytnými místnostmi —, kolem čtverečného dvora (strana 35·70 *m* dl.) skupenými, o jednom patře, krytými taškovou valbou; nad středem křídla východ. osmiboká dřevěná vížka s dvěma lucernami a bání, plechem krytá. Uprostřed dvora stojí, spojena později vystavěným křídlem s ochozem, Loretánská kaple, obdélná, s třemi vchody a pravoúhlými okny, krytá valbou. (Obr. 26.) Stěny všude hladké, pravoúhlá okna

s chambranami. Na konci průčelního křídla portál, orámovaný pískovcem, jehož nadpražní římsu, překlenutou ještě segmentovou druhou, protíná dvojznak Žďárských a Martiniců v plastické kartuši pod korunou, vybíhající nahoře v masku; po stranách draperie, dole andílčí hlava. (Obr. 27.) Nádvorní strany děleny pilastry s římsovitou hlavicí. V přízemí otvírá se mezi nimi hladce křížem sklenutý ochoz, 3·70 *m* šir., po každé straně sedmi širokými segmenty (na vých. jeden zabrán přílehlou sakristií), sklenutými na hraňolové pilíře, v náběhu s páskem. Některé oblouky jsou nyní zazděny do polovice a zaskleny. V patře všude úzká okna pravoúhlá. Do ochozu vedou dvéře a okna, lemované chambranami. V koutech zbývají užší pole klenební; v nich pravoúhlé prolomy a výše výklenky s novými sochami českých patronů. Místnosti v přízemí i v patře vesměs valeně sklenuty. V nádvoří v jihozáp. koutě hrobka *) mnichů, ohrazená novou mříží; k Loretě přiléhá z venku pískovcová mensa z r. 1676, povýšená na třech stupních. (Obr. 28. a 29.)

V ochozu kaple:

1. Na jihu absidovitý výklenek, nahoře polokruhový. Dvéře čtyřkřídlé mají po stranách vřetenové sloupky a v nástavci řezbu prolamovaných akanthů. Ve výklenku oltář rozevřený široce v půdorysu; v koutech stojí dva páry sloupků, nesoucí kládí, uprostřed pěkný obraz sv. Františka (připisovaný tradicí *P. Brandlovi*) v bohatém akanthovém rámu, v nástavci oko boží a sošky andělů v paprscích. Architektura pokryta řezbou ovoce a akanthů; v bocích dva oválné obrazy sv. Bonaventury a Ludvíka. Poč. XVIII. stol.

2. Na téže straně (zabrána zabedněním ochozu v kapli sv. Kříže) výklenek kaple sv. Antonína. Architektura mramorová z r. 1705. Obraz na plátně, v rocaillovém rámci, maloval r. 1687 *J. Jiří Heintz.* Dvéře jednoduché, s hladkými polosloupy, nástavec starší, ze XVII. stol.

3. Kaple sv. Kříže, obdélná, valeně klenutá, v jihozápadním koutě. Mříž ji uzavírající novější. Oltář tvoří sousoší Kalvarie z pol. XVIII. stol., se sochami nevelké ceny.

4. Na severní straně velký výklenek s novými dveřmi. Oltář skříňovitý s římsovím, sochami andělů, nasazenými řezbami a znakem velkovév. toskánské, z r. 1733. Ve skříni obraz P. Marie Pasovské s nasazenými kovovými korunkami, v rámu s ornamentem páskovým, po stranách sochy sv. Ludmily a Vojtěcha.

Mimo kaple stojí v ochozu na jihu nový oltář Jana Nepom. a oltář sv. Anny, s novým obrazem od *E. Dítěte*, v barokním krásném

*) Zde teprve od r. 1864; v letech 1631—1864, kdy zemřelo celkem 114 bratří (dosud na půdě dřevěná deska papírem polepená, s nápisem: NOMINA PATRUM S. FRATRUM IN HOC SACRO LAURETANO LOCO DEFUNCTORUM a seznamem) pochovávalo se v ochozu před oltářem P. Marie Pasovské na severu; hrobka byla upravena r. 1675 a kámen na ní byl r. 1733 vyměněn. Nyní již tu není.

rámu z poč. XVIII. stol., z akanthových rozvilin; po stranách barokní reliquiáře s páskovými řezbami, v nástavci v oválném věnci srdce v paprscích. Na severu v zasklené rakvi z r. 1773 (dříve v kapli sv. Kříže) ostatky sv. Justina; šaty pošité filigránem a bůstkami, na koruně

Obr. 28. Hájek. Pohled do nádvoří klášterního od západu.

sklíčka. Mříž kolem rakve nová. Vedle rakve novější oltářík sv. Didaka.

Na jihu a severu umístěn různý počet trojdílných zpovědnic a kazatelny; všechny stejné, dřevěné, s ostrohranným kládím, zdobené lištnami vroubkovanými a řezbou ovoce a mušlí. Konec XVII. stol.

Na západě sedm podstavců se sousoším i výjevů umučení Páně; sochy bez ceny v poloviční skut. velikosti. Konec XVIII. nebo 1. pol. XIX. stol. Na jihu (při kapli sv. Kříže) pět nových sošek světců na konsolách.

Vedle rakve sv. Justina stojí ze železa kovaný korunní s v í c e n, barokní. U hlav. vchodu na východě k r o p e n k a z červ. mramoru, s maskou.

V lunettách klenby v ochozu a nad vchodem ke kruchtě v 1. patře visí 28 o b r a z ů, na plátně malovaných. Středem jest vždy obraz nebo socha P. Marie, po stranách vyobrazeno poutní místo nebo výjev k legendě se vztahující.*) Byly opraveny r. 1890 *Jos. Scheiwlem.* Od východu postupem jdou: 1. Madonna Křtínská. 2. Ravenská. 3. Carnoetská ve

Obr. 29. Hájek. Pohled do klášterního nádvoří od severu.

Francii. 4. de villa Vitiosa ve Španělích. 5. Brněnská. 6. Vartská v Kladsku. 7. de Sacro Cruore, Chlumská, Družecká. 8. Hejnická, Kájovská, Kladrubská. 9. Nezamyslická, Svatojakubská, Sečská. 10. Špýrská. 11. Svatoštěpánská, Klatovská, Vambeřická. 12. Nicovská, Vyšehradská, Novopacká. 13. Březnická, Bechyňská, Doxanská. 14. Einsiedlská. 15. Čenstochovská. 16. Cellská. 17. Svatohorská. 18. Staroboleslavská. 19. Na sv. Kopečku (Olomúcká.) 20. de Candelaria v Argentině. 21. de S. Fonte ve Španělích. 22. z Aniche ve Francii. 23. z Caestre v Belgii.

*) Viz Aug. Sartorius, Marianischer Atlas (Prag. J. G. Behr. 1717.) jako pomúcku.

24. ze S. Scala na Sicilii. [25. de Pace v Benátkách. 26. Římská z Paderbornu. 27. z Czerska na Litvě. 28. Kutnohorská, Zbraslavská. Pod obrazy obšírné nápisy s krátkou historií poutního místa, někde též znaky nakladatelů obrazů.

U vchodu bezcenné plátno: Ukřižovaný, z konce XVIII. nebo poč. XIX. stol. Křížová cesta nová.

LORETÁNSKÁ KAPLE jest uvnitř 9 *m* dlouhá a 4·20 *m* široká, překlenutá valeně a nuzně osvětlená pravoúhlým oknem, šikou položeným na západě, a velkým segmentovým světlíkem na kůr vedoucím. Dle vzoru kaplí toho druhu má místy cihlové zdivo obnažené, částečně ohoz malbami pokrytý; někde zazděné kusy dřevěných trámů. Vchody ze sakristie a tři po stranách. Přilehlá sakristie má valeně sklenutý strop, podobně kůr nad ní zřízený.

Kaple přepažena ve třetině délky dřevěnou stěnou s dvěma vchody po stranách s novými dveřmi, zamřížovaným oknem ve středu a prostou římsou svrchu. Ve vlysu nápis: ŽDIARSKI A DV̂M GENTEM, TV PIA VIRGO, REGE. Na římse řezané sousoší Zvěstování P. Marie. Za stěnou ve výklenku vyloženém zlaceným plechem s ozdobou stříbrných pásků a obláčků stojí na velké konsole z akanthových listů soška černé P. Marie, ze dřeva řezaná, z 1. pol. XVIII. století; na hlavě její a Ježíška korunky ze stříbřeného plechu a s falešnými drahokamy, na plášti vyřezány rocaillové ozdoby. Sošky andělů po stranách mladší. Před stěnou oltář z r. 1712 se zděnou tumbou a dřevěným tabernaklem, obloženými pozlaceným a postříbřeným plechem. Na tumbě antependium v předu i po stranách, v plechovém, profilovaném rámci, dělené na pět větších a pět menších polí. Ve středním poli vytepán monogram MARIA, v postranních hlavy andílčí a hrozny mezi ornamentem z pásků, tulipánů a akanthů, v horních polích hrozny a akanthy. Na spodu malá kartuš. Tabernakl v půdorysu prohnutý, na nárožích s vřetenovitými sloupky, nesoucími segmentem prohnuté římsoví. Vše obloženo plechem a tepáno. Motivy páskové, akanthové a ovocné střídají se s hlavami andílčími; vysoko plastické jest zejména ovoce na vrcholu tabernaklu. Na dvířkách nahoře hlavy andílčí mezi pásky, ve střapce končícími, dole klasy a růže, uprostřed nasazeny prosekávané kartuše s korunou a v nich rytý monogram MARIA a IHS s emblemy srdce a hřebů. Na postranních bocích nasazeny podobné kartuše se znaky Martinickým (kolem vyryto: ECSRIC DSNCDM) a Žďárských (kolem: FISR ICDS). Po stranách tabernaklu reliquiářové truhlice, podobně tepaným plechem obložené; dva podobné reliquiáře stojí nad postranními vchody a stejně upravené rámečky mají i tři kanonické tabulky. Výborná práce, bez signatury. Před oltářem visí jedna větší a vzadu menší dvě empirové lampy postříbřené, na mense šest velkých a šest menších cínových svícnů z poč. XVIII. stol., s dekorem rostlinným a hlav andělů.

V dlažbě před oltářem náhrobek z červeného mramoru, kosočtverečný, s nápisem, mosazí vyloženým: SEPVL | TVRA ♡ DIS FRAN. EVSEBII | COMITIS | A SORA | 7 APR : (= 1670).

V kůru varhany z r. 1701 s řezbou akanthů a ovocných festonů, chorové lavice dubové, z r. 1684, s prostým nadhlavím, lištnami a římsovím zdobeným a kropenka z pískovce.

V sakristii a depositáři (zde dubová skříň s řezbami akanthů na výplních a rytým kováním) uloženo:

Kalichy: 1. Kuppa hladká, na kulovitém nodu vyryty akanthy, na noze vytepány tři oválné reliefy: Ježíš s beránkem, Ježíš žehnající, sv. František mezi akanthovými rozvilinami. Na spodu nohy vyryto: ∼ GIRZIK · LA BANIKA · a ALZBIETA MANZELE 1690; na kuppě dvě nezřetelné značky.

2. Noha nová, na kuppě tepané hlavičky andílčí v kartuších mezi festony z růží, anthemion kroužkové. Poč. XVIII. stol. Značky: [AT], druhá nezřetelná.

3. Noha nová, z r. 1810, kuppa s tepaným pláštíkem: mezi pásky, ovocem a květinami v kartuších reliefy sv. Josefa, Loretánské P. Marie a Zvěstování P. Marie. Anthemion zoubkované. Poč. XVIII. stol.

Ciborium zlacené, hladké, novější, na 500 hostií.

Rokokový reliquiář, paprskový, mosazný a zlacený, druhý mladší. Empirový pacifikál, prostý.

Tepané oválné štíty dekorativní z postříbřeného a pozlaceného plechu, pokryté akanthy a tulipány; ve středu ve vavřínovém věnci reliefy: Krista bičovaného a Sedmibolestné P. Marie (v sakristii) a holubice (na římse stěny v kapli).

Několik cínových svícnů různé velikosti, z různých období XVIII. stol.

Rokokové, ze dřeva řezané pontifikální křeslo.

V klášteře jest vedle kuchyně a 17 cel*) velký refektář, 14 *m* dlouhý a 6·20 *m* šir., valeně sklenutý. Kolem stěn dřevěné opažení s rocaillovými řezbami a s bezcennými obrázky svatých ve výplních. Na stěně barokní krucifix, mušlovitá kropenka z šedého mramoru a lavabo z červeného mramoru o dvou oválových misách nad sebou; spodní mísa na volutové konsole, nad druhou mušlovitá koncha ze štuku. Na horní mise vyryto: A : H : L : 1752 DIE 5 .. Me :

V knihovně pěkný barokní stůl oválný a skříně nástěnné, pilastry dělené, s řezanou římsou z r. 1684; v oknech deštění. (Celkem přes 3000 sv. (nejvíce theol. obsahu) a 3 rukopisy. Katalog z r. 1857, nedokonalý.)

---

*) Poslední lékárník v Hájku zemřel r. 1806 a celé staré zařízení prodáno později do Unhoště, kdež z něho již nezbylo ničeho.

Na chodbě v patře visí velký o b r a z na plátně: Hrabě Fr. Žďárský v řeholním šatě leží mrtev v rakvi, kolem svíce v cínových svícnech, v nohách P. Maria Hájecká, v hlavách krucifix. Nahoře znaky Martiniců a Žďárských a nápis:

PATRE
ILVVSTRISSIMO DOMINO DOMINO FLORIANO
DIETERICO S · R · I · COMITE DE SOHRA, DOMINO
IN RVBRO AVGEZD, KLADNA, WITSCHITZ ET
GÖTERSDORF · SAC^{ae} : CÆS^{ae} : REG^{ae} : M^{tis} : CONSILIARIO
GAMERARIO, ET MAIORIS PROVINCIALIS IVDICŸ
ASSESSORE, SAC^{ae}. DOMVS LAVRETANÆ IN
HAIECK FUNDATORE..

MATRE
ILLVSTRISSIMA DOMINA, DOMINA ELISABETHA
CORONA COMITISSA DE SOHRA, NATA COMI
TISSA DE MARTINITZ, FILIA IAROSLAI S · R · I ·
COMITIS DE MARTINITZ, SVPREMI BVRGRAVII
OLIM A REBELLIBVS HÆRETICIS È FENESTRA
REGIÆ CANCELLARIÆ DEIECTI

ILLVSTRISSIMVS DOMINVS, DOMINVS FRANCISCVS ADAMVS EVSEBIVS S · R · I ·
COMES DE SOHRA DOMINVS IN RUBRO AVGEZD, KLADNA, WITSCHITZ ET
GOTTERSDORF SAC^{ae} : CÆS^{ae} : REG^{ae} : M^{tis} : CONSILIARIVS, CAMERATICI ET FEVDALIS
IVDICŸ ASSESSOR, AC DISTRICTVS SLANENSIS CAPITANEVS, MONASTERŸ HAIECENSIS P : P : MINOROVM S · FRANCISCI STRICTIORIS OBSERVANTIÆ FVNDATOR
OBDORMIVIT IN DOMINO, VII. APRILIS ANNO MDCLXX.

P e č e t i d l a klášterní:

1. Železné, držadlo hranolové, hladké. Oválové, osy 0·05 × 0·045 *m*. Dole znak Žďárských s opisem: F : Æ : S · R · I · C · D · SORA (Fr. Ad. Eusebius Sacri Romani Imperii Comes de Sora), po stranách hájek a v něm modlící se muž, nahoře andělé nesou Loretánskou kapli s P. Marií, po stranách sv. František Seraf. a Antonín Pad. Opis: SIGILLUM MONASTERII S · DOM US LAURETANÆ HAGECENSIS. Konec XVII. stol.

2. Menší, železné, oválné, osy 0·037—0·032 *m*, se stejným opisem. XVII. stol.

3. (Dle otisku v topogr. sb. rkp. v archivu Musea král. čes., z r. 1834.) Oválné, nejmenší; ve středu je kaple s P. Marií a andělé. Opis: S · C ·

HAIEC · B · VIRG · LAV · F · F · MIN · REF · 1672 + (Sigillum Conventus Hajecensis Beatissimae Virginis Lauretanae Fratrum Minorum Reformatorum.)

Ve vížce: 1. Cymbál 0·34 *m* vysoký a 0·62 *m* v průměru. Na hladkém plášti nápis: F : M : S : F : ANNO 1686 (*Frider. Michal Schönfeldt* fudit).

Zvonky: 2. Vys. 0·43 *m*, pr. 0·455 *m*. Ucha hladká, u koruny hrubý ornament, na plášti relief P. Marie a letop. 1809.

3. Vysoký 0·33 *m*, průměr 0·37 *m*. Na plášti po stranách reliefu sv. Václava letopočet 1832.

Na klášterním dvoře stojí socha Početí P. Marie na sloupu s vrtulovým dříkem a korinthisující hlavicí, s dvojitým podstavcem, kolem něhož balustrové zábradlí; na něm do nejspodnějšího břevna vyryto: 1703. (Obr. 28.)

Hořelice.

Schaller I. 118; Sommer XIII. 234; Sedláček VIII. 285; Heber l. c. VII. 111; Čechy XI. 230; Škorpil, Okres 91.; Melichar, Okres 146. Sb. topogr. rkp. v archivu Musea král. čes. Heslo: Tachlovice. (Pamětní kniha na faře od r. 1697. Matriky od r. 1695.)

Zde nalezeny vícekráte nádoby, z nichž dostalo zemské museum jednu od p. Frosta, druhou od p. Drvoty. R. 1883 byly tu při hlubokém orání na rolích císařské rodiny vyorány kameny na roztírání obilí, brousek, koule provrtaná a dva kusy otloukaného křemene a zlomky nádob ozdobených črtami, bílou hmotou vyplněnými (nejspíše se tu jedná o „kulturu severní"). Při stavbě dráhy nalezen hrob s kostrou, při které byl těneský železný meč, oštěp a kroužek. Nález uložen v zemském museu (Jihočeská mohyla?). — (Pam. VI. 236; Šnajdr, Místop. 62; Píč, Starož. díl I. 1. sv. 206 a díl II. 1. sv. 164, tab. I.).

KOSTEL SV. JANA KŘTITELE (farní) byl již r. 1352 farní; v letech 1618—1696 byl filiální k Železné, r. 1696 fara obnovena. Pokud sáhají zápisy, byl kostel přestavěn r. 1605 (r. 1606 obnovena archa), ale spustošen Sasy a opraven až r. 1697 Janem Jos. Karvinským. R. 1746 budova stará zbořena a nová vystavěna nákladem Anny Marie, velkovévodkyně toskánské; vysvěcení bylo 3. září r. 1747. V literatuře se objevující zpráva, že návrh na kostel jest od *Kiliána Ignácе Dienzenhofera*, že však nebylo dle něho vše provedeno, není ani prameny ani památkou samou podepřena. R. 1872 a 1907 kostel důkladně opraven.

Kostel je jednolodní barokní stavba s věží v západním průčelí, krytá sedlovou mansardou prejzovou s vikýři. (Obr. 30.) Stěny kostelní členěny soklem a lisenami, okna plochým segmentem sklenutá mají štukové chambrany. Hlavní římsa profilovaná, nad kulatými okny v bocích lodi vypjatá. Západní průčeli má v přízemí portál do věže vedoucí, s pravoúhlým rámem pískovcovým, po stranách pilastry s čabrakovitou hlavicí,

nad ním polokruhem vypjatou římsu a výše okno na kruchtu, v jehož vrcholu kartuš s korunou a toskánským znakem a ještě výše trojúhelný štít, prejzy krytý, s profilovanou římsou. Věž vystupuje teprve nad okapní římsou z budovy; jest ozdobena pilastry a pokryta prejzovou kopulí s plechovou lucernou a bání. Přechod k západnímu průčelí tvoří vyzděná volutová křídla po stranách. Polopatro pod kordonovou římsou prolomeno tříkruhovým oknem, v patře široká okna s polokruhovým obloukem, na němž se mírně zalomuje okapní římsa.

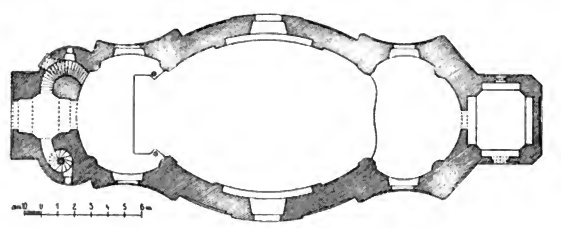
Obr. 30. Hořelice. Kostel sv. Jana Křt. Pohled od jihu.

Neobyčejně zajímavý jest půdorys (obr. 31.) stavby: k oválné lodi (osy 9·10 *m* a 14·50 *m*) přiléhá skoro kruhové (průměr 7·20 *m*), zvenčí, v bocích konvexní a k východu trojbokým závěrem ukončené kněžiště s čtvercovou sakristií a stejně tvořený prostor kruchty s věží na čtvercovém základě (strana 5·25 *m* dl.), jejíž kouty k lodi, schodišti vyplněné, omezeny čtvrtkruhem. Prostor osvětlen v kněžišti párem oken v bocích, podobně v lodi a v podkruchtí, a v lodi dřevěným plochým stropem kryt, v kněžišti a kruchtě plackami sklenut. Celý strop pokryt páskovým dekorem, tvořícím zrcadla a výplně. Na stěnách vystupují pilastry s kládím,

s pseudojonskou hlavicí a festony, ve vlysu pásková ozdoba. V kněžišti nad oltářem štuková kartuš pod korunou se znakem toskánským. Kruchta ustupuje ve středu v pravém úhlu, postranní křídla nesou sloupy pískovcové, s volutovou hlavicí. Nad kruchtou v zrcadle štukový rámec s hebrejským nápisem Jahve na paprscích. Sakristie má vchod z jihu a okno ze severu a jest sklenuta plackou s oválním zrcadlem a páskovou ozdobou. Přízemí věže, sklenuté valeně, jest otevřeno do podkruchtí a do obou schodišť; původní železná mříž z r. 1752 nahrazena dveřmi.

Hlavní oltář má architekturu nověji sestavenou s použitím starších soch sv. Cyrilla a Methoděje, andělů a některých ornamentů. Obraz od *J. V. Hellicha* signovaný kahanem a letopočtem 1856. Po stranách reliquiáře v akanthových rámech. (Obr. 32.)

Čtyři postranní oltáře v rozích lodi, stejných nástěnných architektur z polovice XVIII. století. Na prvním (pravý) obraz sv. rodiny; po stranách sochy sv. Václava a Lidmily, v nástavci obraz sv. Judy.

Obr. 31. Hořelice. Kostel sv. Jana Křtitele. Půdorys.

V tumbě vosková socha, darovaná od velkovév. Anny Marie toskánské, s ostatky Pia I., kdysi prý na hlav. oltáři postavená. Na druhém (levý) obraz Jana Nep. — svržení do řeky —, po stranách sochy sv. Víta a Zikmunda, v nástavci obraz sv. Michala. Na třetím obraz sv. Barbory, po stranách sochy sv. Vojtěcha a Prokopa, v nástavci obraz sv. Rosalie. Na predelle obrázek sv. Josefa. Na čtvrtém obraz sv. Františka Xav., po stranách sochy sv. Ivana a Norberta, v nástavci obraz sv. Maří Magdaleny. Na mense ve skříni soška Madonny z poč. XVIII. stol.

Kazatelna z pol. XVIII. stol. Na okrouhlém řečništi sošky čtyř otců, na baldachýnu emblemy sv. evangelistů a anděl s deskami.

Varhany jsou ozdobeny páskovou řezbou a ostrohranným římsovím.

Křtitelnice*) dřevěná, 0·79 *m* vys., kalichovitá; na okrouhlé noze akanthy, na nodu píšťaly a akanthy, na míse také píšťaly. Víko kruhové. Uvnitř cínový kotlík, na jeho víčku upevněny dva kruhy, relief

*) Stará původní křtitelnice pískovcová, šestiboká, leží na farním dvoře.

Obr. 32. Hořelice. Kostel sv. Jana Křtitele. Hlavní oltář.

krucifixu, znak Karvínských s opisem I G K D K (Joh. Georg Karwinsky de Karwin) a nápis: A M · D · G · ac INNOCENT SALVI | pro Eccl. Horzel : GollAT^{ae} : et ERRECT^{ae} : | IOAN : GEOR^{G} : KARWINSKŸ DE | KARWIN D^{o} · IN Horzelicz | A : 1672.

V sakristii dubové skříně s původním kováním a páskovou intarsií.

Obraz sv. Antonína barokní, podobný obrazu sv. Josefa na třetím postr. oltáři, visí v lodi. Nad varhanami zavěšen zcela ztemnělý obraz sv. Michala, snad kdysi oltářní.

Celý parament bílé barvy; na hedvábí bílém vyšité pestrobarvé květy, litá, rocaillová agraffa. Pol. XVIII. století.

Obr. 33. Hořelice. Kostel sv. Jana Křtitele. Kalich čís. 1. a ciborium.

Monstrance 0·68 *m* vys., zlacená. Noha oválná, s reliefy klasů a hroznů a akanthů, svršek (snad starší o něco) s reliefy sv. Petra a Pavla, P. Marie a sv. Trojice, na paprscích kartušový rámeček. Na noze značky: WR $\frac{B}{F}$ $\frac{18}{10}$

Kalichy: 1. Vys. 0·22 *m*. Noha kruhová, s třemi tepanými poprsími andělů se křídly vztyčenými a třemi skupinami ovoce a květin. Na nodu tři andílčí hlavy. Pláštík kuppy prolamovaný, s třemi hlavami

andílků mezi akanthy. Na noze značka Nov. Města Pražského a A D 16 75 (Obr. 33.)

2. Šestilaločná noha zcela hladká; na ní značky: A K a malostranská s letop. nezřetelným: 172(?). Kuppa nová.

Ciborium (obr. 33.) 0·23 *m* vys. Noha čtyřlaločná, s tepaným dekorem ovocným, nodus s páskovím, pláštík kuppy pokryt mřížkovím a reliefy v kartuších, víčko v podobě koruny. Pol. XVIII. stol.

Reliquiář 0·255 *m* vys. Noha s ornamentem páskovým kolem čtyř prázdných kartuší, rámeček kartušový s korunou, s pěti hvězdami. Poč. XVIII. stol.

Pacifikál rocaillový, z 2. pol. XVIII. stol.

Na kruchtě pár měděných kotlů z XVIII. stol.

Svícny: Bronzový, renaissanční (s trnem) 0·50 *m* vys. Na noze tři profily, stvol kroužený s třemi prsténci. Barokní cínové na oltářích: osm a dva, s dekorem akanthů a nápisem: ECCL · HORSCHE z 2. pol. XVIII. stol.; čtyři a šest, z konce XVIII. stol.; dva malé z poč. XVIII. stol.

Dvéře západního vchodu jsou pobité plechem a překříženými pásy, v jichž výplních prolamované rosetty.

Zvony: 1. a 3. Slit r. 1860 *K. Bellmannem* v Praze.

2. Vys. 0·54 *m*, v pr. 0·555 *m*. Ucha hladká, u koruny řada rosett a visutých akanthů, mezi tím: ☛ FRANCISCVS ANTONIVS FRANK ME FVDIT PRAGÆ · 1777. Na plášti relief P. Marie a sv. Vojtěcha (?) Na věnci pás stojatých akanthů.

Náhrobky ve zdi lodi: 1. Červený mramor, 0·75 × 0·47 *m*, s nápisem:

STUDIOSO
ADOLESCENTI
FRANCISCO HOFERN
NATO DIE 1 JAN
1750
HOC MONUMENTUM
LUCTUS
PARENTES POSUERE ·
DIE 24 : SEPTEM :
1764.

2. Červený mramor, 1·84 × 0·97 *m*. Dole znak v čtyřlaločném štítku, otřelý, nad ním:

MARIA THERESIA
VIDUA DE BOURGVIG-
NON NATA BACHIN
DE BAVEMBERG OBIIT
DIE 4TA OCTOBRIS
ANNO 1767 ÆTATIS
SVÆ 72 ANNORUM ET
SEPTEM MENSIUM.

Na faře: Missale Pragense. Přetisk prvotisku z r. 1479. Norimberk. Jiří Stüchs. 1508— fol. (Viz I. G. T. Graesse, Trésor IV., 548.) Do tisku přimalovány initiály na ornamentálním pozadí a někde okrajové výzdoby z rozvilin, v nichž umístěna jsou zvířata: ptáci, jelen, medvěd na dudy hrající atd. a lesní muž. Vazba z bílé kůže s tlačeným ornamentem, v rozích a na středu ryté, kosočtverečné puklice z bronzu XVI. stol. 2. polovice.

Relief P. Marie ze dřeva řezaný, v oválném výklenku s římsou a postranními pilastry, dříve na oltáři. Pol. XVIII. stol.

Kopie Zbraslavské Madonny na plátně. XVII. století.

Knihovna (knihy z jesuitských klášterů) odvezena letos do pražské knihovny kapitolní.

Obr. 34. Hořelice. Zámek. Pohled na zahradní průčelí.

ZÁMEK vystavěn na místě bývalé tvrze na samém konci XVII. stol. od Jiř. Adama Karvínského a choti.*) Sdílel ve všem osudy panství Tachlovského.

Obdélná; jednopatrová budova, přilehlá jedním čelem k hospodářským stavením, krytá mansardou s prostými komíny a čtyřmi oválnými vikýři. Façáda nádvorní upravena po způsobu 70tých let XIX. stol. Façáda do zahrady obrácená, s tříosým risalitem, málo vpřed vystouplým a čtyřosými křídly, je hladká; v přízemí v risalitu lze pozorovati zazděné oblouky loggie (nad jedním oknem vyryto: 1795, snad rok zazdění), v patře čtyřboká okna, mezi nimiž sbíhají hladké pilastry. Kordon páskový. Nad risalitem trojboký štít s prázdným štítem štukovým s ornamentální rostlinnou dekorací. (Obr. 34.)

*) Dle současných popisů byla to budova kamenná, s dvorem, kaplí sv. Kříže a stříhanou zahradou, do níž byla obrácena otevřená loggie o dvou, mosaikou a štukem zdobených místnostech.

Přízemí a dvojí schodiště sklenuta prostě křížem bez žeber, v patře všude ploché stropy. V několika místnostech zachovala se štuková výzdoba na stropech i stěnách. Z loggie zbyla jedna z místností, pod jejíž omítkou objevují se stopy štuk: na klenbě podél žeber vysoko plastické pletence vavřínové, v polích klenebních akanthy, postavy andílků a dva medaillony s reliefy antických zřícenin; stěny pokryty reliefy architektur, na vnitřní špaletě oblouku do zahrady akanthové rámce kolem drobných architektur a u nadhlaví prázdná kartuš; nad zazděným vchodem nástavec s akanthoným věncem a ve vrcholu s mušlí (v něm asi býval znak).

Bývalá kaple sv. Kříže v patře, skoro čtvercová, nemá již oltáře. Proti oknu zazděn polokruhový oblouk do vedlejšího pokoje (oratoře); jest orámován akanthy, dole mušle, nad ním dva andělé nesou v kartuších akanthových znaky: Karvínských a (snad) A. Kat. z Ecqueratu. Na stropě zrcadlo s úseky profilovaného rámu, kolem těžké, plastické révoví a andělé, v zrcadle malované oko Boží. Pod voûtou římsa. Na stěnách výplně s akanthovým dekorem, ve špaletách mezi podobnými obrázky (úplně přemalované) sv. Petra, Marie Magdaleny a Davida, nad vchodem akanthový věnec s obrazem sv. Jana Křtitele. Výklenek oltářní pokryt draperií ze štuku, červeně malovanou, nesenou po stranách andílky a ve vrcholu sdrhnutou v uzel se střapci a na baldachýn upravenou.

Obr. 35. Hořelice. Sloup z r. 1603.

Mimo to čtyři stropy v různých místnostech se štukovou výzdobou:

1. Pod voûtou římsa, na stropě ornament z akanthů, v rámci z páskoví vysoko nanášené reliefy andílků; v rozích čtyři věnce z palmových větví a v nich: Amor a Psyché, Herakles, Sysifos a Tantalos (?)

2. Ostře oblamovaný rámec ve středu stropního zrcadla; kolem andělé nesou květinové guirlandy, ve cviklech akanthy, v cípech zrcadla mužské a ženské poprsí a ve věncích allegorie čtyř ročních počasí.

3. Skoro čtvercová plocha pokryta akanthy, kolem guirlandy květinové, mezi tím páv, labuť, plameňák a papoušek; v koutech postavy čtyř satyrů.

4. Ostrohranný rámec ve středu, kolem akanthy, ve voûtě visící listové guirlandy.

V jednom pokoji olejový obraz Karlštejna před opravou od *A. Friebla* (cca 1860).

Na vchodu do zahrady kované železné dvéře mřížové, z 2. polovice XVIII. století.

Na silnici k Dušníkům stojí BOŽÍ MUKA z červeného mramoru tesaná, asi 3 *m* vysoká. Na ořímsovaném hranolu se soklem stojí dřík, svrchu zaoblená na rozích krychle s železným křížkem. Na podstavci: RES · S · T · C · C · na krychli vytesány kříže a nápis: 1603 KMI, na křížku letopočet 1639 J·E·. Prý pohřebiště morem zemřelých roku 1599. (Obr. 35.)

POŠTA nyní zájezdní hostinec, na křižovatce říšské silnice. Stála již r. 1699; kolem r. 1715 se přestěhovala pošta do Dušník. (Viz Dr. Jan Pohl, Pošt. trať Praha-Plzeň-Kleneč [1906] str. 9—15.)

Hostivice.

Schaller I. 120; Sommer XIII. 233; Heber l. c. VII.; Sedláček VIII. 289; Čechy XI. 232; Škorpil, Okres 91; Melichar, Okres 47, 183; Holub, Odkryté poklady, 104. Rkp. sbírka topogr. v archivu Musea král. čes. Heslo: Tachlovice. (Pamětní knihy na faře Tachlovické od r. 1737 a Hostivické od r. 1734, 1774 a 1836. Matriky od r. 1689.)

Nádobky s úšky našel Krolmus nad H. r. 1851-52. Kons. Buchtela obdržel z okolí několik kamenných nástrojů, z nichž nejhezčí, kolpolitický (z doby přechodní) nalézá se nyní ve sbírkách universitních, pak pěkný římský hřeben kostěný (sbírka p. MUC. Jiry). (Šnajdr, Místop. 56.)

ZÁMEK upraven z bývalé tvrze, jež byla úplně po válce třicetileté opravena v letech 1662—97; r. 1734 vyzdoben a přistavěna druhá budova; r. 1756 (8./9.) posvěcena zde nově zřízená kaple. Zdejší zahrada byla kolem r. 1830 (za rady Amböcka) slavná svým bohatstvím karafiátů. Nyní jest to c. a k. soukromý statek.

Hlavní budova z konce XVII. stol., skoro čtvercová, o dvou patrech, hladkých stěn, s šikmými opěráky na nárožích a krytá plochou valbou, nad níž vystupuje úzké polopatro s mnoha okny a řadou vysokých komínů. Mezi patry lisenovitý kordon. Pravoúhlá okna novější úpravy. Na západě portálek s pískovcovým rámem a nástavcem, v jehož vlysu s volutami po stranách vytesána draperie; svrchu rovná, profilovaná římsa. Na dveřích kované klepadlo kruhové z XVIII. století. (Obr. 36.)

Na severním nároží přiléhá čtvercová kaple barokní se zaoblenými rohy, krytá prejzovou kupolí, z níž vystupuje válcovitá lucerna se čtyřmi okénky a stejnou kopulkou krytá, s ježkem na vrcholu. Okna zazděna i pravoúhlý vchod; přístup nyní jen ze zámku. (Obr. 37.)

Na sever od zámku, o něco na zad ustouplá, stojí podélná budova t. zv. panský dům z 1. polovice XVIII. století, opatřená na obou čelech trojhranými štíty s kulemi na nárožích a lichými, těžce orámovanými okny s nástavcem ve středu. Kryt valbový. Stěny omítnuté, okna na výšku nebo na šířku obdélná, s chambranou. Na straně východní

Obr. 36. Hostivice. Zámek. Pohled z návsí od jihovýchodu.

Obr. 37. Hostivice. Zámek. Pohled z návsi od severovýchodu.

portálek s pískovcovým profilovaným ostěním, jehož těžká římsa se prohýbá polokruhem nad neprovedeným medaillonem.*) (Obr. 37.)

Vnitřek zámku zabírá z velké části s í ň prostupující obě patra i polopatro nad střechou, opatřená plochým (nyní opadaným) rákosovým stropem a třemi páry oken v polopatře. Odtud vedou dvéře do komnat

Obr. 38. Hostivice. Zámek. Malba na západní stěně vysoké síně.

kolem rozložených v 1. patře; v 2. patře na kratších stranách visuté pavlače s novějším zábradlím, na podélných ochoz, otevřený čtyřmi páry pravoúhlých otvorů, do něhož vedou dvéře horních pokojů, s původními

Obr. 39. Hostivice. Zámek. Malba na východní stěně vysoké síně.

dubovými rámy. Místnosti v zámku s plochými stropy, schodiště na placku sklenutá. V 1. patře zachován v c h o d do oratoria kaple, dubové orámování s řezbou hřebenovitých ozdob a znakem věv. Toskánské ve

*) Kámen nezpracovaný zasazen, ale znak na něm již nevytesán.

vrcholu pod korunou. Kaple, nyní uhelník, je uvnitř centrální prostor se třemi okny nízkého segmentu a vykrojeného podvoje a zbytky oratoria na čtvrté straně. Na stěně ze soklu vystupují dvojice pseudojonských pilastrů guirlandami zdobených, nad nimiž obíhá kolem kládí. Nad okny ve vrcholech plochých výklenků veliké štukové rocaille. Strop tvoří hladká kupole z cihel, prolomená do ovální lucerny se čtyřmi okny a dekorací pilastrů mezi nimi.

Původní výzdobu zachovala velká síň a sál v 1. patře. V síni malby na krátkých stěnách: 1. vojenské emblemy, oruží, prapory, kotle. 2. Kostel

Obr. 40. Hostivice. Zámek. Freska na stropě sálu v 1. patře.

P. Marie na Bílé Hoře, v pozadí Praha; na delších stěnách: 3. Seč jízdy maďarské s císařskými, v pravo bývalý klášter Servitů v M. Břevnově. (obr. 38.) 4. Postup pěšího vojska císařského: ve středu generál na koni, v pozadí zříceniny domů, v pravo kněz Dom. a Santa Maria s křížem v ruce povzbuzuje vojíny, na zemi září z vykotlaného stromu obraz P. Marie Strakonické. Konec XVII. století. (Obr. 39.)

Zachovaný sál má tři vchody (dva zazděné), tři okna a krb. Strop ozdoben freskou (obr. 40): Diana s šípem v ruce sedí pod stromem u skály a hladí psa, vedle ní toulec a luk, na stromech ptáci, v pravo dva andílci pijí z mušle; kolem štukový rám, na jeho úzkých stranách reliefy ženských allegorií jara a léta. Kolem štukové festony a mušle, nesené andílky a medaillony, v nich allegorie podzimu a zimy, pak malovaní ptáci. Voûta profilovaná. V oknech a špaletě dveřní páskový ornament a obrazy krajin.

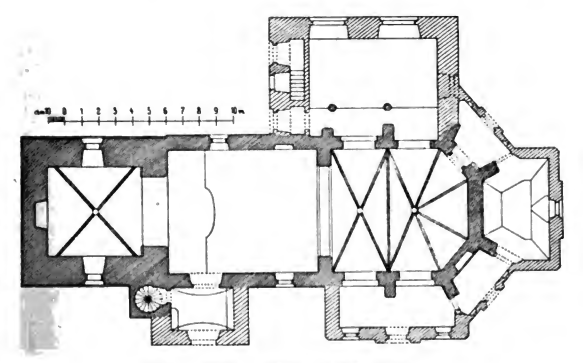
Na podélné stěně ve středu mezi okny krb z pískovce tesaný, těžce orámovaný, nad ním na draperii, v jejímž vrcholu na konsole ze štuku pelikán živí krví mláďata, medaillon s ovocnými festony a reliefem výjevu snad náboženského (sv. Jan?) Po stranách krbu malované pokračování architektury s velkými kyticemi ve vásách. Na protější stěně nad zazděným vchodem s pískovcovým rámem malovaná architektura s mísou ovoce nad nástavcem, nad druhým (volným) vchodem supra-

Obr. 41. Hostivice. Kostel sv. Jakuba. Pohled od jihovýchodu.

porta s ornamentem páskovým a korunovaným monogramem (Anna?), mezi oběma namalována sloupová síň, v níž u stolu prostřeného sedí při jídle v lenoškách dva muži a stojí žena s mladší ženou nebo hochem. Na kratší straně přilehlé také zazděný vchod s podobnou architekturou a postranními sloupy, dělící výjev: na levo umírající královna v náruči dvou paní, na pravo spěchá král s rozpjatýma rukama, následován černochem a psem. Na protější stěně schodiště s dvěma vásami s kyticemi a královna (ze Sáby?) klečící před panovníkem na trůně, vzadu černoch. Malby jsou poškozeny a (zejména strop) někde přemalovány. 1. pol. XVIII. stol.

KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO (farní) byl farním již r. 1277. V létech 1617—88 a 1691—1733 byl filiální k Tachlovicům, 1688—91 ke Kladnu; r. 1734 fara obnovena. Kostel zpustl ve válce třicetileté a zvony odneseny r. 1639 vojáky; r. 1662 byl ještě pustý, ale potom brzo opraven. Nová oprava r. 1736, kdy přivezen sem nový oltář ze Zákup; r. 1737 okna zvětšena, stará kruchta zbořena a nová postavena, opraven hlavní oltář a nákl. 200 zl. oltář sv. Anny; r. 1738 oprava věže, jejíž svrchní patro nově zbudováno; r. 1778 zhotovil varhanář *Jan Mat* z Prahy varhany za 175 zl.; r. 1787 koupeny při dražbě z kostela Augustiniánů sv. Václava na Novém Městě v Praze postranní oltáře. R. 1794 shořela věž se zvony; r. 1817 zbořena kostnice a na jejím místě postavena sakristie, načež bývalá sakristie spojena s kostelem a nad ní zbudována oratoř; týž rok opraveny varhany a malby v kostele; nově opravený kostel posvěcen r. 1819. Věž dostavěna teprve r. 1858 a dány na ni hodiny. Kolem kostela rozkládal se dříve hřbitov až ke kostelu a faře, ale r. 1839 přestalo se na něm pochovávati.

Obr. 42. Hostivice. Kostel sv. Jakuba. Půdorys.

Jednolodní gotická stavba s věží, na celou šíři lodi přilehlou. Stěny zcela hladké, prejzová valba na kostele, nový břidlicový stan na věži. Hlavní římsa prostě vyžlabena. (Obr. 41. a 42.) Kolem kostela zeď s opěráky, nad brankou: 1797.

Kněžiště 9 *m* dl. a 7·35 *m* šir., uzavřeno třemi boky nestejně dlouhými, s osmi opěráky 0·73 *m* šir., se soklem, bez ústupku a se skoseným, prejzy krytým, vrcholem, pod nímž mělce žlábkovaná římsa; některé z opěráků zakryty třemi přístavky, které přistavěny k proraženým otvorům mezi nimi a spojeny mezi sebou krátkými křídly. Nej-

větší jest oratoř na severu, otevřená do kněžiště dvěma oblouky a obsahující užší, dřevěnými dvěma sloupy nesenou dřevěnou gallerii a schodiště. Okna v kněžišti hrotitá, ale značně rozšířená; neporušené zachováno jen závěrové, zazděné. Klenbu tvoří závěr a kříž. Svorníky jsou okrouhlé, hladké, profil žeber hruškovitý, konsoly otlučené, jen v závěru zachován jich polygonovitý tvar.

Triumfální oblouk jest 5·40 *m* šir., 0·90 *m* silný, po obou stranách skosený, nyní polokruhový; sokl původní, na straně do kněžiště až do náběhu žlábek.

Obr. 43. Hostivice. Kostel sv. Jakuba. Náhrobek čís. 2.

Loď, s kněžištěm stejně široká a 8·90 *m* dl., má dvě užší hrotitá okna, strop plochý na rákos a vchod zbarokisovaný s novější předsíňkou, valeně sklenutou. Kruchta vyložena ve středu polokruhem.

Věž v přízemí skoro čtverečném (strana 5·60 *m*), otevřeném široce do podkruchtí sklenuta křížově (žebra profilována žlábky a zahrocena při stěně, svorník okrouhlý, hladký) a osvětlena dvěma okrouhlými vyšpaletovanými okénky. V patře široká okna hrotitá, nad nimi ciferníky hodin a trojúhelné štítky. Na jihu zděné šnekové sc-hodiště.

Hlavní oltář barokní, s vřetenovými sloupy a dobrým obrazem: sv. Jakub nesen anděly do nebe. Po stranách sošky sv. Vavřince a Floriána. Tabernakl a některé ozdoby novější. Šest svícnů rokokových, ze dřeva řezaných.

Dva postranní oltáře stejné, sloupové, z polovice XVIII. stol., s ozdobami hřebenů a mřížek. Na pravém obraz sv. Vojtěcha, na levém sv. Prokopa, slušné. Pod obrazem sv. Vojtěcha dřevěná, barokní soška černé P. Marie.

Kazatelna pozdně barokní, s neumělou řezbou a reliefem: Kristus na hoře Tábor.

Dřevěná křtitelnice pseudogotická.

Monstrance empirová, 0·49 *m* vys. Na noze vytepány guirlandy, kolem lunuly tři rámečky a paprsky. Beze značky, hrubá práce.

Kalichy: 1. Stříbrný, pozlacený, 0·22 *m* vys. Noha z počátku XIX. stol., kuppa s barokním pláštíkem, na němž v páskovém ornamentu

vytepány skupiny andílčích hlav. 2.. Z 1. polovice XIX. stol., hladký, měděný. 3. Z polovice XIX. stol., hladký, litý nodus objat akanthy.

P a c i f i k á l 0·34 *m* vys., stříbřená mosaz, z pol. XIX. století.

Ve věži barokní, ze železa kovaný korunní s v í c e n.

O b r a z y : Hájecká Madonna, na plátně malovaná, s nápisem GRATIA PLENA, v novém rámci. Počátek XVIII. století. Sv. Anna, slušný obraz v rámci s řezaným nástavcem z pásků. Sv. Vendelín, nový

Obr. 44. Hostivice. Kostel sv. Jakuba. Náhrobek čís. 3.

obraz v barokním rámci z pol. XVIII. stol., pokrytém řezaným páskovým ornamentem.

K a l v a r i e, barokní sousoší, složené ze staršího krucifixu a pozdně barokních sošek P. Marie a sv. Josefa (?).

Z v o n y : *)

1. Koupen r. 1662 v Praze od *B. Schönfelda* za 86 zl. a vážil 1·52 centu, r. 1714 přelit, ale později pukl znovu.**) Vys. 0·93 *m*, průměr

*) Původní tři zvony odneseny vojskem r. 1639.

**) Nápisy viz u M e l i c h a r a l. c. 194.

1·01 *m*. Na uchách masky, u koruny vavřínové guirlandy s páskami, na plášti relief sv. Karla Borom., na druhé straně relief P. Marie pod křížem a nápis:

☛ ZA PANOWANI GEHO OSWICENOSTI PANA
PANA MAXIMILIANA IOZEFA, SWATE RŽIMSKE
RŽISSE WOLENZE BAWOR PFALZU SLITŸ 1802 NAKLADEM
ZADUSSE ZA ADMINISTRACE P: ANTONINA Z SSINDELARŽU
P · WRCHNIHO HYNKA SSTIBICZE P: FARARZE WAISA

☛ IOHANN WENZEL KÜHNER GOSS MICH IN DER K. K. NEÜSTADT PRAG.

Na věnci řada vztýčených akanthů.

2. Slit r. 1688 od *Štěpána Pricqueye* z Klatov,*) ale pukl. Výška 0·75 *m*, průměr 0·82 *m*. Ucha a koruna i věnec s výzdobou jako u čís. 1. Na plášti reliefy sv. Vavřince a Barbory a nápis: ☛ SLITŸ 1802 NAKLADEM OSADNIKU.

3. Původně slit též r. 1688, přelit r. 1882 *Jos. Diepoldem* v Praze.

Náhrobky: 1. V dlažbě v kněžišti. Červený mramor, 1·35 *m* dl., 0·78 *m* široký. Nápis částečně otřelý:

HIC IACET
OECONOMUS
DEVOTVS DEO
FIDELIS DOMINO
SUBDITIS CI (VI) BUS
TESTAMENTO HAEC LEGAVIT
VALE SUPREMUM SUBDITI
BONAM FAMAM VICINIS
VIRTUTEM AMICIS
AMOREM LIBERIS
FIDEM SUÆ CONIUGI
FUI IUS HUIC ECCLESIÆ
INSIGNEM DEO ANIMAM
POST · · ANNORUM
CUI EAS MANCIPII VENIT
BECUIEN (?).

Z opisu čitelno již jen: HIC LOCI CURATOR SUPRE MUS···· TATIS SUÆ | DIE 1. IULII····· | ANNO MILESIMO OCTIN···· IDER | ········BEI·

Ve zdi hřbitovní**): 2. Z pískovce. Vys. 1·50 *m*, šir. 0·96 *m*. V celé ploše znak, nahoře lichá kružba, ve cviklech ornament. Opis odrcený

*) Nápisy viz u Melichara l. c. 194.

**) R. 1755 bylo jich tu ještě osm a nápisy jich zachovány v pamětní knize; otisk jich viz u Melichara l. c. 193 a Holuba l. c. 116.

(doplněn): (Letha panie 1513) Umrzel Urozeny (a ſtatecny rytirz pan Martin Ubert Zdiarſky w autery przed narozenim Matky Bozi) pan buh duſſi miloſtiw (byti racz). (obr. 43.)

3. Vys. 1·40 *m*, šir. 0·80 *m*. V celé ploše poškozený relief kněžské postavy s kalichem v levici; pravice žehná. Z opisu čtitelno jen několik písmen. (Obr. 44.)

Na hřbitově: 4. Kovaný kříž z poč. XIX. stol., defektní.

5. Pískovcový náhrobek s mramorovou deskou (purkrabí v Hostivicích Antonín Günther, † 1825).

6. Jehlan ze Sliveneckého mramoru (u předsíně), 2·50 *m* vysoký. (Terezie Svobodová, † 1795.)

FARA, prosté jednopatrové stavení, mansardou kryté, vystavěna r. 1736. Nad trojosým risalitem polopatro s nikou mušlí ozdobenou a trojúhelným štítem. Nad portálem, jednoduše rámovaným, okno se znakem kn. Toskánské v korunované kartuši. Přízemí klenuto. Skříně archivu farního barokní, dubové. Nad branou do dvora: N: 5 1790.

SOCHY A KŘÍŽE.

Obr. 45. Hostivice. Sousoší sv. Trojice.

1. Uprostřed návsí, z žehrovského pískovce tesaný sloup, *) asi 9 *m* vysoký. Vystavěn nákl. kněžny Anny Marie Toskánské kolem roku 1734. Spodek čtyřstranný se soklem, na okosených hranách opěráky nahoře ve volutu zatočené, na vydutých plochách desky s vykrojovanými okraji, římsa prohýbá se nad boky polokruhem a nese na nárožích sochy sv. Floriána, Jana Nep., Víta (?) a Barbory (?), jichž atributy i s částmi rukou zuráženy. Na spodku stojí užší stylobat, jehož plochy pokryty kartušemi stejného tvaru; v jedné monogram ANNA, v druhé korunovaný znak saskolauenburský, ostatní prázdné. Dřík hranolový, nahoru súžený, sdružený, pokryt páskovým ornamentem. Hlavici tvoří obláčky a hlavy andílčí, na vrcholu stojí úzká deska s architektonickým rámem a festonypo stranách, na níž s obou stran reliefy: Madonna

*) Viz: Výtvarník I. 40, s kresbou Al. Dlabače.

se sepjatýma rukama a výjev ze života P. Marie, málo srozumitelný. (Obr. 45.)

2. Naproti sloupu socha Jana Nepom. z polovice XVIII. stol., asi 4·50 *m* vysoká; na podstavci po stranách veliká volutová křídla a těžká římsa. Socha nevynikající.

3. O kaplích křížové cesty do Hájku viz heslo: Hájek (str. 31).

Hostouň.

Sommer XIII. 191; Sedláček VIII. 293; Škorpil, Okres 92; Melichar, Okres 235; Zoubek, Smíchovské školy (1877). (Pamětní knihy na faře: 1. od r. 1836, 2. od r. 1850; Matriky od r. 1719.)

Roku 1782 vyoráno na panském poli mnoho bronzů, zejména palstavy, z nichž statkář dal nadělati přasky k střevícům pro svou čeleď; jen jediný palstav dostal se do sbírky Bienenbergovy. (Bien. III. *g*. Šnajdr, Místop. 52.)

TVRZ tu byla již r. 1294. Nynější dvůr patří od r. 1621 prob. u sv. Víta.

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE (farní) byl r. 1352 farní, později fara na čas zanikla, až zase r. 1654 obnovena. Zvonice byla do r. 1773 dřevěná a tehdy vystavěna z kamene nákl. probošta Fr. Strachovského. Kostel opraven r. 1832 (oltáře) a r. 1857, při čemž vystavěna nová kruchta; r. 1859 dána nová báň na věž. Poslední větší oprava v r. 1893. Kolem kostela byl hřbitov do r. 1832, kostnice zbořena již r. 1830.

Jednolodní, orientovaná stavba barokní, s věží na záp. průčelí přistavěnou, krytá taškovou valbou s plechovým sanktusem. Stěny hladké s širokými lisenami, kolem polokruhových oken chambrany. Kněžiště na vnějšku okrouhle, uvnitř třemi boky zakončené, loď obdélná se skosenými rohy a uvnitř zaoblenými kouty. Na severu při kněžišti sakristie valeně sklenutá, na jihu před vchodem lodním zděná předsíň, hladce křížem klenutá s dvěma vchody; v ní portál pravoúhle orámovaný s těžkým středním klenákem. Kněžiště pokryto valeným závěrem s lunettami a pásem oddělenou plackou; pod jich cípy postaveny sdružené pilastry se složitým kládím. Oblouk triumfální segmentový, ořímsovaný, nad ním v štukové kartuši proboštský znak. V lodi plochý strop na rákos a na stěnách ploché pilastry. Vše s novou malbou. Kruchta na sloupech pískovcových, ploše podklenutá.

Věž hranolová, dole se skosenými, v patře zaoblenými rohy, krytá plechovou cibulí s lucernou. Na stěnách pilastry, římsa na západě zlomena v trojúhelný štít nad zazděným oknem a vypjata nad ciferníky hodin pod střechou. Okna v patře kasulovitá. Z bývalého západního průčelí zachováno dosud ve věži okno štítové, kruhové, orámované, s nástavcem, po jehož stranách rozšiřují se volutová křídla.

Všechny tři oltáře jsou prosté nástěnné architektury barokní, opravami r. 1832 valně změněné. Na hlav. obraz sv. Bartoloměje od *E. Dítěte* a v nástavci P. Maria, na postranních sv. Barbora a Jan Nep. a v nástavcích sv. Antonín a Madonna Staroboleslavská.

Kazatelna má barokní ráz, ale úpravu z XIX. stol., varhany jsou z r. 1838 od *F. Gutha* z Čisté (za 428 zl.), křížová cesta nová.

Křtitelnice pískovcová, s dřevěným víkem; mísa s píšťalami na balustrové noze. Na kruhovém soklu, zapuštěném do dlažby, vyryto: LETA PANE 16. (| ..... SEDVW GIRZIKA LABAVTKI Z DOBROWIZE A GANA HOLVBA Z HOS(TAVNE) ....

Monstrance paprsková; čtyrlaločná mosazná noha s nasazenými palmettami novější (na spodu vyryto: Franz Caroli Domprobst A = 830.), také věnec z obláčků kolem lunuly nový; svršek zlacený z konce XVII. stol.; na paprscích rámeček z prolamovaných stříbřených akanthů, v nich poprsí P. Marie, sv. Vojtěcha a Ježíše, nahoře Bůh Otec v paprscích.

Kalichy: 1. Noha kruhová s perlovcem kolem podvalu, nodus hruškovitý, na kuppě pláštík z prolamovaných stuh a ovoce, anthemion z liliovitých tvarů. XVII. stol.

2. Kuppa nová, noha barokní, stříbrná a zlacená, profilovaná, z prvé polovice XVIII. stol.

Reliquiář empirový, stříbřený, s tepaným baldachýnem, pěkná práce.

Pacifikál rokokový, zlacený; druhý starší, s tepanou nohou.

Pyxis stříbrná a zlacená; na hladké ovální noze schránka s dvířky 1. pol. XVIII. stol.

Svícny cínové, čtyři barokní z poč. XVIII. stol., čtyři rokokové, dva empirové; dřevěných osm; železný, tepaný, z XVIII. stol.

Obrazy: 1. Bývalý oltářní, nanebevzetí P. Marie, z XVIII. stol. 2. Poprsí sv. Bernarda (?), dobré, z poč. XVIII. stol. 3. Kopie Madonny Pasovské z konce XVIII. stol. 4. Kopie Madonny s Ježíšem na znak položeným, v barokním rámu. 2. pol. XVIII. stol. 5. Kopie Madonny (východní typ) v akanthovém rámu, z poč. XVIII. stol.

Zvony:

1. Slit r. 1699 nákl. 461·13 zl., přelit r. 1877 od *Jos. Diepolda* z Prahy.

2. Vys. 0·605 *m*, pr. 0·66 *m*. Ucha nová, u koruny pás visutých akanthů. Na plášti krásně modelovaný znak proboštský, pod tím v kartuši: VETERO | PRAGÆ : FVSA | AB : ANTONIO | SCHFOELD. Po stranách letopočet ANNO 1704. Na druhé straně relief krucifixu a pod tím:

OD SKODLIVVE BAVRZE A POVVETRZI
CHRAN OSADV NASSI. VKRZIZOVVANI
GEZISSI.

Na srdci vyryto: 1744. IH. (Koupen za 199·34 zl.)

3. Vys. 0·47 *m*, pr. 0·53 *m*. Ucha hladká, u koruny řada visutých akanthů, na plášti letop. 1744 a pod tím v kartuši nápis: FVSA | A : ZACHARIA : DIETRICH | VETERO PRAGÆ. Na druhé straně relief dvou světců a nápisy: S : IOANNES & : PAVLVS. Na věnci opis: ⟵ FÂVLGVRE & : TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE IESV CHRISTE.

V sanktusu. 4. Vys. 0·17 *m*, pr. 0·22 *m*. V koruny vyryto: ANNO 1740, plášť zcela hladký.*)

Náhrobky: 1. U zdi kněžiště zvenčí, z pískovce tesaný, částečně zděný. Na dvou stupních stojí antický sarkofag s ozdobou akanthů, nad tím výklenek s deskou, nejvýše urna. Zlacený nápis: *Hier | wo die Hülle der Verklärten | friedlich ruht | schläft auch | sanft wie er lebte | der edelste dur Gatten | Leopold Paul | Besitzer des Gutes Neuhof | geb. am 1. July 1759 | gest. am 3. Juny 1812.*

2. Vedle, zapuštěný do zdi. Litá deska železná, nad tím pod křížcm emblemy smrti a anděl s pochodní. (Karel Hofmann, * 30. listop. 1785, † 30. června 1826.)

SYNAGOGA z počátku XIX. století. Obdélné stavení s taškovým sedlem a pseudogotickou úpravou stěn; na nárožích hranolové opěráky, ukončené jehlancem. Okna polokruhová, kryt prkenný, valený. Polovice prostoru použita nyní za byt. Gallerie pro ženy nesena třemi segmentovými oblouky na dvou nízkých sloupech bez patky; poprsnice zděná, s lisenami. Nad výklenkem archy dva dřevěné sloupky s urnami a něco ornamentálních ozdob. Uvnitř thory s přivěšenými ručkami ze stříbra (na nich značka SC a N ₸R a dvě nezřetelné.) Před archou podélný svícník mosazný a dva mosazné kroužené svícny. Se stropu visí 4 mosazné svícny šestiramenné. U starosty stříbrná koruna na thoru a několik záslon. Vše z 1. pol. XIX. století.

STATEK Šafránov má obytné stavení z XVIII. stol., jednopatrové, s užším polopatrem a šindelovou mansardou, na níž plechová vížka s lucernou.

DŮM čís. 8 „Na Kýrově" má zajímavou empirovou façádu.

Na ŠKOLE nápis zlacený na desce z šedého mramoru: IUVENTUTI INSTITUENDAE | F. PÖLLNER PRAEPOSITUS | MDCCCXLVII.

Za městysem židovský HŘBITOV se zdí obvodní již rozvalenou. Náhrobky z pískovce a červeného mramoru, hrubě tesané, s hebrejskými nápisy.

Hradiště (Hradisko).

Heber l. c. VII.; Pam. arch. X. 330, 618; Sedláček l. c. VIII. 294; Škorpil, Okres 92; Melichar, Okres 1.

*) Dle farní knihy pamětní koupil zvonek r. 1701 rychtář Martin Hrabaně za 14 zl. pro kostel.

TVRZ, připomínaná již r. 1405, byla již r. 1560 pustá a název počátkem XVIII. stol. vůbec zaniká.

Chrášťany.

Schaller I. 115; Sommer XIII. 242; Sedláček VIII. 285; Pam. arch. I.; Škorpil, Okres 93; Melichar, Okres 157. Topogr. sbírka rkp. v archivu Musea král. čes. Heslo: Chrášťany.

Nynější DVŮR kapitoly Svatovítské, jíž patří od roku 1677, povstal z tvrze asi počátkem XVIII. století. Na zvoničce zámečku zvonek z 1. pol. XIX. stol., s reliefem sv. Josefa.

Chrustěnice.

Schaller I. 124; Sommer XIII. 235; Heber l. c. VII.; Škorpil, Okres 94; Melichar, Okres 161.

O TVRZI viz u Sedláčka l. c. VIII. 286.

Chýň (Chejň).

Sommer XIII. 182; Melichar, Okres 259; Vitásek, Hájecké okolí 44.

O TVRZI, jejíž popis z r. 1410 nalézá se v urbáři Strahovském, viz u Sedláčka l. c. VIII. 294.

Na obecní ZVONIČCE zvonek bez nápisu, původně na věžičce ve dvoře. XVIII. století.

Z rybníku Bašta zvaného vede starý vodovod s dřevěným potrubím do hradu pražského.

Chýňava.

Sommer XIII. 283; Melichar, Okres 265; Škorpil, Okres 94. (Pamětní kniha fary v Železné od r. 1860.)

O TVRZI zdejší mluví někteří, ale Sedláček l. c. VIII. o ní ničeho neuvádí.

KOSTEL SV. PROKOPA (filiální do Železné) byl již r. 1343 farní; za války třicetileté fara zanikla a nebyla již obnovena. Kostel byl opraven r. 1779—82 nákladem 800 zl. Roku 1646 připomíná se jen jeden oltář, r. 1739 již také druhý, nyní jsou tři.

Jednolodní stavba s věží na západní straně průčelní, krytá prejzy; nad kněžištěm plechový sanktusník. (Obr. 46.) Kněžiště, opřené

nízkými opěráky bez ústupku, prejzy krytými, zakončeno třemi boky a sklenutovaleně s lunettami. Okna zbarokisovaná. L o ď obdélná, osvětlená dvěma okny a pokryta plochým stropem. Vchod na jihu pavoúhlý s rámem. Kruchta na dvou sloupech o vysokých stylobatech a krátkých dřících s bezslohovými hlavicemi je v předu vyhnuta segmentem; na poprsni štukové rámce. Pod klenbou v kněžišti nesou cípy lunett úseky kládí s volutovou konsolou; na klenbě štukový oblamovaný rám. V lodi pod stropem římsa, vypjatá nad segmentovým obloukem triumfálním a nad

Obr. 46. Chýňava. Kostel sv. Prokopa. Pohled od jihu.

okny, nesená nástěnnými pilastry s nuznou hlavicí. Malba stěn novější. Sakristie na severu sklenuta valeně.

Tři oltáře, kazatelna, varhany, lavice, mřížka v kněžišti a křížová cesta — nové. Čtyry páry empirových cínových svícnů a dva barokní.

Zvony: Na věži. (Na hranici zvonové vyřezáno: 1609 ſe ſtawělo.) 1. Vys. 0·80 *m*, pr. 0·825 *m*. Na uchách pletenec, u koruny dva řádky minuskulí: Anno ℌ domillecimo x cccc x xviii x en x ego ◊ campana x nonqvam x pronunccio ◊ vana ◊ ignem ⁊ vel ◊ fectum x bellum x avt x | fonvs x honectom ⁊ Qvi ◊ me x fecit x magicter ◊ bartholomeos ⁊ nomen

a habet x in a nova s civitate s pragensis s cit s laus x. Na hladkém plášti relief P. Marie na půlměsíci stojící.

2. Vys. 0·61 *m*, v pr. 0·675 *m*. Na uchách masky, u koruny dva pásy ornamentů, mezi tím nápis: ∽ GOS MICH NICOLAVS LÖW IN PRAG ANNO 1669. Na plášti relief P. Marie na měsíci stojící.

V sanktusu. 3. Vys. 0·235 *m*, v pr. 0·265 *m*. U koruny opakují se hlavičky andílků, na plášti relief sv. Prokopa. Na věnci: F. A. F. 1787. (*Frant. Ant. Franck?*)

Na cestě k Hýskovu železný KŘÍŽ litý, na starším podstavci pískovcovém, s vyrytým letop. 1767 a písmeny: I. K

Velký Jenč.

Schaller I. 120; Sommer XIII. 233; Melichar, Okres 172; Škorpil, Okres 94; Heber l. c. VII.; Sedláček l. c. VIII. 286.

„Na Skalkách" objevil Krolmus předhistorickou osadu a druhou trochu severněji nad úvozem do Hostivic vedoucím s nástroji kamennými. (Pam. III. 43; Šnajdr, Místop. 57.)

Obr. 47. Jenč. Dvůr. Portál v průčelí.

Byly tu dvě TVRZE v XV. stol. Roku 1662 připomíná se již jen jedna, pustá.

DVŮR císařský. Portál pískovcový ze XVII. století, orámovaný bossáží, sklenutý vypjatým segmentem, jehož cípy neseny konsolami; v klenáku maska. Po stranách bossážované polosloupy bez patek, s jonisujícími hlavicemi, nesou římsu nad středem segmentem vypjatou, vyloženou a bohatě profilovanou. (Obr. 47.)

DŮM čís. 21, bývalá pošta, s pěknou barokní façádou; nad portálem trubka a nad oknem císařský orel ze štuku. Dům čís. 76 má zbytky empirové výzdoby s letopočtem 1806.

Jeneček.

Na poli p. Hořešovského ležícím po levé straně silnice, vedoucí z Hostivic kolem Jenečka, nalezeny kamenné mohylky, pod nimiž kostry (natažené?) — 2 hladké bronzové náramky a 4 nádoby rázu „bylanského" ve sbírce p. MUC. Jiry. Vykopáno v listopadu 1906. (M. Z. K. 1907, 41 a 95.)

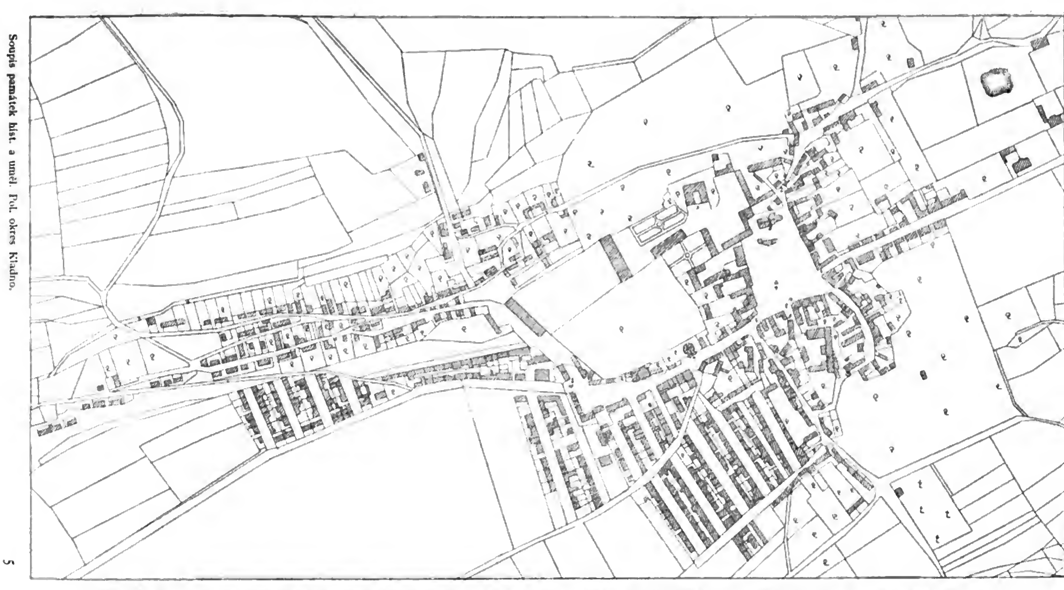
Kladno.

Schaller I. 226; Sommer XIII. 251; J. Wenzig und Joh. Krejčí, Umgebungen Prags (1857) 158; Jos. Mottl v Pam. arch. 1856, 7 sl.; Světozor 1869, 260; Sedláček l. c. VIII. 276; Škorpil, Okres 75; Ottův Slov. N. XIV. 291; Č. Klapka, Dějiny města Kladna (1878); V. Veselý, Adressář Kladna (1898); Dr. J. Hruška, Kladno před sto lety (1902); Čechy XI. 176; Zd. Wirth a K. Stejskal, Kladno jindy a dnes (1905 a 1907). Topogr. sb. rkp. v archivu Musea král. čes.; Archiv městský *) a na děkanství.

Na panském poli pod „Bukovkou" nalezena polovice kamenné motyčky (provrtaná) a kamenný klínek z mladší doby kamenné. Při bourání chrámu kladenského r. 1897 uhodilo se u býv. zvonice na dva kostrové hroby s esovitými záušnicemi z doby knížecí. Předměty zmíněné chová ve své sbírce pan Ed. Lorbeer v Kladně.

V Kladně připomíná se poprvé tvrz s držiteli, pány Kladenskými z Kladna, na počátku XIII. století. Kladenští vymřeli r. 1543, po nich nastupuje rod pánů Žďárských ze Žďáru, za něhož se Kladno vzmohlo, že povýšeno za Jiříka r. 1561 na městečko se soudním právem. Postavena radnice a město slabě ohraženo. Počátkem XVII. století bylo zde 30 domů, ale další rozvoj zamezila třicetiletá válka. Po ní vzrůstalo městečko pravidelně. Roku 1670 vymřel rod Žďárských po meči, spory o dědictví trvaly dlouho, až po několika jiných majitelích koupila panství s městečkem Anna Marie Františka, velkovév. toskánská a ta je opět prodala r. 1705 klášteru břevnovskému. K nynější důležitosti povznesly Kladno teprve uhelné doly a huti.

*) Knihu městskou od r. 1715 a neuveřejněný dosud rukopisný materiál z pozůstalosti faráře J. Mottla má kanovník Dr. Jos. Burian. Mnoho archiválií zničeno za starosty Jos. Hraběte.

Obr. 48. Kladno. Plán města (tehdy městyse) z r. 1841. Čís. 1. Pražská brána. 2. Slanská brána. 3. Unhoštská brána. 4. Fortna. 5. Zámek. 6. Farní kostel P. Marie. 7. Kaple sv. Floriána. 8. Radnice. 9. Sousoší P. Marie. 10. Sloup se sochou Jana Nep. 11. Pranýř.

Půdorysná d i s p o s i c e městečka, do let 50tých XIX. století skoro nezměněná (obr. 48.), byla dosti pravidelná. Při tvrzi vystavěn kostelík, který pojat později do náměstí. Slabé hradby, jejichž zbytky se udržely do 30tých let (Schaller mluví ještě o městysi s hradbami a branami, Mottl [r. 1856] popisuje již jen nepatrné zříceniny zdí na severu), obkličovaly

Obr. 49. Kladno. Pohled na náměstí od jihu z let 1890tých.

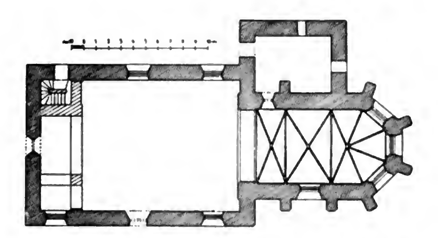
městečko těsně za zahradami náměstních parcell. Tři brány a branka pro pěší byly v následujících místech: Pražská, též Rakovnická, v ústí nynější Královské třídy, tehdy silnice, do náměstí, Unhoštská na rohu Pivovarské ulice, Slanská u domu čís. 51 a branka v ústí nynější Huťské ulice. Unhoštská brána zbořena r. 1835, poslední Slanská r. 1850. (Viz též Volné Směry 1907, 169.)

Kolem jádra městyse, v hradbách uzavřeného, vznikala p ř e d m ě s t í již v XVI. století podél silnice Rakovnické, Slanské a Unhoštské. V XVII. stol. založen špitál a kaple sv. Floriána se hřbitovem za branou Rakovnickou, v XVIII. století povstal na svazích „pod Bukovkou" t. zv. Průhon a počínající ruch průmyslový ve 40tých letech XIX. stol. byl příčinou nových čtvrtí dělnických podél silnice Rakovnické a na svahu k jihu.

KOSTEL NANEBEVZETÍ P. MARIE (děkanský).

Pamětní knihy farní od r. 1772 a 1836. Inventáře od r. 1598. Matriky od roku 1662. F. B. Š k o r p i l, Paměti chrámu kladenského (1899). V upomínku na vysvěcení nového chrámu Páně v Kladně (1899). F. B. Š k o r p i l a j., Dějiny školství okresu Kladenského (1898.) Slanský obzor IV. 27.

Poprvé jest uveden k r. 1358. Byl důkladněji opravován v XVI. století, pak r. 1675, 1690 (nový lodní štít), 1695, 1739—40 (oprava oken

Obr. 50. Kladno. Kostel P. Marie. Půdorys (stav před zbořením r. 1897).

a malba stropu), 1771 a 1842 (sgotisování lodi). Roku 1897 byl zbořen a v letech 1898—1900 vystavěn nový dle návrhu arch. *L. Láblera.*

Byla to drobná s t a v b a gotická, orientovaná, pokrytá sedlem se sanktusovou vížkou, s několika pozdějšími přístavky, bez věže, asi z polovice XIV. století. Stála na náměstí (dříve značně menším) uprostřed hřbitova, kolmo na osu nynějšího. Zvonice — spodek ze XVI. až XVII. stol., svršek z r. 1720 — s přistavěnými dvěma domky stála na jihozápad do náměstí, na opačné straně byla (do r. 1810) kostnice. Po zrušení hřbitova r. 1814 odstraněna zeď kolem a při dlažbě náměstí podchycen kostel do ulice ke Slanské bráně kamennou terasou. (Obr. 49., 50. a 51.)

K n ě ž i š t ě, ukončené polygonem s osmi opěráky, mělo čtyři okna hrotitá bez kružeb a bylo sklenuto závěrem a dvěma křížovými poli; na svornících byla růžice, hruškovitá žebra sbíhala u triumfálního oblouku na konsoly, jinde na čtvrtkruhové přípory s hladkým dříkem a kalichovitou hlavicí, někde panelovanou. O b l o u k triumfální byl hrotitý,

profilovaný hlubokým výžlabem mezi šikami a poloobloúnem; v náběhu hranolová římsa. (Obr. 53.) L o ď obdélná, s třemi páry oken sgotisovaných a plochým stropem, měla na jihu nový, pravoúhlý vchod, na západě původní gotický portál, hrotitý, profilovaný na ostění čtyřmi hruškovitým pruty a žlábky. Kruchta byla barokní, valeně podklenutá, vyhnutý střed nesen dvěma dřevěnými sloupy; v koutě vedl na ni šnek a pod nimi byl Boží hrob. S a k r i s t i e valeně klenutá přiléhala na kněžiště na severu; vchod do ní byl polokruhem sklenut, dvéře*) ze XVI. stol. (?) pobity křížem železnými pruty, ve výplních kosočtverečných byly reliefy lva

Obr. 51. Kladno. Kostel P. Marie. Pohled od jihovýchodu. (Stav před zbořením r. 1897.)

dvojocasého a orlice s plaménky. (Obr. 52.) V kněžišti bylo zasazeno v sev. zdi renaissanční sanktuarium, naproti barokní sedile.

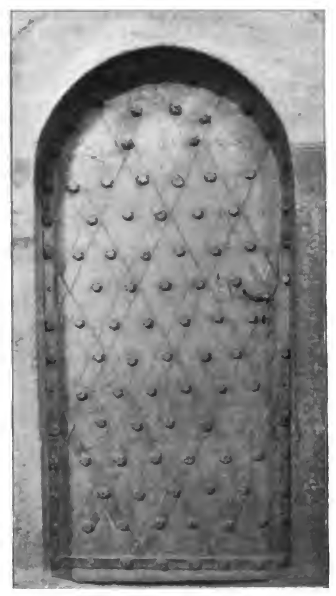
Vnitřní zařízení a nábytek byly z části z konce XVII. stol. (opravy kolem r. 1690), z části z 1. polovice XVIII. stol. (oprava r. 1739—40), ostatek patřil konci XVIII. stol. a 1. polovici XIX. století. Z toho zachován nábytek v sakristii a na půdě nového kostela, drobnosti na děkanství, dvéře záp. vchodu a náhrobky ve dvoře zámeckém a sanktuarium na děkanství. Uvádíme zde výběr z těchto předmětů:

H l a v n í o l t á ř byl z r. 1695, měl sloupovou architekturu, bezcenné obrazy Nanebevzetí P. Marie a sv. Floriána od *V. Vacka* z r. 1854 (s pohledem na Kladno). Tabernakl byl barokní, daný sem roku 1769 z Břevnova. Po stranách byly brány z r. 1866 se sochami andělů s býva-

*) Při bourání se ztratily.

lého oltáře P. Marie. Dva vysoké svícny dřevěné, bíle natřené, z r. 1798, stojí dosud v kapli nového kostela. (Obr. 53.)

Stejné dva oltáře postranní z r. 1740, zeleně natřené a zlacené, měly obrazy sv. Barbory a Benedikta a sošky sv. Lucie, Gertrudy, Josefa a Anny, slušné; v nástavcích byly bezcenné obrazy sv. Vintíře a Markéty. (Obr. 53.)

Obr. 52. Kladno. Kostel P. Marie. Dvéře do sakristie.

Oltář Jana Nep., z polovice XVIII. stol., měl slušnou dřevěnou sochu.

Kazatelna z konce XVII. století, zpovědnice z r. 1696 (dosud v kapli nového kostela) a mříž dubová z kněžiště, z r. 1733.

Obrazy: Sv. Pavel, na dřevě temperou, s akanthovým rámem, z konce XVII. století (v městské stavební kanceláři). Čtyři obrazy barokní na plátně (1·15 × 0·85 *m*) z 1. polovice XVIII. stol., slušné, pohříchu místy opravené: sv. Josef, Vavřinec, Prokop a Jan Nep. Křížová cesta z r. 1846, bez ceny umělecké.

Monstrance a pacifikály jsou chudé práce z konce XVIII. století.

Křtitelnice cínová, 0·90 *m* vysoká. Stojí v lodi nového kostela. Kotlík, v průměru 0·54 *m*, spočívá na třech nohách, vybíhajících dole v kopyta, od polovice v akanthové listy.*) Na plášti dvě lví masky s kruhy v tlamě, po nápisu dva medaillony s rytými obrazy: Madonna stojící na půlměsíci a Ježíš, dobrý pastýř. Nápis:

ZA PANOWANI WISOCZE VROZENE HRABINKI, A
PANJ PANJ MAXJMJLJANJ EWJ HISRLOWE ROZENE
HRABINKI ZE ZDIARV, PANI NA KOSSVMBERCE
KLADNE ẽ GAKOZTO KOLLATORKI KOSTELA
KLADENSKEHO TATO NADOBA SLITA

*) Původně byly nahoře hlavy andílčí (nyní umístěny na obvodě kotle) a dole ptačí spáry, kule svírající; r. 1864 přelity v nynější formu.

GEST ∾
DNE 3 · SRPNA · LETA
· 1 · 6 · 8 · 9 ·

Na horním obvodě tři andílčí hlavy, na hladkém víku kříž.

D v é ř e*) západ. portálu (nyní v zámeckém dvoře) jsou dubové, plechem železným pobité, plochými pruty překřížené a nýtované hladkými i v rosettu vykovanými hřeby; v kosočtverečných výplních tepaná písmena majuskulní: AVEMRI (Ave Maria!) Konec XIV. až počátek XV. století. Zámek barokní. (Obr. 54.)

Obr. 53. Kladno. Kostel P. Marie. Pohled do vnitřku. (Stav před zbořením r. 1897.)

S a n k t u a r i u m z pískovce tesané, barokní (nyní na dvoře v děkanství), složené ze dvou částí. Sokl 2·60 *m* vys., 1·35 *m* šir., ořímsovaný, trojdílný, s hladkými výplněmi; ve středu vytesáno: LAVDETVR SANCTISSIMVM | SACRAMENTVM | MDCLXXI. Nad římsou tabernakl s výklenkem polokruhovým, mramorovou deskou vyloženým a uzavřeným mříží z plochých prutů, zahnutých v srdcovité tvary, světlík vyplněn soustřednými pruty. Po stranách výklenku nástěnné pilastříky, římsou přerušené, s volutovými hlavicemi, nesou úseky kládí s hladkým vlysem a silnou římsou, na níž spočívá segmentová římsa štítová. V ploše štítu akanthová kartuš oválná s korunou a monogrammem IHS, po stranách volutová křídla s prohnutým podnožím. (Obr. 55.)

*) Libussa na rok 1845. (Ill. kreslil Pachl.) Ost und West 1846, č. 205. Spor o čtení písmen.

Náhrobky byly v starém kostele jednak v kapli sv. Jana Křt. (a ponechány po jejím zboření r. 1831 v zemi nebo užity k dlažbě), jednak na panské hrobce v kostele (r. 1842 čtyři zdviženy a zazděny do stěny), jednak v kostelní zdi. Hrobka otevřena r. 1842 a nalezeny zde měděné rakve; při bourání kostela r. 1897 zcela zrušena. Nyní jsou náhrobky uloženy částečně v děkanském dvoře (čís. 9.), částečně v zámku (čís. 1.,

Obr. 54. Kladno. Kostel P. Marie. Portál na západní straně.

2., 3., 5., 7., 8.) a v novém kostele ponechány jen dva (čís. 4., 6.). Některé další náhrobky se při bourání kostela nešetrností zcela rozpadly (náhrobek Fr. Ad. ze Žďáru z r. 1670, Ctibora Tiburcí z r. 1615 a faráře Fr. Šedivého z r. 1805); jich nápisy viz u Škorpila, l. c. 28 sl.

1. Pískovec, torso, 0·85 *m* šir. Povrch hladký, nápis rytý: TVTO LEZI PAN GAN | KLADENSKI. Kámen dle písma jest ze XVI. stol. a byl tedy hrob pana Jana, jenž dožil v druhé čtvrti XV. stol., později teprve označen.

2. Pískovec, 1·63 × 1·05 *m*. Uprostřed v reliefu kříž, nad ním rytý nápis: **Tuto Pan Przich Kladensky gest pochowan pan buoh racz Dussi geho | Milostiw i nam wssem byti.** Konec XV. století.

3. Bílý mramor, torso. Dole v kruhu znak pěkně tesaný, nahoře nápis (doplněný dle Škorpila l. c. 33):

Obr. 55. Kladno. Kostel P. Marie. Sanktuarium.

LETHA (PANĚ 1526 W NEDELI)
DEN N(ALEZENI SWATEHO KRZIZE)
TO GES(T MESICZE MAGE)
MEZI 5 : A 6 : HO(DINAV NA PVL ORLO)
GI VMR(Z)EL VROZ(ENI PAN PAN GAN)
GIRZI ZDIARSKI Z(E ZDIARV A NA KLA)
DNĚ TVTO GES(T POCHOWAN PAN)
BVH RACZ MV (MILOSTIW BEGTI TE)
LV LECHKI ODP(OCZINVTI A DVSSI)
WECZNAV RA(DOST DATI AMEN).

4. Červený mramor, 1·05 × 2 *m*. Okraj hladký, uprostřed ve vyhloubené ploše haut-relief rytíře v brnění v celé postavě, v levici meč,

pravici podepřenu o přilbu, pod níž podstavec se znakem. Na ovrubě: **Leta Bozího MDlxx° iii° w ponděli před | Duchem swatym vmrzel Urozeny a statecžny Rytírz Pan Girzjk zdiarsky ze | zdiaru a na Kladnie Geho milosti Cysarz | stwy Rzymskeho radda & g tuto pochowan gt pan Buh rač d: g: mi: b:** (obr. 56.)

5. Červený mramor, torso, cca 2 × 0·95 *m*. Dole znak v reliefu, nahoře nápis minuskulí v hladkém pravoúhlém rámci:

> **Leta paně MDlxxiiij w strzed°**
> **przed narozenim pana Krysta v**
> **mrzela Urozena panj Elisska zdar**
> **ska ze zdaru ec Saucy starj. 85.**
> **leta tuto pochowana lezy gjz**
> **Pan Buh wiečny a wssemo**
> **haucy y nam wssechniem:**
> **: Milostiw byti racz :**
> **: Amen :** (obr. 57.)

Obr. 56. Kladno. Kostel P. Marie. Náhrobek čís. 4.

6. Deska šedého mramoru, 1·74 × 1·05 *m*. Dole korunovaný znak, nahoře tesaný nápis:

ANNO DOMINI
M·D·LXXIX·
OBIIT GENEROSA DOMINA DOMINA
LVDOMILLA DE MARTINITZ·QVÆ
SVB HOC SAXO HVMATA IACET
ORATE PRO EA MARIAM
VT IESVS EIVS FILIVS
LARGIATVR VENIAM.

7. Bílý mramor žilovitý, 2 × 0·95 *m*. V reliefu postava paní v řasnatém oděvu, ruce složeny na prsou, pod hlavou polštář. Defektní. Opis na ovrubě (doplněný dle Škorpila l. c. 30): **Letha Panie** (1587 **pred s: ondrzegem vmrzela vrozena pani) markita z rachmbe | rku manzelka vrozeneho | a statecžneho rytirze (Pana Oldrzicha z rachu a na srbczi).**

8. Červený mramor, 1·94 × 1·05 *m*. Plocha dělena na tři části: v horní kartuš s nápisem, ve střední v kruhu znak, kolem ve cviklech dvě andílčí hlavičky, přesýpací hodiny a lebka, v dolní také kartuš s nápisem. Vše jemně tesáno. Nahoře:

LETHA PANIE 1618 W PATE(K····)
ATNI SVATEHO ONDRZIEGE A P(OS)TO
LA PANIE TO GEST 30 DNE MIESICZE LIS

TOPADV W NOCZI NA SOBOTV VMRZIELA V
ROZENA PANI SIBILA ZDIARSKA ROZENA
HRADICZKA Z·HORZOWICZ A NA KISSICZ
ICH MANZELKA PANA CZTIBORA TIBVRCZI
HO ZDIARSKEHO A TVTO GEST POCHO-
WANA PAN BVCH RACZ DVSSI GEGI MILOSTIW BEGTI
TIELV LECHKE ODPOCZINVTI A WIECZNAV RADOST DATI·

Pod tím modlitba z Joba 19. kap. (obr. 58.)

Obr. 57.—58. Kladno. Kostel P. Marie. Náhrobky č. 5. a 6.

9. Deska z červeného mramoru, 0·715 × 1·02 *m*. Nápis rytý:

+

w Kladnie Roku 1748 Zrozeny w tomto Myſtie
1798 dne 16. Dubna do hrobu ſlozeny welebnj kniez
Jozeff Toelk
Boha a Cyrkwe ſluzebnik wzdy wierny oſady
ſwe neunaweny horliwy Paſtyr až do ſmrti
tehdaz přeſtal apoſtolſky pracowatj Kdyz przeſtal
zyw bytj 50 Let zyw byl 19 Let przykladnie a bedliwye
praczowal gako farARz Kladenſky ani Chura
woſt a boleſti tiela tieſſke ktere Dlauho ſnaſſel
od Dila Apoſſtolſkeho geg odlaucyntj nemo
hly Neodlaucyla Muze toho bedlyweho a
laſkaweho od konani Aurzadu genom ſmrt
ſluzebnicze dobry a wierny wegdi
w Radoſt pana ſweho amen.

Zvony:

1. Průměr 1·11 *m*, výška 1·13 *m*, 15 centů. Ucha hladká, kolem koruny šestkráte se opakuje řada plaket *) mezi šesti oblouny, pod tím vlys z draperií a guirland, zavěšených na lvích maskách, ovocných a květinových festonů. Na plášti v pravoúhlém rámu se lvími maskami po stranách nápis:

SKRZE PILNOST A SKVTECZNE PRZYCZYNIENI VRO-
ZENEHO A STATECZNEHO RYTIRZE PANA GIRZYKA
ZDIARSKEHO ZE ZDIARV A NA KLADNIE ýc YA-
KOZTO KOLATORA A MILOWNIKA ZADVSSY KO-
STELA BLAHOSLAWENE PANNY MARYE W MIESTE
CZKV KLADNIE VDIELAN GEST ZWON TENTO PRO
CZEST CHWAL BOZSKYCH A PRO BVDAVCY PA-
MATKV GEHO SKRZE BRYKCYHO ZWONARZE W
NOWEM MIESTIE PRAZSKEM LETA 1570 ~

Na druhé straně znaky rodu Žďárských a Martiniců s nadpisy:

GIRZIK ZDIARSKY ZE ZDIARV A NA KLADNIE SC	LYDMILA ZDIARSKA Z MAR- TINIC A NA KLADIE CS.

Na věnci silné oblouny, mezi nimi otisky medaillonů s allegoriemi trpělivosti a spravedlnosti, 0·08 *m* v průměru. Srdce z r. 1702. (Do r. 1734 zvonilo se s korunou dolů obrácenou.)

2. Výška 0·92 *m*, průměr 0·97 *m*, 11 centů.**) Ucha vyžlabena, na koruně otisky šalvějových lístků, pod tím úzký vlys dvojitých lilií, šest oblounů a mezi nimi nápis: TEMPORE · TEMPESTO · PARCVS · SIT · SOMNVS · HONESTO = TVNC · MOVEAR · SONITV · NOXIA · PELIO · MEO = TH · NECRONI + Pod tím cípaté ornamentální výplně. Na plášti reliefy Ukřižovaného, P. Marie na půlměsíci a sv. Jiří a nápis:

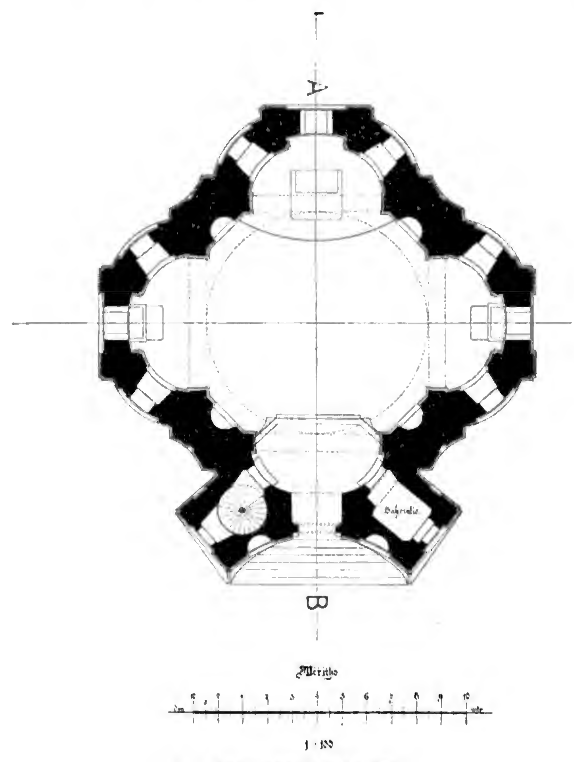
M — DC — LX
SMRT WORSSILE ZDARSKE HRANY
SWEDLA NA ME TIELO RANY
M — DC — LXI I — IVLI —
ZIWOT FRANTI SSKA ZDARSKEHO
POMOH RANAM (Medaillon) TIELA MEHO
KVNSTEM MISTRA RZEMESLNEHO
BENEDICTA PRZIGMIM BRIO
ZAS MOHV ZIWYM SLAVZITI
MRTWE ZWVKEM PROWAZETI
BVH DEG DOBRODINCVM MILOSTI
A PO SMRTI WIECZNAV RADOST
— AMEN = TH = NECRONI —

*) Odlitek Flötnerových Mus. (Viz Časopis spol. přátel star. čes. v Praze XV, 16. Zd. Wirth, Brykcí z Cynperka a P. Flötner.)

**) Přelit ze staršího, který r. 1660 pukl.

V nápisu medaillon s opisem: FRANCISCVS ADAM COMES DE SORA.

3. Výška 0·64 *m*, průměr 0·70 *m*,*) 4 centy. Ucha vyžlabena, u koruny řada vztýčených akanthů, pod tím nápis: TENTO SWON UDIELAN

Obr. 59 Kladno. Kaple sv. Floriána. Půdorys.

GEST ~ PRZEDNIE KE CZTI BOZI SLAWIE / MATICZKI GEHO S: FRANTIS. | Z PADUE ANTONINOWI · TEZ / S: PANNIE BARBORZE KE POCHWALE FVSA NEO-PRAGÆ Pod tím pás visících

*) Byl slit r. 1661 (nápis u Škorpila l. c. 66), r. 1746 pukl.

akanthů. Na plášti sdružené znaky klášterů Břevnova a Broumova, pod tím nápis: ☛ FIERI FECIT BENNO ABBAS BRZEWNOWIENSIS IN BRAVNA ANNO 1749. a reiefy sv. Antonína s Ježíškem, Barbory a plaquetta: Korunování P. Marie. Na věnci provazec.

Obr. 60. Kladno. Kaple sv. Floriána. Pohled od jihu.

4. Umíráček. Výška 0·36 *m*, průměr 0·39 *m*, 0·45 centu. Ucha hladká, hrubá, u koruny květinové guirlandy, na plášti plaquetta: Utrpení P. Marie, Ježíš a sv. Trojice a nápis:

TENTO ZWON GEST KAVPENY Z NAKLADV
PANV MISTRV SPOLECZNYHO CZECHV
MIESTIS KLADNIE NA WIECZNAV PAMATKV
KDYZ BI PAN BVCH S TOHOTO SWIETA CASNAV
SMRTI POWOLATI RACZIL ABY SE S NIM ZVONILO
A ZA TV DVSSY POMODLENI CZINILO.

Na věnci: GOSS MICH FRANZ SCHÖNFELDT IN DER KÖG = ALTSTADT PRAG A9 — 1733.

5. Sanktusník. (Dosud uložen na děkanství.) Původní byl z 2. pol. XVII. stol., s erbem Martiniců; r. 1806 pukl a byl přelit. Výška 0·33 *m*, průměr 0·345 *m*. Ucha žlábkována, na hladkém plášti relief Madonny Staroboleslavské.

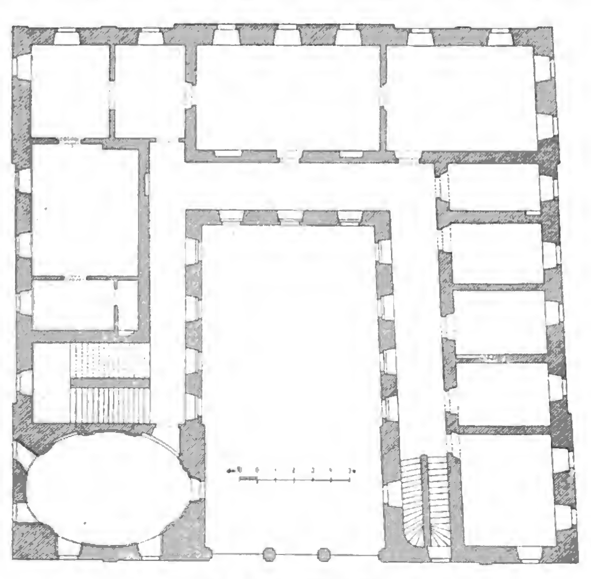

Obr. 61. Kladno. Kaple sv. Floriána. Řez příčný.

DĚKANSTVÍ. Na tom místě odedávna stálo farní stavení. Roku 1549 popisuje se jako jednopatrové, s dřevěnou pavlačí. Roku 1585 přistavěn vedle dům kantora a varhaníka. Farská zahrada přiléhala vzadu až k hradbám. Nynější budova, prosté jednopatrové stavení, s šindelovou mansardou, postavena (po zboření starší, jejíž vyobrazení, kreslené učitelem J. G. Bělohlávkem, jest v Pamětní knize z r. 1836) dle plánů zed. mistra *Jos. Maška* z Břevnova a tesaře *Vojt. Messnera* z Kladna v letech 1804—6 nákladem 11.097·12 zl.

A r c h i v dosti zajímavý. V depositáři d r o b n o s t i ze starého kostela (sošky, kříže, svícny atd.), ne starší konce XVIII. století, na půdě dřevěné s o c h y sv. Václava a Zikmunda, 1·25 *m* vys., z konce XVII. stol. a na dvoře zbytky kazatelny, náhrobky a sanktuarium (viz str. 68 a 70.).

KAPLE SV. FLORIÁNA. Na tomto místě byl již roku 1610 založen lazaret pro chudé panské služebníky. Vedle něho vystavěl

Obr. 62. Kladno. Půdorys zámku.

svým nákladem r. 1630 Florián Jetřich ze Žďáru kapličku, zasvěcenou sv. Floriánu a Alžbětě.*) Byla asi 16 střevíců dlouhá a měla výžku se

*) K slavnosti založení byla ražena měděná m e d a i l l e s rytým nápisem: (avers). ANNO. | DNI. 1630. DIE. Z. | APRILIS. POZITVS. EST. | HVC. ISTE. PRI MVS. LA: | PIS. AB. ILL. SACRI. ROM | ANI. IMPERŸ. COMITE. | FLORŸANO. THEODORICO | DE. SORA. ET. ELIZABETHA | COROWA. COMITISSA. | DE SORA. WATA. | . COMITISSA · | (revers) DE MARTINICZ. | IN. HONOREM. SANME | TRINI-TATIS. B. M. V. | ET. SS. FLORŸANI. ET. | ELIZABETHAE. | . VIDVA. (Viz Beschreibung der bisher bekannten böhm. Privatmünzen und Medaillen (1852) str. 710 a tab. LXXVII, č. 658, kde mylně určena medaille jako pamětní na zal. kláštera v Hájku.)

zvonkem.*) Základní kámen byl zachován a je nyní zazděn za oltářem v kapli; je to deska z červeného mramoru s rytým nápisem: LAPIS FVNDAMENTALIS | SACELLVM DEO TRINO ET VNI DICA | TVM MEMORIÆ B · M · V · ET SS: FLORI | ANI ELISABETHÆ VIDVÆ REGINÆ | HONORI CONSECRATVM IMPENSIS IL | LMI FLORIANI THEODORICI S · R · IMP · CO | MITIS DE SORA · ET ILLMÆ ELISABE | THÆ CONIVGIS COMITISSÆ NATÆ | A MARTINICZ ÆRA CHRISTIANA | 1630 DIE 2 APRILIS | P · F · D · E · V · H FAMILIÆ.

Tato kaple byla zbořena asi r. 1750 a na místo ní vystavěna nová, pravděpodobně dle návrhu *Kil. Ign. Dienzenhofera.***) Doba stavby

Obr. 63. Kladno. Zámek. Pohled od jihu.

není určitě známa a udání v literatuře kolísá mezi r. 1742 a 1752. Jisto jest, že se stavba protáhla — snad smrtí opata B. Löbla († 1750) — a že vlastní úprava kaple pochází až z r. 1872. Na hřbitově, kolem kaple založeném, pochovávalo se však nepřetržitě v letech 1679—1831.

Kaple jest centrální stavba barokní s plochou kupolí, v průčelí s dvěma věžemi na koso postavenými. Půdorys má tvar kříže, jehož

---

*) Zvonek byl r. 1745 půjčen do Motyčína a r. 1806 si jej obec Motyčínská zcela zakoupila.

**) Viz článek v Pam. arch. XXI, 89: Zd. Wirth, Dvě díla Kil. Ignáce Dientzenhofera v Kladně, kde citována příslušná literatura. Kaple stála tehdy ještě za branou, při silnici Rakovnické na volné prostoře. Nynější stav, kdy těsně kolem ní přiléhají školní budovy, ubírá stavbě mnoho na dojmu.

střed tvoří osmihranný prostor pod kupolí a břevna výklenky oltářní a kruchta; kouty mezi břevny vyplněny zdivem (obr. 59.). Zevnějšek jest jednoduchý: sokl, na nárožích ploché pilastry, na nich kolem stavby obíhá kordon; okapní římsa vyložená, s energickým profilem; kolem kasulovitých oken ploché chambrany; tambour kopule hladký, na vrcholu, přímo na klenbu prejzy krytém, kříž s paprsky, kovaný. Průčelí, obrácené na jih do ulice Královské, jest v půdorysu i s věžemi, do výše okapní římsy s façádou splývajícími, segmentem prohnuto a podstaveno do klesající ulice zděnou terasou. Uprostřed portál nedávné úpravy, k němuž vede schodiště, nad ním kasulovité okno. Strany hranolových věží dekorovány pilastry a prolomeny nikami s mušlovou konchou; vlys hladký, nad okapní římsou dva mohutné úseky volutové římsy štítové. Částnad střechou kaple má hladké stěny, úzká okna polokruhová na vše strany a provisorní stlačené taškové stany. (Obr. 60.)

Obr. 64. Kladno. Zámek. Kamna v 1. patře.

Vnitřek dosti prostorný osvětlen deseti okny. Na středem klene se kopule v průměru 8·90 *m*, 16·20 *m* vysoká, sklenutá na pendentivech. Oltářní výklenky jsou 3 *m* hluboké a 5·30 *m* široké a sklenuty valeně ve výši 10·75 *m*; v jižním výklenku jsou po stranách vchody do sakristie a ke schodišti na kruchtu, jež jsou umístěny v přízemí věží. Dekorace stěn chudá: na nárožích pilastry (jich patky opatřeny při dostavbě r. 1872 nebarokním profilem), postavené na soklu, hladkých dříků, pod krkem se závitnicovou ozdobou, nesou kolem obíhající římsu, okny přerušovanou, nad níž se oblomuje ještě jedna, plošší. Ve stěnách výklenky (s novými sochami), v pendantivech štukové rámy, v kupoli na obvodě římsa, v její ploše štukové zrcadlo ze čtyř segmentů. Nad okny prohnuté římsy. (Obr. 61.)

Obr. 65. Kladno, Zámek. Kaple sv. Vavřince. Freska na klenbě.

Obr. 66. Kladno, Zámek. Kaple sv. Vavřince. Freska na klenbě.

Zařízení — tři oltáře, lavice, varhany — jest novější. Zvony ulity r. 1862 a 1873.

ZÁMEK. V bývalé vsi Kladně byly odedávna dvě tvrze, připomínané již od poč. XIV. století. Hořejší tvrz, Ostrovec zvaná, zašla beze stopy, snad již v XVII. století, dolejší postupem doby přestavována na nynější zámek.*) Roku 1619 byla tvrz vypleněna císařským vojskem a dlouho byla pustá. Zachované popisy z r. 1686 a 1701 (vyčerpány u J. Mottla l. c. a Sedláčka l. c. 276) a v archivu děkanském uložený Prothocoll, die Herrschaft Kladno anlangen. Anno 1705 (obsahuje na str. 159 až 186 inventář zámku, kaple a dvora) dosti jasně podávají obraz zámku v XVII. století.**) V XVIII. století neobývaný zámek zchátral, i dal jej opat B. Löbl kolem r. 1750 (letopočet na hodinách) přestavěti. Poněvadž disposice půdorysná i klenby v přízemí svědčí XVII. století, zdá se, že to byla jen adaptace omezující se na vybourání jednoho křídla a zřízení kaple v patře. Účastenství *Kil. Ign. Dienzenhofera* při tom není zaručeno historicky a nedá se ani důkazy ze stavby samé podepříti.

Obr. 67. Kladno. Pečetidlo z roku 1648.

Zámek jest budova o třech křídlech (skoro čtverec o straně 19 *m*), jednopatrová, krytá taškovou valbou (obr. 62. a 63.). Stěny hladké, vchody s kamenným, hladkým opažením, kolem oken chambrany s imitovanými středními klenáky (na straně do zahrady v nich kované mříže). Kordonová římsa s oblým profilem, plochá, okapní vyložená a ostře profilovaná. Po stranách podélných křídel otevřený ochoz se čtyřmi, v příčním křídle s třemi oblouky (z těch zazděny všechny až na dva v podélných křídlech), polokruhem sklenutými, nestejného rozpětí, dělenými čtyřbokými pilíři. Ochoz sklenut křížově bez žeber, lunetty mělké. Na střeše dřevěná vížka, lucernou ukončená; v ní hodiny s letopočtem 1750 a písmeny BAB (Benno Abbas Brevnoviensis) na rozích ciferníku.

Vnitřek zcela prostý. V přízemí jsou místnosti vesměs hladce křížově nebo valeně s lunettami sklenuty, podobně schodiště; v patře mají chodby a pokoje ploché, rákosové stropy bez ozdob. Schodiště jest dole uzavřeno mříží 3·90 *m* vys. a 1·90 *m* šir., jejíž polovice s úzkými postranními poli souhlasně členěny svisle pruty, na nichž jsou přinýtovány listové ozdoby, z plechu tepané; rytá příražnice má na vrcholu pěkně tepaný akanth. Svrchu obdélný nástavec, vyplněný geometrickým ornamentem a listy, v jeho středu plná kartuš se znaky klášterů v Břevnově

*) J. Mottl v Pam. arch. X. 17 a ve Výroční zprávě měšť. škol v Kladně (1880). Bibliografii o rodu Žďárských viz v Zíbrtově Bibl. čes. historie I. čís. 12472 sl.

**) Do zboření farního kostela (1897) byla při domě čís. 122 zachována brána do dvora vedoucí, jednopatrová, krytá dvojitým šindelovým sedlem.

a Broumové a písmeny B A B, nejvýše opatská infule a křížem berla. Polokruhový světlík složen ze soustředných tyčí.

V pokojích troje barokní k a m n a, hnědě polévaná, domácí práce (obr. 64.), sedm p o r t r a i t ů opatů na plátně od pol. XVIII. století, o b r a z sv. Floriána, barokní s e k r e t á ř a k l e k á t k o s intarsií a pokojová zařízení ze 40. až 60tých let.

Obr. 68. Kladno. Socha P. Marie.

V levém křídle domácí k a p l e s v. V a v ř i n c e. Nad vchodem malovaná supraporta*) : Isák obětuje svého syna. Půdorys oválný (osy 8·40 *m* a 6·30 *m* dl.), pět oken, plochá kupole. Stěny hladké, na kupoli fresko představující výjevy ze života sv. Vavřince, dělené allegorickými postavami. Malba působí pro nízkost kupole a malý prostor těžce a hrubě.

*) M o t t l l. c. četl ještě na obraze chronogramm 1740.

Ve středu se vznáší skupina sv. Trojice, nesená anděly, na obvodě kupole proti sobě dva výjevy ze života světcova:*) *a*) Světec vrací zrak slepým, uzdravuje nemocné. V pozadí nároží barokní architektury, v předu vzývá světec boha, obklopen jsa nemocnými, již leží na zemi nebo jsou přiváženi nebo přiváděni sem; nabytí zraku naznačuje jedna žena snětím roušky s očí. (obr. 65.) *b*) Světec spěchá umříti s papežem. V pozadí středověký hrad s kulatými věžemi na nárožích; před ním stařec v nádherném rouše kněžském, jehož tři pochopové váží provazy, zatím co jiní přihlížejí nevinně jich práci sedíce na koni. Stařec kývá prstem na mladého kněze, jenž od plačícího zástupu lidí blíží se pln oddanosti, kol hlavy maje svatozář, s rukama rozpřaženýma. (obr. 66.) Výjevy jsou děleny architektonickými výklenky, těžce orámovanými a ozdobenými mušlemi a festony; před nimi andělé: (v pravo) anděl přilétá, v ruce ratolest míru a myrtový věnec, a kácí mučedlnické nástroje, rožeň, kladku, pánev s uhlím, pochodeň, provazy, kyje a dříví (obr. 66.); (v levo) anděl klečí u truhlice a vybírá odtud kalichy, vedle leží monstrance v otevřeném pouzdře, misky a mísy. (obr. 65.)

Obr. 69. Kladno. Sloup se sochou Jana Nep.

Oltář jest nástěnná architektura s podvojnými pilastry; uprostřed obraz na plátně: sv. Vavřinec drže levicí rožeň jest nesen anděly do nebe. Nad ním v kartuši: DELICIÆ BENEDICTINÆ, po stranách sošky sv. Benedikta a Františka. Nad středem v oválu obraz anděly držený s monogrammem MARIA v nástavci; dle podpisu je to kopie: Vera Effigies Bæ Matris Admirabilis Benedictæ quam S. P. | N. Benedictus puerili ætate Romæ familiarius adamave- | rat cultu Deiparæ meritus ut tam Dioina fecit

*) Legenda praví: „Za pronásledování křesťanů od císaře Valeriána roku 258 byl zajat a veden na popravu papež Sixt II. Vavřinec, tehdy strážce jeho pokladu, chtěl s ním zemříti, ale papež nabídku odmítl a poručil mu, aby kostelní poklad rozdělil mezi lid, že bude za 3 dny též utracen. I učinil tak Vavřinec a za tři dny byl též zajat a na rožni umučen."

S: Alanus de Rupe Jmonasticæ Jnstitutio- | nis Author fieret et Funditor. Místo tabernaklu dřevěný krucifix a dva reliquiáře. Na mense relief: Obětování Isáka.

Barokní k r e d e n c e, dubová, intarsií zdobená, se slušnými štítky.

Ve vížce c y m b á l y : velký zcela hladký, na menším, 0·11 *m* vys. a 0·35 *m* v průměru, letopočet 1749 v kartuši.

V zahradě, na západ od zámku, zachovány s k l e p y o dvou odděleních, valeně sklenuté lomovým kamenem, místy ve vrcholu cihlami spravované. Stopy požáru. Dle jich rozsáhlosti možno souditi, že pocházejí z tvrze, jež zde snad dříve stávala.

Ve dvoře složeny n á h r o b k y a železné d v é ř e ze starého kostela farního (viz str. 68, 70 a 71).

RADNICE byla původně do roku 1843, kde jest nyní Občanská záložna. V tomto roce upravená budova na vých. straně náměstí byla r. 1897 zbořena a nová vystavěna r. 1898—9 dle návrhu architekta *J. Wejrycha.*

V radnici skrovný a r c h i v a p e č e t i d l o bronzové (obr. 67.), 0·035 *m* v průměru, okrouhlé, defektní. Držadlo pevné. Kolem městského znaku opis: SIGILLVM · OPIDI · CLADNENSIS · A · 1648 + Na obvodě laurový věnec. (Ottův N. Slov. XIV. 291.)

STATUE P. MARIE stojí uprostřed náměstí. Byla vystavěna r. 1741 nákladem opata Loebla dle návrhu *Kil. Ignáce Dienzenhofera.**) Z pískovce, asi 10 *m* výšky. Architektonicky pěkně řešený podstavec o dvou patrech stojí na třech schůdcích; terasa a železná mříž novější. Na podstavci čtyři medaillony s reliefy sv. Josefa, Anny, Joachyma a Ježíše, na římse na nárožích stojí sochy sv. Vojtěcha, Jana Nep., Bennona a Benedikta; výše sedí čtyři andělé, držící v ruce kartuše se znaky klášterů v Broumově a Břevnově a chronografický nápis, již otřelý. Socha P. Marie na zeměkouli stojí nejvýše na zvláštním podstavci. Hořící urny kolem již scházejí (obr. 68.).

SLOUP se sochou Jana Nepom. v ulici Královské. Původně stával u malého rybníka na náměstí, pak (při založení Mariánského sousoší) přenesen na místo nároží nynější ulice Svatojánské a nedávno na nynější místo uprostřed kašny. Byl zřízen nákladem faráře V. Raphaela r. 1706. Má hranolový stylobat, attickou patku, dřík nahoru súžený a sochu na římsovité hlavici. Na podstavci sochy jsou vyryty nápisy v laurových věncích s chronogrammem 1706:

---

*) Viz popis v Pam. arch. XXI. 89. Rytina Birckhardtova dle J. Ditzlera v knize M. Ziegelbauerově, Epitome historica monasterii Brevnoviensis (Coloniae 1740); v textu na str. 135 praví autor: „než toto dílo, jež jsem začal psáti koncem r. 1740, vyjde tiskem, bude v nejbližším létě již státi v Kladně obelisk P. Marie.“ V klášteře Břevnovském uložen jest model dřevěný, 0·62 *m* vys., lišící se poněkud v modelaci P. Marie od provedeného sousoší. (Viz Památky výtvarné z českosl. výstavy národopisné 1895, tab. 44.)

steLLato faMI ADVoCAto sit. | FIDeLes AMo CULto res | MeACCe DAt VIAtor. (Obr. 69.)

PRANÝŘ původně stával na náměstí, ale přenesen, když na jeho místo r. 1741 postavena statue P. Marie, před bývalou radnici. Roku 1879 byl prodán v dražbě; zbytky leží v radnici. Byl vytesán z pískovce a v různých výškách byly do něho zapuštěny železné kruhy. Na hranolovém stylobatu s třemi schůdky stál sloup s oblým dříkem a římsovitou hlavicí, na níž spočívala pyramida s kulí. Na podstavci vyryto: F II. (Ferdinandus II.). (Vyobrazení viz u Dr. J. Hrušky, Kladno před sto roky [1902] str. 15.)

PAMÁTKY CECHOVNÍ.*)

a) Společenstvo stavebních živností (listiny a zápisy od r. 1736):

Pokladnice dubová, lištnami zdobená, s letopočtem 1736.

Pečetidla: Mosazné, oválné, osy 0·032 a 0·034 *m*, držadlo vykrojené do liliovitého tvaru, pevné. Kolem kartuše s emblemem tesařů opis: SIGILLVM · DER · ZIMERLEIT · IN · STATEL · KLATNO ♡, nahoře: 1727.

2. Bronzové, okrouhlé, v průměru 0·05 *m*, držadlo pevné. Ve středu v korunovaném štítě dvanáct cechovních emblemů, kolem opis: PECZET · POCZTIWIHO · PORZADKV · MIEST · KLADNA. Střed XVIII. století.

3. Bronzové, okrouhlé, v průměru 0·034 *m*; ve středu znak, opis: ✻ PECZET · CECHOWNI · MIESTIS · KLADNA. XVII. století.

Cínová konvice s víčkem, 0·33 *m* vys., hladká; uvnitř vyryt letopočet 1773 a značky: pražská s letopočtem 1773 a: lev s konvicí a písmena PG. Na plášti vyryt věnec.

Korouhev z r. 1763. Zbylo jen plátno s obrazy sv. Floriána a Nanebevzetí P. Marie (0·70 × 0·94 *m*) a napjato v rámu za sklem.

b) Společenstvo oděvní (listiny od polovice XVIII. století):

Dubová pokladnice z polovice XVIII. století, prostá.

Pohřební štíty, na plátně malované, z XVIII. století.

V SOUKROMÉM MAJETKU:

Sbírku praehistorickou (nálezy z okolí Kladna a ze Stradonic) má pan Ed. Lorber, hodinář.

Kralovice.

Heber l. c. I. 26; Pam. arch. X. 699; Škorpil, Okres 85; Sedláček l. c. VIII. 273.

---

*) Cechy řemeslné vznikly v Kladně kolem r. 1600. Nejprve byl jeden, společný cech, r. 1734 zřízen řeznický a 1736 cech stavitelský; koncem 18. stol. přenesen sem cech sladovníků z Unhoště. Také všichni řemeslníci břevnovští sem patřili tehdy. (E. Batěk, Břevnov [1898] 51.)

Bývalá osada, přip. již r. 1285, s TVRZÍ zašla ve válce třicetileté úplně, ale již r. 1545 byla částečně pustá. Osadníci přešli do Vřetovic a ze vsi zbyl jen kostel sv. Václava (viz Vřetovice!).

Kyšice.

Sommer XIII. 236; Sedláček l. c. 290; Heber l. c. VII. 83; Škorpil l. c. 95; Melichar l. c. 210.

TVRZ zašla beze stopy. Nynější dvůr má hospodářské stavení z XVIII. a XIX. století a dvě slušné brány, prejzy kryté; jedna zazděná.

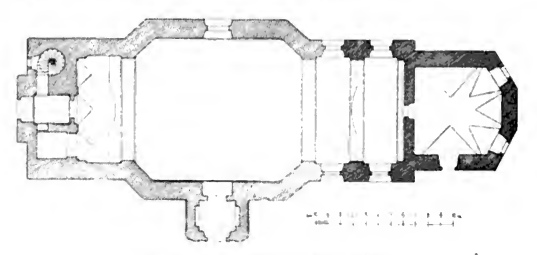
Na KAPLI sv. Floriána (vyst. nákladem obce 1863) zvonek 0·37 *m* vysoký, 0·365 *m* v průměru. Ucha hladká, u koruny mezi pásy z akanthů nápis: IOHANN GEORG KÜHNER GOSS MICH IN PRAG 1756. Na plášti reliefy: muž modlí se k P. Marii v oblacích, Jan Nep. a sv. Pavel.

Lidice.

Schaller I. 229; Sommer XIII. 249, Čechy XI. 186; Škorpil, Okres 95; Melichar, Okres 226. Topogr. sbírka rkp. v archivu Musea král. čes. Heslo: Buštěhrad. (Pamětní knihy na faře: 1. od r. 1732, 2. od r. 1836. Matriky od r. 1664.)

O TVRZI viz u Sedláčka l. c. VIII. 275.

KOSTEL SV. MARTINA BISKUPA (farní) byl již r. 1352 farním; v letech 1620—60 byl bez kněze (nějaký čas vysílali sem piaristé ze Slaného duchovní), až zase r. 1670 obnovena fara.

Obr. 70. Lidice. Kostel sv. Martina. Půdorys.

Za války třicetileté spustl a později opraven. Tehdy tu stál oltář, založený r. 1572 nákladem pana Zdeňka z Wartemberka a na Buštěhradě. Roku 1729 rozšířen kostel, při čemž bývalé kněžiště vzato za sakristii a loď za kněžiště, věž zvýšena a pod kostelem zřízena hrobka. Stavba ukončena r. 1732 celkovým nákladem 7000 zl., darov. velkov. tosk. Annou

Marii. Roku 1734 koupen nový oltář za 400 zl. (oltáře sv. Josefa a P. Marie Pasovské zbyly ze starého kostela), r. 1740 opatřen oltář sv. Anny nákl. 55·48 zl. Mimo to zaznamenáno r. 1737 darování dvou pacifikálů, r. 1738 koupě mříže do kněžiště za 19 zl. a 1740 koupě positivu z Prahy, čtyř trompet a bubnů. Roku 1741 byl chrám opraven, protože se objevily trhliny ve zdivu a důkladná oprava podniknuta také r. 1858 (oltáře vyzlaceny, vnitřek vymalován *Ant. Frieblem* z Prahy).

Obr. 71. Lidice. Kostel sv. Martina. Pohled od jihovýchodu.

Kostel stojí na hřbitově, obehnaném zdí v nárožích skulacenou, prejzy krytou; od jihu vede branka s pěkně vypjatou římsou.

Jednolodní barokní stavba s věží, krytá nad lodí původní mansardou prejzovou s pěkným vikýřem (nyní zazděným), nad kněžištěm a kruchtou taškovou valbou. (Obr. 70. a 71.) Stěny hladce omítnuté, členěné lisenami; kordonová a hlavní římsa oblomují se kolem. Okna hladká, segmentem sklenutá, jen v bocích lodi bohatěji orámována štukem; rám

dole vybíhá v čabraku, nahoře ve voluty a ozdobný střední klenák. (Obr. 72.) Před jižním vchodem do lodi později přistavěná předsíňka skoro čtverečná, sklenutá valeně, s oblými rohy; štítek segmentem vykrojený a zalomený. Uvnitř nad portálem vypjatá římsa a nástavec. Nad předsíňkou i na druhé straně znak saský v kartuši pod korunkou. Západní průčelí má v přízemí o něco vpřed vystouplý vchod s letop. 1731, okno nad ním zazděno. Nad hlavní římsou vystupuje věž; přechod k šířce lodi tvoří postranní křídla ukončená jehlany. Čtyři okna orámována a dole ozdobena čabrakou; nástavec zabraly r. 1852 sem upevněné ciferníky hodin. Věž pokryta prejzovým komolým jehlanem prohnutých stran, s okrouhlými vikýři, zakončeným plechovou kupolí s hrotitou bání a kovaným křížem.

Obr. 72. Lidice. Kostel sv. Martina. Okna v lodi.

Uvnitř zabírá skoro čtvercová loď se skosenými rohy, 11·48 *m* šir. a 13·38 *m* dl., s párem oken, pokrytá prkennou plochou kupolí, většinu prostoru; k ní přiléhá kněžiště (bývalá loď), 8·55 *m* šir. a dl., s dvěma páry oken, valeně sklenuté (klenba dělena pásy, nesenými pilastry v koutech a mezi okny postavenými) a kruchta s věží o jednom poli valené klenby, v jejímž přízemí umístěn vedle vchodu do podkruchtí Boží hrob. Na kupoli lodní fresko (přemalované): výhled do barokní architektury, kde andělé vítají hudbou sv. Martina do nebe. V cviklech ohromné konsoly. Ke kněžišti na východě přiléhá sakristie (kněžiště gotického kostela), třemi boky uzavřená, 7 *m* šir. a dl., s párem oken a vchodem na jihu, sklenutá valeně s lunettami.

Hlavní oltář jest sloupová architektura, mělce prohnutá, s dvěma vřetenovitými sloupy korinthských hlavic. Na prohnutém kládí nástavec s obrazem P. Marie v paprscích, pod korunou a křížem na vrcholu. Kolem obláčky, čtyři vásy a sošky andělů. Na tabernaklu hořící urny, andělé a Boží oko. Po stranách velkého obrazu z r. 1861 od *Jos. Mathausera*: Svatý Martin na koni dává plášť žebrákovi, nad ním se vznáší Bůh Otec mezi anděly,*) dvě velké sochy andělů a sv. Jiljí a Prokopa. (Obr. 73.)

*) Dříve tu bývala socha světcova ve skříni zasklené, nyní stojí na zpovědnici.

Oltář P. Marie, nástěnný rám rokokový kolem nové sochy Madonny pod baldachýnem. (Obr. 74.) Po stranách starší sochy sv. Václava a Víta*) a dole obraz sv. Josefa z r. 1882 s anděly. V nástavci řezaná holu-

Obr. 73. Lidice. Kostel sv. Martina. Pohled do kněžiště.

bice, na predelle děla a prapory křížem položené. Pol. XVIII. stol. Původní obraz P. Marie „salva guardia", v rámečku barokním, visí nyní v kněžišti.

Sousoší Kalvarie rokokové, v přirozené velikosti, a naproti němu oltářík se sochou Jana Nep. nad barokním tabernaklem, obojí z 2. pol. XVIII. století.

*) Pocházejí ze starého kostela a stály dříve na kruchtě.

Oltář s obrazem sv. Petra z Alkantary, sloupový, barokní, s reliefem Madonny Staroboleslavské v nástavci a voskovým tělem s ostatky sv. Prima v zasklené tumbě.

V sakristii oltářík skříňový ze XVII. stol., nově natřený tmavozeleně, bez křídel, s jednoduchou predellou. Uvnitř v perlovcovém rámci polychromovaný relief sv. Rodiny.

Kazatelna kombinovaná se zpovědnicí do kouta vstavenou: osmiboké řečniště s vrtulovými sloupky mezi obrazy (zlatem na modré půdě) sv. evangelistů, a římsou; na stříšce socha Ježíše a tří apoštolů, na stěně nad řečništěm relief sv. Vojtěcha.

Obr. 74. Lidice. Kostel sv. Martina. Oltář P. Marie.

Varhany barokní, s pozdějšími přídavky.

Sochy sv. Vojtěcha, Norberta, Prokopa, ze dřeva řezané, na konsolách v kněžišti stojící, z 2. pol. XVIII. stol.

V sakristii dubové lavabo s pilastry a římsami; nástavec z pásků kolem kartuše s letopočtem 1722. Vedle věšák a kredenční skříň, podobně zdobené.

Dva páry barokních reliquiářů v ozdobných rámečcích a dva dřevěné, empirové svícny.

Křtitelnice pískovcová, bez víka 1·05 *m* vys., renaissanční. Kulovitý kotel spočívá na ballustrové noze, víko novější, dřevěné. Uvnitř cínový kotlík s měděným víčkem. XVII. stol.

Obrazy: 1. Kopie veraikonu s nápisem neúplným: VERA | IMAGO SALVATORIS D : N: I : | XDI · · · · | AD REGEM · · · · MISSA · · · · Romae. XVIII. stol. 2. Sv. Rodina a Ukřižovaný, oltářní obrazy z XVIII. stol. 3. Sv. Jan Ev., pendanty: arch. Gabriel a P. Marie a menší obrazy dvou světic, vše z XVIII. stol. 4. Sv. Augustin, Ambrož, Jeroným a Řehoř, přemalovaná poprsí, z XVIII. stol. pol. 5. Pendanty: Jan Nep. a královna a Jan Nep. před Václavem IV., z 1. pol. XIX. stol.

Křížová cesta z r. 1861.

K a s u l e zlatem vyšívaná, k tomu velum na kalich a palla, z 1. pol. XVIII. století. Druhá kasule vyšívaná hedvábím, z pol. XVIII. století.

M o n s t r a n c e 0·73 *m* vys., z počátku XIX. stol. Na noze meandr a guirlandy, svršek z révoví a rocaillů. Původní pouzdro dřevěné, černou tlačenou koží (vypíchaný ornament filigránový) potažené.

K a l i c h y : 1. Kuppa nová, původní jen okrouhlá, hladká noha stříbrná a pozlacená a nodus. Na spodu nohy vyryt znak: dole šachovnice, nad ní víla s rozeklaným ocasem rybím, a písmena: M · P · V · W . F . V . L. XVI. — počátek XVII. stol.

2. Z pol. XIX. stol., hladký. Na kuppě značky: AN B F.

3. Kuppa nová, noha z 1. pol. XIX. stol., hladká.

C i b o r i u m 0·215 *m* vys., hladké. Nodus šestihranný, na noze třístupňové na spodu vyryto: Wenzel Wondtrzich Ambt Shriber Zũ bũschtiehradt A⁰ 1700

Tři p a c i f i k á l y a tři r e l i q u i á ř e, nevýznamné práce z konce XVIII. a poč. XIX. století.

Na hlav. oltáři šest párů empirových cínových s v í c n ů.

Na kruchtě pár k o t l ů měděných z poč. XIX. stol.

N á h r o b e k faráře Valtera († 1720), s reliefem kalicha, zapuštěný v dlažbě předsíně, dnes již úplně otřen.

Z v o n y: 1. Vys. 0·735 *m*, v pr. 0·75 *m*. Na uchách masky, u koruny pás stojatých akanthů, pod tím: IOHANN GEORG KÜHNER GOSS MICH IN PRAG * 1764. Pod tím květinové guirlandy a festony. Na plášti relief sv. Václava a na druhé straně nápis:

D : T : O : M :
CLEMENS PRINCEPS POIARIÆ DEVOVIT *
CEV DOMINVS LOCI APPERTINENTIS *
INSIMVLAC TOPARCHA (Znak) BVSSIEHRADENSIS
ERGO *

Na věnci: HÆC CLEMENTINIS DEBETVR GRATIA VOTIS * a pás ornamentů plně plastických z rocaillů a květin.

2. Vys. 0·59 *m*, v pr. 0·60 *m*. Ucha hladká, u koruny visuté akanthy, na plášti relief sv. Mikuláše a nápis:

CAMPANA LIDICENSIS (= 1753)
TRANSFVSA
SVB
WENCESLAO ANT : WACEK
CVRATO LOCI
JEREMIA FRANC : WEIS
CAPITANEO BVSSTIEHRADENSI ·

Na dřevěné hlavě vyřezáno: 17 53 | DIE 13 · APRILIS ·

3. Vys. 0·39 *m*, v pr. 0·42 *m*. Ucha hladká, u koruny páskový ornament a kříž v reliefu na plášti. XVIII. stol.

KOSTNICE z r. 1859 již zbořena.

FARA, prosté, barokní stavení z r. 1716, opravené r. 1859 a 1878. Na chodbě pět portraitů farářů na plátně, bez ceny a tři slušná, veliká poprsí na plátně, snad vév. Anny Marie Toskánské, jejího chotě a Marie Terezie. 1. polovice XVIII. století.

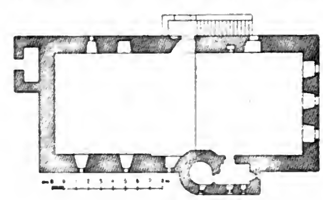
KAPLIČKA Jana Nepom. u kostela, zděný hranol s křížem, asi z polovice XVIII. století.

Litovice (Letovice.)

Sommer XIII. 233; Heber l. c. VII.; Čechy XI. 232; Sedláček VIII. 279; Škorpil, Okres 96; Melichar, Okres 167. Holub, Odkryté poklady 118.

Krolmus nalezl na rozcestí r. 1854 kostru s nádobou a kamenným klínem. (Pam. I. 283.)

TVRZ, jež se připomíná již r. 1266, založil asi Řehník z Litovic. V majetku střídaly se rody, z nichž zejména vynikli Dražičtí. Za nich v první polovici XIV. stol. tvrz přestavována. Jako statek konfiskov. prodány Litovice r. 1639 Krištofu Šim. Thunovi, pak připadly ke Kladnu, ale od r. 1688 byly zase samostatný statek, jenž připojen správou k Tachlovicům. Tvrz byla r. 1591 zcela pustá; r. 1662 za Fr. Adama Eusebia Žďárského byla sice opravena *), ale již r. 1670 mluví se o ní jako o chatrném stavení, na sýpku užitém. Od té doby neužívána. Roku 1892 zabíleny malby nástěnné v druhém patře.

Obr. 75. Litovice. Půdorys tvrze.

Třípatrová gotická budova na obdélníkovém (22·75 × 11 *m*) půdorysu, krytá taškovou valbou. (Obr. 75.) Opukové zdivo v prvním patře 1·45 *m*, v druhém 1·30 *m* silné. Úprava stěn a oken novější, hlavní římsa s barokním profilem. Okna v různých úrovních. Na straně severní (obr. 76.) vede do patra zděné, volné schodiště, 1·20 *m* šír., s dřevěnou stříškou; v průčelí jeho gotický vchod do sklepa s ostěním s plnými kouty a tympanem hrotitým, v němž vytesána lichá kružba a šikou postavený štítek se znakem pánů z Dražic, ze XIV. stol. Na jižní straně (obr. 77.) vystupuje přístavek arkýřovitý se šnekovým schodištěm o 1·90 *m* z líce zdi do výše

*) V urbáři panství Červenoújezdského jest poznamenáno k r. 1662: Pustá tvrz se nyní opravuje; dvůr při tvrzi jest zcela pustý.

druhého patra, druhý přístavek (asi záchod), zcela prázdný, s pultovou stříškou jest při severozápadním nároží. Na zevnějšku zachováno dosud několik okének a dvě větší okna s původním ostěním. (Obr. 78.) Na severu v druhém patře pravoúhlé okno ve středu, bohatě profilované žlábky a ústupky na opukovém ostění; nadpraží částečně zakryto maltou. Na

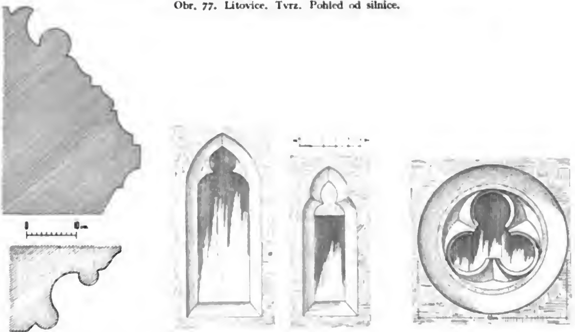

Obr. 76. Litovice. Tvrz. Pohled na schodiště a portálek do sklepa.

kamenech jemně vyryto (dvakráte) k, snad konstruktivní značka. Na straně jižní v prvním patře tři okénka úzká s kružbou gotických nosů (u dvou kružba na vnitřku zazděna), 0·24 *m* šir. a skosenou hranou, v druhém patře široké okno zazděné, sklenuté hrotitě a profilované na opukovém ostění hlubokým žlábkem, vlnovkou a dvěma pruty. Ostatní okna na budově upravena všechna na pravoúhlá. Přístavky jsou bez porušení: do malého přístavku na severozápadu vede malé okénko kruhové v čtvercovém,

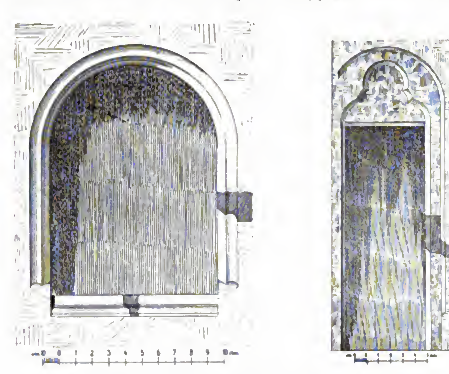
Obr. 77. Litovice. Tvrz. Pohled od silnice.

Obr. 78.—80. Litovice. Tvrz. Ostění oken v 2. patře na severu (nahoře) a na jihu (dole). Okénka v jižním schodišti. Okénko v arkýři.

skoseném orámování; schodiště na jihu má v různých úrovních střílnovitá okénka s nosy a jedno větší, 0·42 *m* šir., s kružbou nosů a skosenou hranou, nyní zazděné (obr. 79.) a do arkýře vedou dvě okénka okrouhlá, 0·60 *m* v průměru měřící, s kružbou trojlistou (obr. 80.).

Vnitřek v přízemí sklenut, výše rozdělen povalovými stropy na tři patra. První patro rozděleno původně na dvě části, později část východní znovu rozdělena novými příčkami. V původní příčce zachován zazděný opukový průchod (okno?), 1·02 *m* šir. a 1·39 *m* vys., polokruhem sklenutý; dole má lavici s drobným profilem, ostění skoseno a vyžlabeno. (Obr. 81.) Stěny uvnitř omítnuty a obíleny, okna vyšpaletována; u oken někde zachována sedátka. V druhém patře stopy komína nad krbem a dva

Obr. 81. a 82. Litovice. Tvrz. Zazděný průchod v 1. patře. Portálek do arkýře.

výklenky s trojbokým vrcholem. Do šneku na jihu vede vchod bez ostění. Průměr šneku 1·85 *m*, světlost arkýře 2·40 × 1·65 *m*. Ze šneku do arkýře vede portálek 0·66 *m* šir., 1·81 *m* vys., pravoúhlý, se skosenou hranou a ústupkem, nadpraží s lichou kružbou. (Obr. 82.)

U silnice ve zdi ohradní KAPLIČKA se sochou Jana Nep., bez umělecké ceny, a zvonkem bez nápisu, s reliefem sv. Floriána, v prolomeném štítku. Počátek XIX. století.

O KAPLÍCH křížové cesty do Hájku viz heslo: Hájek (str. 31.)!

Makotřasy.

Schaller I. 229; Sommer XIII. 250; Heber I. 219, VII. 86; Čechy XI. 186; Sedláček l. c. VIII. 274; Škorpil, Okres 96; Melichar, Okres 238. (Pamětní kniha fary Lidické k r. 1732.)

TVRZ tu stála již r. 1326. Později zpustla, ale zbytky dlouho zůstaly do XIX. stol. Roku 1732 ze zdiva zbořené věže stavěli chlévy v Buštěhradě.

V KAPLIČCE visí barokní obraz sv. Josefa, daný sem r. 1882 z kostela v Lidicích.

Na cestě do Lidic BOŽÍ MUKA zděná, s obrazy sv. Anny a Salvátora, z XVIII. stol.

Močidlany. (Pod Močidly.)

Heber l. c. V. 235; Škorpil, Okres 86; Sedláček l. c. VIII. 274; Pam. arch. X. 19. 339.

TVRZ tu stávavší byla již r. 1453 pustá.

Motyčín.

Na obecní novější KAPLIČCE zvonek bez letopočtu, s reliefem sv. Floriána. Koupen byl r. 1806 z Kladna, z kaple sv. Floriána.

Nučice.

Sommer XIII. 234; Heber l. c. VII. 84; Melichar, Okres 90; Škorpil, Okres 97; Sedláček l. c. VIII. 283.

Vyskytly se 2 kusy mlatů, r. 1876 p. Švetrem museu král. čes. darované. (Pam. X. 808.)

TVRZ tu stávavší byla již r. 1540 pustá.

KAPLE sv. Prokopa (farou do Tachlovic) jest novější, z let 70tých, také zvonek je nový.

Pavlov. (Nové Dvory, Neuhof.)

Sommer XIII. 244; Škorpil, Okres 98; Melichar, Okres 252.

ZÁMEČEK vystavěl v letech 1799—1801 Leopold Paul*) a vedle něho založil ves Pavlov. Nynější budova, pivovar, vystavěna r. 1870.

Přítočno. (Velké a Malé.)

Sommer XIII. 236; Heber l. c. VII.; Melichar, Okres 201; Škorpil, Okres 99; Sedláček l. c. VIII. 200.

---

*) Jeho náhrobek a desku jeho nástupce J. Hofmanna viz u hesla: Hostouň na str. 60.

TVRZ zde stávavší zanikla.

V obou vsích zděné čtyřboké KAPLIČKY se zděnou vížkou a zvonky, z 2. pol. XVIII. stol.

Ve Velkém Přítočně zvonek, 0·36 *m* vys. a šir., bez uch, s nápisem na koruně: • FRANCISCVS ANTONIVS FRANK • ME FVDIT • PRAGÆ • 1771 • Pod tím pás z palmett. Na plášti reliefy sv. Václava a Jana Nep., pod nimi nezřetelný otisk medaille.

V Malém Přítočně zvonek, 0·30 *m* vys. a šir., bez uch. Na plášti relief sv. Vojtěcha, na věnci nápis: I · W · K · ✱ 1798 · ✱ (*Johann Wenzel Kühner*?).

Rapice. (Vrapice.)

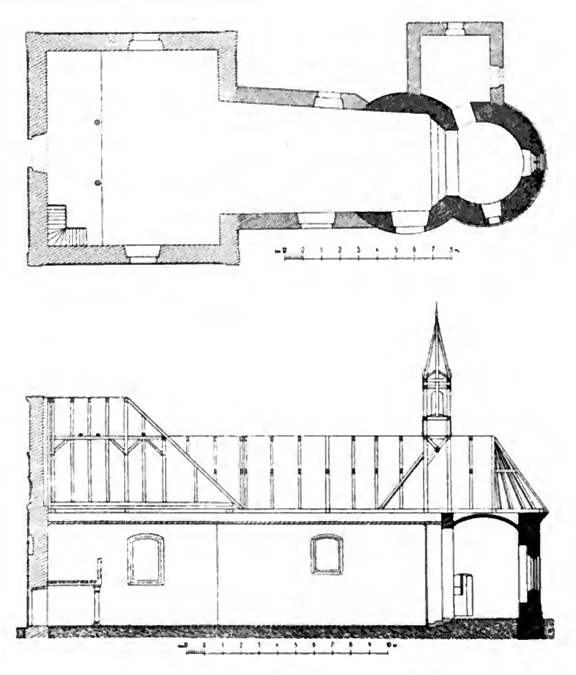
Sommer XIII. 249; Heber l. c. V. 234; Čechy XI. 181; Sedláček l. c. VIII. 271; Pam. arch. X. 699; Lehner, Dějiny umění I. 205, 235; II. 159, 160; Škorpil, Okres 86. Topogr. sbírka rkp. v archivu Musea král. čes. Heslo: Buštěhrad. (Pamětní kniha i matriky od r. 1858.)

Obr. 83. Rapice. Kostel sv. Mikuláše. Pohled od východu.

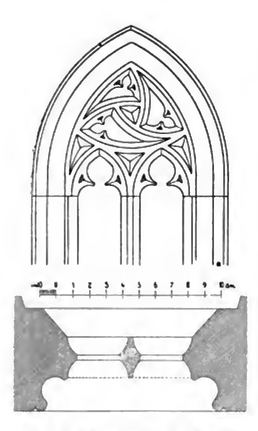
TVRZ zde připomenuta již r. 1362 s dvěma dvory; r. 1548 byla již pustá.

KOSTEL SV. MIKULÁŠE (farní) byl farní r. 1352, po válkách husitských patřil do Kladna; r. 1624 byla fara na čas obnovena, později však opět patřil kostel do Lidic, až r. 1858 fara znovuzřízena. V té době také značnou přístavbou zvětšen.

Obr. 84. a 85. Rapice. Kostel sv. Mikuláše. Půdorys a řez podélný.

Původně románská stavba, orientovaná, v gotické době obdélnou lodí a kolem r. 1858 novým přístavkem a sakristií zvětšená, má hladké stěny, lisenami členěné a pokryta jest taškovou valbou, nad západní přístavbou vyšší; sanktusník nad kněžištěm nový, plechový. (Obr. 83., 84. a 85.) Hlavní římsa profilovaná. Západní průčelí, s hlavním vchodem

Obr. 86. Rapice. Kostel sv. Mikuláše. Kružba ve vých. okně absidy.

ve středu, jest zcela hladké, jen nikou nad vchodem prolomeno; štít trojúhelný stojí na úzké attice a má po stranách volutová křídla.

Jádro tvoří románská rotunda, z níž dosud zbyla celá absida a část okrouhlé lodi s vítězným obloukem. Zdivo, 1·12 *m* silné, z opukových kvádříků, sneseno až po klenbu a klenba v absidě dána nová, místo konchy segmentová, valená. Průměr absidy (téměř tři čtvrti kruhu) 4·34 *m*, lodi 5·45 *m*, vítězný oblouk 3·60 *m* široký, výška do klenby 5·42 *m*. Zvenku liseny, původně 0·20 *m* šir., nyní zcela pokryty omítkou. Okno na jihu rozšířeno, na východě při gotické přestavbě rozšířeno na 1·60 *m* výšky a 0·65 *m* světlosti; otvírá se ostěním, profilovaným hlubokým výžlabem a oblým prutem, na 1·18 *m*; kružba tvořena dvěma nosy, prutem dělenými a nad nimi do trojhranu ze segmentu prolomenými třemi plaménky. (Obr. 86.) Na severu přiléhá nová sakristie, do níž upraven z absidy široký vchod.

Loď, o tři stupně níže položená, osvětlena rozšířeným oknem na jihu a prodloužena v gotické době asi na 9·30 *m*; boční zdi přístavby se rozestupují, takže na konci činí šířka již 6·08 *m*. Druhá přístavba o mnoho širší, tvoří skoro čtverec (strany 9·45 *m* a 9·25 *m*). Okna v přístavbách po páru v bocích, široká, segmentem sklenutá. Strop plochý. Kruchta pseudorománská na dvou sloupech.

Hlavní oltář barokní, sloupový, z počátku XVIII. stol. Obraz sv. Mikuláše nevýznamný, po stranách sochy sv. Petra a Pavla.

Dva oltáře postranní podobné; pravý s obrazem sv. Antonína a menším sv. Barbory v nástavci a sochami sv. Václava

Obr. 87. Rapice. Kostel sv. Mikuláše. Křtitelnice.

a Jana Nep. a rámem z akanthů a stuh; levý s novou sochou P. Marie, po jejíchž stranách v bohatě řezaném rámu oválné obrázky sv. Mikuláše a Alojse, po stranách sochy sv. Františka a Antonína.

Kalvarie, barokní sousoší, skoro přirozené velikosti.

Oltář Jana Nep. barokní, z polovice XVIII. stol.

Kazatelna má novější řečniště s chudou empirovou výzdobou na starém, pískovcovém balustru renaissanční formy.

Zpovědnice třídílná, barokní, s řezbou akanthových listů.

Na poprsni kruchty na dřevě malovaná poprsí apoštolů a Krista, snad přenesená ze starší kruchty. XVIII. století.

Obraz P. Marie v původním rámu, bohatě z akanthů řezaném.

Positiv na kruchtě, z XVIII. století.

Monstrance: 1. měděná, zlacená, 0·57 *m* vys., pokrytá tlačenými rocailly a empirovými ozdobami. Na spodu nohy vyryto: Joseph Harant z Teltschoves obětoval tuto monstrancÿ chramu Zalozenÿ swateho Mikolaſse roku 1823.

2. Vys. 0·52 *m*, měděná, z konce XVIII. století.

Železný, kovaný korunní svícen, z XVIII. stol.

Křtitelnice z červ. mramoru, kalichovitá, spodek číše pokryt píšťalami; hladké cínové víko. XVII. stol. (Obr. 87.)

Pískovcová kropenka s píšťalami, barokní.

Zvony: 1. Z r. 1857. 2. Slil r. 1905 *A. Diepold* v Praze.

Náhrobky: 1. Pískovcová urna na vysokém hranolu. (Paní Veronika Poláková, roz. Hauschildová, † 1814.)

2. Na dvou toskánských sloupech těžký štít trojúhelný; původní deska s nápisem zazděna vedle. (J. Černý, † 1845.)

3. Deska z červeného mramoru, se čtyřmi kruhy a vytesaným křížem; leží před kostelem.

Řebeč. (Hřebeč.)

Sommer XIII. 236; Heber l. c. VII.; Pam. arch. XI. 88; Melichar, Okres 9, 236; Škorpil, Okres 100; Sedláček l. c. VIII. 292.

TVRZ „Tasov“ zpustla v XVI. století, ale zříceniny byly ještě r. 1730 patrny.

Na ZVONIČCE zvonek 0·31 *m* vys., 0·36 *m* v průměru měřící. Na plášti relief Ukřižovaného a P. Marie a nápis: 1738 : 18 máje:

Rozdělov.

Škorpil, Okres 87.

DVŮR tu vystavěl r. 1763 opat Bedřich Grundtmann; r. 1842 zcela vyhořel.

Na návsi KAPLIČKA sv. Mikuláše z 1. polovice XIX. stol. se současným zvonkem, na němž mimo relief sv. Mikuláše a ornamentálního vlysu není nápisu.

Sobín.

KAPLIČKA u cesty do Břvů, prý z r. 1776. Zděný, nahoru súžený hranol, stříška prohnutá s koulí a kovaným křížem na vrcholu.

KŘÍŽ žulový na novém schodišti, nově opracovaný. V podstavci nápis na břidlicové desce:

K Božímu
uctění
Kříž ten postaven
je od obce
Sobínské
r. . . . . . .
novem(bris)

Počátek XIX. stol.

Stelčoves.

„Na Santyblu" učiněn nález bronzových předmětů, z kterého zachovalo se 5 hmotných bronzových kruhů s vytepanými, do smyčky stočenými konci. Při kopání šachty v jílovité půdě zbytky kostry a při ní „zvoncovitá" nádoba, zlomky kamenných mlatů a mezi hnáty bronzová dýka s řapem, čtyřhranná kamenná destička na koncích provrtaná.

„Na Homolce" popelovitá vrstva na záp. kraji výšiny na 1 *m*; pazourkový nožík, kost. šídla a dlátko, lepenice, kosti domácího koně, skotu krátkorohého i tura, prasete, kozy, jelena. Střepy tu nalezené jsou zejména zajímavé, hlásíť se 1. ke kultuře neolithické (střepy s píchanou ozdobou v [staré] musejní sbírce), 2. ke kultuře přechodní — severní a 3. ke kultuře žárových hrobů knovízských (Pam. IX. 475, XIV. 103, XVI. 443; Píč, Starož. díl I. 1., sv. 83, 197, 216, tab. LXXVII; Šnajdr, Míst. 52; Richlý, Bronzezeit 138, tab. XXXVI).

Při kopání základů k Středočeskému pivovaru uhodili na kostrové hroby se záušnicemi. Jednu, stříbrnou, massivní, má ve sbírce pan Eduard Lorber v Kladně.

Svárov.

Schaller I. 118; Sommer XIII. 234; Heber l. c. V.; Method XVII. 86; Sedláček l. c. VII. 285; Melichar, Okres 116; Škorpil, Okres 100; Vitásek, Hájecké okolí 47. (Pamětní knihy od r. 1759 a 1836 na faře Svárovské a od r. 1737 na faře Tachlovské. Matriky od r. 1783.)

TVRZ tu byla, ale zanikla v XVII. století.

KOSTEL SV. LUKÁŠE EV. (farní) byl již r. 1352 farní. Po r. 1620 patřil k Tachlovicům a Kladnu. Roku 1734 fara opět obnovena.

Pokud lze souditi z narážky v předmluvě knížky o Hájecké Lorettě,*) přistavěl ke kostelu Flor. Žďárský ze Žďáru kolem r. 1630 kapli sv. Barbory, Rocha a Šebesty. Roku 1631 byl kostel vojskem zpustošen a zvony prý odneseny. K opravě došlo až r. 1662.**) Roku 1687 postavena věž, na níž dán r. 1690 zvon. Větší oprava chrámu byla r. 1717 a 1734. Roku 1768 opravena věž bleskem porušená, r. 1782 koupen ze zrušeného kláštera Augustiniánů v Praze nový hlavní oltář, 6 cínových svícnů, 4 kasule a kříž.

Obr. 88. Svárov. Kostel sv. Lukáše. Pohled od severovýchodu. V pravo sloup ze XVII. století.

Roku 1786 opraven kostel a kruchta rozšířena. Poslední větší oprava r. 1861 a 1907.

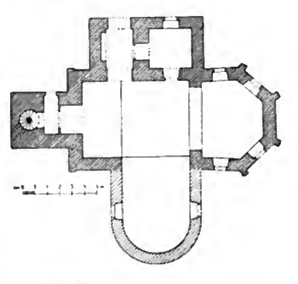
---

*) P. J. Labe, Hagek swaty (1690). Viz str. 28: Specielní literatura.

**) Tehdy tu byly (dle pam. knihy Tachlovské) čtyři oltáře (archa P. Marie byla uschována v Kladně), dále 2 stříbrné, zlacené kalichy (jeden schován v Hájku, druhý v Kladně), šest kasulí a dva stříbrné postavníky (v Kladně). R. 1734 darovala sem vév. Anna Marie Toskánská stříbrný kalich, 4 kasule a kříž. R. 1748 koupeny 2 dřevěné svícny, dva reliquiáře, socha a obraz P. Marie na dřevě, pozlacená lampa, varhany a 2 korouhve. R. 1768 opatřen obraz 14 pomocníků a klekátko, r. 1771 koupeny kotle, r. 1777 druhý zvon, r. 1793 obraz sv. Anny, r. 1796 nová monstrance, r. 1801 kalich, r. 1802 opraveny varhany. Menší opravy r. 1804, 1813, 1827, 1835. R. 1810 skonfiskován kalich z r. 1734.

Jednolodní budova gotická, s věží na západní průčelní straně, krytá prejzovou valbou s vikýři a hladce omítnutá, stojí na hřbitově, obehnaném silnou zdí s prejzovým krytem a pěkně vyvinutou brankou barokní na severu. (Obr. 88. a 89.)

Kněžiště, 6·10 *m* šir. a 4·90 *m* dl., opřeno na nárožích velmi nepravidelného trojbokého závěru celkem 4 opěráky 0·60 *m* šir., jen do $^2/_3$ výšky sáhajícími; čtyři okna sbarokisovaná, s obloukem polokruhovým, s lisenou v náběhu, olemovaná profilovaným rámem. Klenba valená bez žeber, svorník ze štuku.*) Triumfální oblouk, 5·15 *m* šir. a 1 *m* silný, jest nízký, polokruhový. Loď, stejně s kněžištěm široká a 8·85 *m* dl., má dvé oken a strop plochý na rákos. Dřevěná kruchta na železných sloupech. Na severu přiléhají barokní obdélná sakristie a předsíň vchodu, sklenuté a kryté společným taškovým sedlem s vikýři a plochými stropy; v předu štít s lichými okny a trojúhelným nástavcem s křížem, po jehož stranách vyzděna křídla s pilířky a kulemi. Na jižní straně přistavěna kaple Jana Nep., polokruhem ukončená, vystouplá z líce o 6·80 *m*, krytá plochým stropem a prejzovou střechou a otevřená do lodi polokruhovým obloukem; má v bocích dvě široká okna segmentová. (Obr. 90.) Věž s vchodem na severu jest hladká, v pěkně vrstveném zdivu neobyčejně silná (úzký šnek ji skoro vyplňuje), s velkými okny v patře, krytá komolým prejzovým jehlanem s dřevěnou lucernou.

Obr. 89. Svárov. Kostel sv. Lukáše. Půdorys.

Oltář hlavní sloupový, s bohatým kládím. Po stranách dobrého obrazu: Sv. Lukáš maluje P. Marii, sochy sv. Otilie a Kláry, nad ním dvojznak císař. rodu rak. pod korunou. V nástavci v čtyřlaločném rámu sv. Trojice, kolem něho oblaky a andělé. 1. pol. XVIII. stol.

Oltář P. Marie s přemalovaným a zkaženým obrazem Orodovnice v původním rámu z hřebenů a rocaillů. (Obr. 90.)

Oltář Jana Nep. s dobrým obrazem, nástěnná architektura s kládím a postranními opěráky; v nástavci pod baldachýnem srdce v trnové koruně a paprscích, nejvýše socha sv. Zikmunda. Po stranách obrazu sochy sv. Prokopa a Matěje, na římse sv. Víta a Vojtěcha. Z pol. XVIII. stol. (Obr. 90.)

Kazatelna, chudá práce z pol. XVIII. stol., s řezbou hřebenovitou; na stříšce soška Boha Otce.

---

*) Byl prý na něm napsán letopočet 1500.

K ř t i t e l n i c e dřevěná, kalichovitá, 1·48 *m* vys., pokrytá páskovým řezaným ornamentem. Na víku sousoší křtu Ježíšova. 1. polovice XVIII. stol. (Obr. 90.)

K r u c i f i x ze XVII. stol., dřevěný. (Obr. 90.)

M o n s t r a n c e 0·51 *m* vys.; noha šestilaločná s tlačenými akanthy, z XVIII. stol., svršek s rámečkem růží, hrubý, z poč. XIX. stol.

Dva hrubé p a c i f i k á l y z konce XVIII. stol.

Obr. 90. Svárov. Kostel sv. Lukáše. Pohled do kaple Jana Nep.

S v í c n y cínové: šest barokních, 0·57 *m* vys., s dekorem andílčích hlav a ornamentů, vyrytým emblemem řeznickým a letop. 1699. Šest menších, z poč. XVIII. stol. Čtyři rokokové.

K r o p e n k a z bílého mramoru (na triumfálním oblouku) barokní.

O b r a z y na plátně: 1. Jan Nep. nesen do nebe anděly, 2·20 × 1·20 *m*, velmi dobrá práce XVIII. století. 2. Poprsí Jana Nep., v novém rámci, zcela přemalováním zkaženo. 2. polovice XVIII. století. 3. Sv. Anna, bývalý oltářní obraz v oblamovaném rámu, bez ceny umělecké. Z konce XVIII. století.

Z v o n y : 1. Slit od *Jos. Diepolda* v Praze r. 1867.

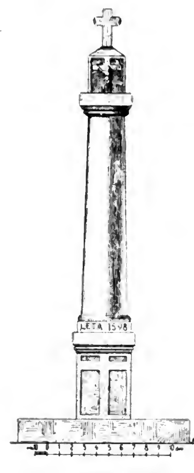

Obr. 91. a 92. **Svárov.** Kostel sv. Lukáše. Náhrobky čís. 1. a 2.

Obr. 93. a 94. Svárov. Kostel. sv. Lukáše. Náhrobky č. 3. a 4.

Obr. 95. Svárov. Boží muka z r. 1598.

2. Vys. 0·50 *m*, v prům. 0·51 *m*. *) Ucha hladká, u koruny: ☛ FRANCISCVS ANTONIVS FRANK ME FVDIT PRAGÆ 1777. Pod tím pás visutých lilií. Na plášti relief sv. Prokopa a Ukřižovaného. Na věnci pás rosett.

3. Vys. 0·37 *m*, v pr. 0·395 *m*. Ucha hladká, u koruny dva ornamentální pásy, mezi nimi: ❀ F : M : S : F : ANNO · 1690 ❀ (*Fridericus Michael Schönfeldt* fudit). Na plášti reliefy sv. Vavřince, P. Marie, řeckého kříže a nápis:

IOHANNA. EVSEBIA. BARBARA
VIDVA COMITISSA MILLESIMO
NATA COMITISSA DE ZDIAR ☙

Po tím znak v oválovém terči.

4. V sanktusu. Z poč. XIX. stol., s reliefem sv. Václava.

N á h r o b k y**) z mramoru, zazděné ve zdi kněžiště:

1. Dlouhý 1·72 *m*, široký 0·85 *m*. (Obr. 91.) V dolní polovině znak v oválu, v cviklech ornament. Nápis na desce s ornamentovanými okraji:

LETHA PANIE 1598 W AV-
TERI PO SWATE LVCZII NA POLI K D-
RVHE HODINIE NA NOCZ. NA CZELEM
ORLOGI VMRZEL VROZENI A STATECZ-
NI RITŸRZ, PAN IAN ZDIARSKI ZE ZDIA-
RV A NA CZERWENEM AVGEZDCZI A TA-
CHLOWICZICH GEHOZTO DVSSI PAN
BVH MILOSTIW BITI RACZ. A W TOM-
TO MISTIE POCHOWAN GEST.

2. Dl. 1·485 *m*, šir. 1·06 *m*. (Obr. 92.) V dolní části reliefy klečících dětí, hocha a děvčete a mezi nimi znak. Nahoře šest řádek nápisu:

Letha panie 1601 we cztwrtek po na nebe
wzetij Pannij marije Umrzel Zykmũnd a
Estera ditky vrozeneho pana waczlawa
audrczkeho z audrczic a na ſwrcziowiczijch
a tuto w pokogi odpoczijwagij oczekawagicze
radoſtneho z mrtwijch wſtanij.

---

*) R. 1777 praskl a hned byl přelit a 15. července zavěšen. Váží 152 libry a přelití stálo 124 zl.

**) R. 1855 otevřena hrobka, při čemž zdviženy náhrobky z dlažby a zazděny do zdi.

3. Dl. 2·07 *m*, šir. 1·18 *m*. (Obr. 93.) V dolní části znak ve čtyřlistu, ve cviklech ornament; nahoře na desce s ornamentovanými okraji nápis:

LETHA 1604 WE CZTWRTEK DEN PAMA
TNI STĒ LYDMILLI W 15 HODIN RANO VMRZEL
VROZENY A STATECZNY RYTIRZ PAN KOT
HART FLORIAN ZDIARSKY ZE ZDIARV
NA CZERWENEM AVGEZDCZY HOSTIVI
CZY A GENCZY G : M · CZYSARSKA
RADDA A TVTO GEST POCHOWAN OCZI
KAWAGE WESE(LE)HO Z MRTWYCH WſTANI.

4. Dl. 1·98 *m*, šir. 1·06 *m*. (Obr. 94.) V dolní polovině znak ve čtyřlistu, v rozích ornament; nahoře na desce s ornamentovanými okraji nápis:

LETHA PANIE MDCVIIL NA
DEN SESLANI DVCHA SWATEHO
VMRZELA VROZENA PANI KATE
RZINA ZDIARSKA ROZENA Z REI
CHV NA CZERWENEM AVGEZDCI
HOSTIWICZI A GENCZY A TVTO
GEST POCHOWANA OCZEKAWAGE
WESELEHO Z MRTWYCH WSTANI ·

5. V lodi. Dl. 1·78 *m*, šir. 0·83 *m*. Relief vyšlapán. Opis (částečně lavicí zakrytý): LETHA PANE 1608 DNE 7 | MIESICE SRPNA : 15 HODINI VSNVL GEST · · · · | · · · · | · · · · HAL WERNI · PAN FARAR · · · · WSKI GEHOZTO | na desce: TIELO GEST TVTO | POCHOWANO · OCE | KAWAGE WESELEHO | Z MRTWICH WSTA | NI ~ MPC ·

6. Relief nad kropenkou, z šedého mramoru, 0·35 × 0·50 *m*. Pod arkádou výjev Ukřižování Páně. Poč. XVII. stol.

7. Na hřbitově, ve zdi kostnice. Roh náhrobku z červeného mramoru, 0·40 × 0·73 *m*, se znakem Žďárských a částí opisu: (czerwe)nem Augezdzy a | Tachlowiczych gehozto duſſy.

8. Ve zdi předsíně. Mramorová deska s rytým nápisem, s dvojitým chronogramem. (Karel Hantschel, farář. † 1800.)

Na hřbitově kostnice s prejzovým sedlem a barokním štítem v průčelí.

FARA, slušné stavení z 1. polovice XVIII. století.

Před kostelem SLOUP pískovcový, toskánský, asi 4·50 *m* vys., na vysokém podstavci s bossáží. XVII. století. (Obr. 88.)

Na konci vsi žulový KŘÍŽ z r. 1856.

U cesty k Červ. Ujezdu BOŽÍ MUKA z pískovce, 3·56 *m* vys. (Roku 1832 opravena nákl. J. Linke, r. 1878 splašenými koni přeražena.) Na starém stylobatu, s křížem na třech stranách vytesaným, stojí nový

dřík toskánský s původní hlavicí, na níž na všech stranách vytesán relief krucifixu; svrchu křížek. Na spodní desce sloupu vytesáno: LETHA 1598. (Obr. 95.)

Tachlovice.

Schaller I. 117; Sommer XIII. 234; Heber VII.; Sedláček VIII. 283; Škorpil, Okres 160; Melichar, Okres 54 a 71. Rkp. sbírka topogr. v archivu Musea král. čes. Heslo: Tachlovice. (Pamětní knihy na faře z r. 1737 a 1833. Kniha účtů kostelních od r. 1662. Matriky od r. 1680.)

TVRZ shořela před r. 1662, od té doby pustá.

KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO (farní) byl r. 1352 již farním, později v letech 1635 až 1673 filiálním do Kladna (v duchovní

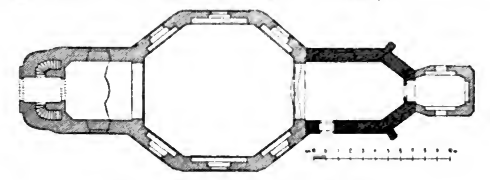

Obr. 96. Tachlovice. Kostel sv. Jakuba. Pohled od jihu.

správě pomáhali také františkáni z Hájku), farním zase od r. 1673. Za vpádu Sasů r. 1631 byl zažehnut i s tvrzí, farou a poustevnou. Roku 1662 jej účty líčí: klenutý, malovaný, strop tabulový, kruchta hlavní sklenutá, žákovská dřevěná. Tři oltáře, částečně od vojska porušené, kazatelna s obrazy a epitafium p. Žďárského. Kaple byla beze dveří a zvony od-

neseny. Roku 1741 vystavěna nová budova (ze staré ponecháno kněžiště) nákladem Anny Marie vév. Toskánské a vymalována od malíře *Jos. Kolumba* z Prahy. Roku 1740 již přivezen sem oltář ze Zákup, r. 1742 pak postaveny oltáře: s obrazem Ukřižovaného nákl. mlynáře V. Tomana, P. Marie nákl. hrab. Šlikové, faráře a občanů a Jana Nep. nákl. občanů. Chrám posvěcen 22. října r. 1742. Následujícího roku koupeny kotle a trompety a opraven starší oltář Rodiny Páně, r. 1745 opatřeny nové varhany, r. 1750 mříže do kněžiště, r. 1755 kříž na sanktusu (násl. roku jej vichřice shodila), r. 1758 koupen oltář sv. Jakuba a Marty, r. 1759 sochy deseti českých patronů (za 91 zl.), r. 1763 opatřena kazatelna. Větší oprava r. 1858 nákladem císaře Ferdinanda Dobrotivého, kdy též stěny vymalovány.

Jednolodní stavba barokní se starším kněžištěm, s věží na západě, krytá prejzovou valbou s vikýři, nad boky lodi vydutou, na níž spočívá sanktusník s lucernou a cibulovitou střechou. (Obr. 96.)

Obr. 97. Tachlovice. Kostel sv. Jakuba. Půdorys.

V půdorysu (obr. 97.) tvoří loď osmiboký prostor s delšími stranami bočními, k němuž přistupuje krátké kněžiště, ukončené třemi stranami, s nízkými opěráky na nárožích, skosených a podbrádkou opatřených a na druhé straně kruchta s věží, v západním průčelí risalitem vyznačenou. Za kněžištěm na východě přistavěna nízká, v předu súžená sakristie, s okrouhlými okny a taškovou pultovou střechou. Stěny členěny lisenami a soklem, profilovaná hlavní římsa oblamuje se kolem celé stavby. Okna ploše segmentem překlenutá, s jednoduchými rámy. V západním průčelí do přízemí věže, otevřeného po obou stranách na schodiště a v předu do podkruchtí, vede portál s profilovaným rámem a polokruhem vypjatou římsou. Nad ním okno s vypjatou, prejzy krytou římsou, lemované plochou chambranou; ve vrcholu plastická kartuš s Toskánským znakem. Věž vystupuje z celku teprve nad hlavní římsou, spojení s lodí tvoří volutové nástavce po stranách, v půdorysu prohnuté. Patro členěno lisenami, kolem polokruhových oken čabraky a imitovaný klenák, nároží skulacena. Hlavní římsa nad středem vypíná se trojúhelně, střecha šindelová, cibule s lucernou.

Vnitřek (obr. 98.) má hladké stěny, pokryté pseudobarokní malbou z r. 1858. Sklenut jest v kněžišti, 7·95 *m* dl. a 4·70 *m* šir., valeně

s hlubokými lunettami nad okny, v lodi, 10·60 *m* šir. a 12 *m* dl., pokryt ploše prkny (na nárožích úseky složeného římsoví) a v pokruchtí, stejně s kněžištěm šir. a 6·30 *m* dl., také valeně sklenut. Poprsnice kruchty vyložena ve středu segmentem a nesena dvěma volutovými konsolami. Sakristie sklenuta plackou, s oválným vykrojovaným zrcadlem.

Hlavní oltář má tabernakl a predellu novější; nad tím původní barokní rám, bohatě z akanthů, růží, věnců a lilií řezaný. Obraz nový.

Dva postranní oltáře: Levý má nástěnnou architekturu z pol. XVIII. stol., s obrazem Jana Nep. a sochami sv. Jana Křt. a Jana

Obr. 98. Tachlovice. Kostel sv. Jakuba. Pohled do vnitřku.

Ev. V nástavci relief Madonny Staroboleslavské. Pravý má novější tabernakl a architekturu, pokrytou řezbou páskovou prolamovanou a akanthovou, z poč. XVIII. stol. Na této stěně visí v krásném rámci s páskovým a mřížkovaným nástavcem kopie Madonny Zbraslavské z polovice XVIII. století, darovaná mnichem Strahovským Ouponěšickým. Nad tím v nástavci nese anděl korunu a v kartuši vyřezán monogram MARIA. Na obou oltářích po čtyrech cínových svícnech z 2. pol. XVIII. stol.

Kazatelna z pol. XVIII. stol., s rocaillovou řezbou na vydutém řečništi a schodišti; na stříšce na volutových nohách soška Kristova.

Křtitelnice ze dřeva řezaná, renaissační formy: mísa s píšťalami na balustrové noze. XVIII. stol. (?).

V a r h a n y a k ř í ž o v á c e s t a — nové.

V kněžišti podél bočních stěn pod okny dřevěná ř í m s a s rameny pro svíce, nad nimi prohnutá. V mezerách mezi svícníky stojí na římse řezané reliquiáře, nad svícníky pak poprsí sv. Víta, Vojtěcha, Josefa, Jana Nep., Prokopa, Václava, Norberta, Ludmily atd. Pol. XVIII. stol.

Obr. 99. Tachlovice. Kostel sv. Jakuba. Epitafium.

E p i t a f i u m na měkkém dřevě malované, 0·97 *m* dl. a 0·75 *m* šir. Rám slabě profilovaný, zbarvený šedivě a žlutě. V horní třetině dva znaky v kruhových věncích laurových, v dolní citát z Joba, kap. 19. (ukončení řádky hroznem) a poznámka: Renovatum 1766 Sub me Carolo Cžižek Parocho Tachlowiczenſi. Uprostřed v obdélných rámcích nápisy:

(v levo) Vrozeny a ſtateczny Rytirz Pan Jan
Zdiarſky ze Zdiarū na Czerwenem Aū
gezdczy a Tachlowiczych Vmrzel ſe

tha Panie 1578 w Nediely prw
nij poslni w noczy na pondiely a w Kla
denskem Kostele gest pochowan: ·
Zanechal po sobie Styr synuw wieku do-
spieleho. Albina Kotharta Tyburczy
ho a Petra: ·

(v pravo) Urozena Pani Mandelijna Zdiarska
z Gesuicz wlastnij Manzelka dolcze-
neho pana Jana Zdiarskeho a Matij
weyss psanych synuw geho Umrzela Le
tha 1568 W patek po Trzech Kra-
lych a w tomto chramie Bozim Tachlo-
wskym gest pochowana, gimzto ij nam
wssechniem Pan Buh racz milostiw by-
ti. Amen: · (Obr. 99.)

Monstrance: 1. Vys. 0·52 *m*. Noha čtyřlaločná, hladká, nodus šestihranný, na paprscích rámeček prolamovaný z pásků a růží, na vrcholu relief Boha Otce a holubice. Druhý rámeček tvoří tepané oblaky. 2. pol. XVIII. stol.

2. Vys. 0·48 *m*. Čtyřlaločná noha, stonek hladký, na dvojích paprscích nesou dva andělé baldachýn s křížem. Složeno z různých kusů. XVII. a XVIII. stol.

Kalichy: 1. Vys. 0·30 *m*. Noha trojlaločná s tepanými hrozny a mezi tím reliefy sv. Jana, Lukáše, Marka, nodus vásovitý s růžemi, kuppa s pláštíkem tepaným, na němž střídají se klasy a hrozny s reliefy v okrouhlých medaillonech: Pietà, Ecce homo! a Kristus na Kalvarii. 2. pol. XVIII. stol. Na kuppě snad z opravy značka s letop. $\frac{18}{60}$ a nezřetelná písmena monogramu.

Kuppa hladkého kalichu má značky: DH a $\frac{18}{60}$.

Dvě hrubá ciboria z poč. XVIII. století; jedno hladké, rýhované na noze, druhé s kartušemi tepanými na pláštíku kuppy a noze.

Barokní reliquiář sluncový, malý, z pol. XVIII. stol. a dva pacifikály paprskové, z konce XVIII. století.

Dvě lucerny s vrtulovými žerděmi k nošení, z poč. XIX. století.

Na kruchtě pár měděných kotlů z XVIII. stol.

Mramorová kropenka z r. 1739.

Náhrobky z r. 1753 a 1754, v dlažbě kdysi zasazené, již odstraněny.

Zvony: 1. Původně slit r. 1816 v dílně *Anny Kühnerové*, přelit r. 1882 od *Jos. Diepoldta* v Praze.

2. Vys. 0·54 *m*, v pr. 0·575 *m*. Na uchách masky, u koruny tři pásky rozvilinového ornamentu, v druhém nápis: SANCTI IACOBE ORA PRO NOBIS. Nápis na plášti v pravoúhlém rámci:

ZA PANOWANI WYSOCZE VROZENYCH
HRABINEK A PANI. PANI POLEXINY.
LYDMILLY. HRABINKY Z SSTERNBERGKA.
MARYE MAXMILIANY. HRABINKY HYSRLOWE
IOANNY BARBORY. CARPETO. HRABINKY Z
MILLEZIMO. THERESIE. ELEONORY HRABINKY Z
VGARTE. A ANNY. KATERZINY HRABINKY. MAGNY.
WSSE WLASTNICH SESTER (Znak) ROZENYCH HRABINEK
ZE ZÁRV SLYTY GEST * 1688 *

Na druhé straně pod arkádou, nesenou karyatidami, relief sv. Jakuba, vedle pod stejnou arkádou P. Marie a pod tím v oválovém věnci laurovém: STEPHANVS | PRICQVEY CIVIS | CLATTOVIENSIS | ME FVDIT.

V luceině. 3. Vys. 0·42 *m*, v pr. 0·44 *m*. Ucha hladká, u koruny nápis: SI DEVS PRO NOBIS QVIS CONTRA NOS. Na plášti stejný nápis jako na zvoně čís. 2., ale kursivou a stejné arkády s jinými reliefky. Na věnci znak *Pricqueyův*: zvonek a S P.

Na hřbitově KAPLE vystavěná r. 1745, čtvercová se skosenými rohy, krytá stanem s dřevěnou vížkou; římsa nad boky vypjatá segmentem, nad vchodem štukový nástavec s medaillonkem. Uvnitř kříž dřevěný, ostatky sv. Konstancie v skleněné rakvi a dvě barokní sošky.

Ve výklenku hřbitovní zdi jehlan z červeného mramoru. Na podstavci relief kalichu, na jehlanu dlouhý nápis kursivou. (Farář J. Grim. † 1798.)

FARA vystavěna kolem r. 1745. V průčelí nika s pískovcovou sochou Jana Nep. (s nápisem: S. Ioannes | Nepomucenus.) Na faře v archivu rukopisné vesperale*) latinské, papírové, o 349 listech (některé vytrhány), 0·34 × 0·22 *m*, z XVI. stol. Písmo černé, noty červené, initiály kreslené, barevné, někde prostě malované, s ozdobou rozvilin. Vazba současná, v bílé kůži, s tlačenými rosettami v kruhu, orlicí a lilií v kosočtverci, po stranách pásky s rostlinným ornamentem. V rozích a ve středu lité a ryté puklice, z bronzu.

U hospody KAPLE P. Marie Bolestné, vystavěná r. 1745 nákl. Mat. Kalivody, prosté staveníčko s novějším obrazem.

Na cestě do Dobříče žulový KŘÍŽ s letopočtem 1855 na podstavci.

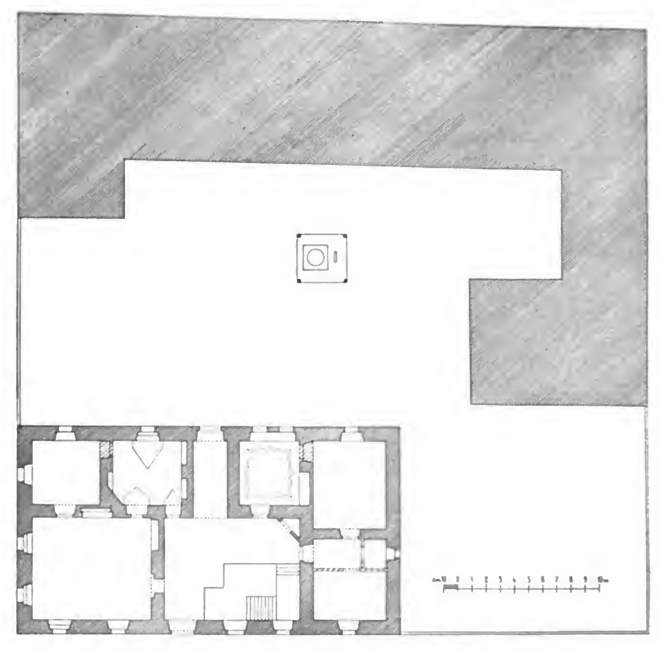
Tasov viz Řebeč.

Toskánka.

Škorpil, Okres 101; Melichar, Okres 213.

*) Dle dvojitého zápisu na přídeští bylo koupeno r. 1574 od Sigm. Jehňátka, faráře ve Stodůlkách, za 5 měr pšenice.

Zájezdní HOSTINEC na silnici Karlovarské vystavěn počátkem XVII., přestavován na poč. XVIII. stol. (Obr. 100.) Prostá, jednopatrová budova obdélná, krytá taškovou valbou. Hladké stěny, okna s chambranou, římsa profilovaná, kordon schází. Průčelí do silnice (obr. 101.) má z osy umístěný portálek polokruhem sklenutý, lemovaný

Obr. 100. Toskánka. Půdorys domu s dvorem.

pískovcovou bossáží; nad ním vytesán znak Kolovratský; na dveřích vyřezán letopočet 1712 a akanthový ornament. Průčelí do rozsáhlého dvora (obr. 102.) stejné, portálek s polokruhovým obloukem má podobnou bossáž a znak a stejně orámován pískovcem vchod do kolny. V přízemí jsou některé valené klenby a na jednom prkenném stropě štukové zrcadlo, dole i v patře velký mazhaus (na dlaždici býval letopočet 1715) s povalovým stropem. Zde visí portrait, malov. na

plátně, z polovice XVIII. století; prý podoba Anny Marie vévodkyně Toskánské, za níž budova upravena. Na dvoře pod stanovou stříškou

Obr. 101. Toskánka. Pohled od silnice.

Obr. 102. Toskánka. Pohled do nádvoří.

původní studna s palečními koly. Kolem dvora zděná ohrada, v níž vede malý vchod k silnici.

Úhonice.

S c h a l l e r I. 109; S o m m e r XIII. 182; Š k o r p i l, Okres 102; M e l i c h a r, Okres 253; V i t á s e k, Okolí Hájecké 55; Pamětní kniha na faře od r. 1825; Poznamenání dobrodinců chrámu z r. 1781; Matriky od r. 1653.

Krolmus nalezl tu r. 1856 dva kamenné k l í n y a větší počet bronzových p e r e l. (Pam. II. 230; Š n a j d r, Místop. 62.)

KOSTEL ZVĚSTOVÁNÍ P. MARIE (farní). Byl r. 1352 farní; ve válce třicetileté opuštěn a fara obnovena až r. 1654. Patří řádu praemonstrátskému, klášteru Strahovskému. Stará stavba,*) jež měla nad vchodem letopočet 1615, zbořena a nový kostel dostavěn r. 1896.

Ze starého zařízení do nového kostela přenesena věčná l a m p a, kovaný železný svícen z konce XVIII. st., mramorová k ř t i t e l n i c e (z r. 1882), dvě mramorové k r o p e n k y, z nichž jedna zazděna v sakristii, druhá na kruchtě, s o c h a Jana Nepom., barokní, a P. Marie, z XVI. stol., dva k ř í ž e, dva řezané barokní r e l i q u i á ř e, několik l a v i c (na kruchtě) a s k ř í n ě ze sakristie, empirové, s černými sloupky a štítkem. Ostatní bylo z části dáno do kaple nad hrobkou (obraz a tabernakl s hlav. oltáře, emblemy čtyř evangelistů, obraz sv. Jana Křt. a empirové svícny cínové) a na faru (obraz blahosl. Heřmana), z části spáleno.

M o n s t r a n c e z r. 1775, dar opata Strahovského, Boh. Herwiga. Vys. 0·48 *m*, zlacená. Noha zprohýbaná v půdoryse, s rokokovým tepaným dekorem, nodus vásovitý, kolem lunuly dvojí paprsky a rámeček z klasů a hroznů, svrchu kříž. Bez značky.

K a l i c h, stříbrný, zlacený, 0·25 *m* vys. Na kuppě pláštík z prolamovaných hlav andílčích a ovoce kolem tří medaillonů oválných s reliefy sv. Josefa, Norberta a Zvěstování P. Marie; anthemion lístkové. Poč. XVIII. stol.

P a c i f i k á l z poč. XVIII. stol. má na noze tepaný ornament z akanthů a na kříži ryté pásky.

R e l i q u i á ř křížový ze XVII., stol. mosazný a stříbřený. Na kruhové noze a stvolu ornament vypíchaný; kříž tvořen řadou medaillonů oválných s rytými rámečky, korpus mosazný litý.

Z v o n y: 1. Slit r. 1899 od *A. Diepoldta* v Praze.

2. Pr. 0·82 *m*, výška 0·715 *m*. Ucha hladká, na koruně dva pásky masek a ornamentů, z jejich úst vycházejících, mezi nimi nápis: ☙ GOSS · MICH · IOAHN · CHRISTOFF · WALTHER · IN · PRAG · ANNO · 1694. Na plášti relief P. Marie na půlměsíci a sv. Václava. Na věnci: FVSA · EST ·

*) Dle fotografie to byla prostá jednolodní stavba s kněžištěm polygonovitým, bez opěráků (na východě čtvercová sakristie), s lodí o málo širší než kněžiště a věží, na celou šíři lodi na západě přilehlou. Krvt byl valbový, na věži a sanktusu byly cibulovité střechy šindelové s lucernou. Okna i vchody pravoúhlé. Zdivo jistě starší, než poslední barokní úprava.

HÆC · CAMPANA · PRO · ECCLESIA · ANHONICESI · PRO · QVA · INTER CÆTEROS · BENEFACTORES · PRIMARIVS · FVIT · MATTHÆVS · IANDA · QVI 50 FLOR · | DEDIT ·

3. Slil r. 1688 *Mik. Löw* v Praze, přelil r. 1899 *A. Diepoldt* v Praze.

4. V sanktusu. Průměr 0·39 *m*. Přelit ze staršího r. 1845. Na plášti relief sv. Jana Křt.

Na býv. hřbitově KAPLE z poč. XIX. stol., osmiboká, s taškovým stanem a širokými okny, hladkých stěn, pokrytá uvnitř prkennou kupolí. V dlažbě mramorová deska s kruhy nad hrobkou, na ní v reliefu znak kláštera Strahovského a nápis v oblouku rytý:

HEIC SIONEORUM DIVI PATRIARCHÆ
NORBERTI FILIORUM ELECTA REQIES.

Dole: REQVIE ÆTERNA FRVANTVR
LVXQVE PERPETVA LVCEAT EIS DOMINE
IN GLORIA · (= 1799).

Ve dvoře obytný DŮM, obdélný, s vystouplým risalitem, otevřený do nádvoří řadou oblouků polokruhových, částečně zazděných. Pěkná brána do návsí též zazděna. 1. polovice XVIII. století.

U fary hranolová KAPLIČKA sv. Floriána z r. 1855.

Červený Újezd. (Újezdec.)

Sommer XIII. 235; Heber l. c. VII.; Čechy XI. 223 a 232; Škorpil, Okres 101; Melichar, Okres 95; Sedláček l. c. VIII. 284; Vitásek, Hájecké okolí 46. Urbář panství Kladenského a Újezdského v archivu Unhoštském.

ZÁMEK připomíná se před válkou třicetiletou jako pěkně vystavný, s 21 pokojem, věží a kaplí, ale r. 1662 byl již pustý. Vedle stál dvůr s druhou kaplí. Dnes již jen zcela prostá budova z XVIII. století.

KAPLIČKA na návsí, se zvonkem, nová.

NÁHROBEK u Radvanských, z pískovce tesaný, 0·50 *m* šir., shora polokruhem ukončený. V ploše vytesán kříž do kruhu a pod ním sekera tesařská. XVI. stol. (?) (Obr. 103.)

Obr. 103. Červ. Újezd. Náhrobník (?)

Pletený Újezd.

Na obecní KAPLIČCE zvonek s reliefem sv. Václava a letopočtem 1864.

Unhošt.

Schaller I. 124; Sommer XIII. 282; Čechy XI. 224; F. Melichar, Monografie Unhoště (1888); F. Melichar, Paměti okresu Unhoštského (1890); Pam. arch. IX. 577, X. 330, XI. 165; Melichar, Škorpil atd., Dějiny školství okresu Kladenského (1898); Škorpil, Okres 102; Blahověst 1882, 140; Sborník hist. II. 202; J. E. Vitásek, Hájecké okolí 49. Rkp. sbírka topogr. v archivu Musea král. čes. Heslo: Křivoklát. Archiv městský (Gruntovní knihy od poč. stol. XVII.; Dějiny okresu Unhoštského, rkp. Jos. Mottla). Archiv farní (Matriky od r. 1660; Pamětní kniha z r. 1843.)

Pohled na město od východu z r. 1837. (0·39×0·21. Anonymní ocelo-rytina. Podél. fol.) S nápisem: Město Unhosst. Wáženému messtanstwu obětováno r. 1837, a znakem města.

Městečko připomíná se jako ves v 2. pol. XIII. stol., kdy částečně přidělena měšťanům v Menším Městě pražském. Roku 1329 byla

Obr. 104. Unhošt. Pohled na náměstí od kostela.

již městečkem ochranným k hradu Křivoklátu; toho roku (19./10.) daroval král Jan Lucemburský faru a patronát řádu křižovníků s červenou hvězdou v Praze. Ve válkách husitských byl městys v moci Václava Cardy z Petrovic 1438—9. Roku 1489 prohlášena Unhošt svobodným městečkem s vlastním právem (trhy, zelený vosk, gruntovní knihy) a obdržela znak: v modrém štítě jelen z křovin vyráží. Před r. 1557 vyhořelo městečko; ten rok obdrželo dovolení od Ferdinanda I. ohraditi se hradbami, což se však neuskutečnilo. Za války třicetileté utrpělo mnoho vojskem: 1620 vydrancováno a požárem lehlo 60 domů, takže v letech 1631—4 bylo skoro pusto; r. 1639 sotva se zotavivši vydrancováno opět a spáleno. Celkem bylo r. 1648 spálených domů 123 a z 800 obyvatelů před válkou jen 159. I později utrpělo městečko válkami (1742, poč. XIX. stol.) a požáry (1720, 1764 atd.). Na město povýšeno asi v letech 1785—90.

Disposice městečka ukazuje na založení při stávající již cestě, která se rozšiřuje po straně v náměstí. Celkem starý stav málo je dotčen regulací. (Obr. 104.)

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA (farní) byl již r. 1329 farním a pod patronátem řádu křižovníků s červenou hvězdou v Praze. V letech 1628—1661 byla fara neobsazena; pomáhali zde pražští členové řádu (1628—1651) a duchovní z Kladna. Roku 1661 fara zase obnovena.

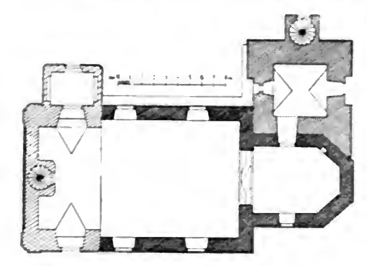

Obr. 105. Unhošť. Kostel sv. Petra a Pavla. Pohled z náměstí.

Kostel utrpěl velice r. 1639, kdy jej Švédové i císařští vydrancovali, dřevěnou věž zapálili a zvony vzali; kostel opraven až r. 1702: dána nová střecha, zvětšena okna a západní průčelí zbořeno a jen zabedněno. Teprvé r. 1715 loď kostela prodloužena, kněžiště znovu sklenuto, přistavěna kruchta a sanktusník na střeše. Na pamět této opravy zasazena v severní zdi lodi deska z červeného mramoru (0·60 × 0·71 *m*) s rytým chronogrammem (1715):

ÆDES =
IN, HONOREM
SANCTI, APOSTOLI,
PETRI, ET PAVLI,
RENOVATA.

Pod nápisem v kruhu kříž a hvězda. Roku 1720 udeřil do kostela blesk, zapálil báň a rozbil cymbál; opravu stavby vykonal tehdy stavitel *Fordín* (při tom zabíleny malby na stěně: císařský orel, znak města a cechů), věže tesař *Václav Šplíchal*, jenž vsadil na vrchol kříž s orlem. Další opravy větší byly roku 1812, 1819 (věž), 1825 (strop v lodi), 1828 (hodiny opravil *Fr. Kuthan* z Unhoště), 1830 (střecha věže), 1835 (kostnice), 1839 (dlažba a nátěr stěn). Hřbitov kolem se rozkládající byl zrušen r. 1821 a zděná hradba, v níž byla dvojí vrata a dvířka do fary, snesena. Zvonice původně byla dřevěná a stála opodál kostela. Zděná přistavěna ke kostelu až v XVII. století (1676 osazena báň a 1678 dány sem zvony). O vnitřním zařízení víme, že v XVII. stol. tu byly jen 3 oltáře a teprvé ke konci zřízen čtvrtý, sv. Anny. Roku 1746 koupeny varhany od *Jana Ferd. Schwabla* z Nov. Města Pražs., r. 1789 koupeny z kostela sv. Valentina v Praze hlavní oltář a postranní sv. Anny a P. Marie za 191·21 zl. Roku 1653 darován záduší malovaný kancionál, kalich je z doby kolem roku 1760 (letopočet neúplný).

Obr. 106. Unhošť. Kostel sv. Petra a Pavla. Půdorys.

Kostel jest orientovaná budova jednolodní s věží na severu u kněžiště přistavěnou, původně gotická z počátku XIV. stol., později často opravená a v lodi na západě prodloužená. Stěny hladké s vysokým trnožem, omítnuté, kolem otvorů chambrany. Kryt valbový. Západní průčelí má štít běžné formy, s římsami prejzy krytými a dvojicemi pilastrů, ve středu liché okno obdélné, po stranách prohnutá křídla s kamennými pyramidami; v přízemí není portálu, na kruchtu vede okno a po jeho stranách vyhloubeny dvě hladké niky bez soch. Na severu přiléhá k lodi novější předsíň, na jihu portál hrubě orámovaný pískovcem, nad nímž ve vyduté římse upevněna kartuš se znakem křižovnickým, akanthy a volutami lemovaná. (Obr. 105. a 106.)

Věž vstavena do kouta kněžiště a lodi. Jest hranolová, o třech patrech, krytá cibulí s lucernou a bání. Na severu přiléhá šnekové schodiště hranolové, zděné, s plochou prejzovou stříškou, na východě vede vchod do sakristie, pravoúhlý, s novějšími železnými dveřmi. Zdivo věže — do 1. patra z velkých, hladce tesaných pískovcových kvádrů, výše z menších kamenů — hladce omítnuto a podepřeno až do 1. patra nárožními, hmotně vyzděnými opěráky, jež se vzhůru úží. Okna do vnitř vyšpaletovaná a pískovcovým ostěním bez profilace opatřená jsou v přízemí větší, obdélná, v 1. a 3. patře střílnovitá, ve 2. velká, s polokruho-

vým obloukem. Čtvrté patro částečně z hrázděného zdiva, s dřevem opaženými okénky, má na jihu visutou pavlač s prostým kovaným zábradlím z esovitých článků. Hlavní římsa jest dřevěná, profilovaná. Ciferníky hodin upevněny jsou v cibulovité střeše.

Vnitřek k n ě ž i š t ě, 7·20 *m* dl. a 5·42 *m* šir., ukončen třemi stranami závěru (strana 2·40 *m* dl.) s jediným oknem polokruhovým na jihu (ostatní zazděna). Strop plochý na rákos, s hlubokou voûtou a římsou. Na severu pravoúhlý vchod do sakristie v přízemí věže, sklenuté valeně s hlubokými lunettami. V závěrové zdi sanktuarium pískovcové, 1·60 *m* vys. a 0·95 *m* šir.; výklenek pravoúhlý orámován profilovanou římsou nahoře v trojúhelný štít vybíhající, vjehož ploše vodorovně položený erbík vyplňuje odřivous, držený ptačím spárem; na dvířkách barokní závěsy a štítek. (Obr. 107.)

Obr. 107. Unhošť. Kostel sv. Petra a Pavla. Sanktuarium.

T r i u m f á l n í o b l o u k jest hrotitý, 4·30 *m* široký, 1·10 *m* silný a na hranách skosený; v náběhu římsa s barokním profilem.

L o ď, o dva stupně níže položená, 16·60 *m* dl. a 9·75 *m* široká, má tři páry polokruhem sklenutých oken, dva pravoúhlé vchody v bocích a plochý strop. Na západě barokní kruchta, valeně podklenutá a šnekovým schodištěm uprostřed prostoupená; dřevěné balustrové zábradlí, ve středu segmentem vypjaté, jest podchyceno těžkou konsolou.

H l a v n í o l t á ř nový, s obrazem od *E. Dítěte* z r. 1892. Na něm 4 barokní a 4 rokokové cínové svícny.

P o s t r a n n í o l t á ř e chudé, nástěnné architektury, s novějšími obrazy P. Marie a sv. Barbory. Svícny podobné jako na hlav. oltáři.

K a z a t e l n a jest běžná barokní práce z 2. polovice XVIII. stol.

Dvě rokokové z p o v ě d n i c e s řezbou na hlavicích pilastrů a středních nástavcích.

V a r h a n y nové. Dubové l a v i c e zcela prosté.

K ř t i t e l n i c e z pískovce, kalichovitá, ze XVII. stol. Celek vys. 1·22 *m* (cínové víko 0·30 *m*), mísa 0·45 *m* v průměru. Na čtvercové desce spočívá hladká noha balustrová, mísa ozdobena na obvodě profilovaným pásem a na plášti píšťalami. Cínové víko prohýbá se nad kruhovým půdorysem do 8 boků; na hranách připájeny lité ovocné bordury a pásky

lilií, nároží ozdobena hlavami andělů a čtyřmi esovitými uchy; na vrcholu barokní sousoší křtu Ježíšova, ze dřeva řezané. (Obr. 108.)

M o n s t r a n c e : 1. Bronzová, litá, bez křížku 0·50 *m* vysoká, z XVI. století. Noha šestilaločná, hladká, stonek šestiboký, na něm dvě římsky a nodus se šesti výpustky. Svrchní architektura jest zbavena původního kolmého válce sklenného; místo něho položen plechový válec

Obr. 108. Unhošť. Kostel sv. Petra a Pavla. Křtitelnice.

Obr. 109. Unhošť. Kostel sv. Petra a Pavla. Monstrance čís. 1.

vodorovně a ukončen v předu empirovým rámečkem z hroznů. Po stranách výklenky s tlačenými reliefy P. Marie a sv. Jana, svrchu zdvihá se šestiboká vížka s fiálami, ukončená novým křížkem (obr. 109.).

2. Barokní, stříbrná a zlacená, 0·48 *m* vys. Na kruhové noze tepané andílčí hlavy a akanthy, kolem dvou medaillonů se znakem otřelým a nápisem: KVRKOVSKY Z LVKOWAN; kulový nodus zdoben rytbou; svršek oválný, paprskový, na rámečku kolem lunuly nasazeny nepravé

drahokamy, na paprscích mezi akanthovými rozvilinami dole tepaný relief sv. Kateřiny, po stranách sv. Václava, Barbory, Jana Nepom. a Vojtěcha, nejvýše Bůh Otec a holubice v oblacích. (Na spodu nohy byl prý letopočet 1694.) (Obr. 110.)

Kalichy: 1. Barokní, 0·24 *m* vys., stříbrný a zlacený. Na číši, v průměru 0·095 *m* měřicí, jest pláštík s tepanými hlavami andílků mezi

Obr. 110. Unhošt. Kostel sv. Petra a Pavla. Monstrance čís. 2.

Obr. 111. Unhošt. Kostel sv. Petra a Pavla. Kalich čís. 1.

akanthy a reliefy sv. Barbory, Jana Nepom. a Bonaventury(?), litý nodus pokryt hlavami andílčími, na šestilaločné noze vyryty akanthy a andílčí hlavy mezi medaillony s reliefy sv. Petra, Pavla a rytým znakem Kolovratským; nad nimi mušle. Na spodní straně zbytky rytého nápisu: (KO)LO(WRAT)...... IS REGNI (BOH)EMI (Æ).... MAX... COM(ES), pražská značka novoměstská s neúplným letopočtem 1702 a sign. RR. (Obr. 111.)

2. Noha nová, na kuppě pláštík z prolamovaných akanthů kolem tří prázdných medaillonů. Poč. XVIII. stol.

3. Pseudorokokový. Na noze mezi rocaillly emblemy víry a utrpení Kristova, na pláštíku v kartuších réva a klasy. Značky: FT a letopočet 18 47.

Reliquiáře: 1. Z 2. pol. XVIII. stol. Na rocaillové desce pět skřínek ostatkových, oválných. Noha s tepanými rocailly.

2. Z konce XVIII. stol., rocaillový, hrubý.

Obr. 112. Unhošť. Radnice. Městské pečetidlo čís. 1.

Pacifikál 0·325 *m* vys., z 2. polov. XVIII. stol., zlacený. Kruhová noha s páskovým ornamentem, nodus hladký, oválová schránka s barokním rámečkem.

Svícen korunní, ze železa tepaný, barokní, 1·35 *m* vys.

Na stěně lodi na konsolách stojí barokní sousoší Ukřižování Páně. Slušné sochy sv. Šebastiána a Antonína, též barokní, uloženy na kruchtě.

Nad triumfálním obloukem nesou sošky andílků v kartuši řezaný znak řádu křižovnického s berlou a opatskou infulí. Dobrá barokní práce.

V sakristii visí silně přemalovaný, barokní obraz sv. Petra a Pavla na plátně ze starého oltáře, v kněžišti na železném plechu malovaná kopie hlavy Kristovy (30 × 22 *cm*) s podpisem: VERA EFFIGIES VVLTVS DÑI IESV CHRI AB AGARO REGI EDESSÆ MISSA. Z počátku XVIII. stol. (Dar Jos. Schürera z Vídně r. 1871.)

Zvony. Ve věži: 1. Výška 0·865 *m*, průměr 0·915 *m*. Na uchách akanthy s maskami, na koruně řádek nápisu lemovaný pásy ornamentu z rozvilin a stužek: O GOTT LAS DIR BEFOLEN SEIN DIE GLOCK VND AVCH DIE KIRCHEN DEIN. Na plášti relief sv. Pavla a pod ním nápis:

EXPENSIS ECCLESIÆ IN VNHOST
FACTA HONORI SANCTI PAVLI
APOSTOLI DEDICATA.

Na druhé straně znak řádu křižovnického. Na věnci nápis: GOS MICH NICOLAVS LÖW IN PRAG ANNO 1678 ~

2. Slit prý r. 1642, když Švédové r. 1639 zvony odnesli; poprvé přelit r. 1763 od *J. G. Kühnera**) a podruhé r. 1860 od *Karla Bellmanna* v Praze.

3. Slit jako čís. 2.; poprvé přelit r. 1730 od *Jana Brücknera* na Starém Městě Pražském (měl relief sv. Barbory a 12 patronů) a podruhé od *Karla Bellmanna* v Praze.

Na pavlači věže: 4. Původně byl ulit *Krist. Bellmannem* v Praze r. 1740 (s reliefem sv. Prokopa) a přelit r. 1896 od *Arn. Diepoldta* v Praze.

5. Původně měl relief sv. Antonína Pad. a nápis: IGS 1781; nynější jest buď vyměněn nebo přelit. Jest hladký, bez letopočtu, na plášti je relief sv. Václava a nápis WENZEL. Výška 0·25 *m*, průměr 0·275 *m*. Konec XVIII. neb počátek XIX. stol.

V lucerně věže cymbály: 1. Výška 0·19 *m*, průměr 0·55 *m*. Na plášti nápis: LETHA PANIE 1720 DNE 3 IANVARY KDIZ | HROM VIEŽ PRŽI KOSTELE VNHOSSTSKIM | ZAPALIL GSEM K SKAZE PRZI SSEL NA TO DNE | 22 OCTOBRIS 1722 ZASE NAKLADEM OBCZE | MIESTIS VNHOSSTIE W SWAV PODSTATV POSTAWEN BIL. Na druhé straně relief jelena (ze znaku městského).

2. Výška 0·16 *m*, průměr 0·42 *m*. Plášť hladký, jen letopočet 1763. (Snad též práce *J. G. Kühnera*?)

Náhrobky: 1. Zevně zasazen ve zdi kněžiště na jihu. Pískovec, 1·46 *m* dl., 0·80 *m* šir. Kruhový věnec vavřínový se stuhami nahoře ve voluty zatočenými, pod ním dvě lebky se zalomenými kostmi. Ve věnci nápis:

L = 1707
D = 10 FEBR = VSNV
LA W PANV CTNA
PANNA IVSTINA RO =
ANNA NP = ONDŘEGE
ANDRVSSKI = ZM = POCZA
TEK · DCERA = W KRIS =
Z MRTWICH WSTA
~ TI ZADA ~

2. V lodi, v dlažbě pod zpovědnicí. Pískovec, 1·76 *m* dl., 0·90 *m* šir. Nahoře vysoká deska s devítiřádkovým nápisem minuskulním, z něhož čitelno již jen: . . . w | . . . wle | . . . . . w- | . . . . Swateho | . . . tuto gest pocho | . . . Buh racz ge- | . . . Dole znak vyšlapaný. XVI. stol.

3. Naproti předešlému. Pískovec, 1·97 *m* dl. a 1·02 *m* šir. Nahoře poprsí kněze se sepjatýma rukama, pod hlavou polštář, dole deska cele vyšlapaná, s kartušovým okrajem. Z opisu čitelno jen: Letha Pane 1613

*) Dle zápisu v rkp. sbírce topogr. v archivu Musea král. čes. (z r. 1826) měl na koruně nápis: VESTRA OPE PRAESENTI NIMBOSA PERICVLA CEDANT· Na plášti byl relief sv. Petra, Pavla a Jana, znak křižovnický a nápis: ANT. JAC: SVCHANEK ECCLESIAE HVJUS PATRONVS ☛ ME RVPTAM REFVNDI FECIT

W Strzedu po Narozeni | Blahoslawene Panny Walb(urgy) .... gi hodn (. . .) na . . . ziwot swug w Panu doko | nal . . .

4. Pod lavicí u křtitelnice. Červený mramor, 2·15 *m* dl., 1·20 *m* šir. Nahoře deska s úplně vyšlapaným nápisem, dole v oválovém věnci vavřínovém znak (dvojocasý lev s širočinou). Z opisu čitelno: **w pondiely w. . . | . . . Orziekawa . . . | . . . | . . . hodne w Borzy na**: XVI. stol.

5. Pod kazatelnou. Červený mramor, 1·80 *m* dl., 1 *m* šir. Znak mírně plastický v celé ploše, nad znakem a na okraji nápis: **Leta 1521 u patek przed | Krzizowau Nedieli Umrzel | gest Urozeney pan Sstepan | Wosskobrhsky z wossk | (obrh) . . . | Pan Buh racz se smilowati nad dussy.** |

6. Nad hrobkou v lodi hladká deska pískovcová s železným kruhem.

Na faře: K a n c i o n á l (rorátní zpěvy) darovaný dle zápisu na 1. listě Jakubem Dobřanským z Nigropontu na St. Městě Pražském r. 1653. Vazba tlačená, prostá, z r. 1782. Celkem 209 listů papírových a několik pergamenových, 0·44×0·30 *m*. Konec XVI. století nebo poč. XVII. století. Přípisky hlavně z let 1718—1745, pak z r. 1801 (seznam členů literáckého bratrstva) a 1857—1866. Několik initiál: 1. list A — 21. l. (pergam.) M (s obrazem Zvěstování P. Marie, po stranách v rozvilinách postavy Ježíše, P. Marie, sv. Jáchyma, Roboama, Šalamouna, Davida a Jesse) — 48. l. (perg.) P (modlící se rytíř, v rozvilinách znak s korunou a písmena M CH, dole podobizna vousatého muže s baretem a pláštěm, vedle obdélný obrázek zatracených v pekle) — 126. l. (perg.) G (sv. Jiří s drakem, po stranách rozviliny, v pravém rohu erb s preclíkem a písmeny G .W., rodina [otec a 5 dětí] v poprsí a obraz Večeře Páně) — 153. l. (perg.) P (zjevení na hoře Tábor, v rohu listu mužský portrait, erb sladovnický a písmena P — P, vedle: Ježíš kráčí po moři; na plachtě lodice znak malířský a signatura S/L*). Některé initiály přimalovány až v XVIII. století: na l. čís. 2, 74, 101, 179, 189 atd. Jsou kresleny perem, s kadeřavou ornamentikou lidových písařů. Na předeští i na dalších listech přilepeny malé rytiny nábož. výjevů; některé jsou kolorovány. Přípisky z XVIII. stol. mají při letech 1720 signaturu AZ, při letech 1726 a 1745 sign. SC. Také ztracené kusy písní dopisovány rukou XVIII. století.

O b r a z y na chodbě: Zvěstování P. Marie ze XVII. stol. Sedmibol. P. Maria, arch. Gabriel a poprsí P. Marie, z 1. pol. XVIII. stol., dobré malby.

KAPLE SV. BARBORY (hřbitovní) z konce XVII. století. Roku 1703 opravena a dán sem zvonek. Později založen tu hřbitov. Prosté stavení obdélné, hladkých stěn, kryté šindelovou valbou s vížkou; trojúhelníkový štít nad vchodem s kulatým okénkem a římsou; strop plochý. Ve výklenku oltářním s o š k a sv. Barbory (opravená r. 1892),

*) Simeon Ledecký (?); dle C h y t i l a (Malířstvo 23. 92.) stal se mistrem cechu pražského r. 1603.

barokní, kolem původní rám z akanthů. Ostatek vše nové. Zvonek původní byl ukraden a nahražen zvonkem z majetku rodiny Bubeníčkovy. Nepřístupný.

V dlažbě náhrobek pískovcový, 2·08 *m* dl., 0·88 *m* šir., z poč. XIX. stol., s rytým nápisem:

+
Dne třetího DUbna
tohcto roKU
oDebraLa ſe na WeCnoſt
Urozena PanI
Anna hoLLanoWa
zDe teLo gegI oDpoCzIWa
nebeſkaU KorUnU a raDoſt
cCzekaWa
o Boze!
sLItUg ſe! a Deg gI
Co DUWěrne a WraUCně
zaDa
zaChoWeg DUſſe WſſeCh
W MILoſtI
RaCz WſſeM DatI sLaWU
na WeCznoſtI.
+

RADNICE. Před válkou třicetiletou byla jednopatrová, krytá šindelem; v patře byl mazhaus, radní síň a pokladna. Roku 1620 byla spustošena vojskem, peníze a knihy ukradeny a střecha zapálena; podruhé utrpěla požárem r. 1629. Roku 1675 až 1780 byla tu také škola. Tato původní budova, jejíž plán, řez a pohled, kreslené r. 1837, zachovaly se v městském archivu, zbořena r. 1841 a nová dostavěna r. 1843. Nynější úprava, kdy mansarda nahrazena valbou a zřízena vížka plechová s hodinami, jest o něco mladší.

Na radnici uložena městská pečetidla: 1. Okrouhlé, stříbrné, 0·04 *m* v průměru. Ve štítě znak města s renaissančním orámováním, opis: SIGILLVM ❀ CIVITATIS ❀ ANNHOSSTIENSIS. (Obr. 112.) Na zadní straně očko s řetízkem a vyrytý letopočet 1591.

2. Okrouhlé, 0·03 *m* v průměru. V barokní kartuši znak; opis: SIGILLVM CIVITATIS VNHOSSTENSIS MIN RENOVATV. XVII. století.

3. Okrouhlé, bronzové (?), 0·032 *m* v průměru. Znak v barokní kartuši, opis: SIGILLVM CIVITATIS VN·HOSSTIENSIS MINVS ✱ 1791 ✱ (Dle otisku v Rkp. sb. topogr. v archivu Musea král. čes.)

Archiv městský, částečně spořádaný, sahající do XVI. století. Na stěně archivní místnosti obraz bitvy Francouzů a Pandurů u Unhoště 17. prosince 1743, na plátně, 0·90 × 1·20 *m*. Naproti olejová kopie.

DŮM čís. 4. zachoval dosud portál z konce XVI. století (nyní okno lékárny). Výška 3·04 *m*, šířka 1·60 *m*. Po stranách na bossážovaných stylobatech stojí toskánské polosloupy, přepásané několikráte, a nesou kládí s triglyfy a metopami (v nichž rosetty) a římsou profilovanou; ve vrcholu oblouku volutový klenák. (Obr. 113.)

Obr. 113. Unhošť. Portál na domě čís. 4

DŮM čís. 86. v ulici Křivoklátské má pozdně barokní façádu s pěkným štítem; ve výklenku soška Jana Nepom.

DŮM čís. 8. byla původně škola, postavená r. 1780 dle plánů zedníka *Jiří Svobody* a tesaře *Jana Wurzla* nákladem 800 zl. Roku 1802 přistavěno patro.

ZÁMEČEK (majetek p. Karpelesa) z 2. polovice XVIII. století. Prostá façáda o sedmi osách, vchod pravoúhlý s vypjatou římsou, okna

s jednoduchými římsami polokruhem a trojúhelníkem vypjatými. Mansardová střecha s vikýři. Uvnitř ploché stropy, jen kuchyně sklenuta valeně do pásů. Rokokový krb s nástavcem a několik empirových kamen.

DVŮR s pěknou branou barokní a okenními římsami, z 1. polovice XVIII. století.

SOCHA sv. Václava před kostelem na hranolovém podstavci, byla sem přenesena ze Žebráka. Podstavec novější, socha z XVIII. století, zajímavá pojetím sv. Václava jako vojevůdce s maršálskou hůlkou.

CECHOVNÍ PAMÁTKY.*)

U p. F. Melichara: Pokladnice: 1. spojených řemesel z r. 1718. 2. cechu řeznického z r. 1791. Z předu intarsií: WIWAT LI... a emblem.

Korouhev s obrazy na plátně, z XVIII. stol. Šest tabulek plátěných s emblemy, z poč. XIX. st. a řezaná Kalvarie barokní, na rakev.

Pečetidla: 1. Bronzové, okrouhlé, 0·034 *m* v pr. Po stranách kartuše s emblemem kytice růží; opis: PECET · MLINARZV · MIESTIS · VNHOSSTIE · 1630 ❀

2. Bronzové, okrouhlé, 0·035 *m* v pr. Emblem drží zbrojnoši, nad ním letopočet 1646. Opis: PECZET · CECHV · RZEME · POCTI · SSEWCOWS · MIESTIS · VNHOSSTIE ✠

3. Mosazné, okrouhlé, 0·035 *m* v pr. Znak řeznický v kartuši; opis: PECZET · RZEZNICZKA · MIESTA · AVNOSSTIE ❀ Nad kartuší letopočet 1676.

4. Bronzové, okrouhlé, 0·027 *m* v pr. Ve středu tři emblemy ve štítě; opis: PECZET CZECHOWNI : M : VNHOSSTIE ❀ XVII. stol.

U p. V. Řeháka: Pokladnice: 1. Z r. 1705. (Viz Katalog památek výtv. na N. V. Č. — S. 1905, str. 25.)

2. Z 2. pol. XVIII. století.

Pečetidla: 1. Bronzové, okrouhlé, 0·048 *m* v pr. Dva zbrojnoši drží W pod korunou, pod tím obuvnický emblem. Nahoře letopočet 1709, dole na folii: PECET | REMESLA | MIESTIS : | UNHOSTE.

2. Bronzové, okrouhlé, 0·035 *m* v pr. Ve štítě sedm emblemů; opis: PE : PO : CE : KOWA : KOL : SED : TRV : ZAM : SKL : RVC : M : VNHOSST : 1736.

U p. Fr. Spala: Pokladnice dubová, z poč. XVIII. století. (Cechovní kniha spol. cechu, založ. r. 1709. Artikule z r. 1662 a pergamenový list zakládací z r. 1703.)

Pečetidlo bronzové, okrouhlé, 0·035 *m* v prům. Pod korunou emblem v kartuši; opis: STADT UNHOSTER BECKER U : SCHNEIDER ZUNFTSIEGL. Na svrchní straně vyryto: 1829.

U předsedů živnostenstev prapory cechu ševců, truhlářů a pekařů, všechny z XIX. stol.

*) R. 1786 ze šesti cechů zrušen řeznický a jeho majetek: 6 plášťů, pochodně a pečetidlo, prodán v dražbě.

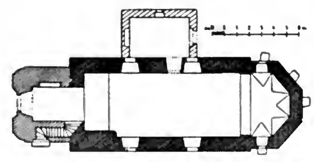
Vřetovice. (Dřítovice-Třetovice.)

Budeč a okolí (1905) 194; Sommer XIII. 250; Škorpil, Okres 88; Čechy XI. 206. Rkp. sbírka topogr. v archivu Musea král. čes. Heslo: Buštěhrad. (Pamětní kniha od r. 1858. Matriky od r. 1787.)

KOSTEL SV. VÁCLAVA (farní) byl již r. 1352 farní; r. 1445 se stal filiálním do Kralovic. Roku 1784 obnovena fara, ale r. 1794 zašla opět a kostel přifařen k Lidicům. Konečně obnovena fara r. 1858. Budova kostelní obnovena r. 1730 a věž přistavěna.

Orientovaná, jednolodní budova gotická s věží v západním průčelí. Zdivo tvoří tesané a pravidelně vrstvené opukové kvádříky. Stěny hladké, kryt prejzový, valbový, bez vížky. Kněžiště opřeno čtyřmi hranolovými, 0·64 *m* šir. opěráky, bez ústupku, do výše 2·28 *m* v osách oken později vyzděnými, svrchu okosenými. (Obr. 114. a 115.)

Věž hranolová, s rohy zaoblenými, r. 1730 na západní průčelí přistavěná. V přízemí vchod. Kolem obíhá okapní římsa kostela, prejzy krytá, v patře nad ní okna barokně vykrojená na třech stranách (jedno liché). Druhé patro má rohy zaobleny, na nároží ploché pilastry, okapní římsa silně profilovaná. Okna tvaru kasulovitého s imitovanými klenáky a několikanásobnou chambranou. Střechu věže tvoří komolý osmiboký jehlan s lucernou, dělenou toskánskými sloupky a pokrytou stanem s křížkem ve vrcholu. Západní průčelí má po stranách věže na nárožích pískovcové komolé jehlance. Na jihu vede nový vchod na kruchtu.

Obr. 114. Vřetovice. Kostel sv. Václava. Půdorys.

Vnitřek kněžiště, 4 *m* dl. a 4·78 *m* šir., ukončen závěrem o třech stranách (strana průměrně 1·80 *m* dl.). Na sever a jih kruhová barokní okna. Klenba bez žeber, s hlubokými lunettami, jichž cípy podchyceny štukovým ornamentem. Oblouk triumfální jest hladký, původně asi hrotitý, nyní při některé opravě zaoblen a ozdoben štukem; jeho šířka 0·82 *m*, síla 4·68 *m*. U paty dosud patrna jest část pískovcového soklu.

Loď jest 5 *m* šir. a 12·50 *m* dl. Má dva páry oken barokní formy (jedno na severu částečně kryto přiléhající sakristií) a plochý strop na rákos. Na západní straně spočívá na podélných trámech dřevěná kruchta. Vchod sem vede věží, jejíž přízemí sklenuto plackou a první patro otevřeno na kruchtu širokým obloukem. Na severu přiléhá k lodi plackou sklenutá novější sakristie.

Hlavní oltář barokní z polovice XVIII. století. Obraz nový, sochy andělů i sousoší sv. Trojice v nástavci původní. Na mense bývalá kartuš se znakem nyní zabarvena.

Postranní oltáře: 1. Sloupový, z konce XVII. nebo poč. XVIII. století. Obraz sv. Františka Sal. a de Paula, v nástavci sv. Johanna ve věnci z akanthů a vavřínů. 2. Architektura z polov. XVIII. stol., obraz Vložení Krista do hrobu byl v XIX. stol. zcela přemalován.

Obr. 115. Vřetovice. Kostel sv. Václava. Pohled od jihovýchodu.

Kazatelna z 1. polovice XIX. století, s motivy rokokovými i empirovými. Křtitelnice z červeného mramoru, nová. Čtyři barokní cínové svícny. Monstrance, kalich a dva pacifikály — vše pseudorokokové z XIX. stol.

Zvony: 1. Výška 0·77 *m*, průměr 0·86 *m*. Ucha s maskami, na koruně pásek složený z kartuší a rosett a řada opakujících se kartuší s kyticí a Božím okem lemují nápis: ☛ FRANCISCUS ANTONIUS

FRANCK ME FVDIT PRAGÆ 1758. Na plášti reliefy sv. Víta, Vojtěcha, Jana Nep. a Ondřeje, uprostřed znak toskánský. Na protější straně chronogramm:

☛ ANNO SVBSEQVENTE EX QVO METROPOLIS PRAGENSIS AB OBSIDIONE BOVSSI EXERCITVS LIBERATA FVIT

ET

☛ QVO ECCLESIA LAVRENTINA NVPER IN ÆDIFICIO LATIVS EX TENSA A SVFFRAGANEO WALDSTEIN RECONSECRATA FVERAT.

Na věnci pás akanthů.

2. a 3. jsou nové, bez letopočtu.

Náhrobky: V kostele v dlažbě zapuštěné: 1. Červený mramor, 2 *m* dl., 1·08 *m* šir. Ve vysokém reliefu obrněný rytíř s erby u hlavy i nohou po obou stranách. Nahoře otřeny opisy erbů, dole zakryta levá část oltářem, v pravo v elipse vyryto: DOROTA KAPLIRZKA Z SVLOWICZ MATERZ WOGTIE : PIETIPES : Opis kolem celého okraje, částečně oltářem zakrytý: LETHA 1599 WAVTERI PO | KWIETNI NEDIELI VMRZEL VROZENI A STATECZNI RITIRZ PAN ⌒ |······| ······· ACH. Dole ve dvou užších řádcích vyryto: BLAHOSLAWENA SMRT SWATICH PO MNOHEM ZDEISIM TRAPENI | V WIRZE PRAWE SWIETA SNIATICH PRZIGMAV WIECNE VTIESSENI.

Obr. 116. Vřetovice. Kostel sv. Václava. Náhrobek čís. 3.

2. Šedý, žilovitý mramor. Kámen zakryt oltářem tak, že lze viděti jen hlavu ženy a znak v oválu s ošlapaným nápisem. Z opisu lze jen čísti slova: **Letha panie . 1 . 5 . 8 . 1 . den . .**

3. Venku zazděný ve zdi závěrové. Bílý mramor, 1·88 *m* dl., 0·92 *m* šir. Ženská postava v řasnatém oděvu, ruce na lůně složeny, u hlav i nohou po dvou znacích v okrouhlých

medaillonech s opisy částečně vyšlapanými: (v levo) · · ALVPET A KAPLIR · · | GAN Z · · GARL SSERNA OTEC · · ARGANI ROZ · · R · · W Z BRLSSTEINA; (v pravo) BARBORA ZIELOVSKA MATIE MARGANINO ZIIDORſ · · Z BRLS-STEINA. Opis kolem okraje: **letha pani | e 1591** (nebo též možno čísti 1581) | . . **Umrzela gest urozena Pany Agareana rozndorffon . . . .** | **z garlſſtegna . . . .** | . . . . **Bozyho . . . .** (Obr. 116.)

Deska ve zdi hřbitovní u vchodu. (Dříve byla zazděna v kostele pod kazatelnou.) Pískovec, 1 *m* dl., 0·645 *m* šir. Svrchu byla profilovaná římsa, pod tím dvojznaky nesené andělem oběma rukama, nejníže nápis na desce:

WOGTIECH : PIETIPESKI Z CHISS
E Z EKRBERKV A NA LIBIECHOWI
CIH
ANNA PIETIPESKA Z B · · · ·
1591.

Ve vsi KAPLIČKA P. Marie z XVIII. stol., barokní, klenutá, se zděnou vížkou. Na klenbě fresko: sv. Trojice, současné, špatně opravené r. 1892. Soška P. Marie na oltáříku nová. Zvonek z r. 1898.

Nad vesnicí u cesty KŘÍŽ pískovcový, na komolém jehlanu stojící, cca 3 *m* vys., s nápisem: AD 1810.

Železná.

Schaller I. 116; Sommer XIII. 242; Method XVII. 27; Melichar, Okres 267; Škorpil, Okres 104. Rkp. sbírka topogr. v archivu Musea král. čes. Heslo: Chrášťany. (Zádušní účty od r. 1671. Pamětní knihy farní: 1. od konce XVII. stol., 2. shořela, 3. od r. 1860. Matriky od r. 1665.)

KOSTEL NANEBEVZETÍ P. MARIE (farní) byl již r. 1352 farním; v letech 1609—1655 byl filiální do Berouna, fara obnovena zase kolem r. 1655. Kostel byl opraven r. 1682, 1777 (nynější stav), 1880—1 (věž a nová okna v lodi a sanktusová vížka). Roku 1682 byly tu čtyři oltáře; z těch oltář sv. Anny r. 1861 rozebrán a části použito na opravu hlavního.

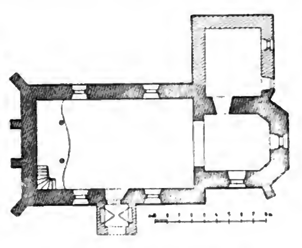
Gotická jednolodní budova, orientovaná, s věží na západě, krytá sedlem prejzovým a taškovým. (Obr. 117.) Stěny hladké, okna všechna zvětšená. V západním průčelí nové opěráky na rozích a po stranách, původní opěráky na kněžišti (jeden zakryt věží) s římsou dělící a trojbokým čelním štítkem. Nad kněžištěm plechový sanktus.

Kněžiště, 4·60 *m* šir. a 5·30 *m* dl., barokně sklenuté, se závěrem trojbokým. Na severu sakristie v přízemí věže, s povalovým stropem. Triumfální oblouk hladký, segmentový, 3·70 *m* šir., 0·85 *m* silný, se štukovou římsou.

Loď, 7·30 *m* šir. a 12·70 *m* dl., s plochým stropem, dvěma páry oken rozšířených a předsíní před jižním vchodem, valeně sklenutou. Na západě kruchta na dvou dřevěných sloupech, v poprsnici prohnutá, s balustrovým zábradlím.

Věž přiléhá na kněžiště na severu. Jest zcela hladká a krytá šindelovým stanem s bedněnou vížkou.

Hlavní oltář barokní, s vrtulovými sloupky a řezbou akanthů po stranách nového obrazu (starý v sakristii, bez ceny, s řezaným monogramem MARIA v nástavci) a řezanými reliquiáři nad postranními brankami. Na predelle sošky sv. Ambrože, Václava, Jana Nep. a Jana Křt.

Obr. 117. Železná. Kostel P. Marie. Půdorys.

Postranní oltáře stejné, z 1. polovice XIX. století, s obrazy sv. Václava a Jana Nepom. a sv. Vojtěcha a Prokopa.

Kazatelna z 1. polovice XIX. stol. Varhany novější, rovněž křtitelnice.

Krucifix malý, ze XVII. st.

Kalich pseudorokokový, z pol. XIX. století.

Zvony: 1. Přelil r. 1886 *Jos. Diepoldt* v Praze z původního z roku 1717.*)

2. Vys. 0·48 *m*, v pr. 0·505 *m*. Ucha hladká, u koruny nápis:
FRANCISCVS ANTONIVS FRANK ME FVDIT PRAGAÆ · 1779
Na plášti reliefy dvou světců v antických krojích, na druhé straně Kalvarie. Na věnci pás rosett.

3. V sanktusu. Ucha hladká, na plášti relief sv. Floriána (?) a letopočet 1715.

---

*) Nápis na něm viz u Melichara l. c. 270.

SEZNAM MÍST.

SEZNAM UMĚLCŮ A ŘEMESLNÍKŮ.*)

*) V závorce uvedené letopočty vyskytují se v knize při jednotlivých jménech; u nedatovaných prací uvedeno jen století.